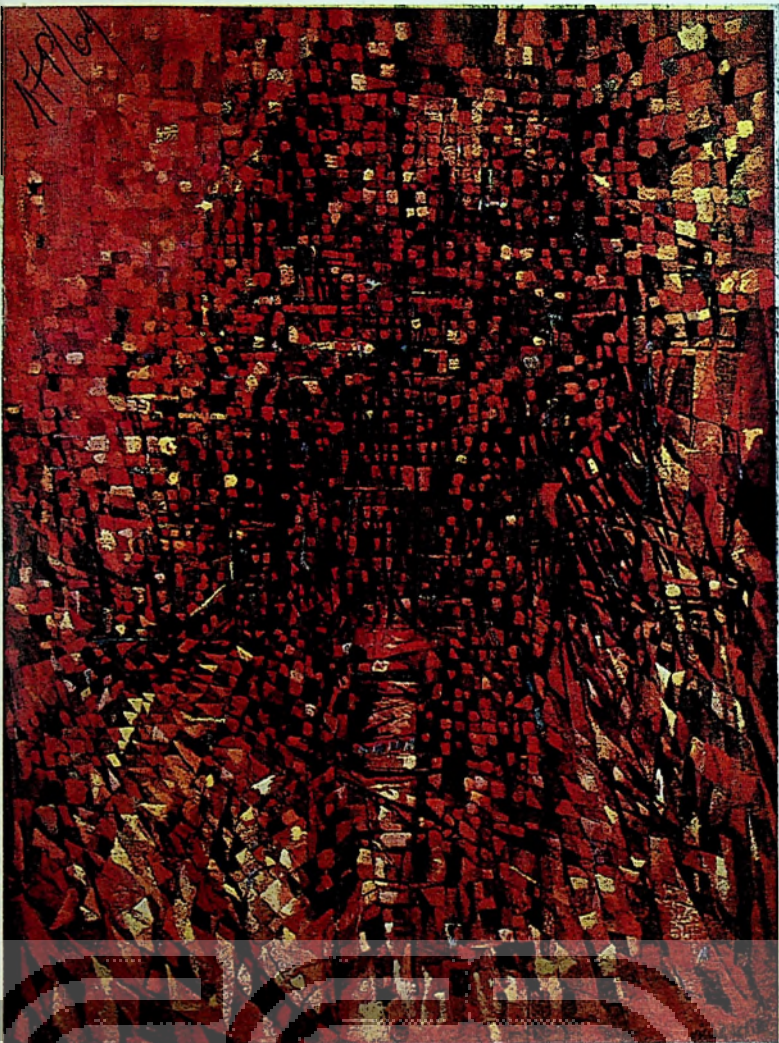

Secolul 20

Întreaga ilustrație a revistei:
picturi de

VIEIRA DA SILVA

C o p e r t a :
VIEIRA DA SILVA
INTERIOR ROȘU

Secolul 20

Revistă de literatură universală

editată de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Comitetul de redacție:

ACAD. AL. PHILIPPIDE, ION BRAD, OV. S. CROHMĂLNICEANU, ZOE
DUMITRESCU-BUȘULENGA, MIHNEA GHEORGHIU, DAN HĂULICĂ
REDACTOR-ŞEF, GEORGETA HORODINCĂ REDACTOR-ŞEF ADJUNCT,
TATIANA NICOLESCU, FLORIAN POTRA SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE

8

1967

SUMAR

23 AUGUST 1967

ALEXANDRU ANDRIȚOIU: *Faima patriei* • 3

TUDOR ARGHEZI

AL. MACEDONSKI ; B. FUNDOIANU ; G. CĂLINESCU ; N. D. COCEA ;
EUGEN LOVINESCU ; OCTAVIAN GOGA ; TUDOR VIANU • 6

I. D. BĂLAN: *In memoriam* • 9

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA: *Început și capăt de înțelepciune* • 12

LITERATURĂ HISPANICĂ

VALLE INCLÁN: *Mari Gaila*, piesă în trei acte, în românește de Angela
Cismaș • 16

ALFONSO SASTRE: *Tragedie și esperpento*, în românește de A.I. • 61

ALFONSO SASTRE: *La cinci după-amiază «Cornada»*, dramă într-un prolog, două acte și un epilog, în românește de Grigore Dima • 67

FERNANDO ARRABAL: *Pic-nic pe câmpul de luptă*, piesă într-un act, în românește de Alexandru Baci • 107

JULIO CORTÁZAR: *Sfârșitul jocului*, nuvelă, în românește de N. Benguș 117; *Nimfele*; *Casa noastră*, nuvele, în românește de Irina Ionescu 125; *Acefalie*, *Temă pentru o carpetă*; *Proprietățile unui jilț*; *Poveste fără morală*, nuvele, în românește de N. Benguș • 135

CAMILO JOSÉ CELA: *Bal în arenă*, nuvelă, în românește de Ioana Nadrag • 139; *Orchestra din local*, nuvelă, în românește de A. Ionescu • 142; *Economistul*, nuvelă, în românește de Ioana Nadrag • 144; *Zoilo Santiso, scriitor tremendist*, în românește de Andrei Ionescu • 148

CAMILO JOSÉ CELA: *Note în jurul unei presupuse imprudențe*, în românește de Ioana Zlotescu-Cioranu • 148

ANA MARIA MATUTE: *Întîia memorie*, nuvelă, în românește, cu o prezentare de Elena Bălan-Osiac • 151

•

RENÉ CHAR: *De nouă ori îi mulțumesc lui Vieira Da Silva*, în românește de N. Argintescu-Amza.

SCRIITORI ROMÂNI ÎN PERSPECTIVĂ UNIVERSALĂ

DRAGOȘ VRÂNCEANU: *Vladimir Streinu și versificația modernă* • 167

CĂRȚI • IDEI • OPINII • 170

ECOURI ROMÂNEȘTI • 175

2 3 A U G U S T 1 9 6 7

ALEXANDRU ANDRIȚOIU

F A I M A P A T R I E I

Buna reputație a României socialiste peste hotare și așezarea ei, în statistica lumii, pe locul al doilea în ceea ce privește ritmul de dezvoltare sînt, în același timp, realitate și simbol. Căci asemenea virtuți naționale nu pot fi răspîndite peste meridiane prin fraze diplomatice oricît de ciceronic ar fi ele alcătuite. În stringența logică a lumii moderne, mitul Arcadiei Felix nu mai poate fi vehiculat fără acoperirea lui în aurul unei economii sănătoase și prospere, girată de o politică înțeleaptă și judicios orientată. Astăzi politica cere fapte nu fraze.

M-a șocat totdeauna faptul că, față de această frumoasă reputație a României de azi, unele articole locvace din presă așezau, la antipod, o fostă Românie anonimă despre care străinii nu știau nici măcar unde se află pe hartă și ce capitală ar avea. Or fi și astăzi oameni pe lume care nu știu cum se cheamă capitala României, dar nu cu semidoctia sau suficiența culturală măsurăm noi faima patriei. Acest popor a fost stimat încă de pe timpul lui Mircea cel Bătrîn și al lui Ștefan cel Mare ca stîlp de rezistență la pericolele tătărești și aliotomane. Roma și Parisul erau, pe atunci, recunoscătoare celor două principate încă neunite care, cu jertfele lor, dădeau Apusului răgaz să ridice Luvrul și Catedrala San Marco, Escorialul sau Castelele Loirei. Am fost cunoscuți totdeauna peste hotare și am avut prieteni temeinici mai cu seamă în țările latine. Unii soseau la noi ca prieteni, să ne vadă țara, alții să ne vadă petrolul. Saltul revoluționar de la faima noastră de ieri la faima de astăzi stă în trecerea radicală de la servitute la demnitate națională, de la dependență economică la economie prosperă, solidă și independentă, distinctă, în care însă umanismul socialist deschide drumuri prietenești către toate capitalele lumii.

România este un stat socialist și din acest punct de vedere structura ei nu convine multor guverne de pe mapamond. Dar ele nutresc stimă față de statul român și poate tocmai aici trebuiește prețuită, la înălțimea ei, valoarea economică și morală a României socialiste. Căci de cele mai multe ori nu sentimentalismul girează prețuirea României contemporane de către aproape toate statele lumii. Dimpotrivă, cauza cauzelor acestei prețuiri este luciditatea și — de ce n-am spune-o deschis? — interesul acestor state. În dese mele călătorii peste hotare, prin țări angajate într-un bloc sau altul, sau prin țări neutre, din China pînă la Canalul Mîneicii, am constatat totdeauna, în pulsul discuțiilor cu străinii, acest respect argumentat, bine calculat. Și asiaticul, și francezul sînt vestiți prin subtilitate. Logica lor are arborescența numeroaselor supoziții. Dar ambii converg în statornicia politicii românești care, consolidînd o economie prosperă, este gata de a discuta pașnic și de a stabili legături trainice. E vorba de o politică consecventă și durabilă, care nu se dezice de pe o zi pe alta. Nici la ONU, nici la București.

În extremitatea de sud a Franței, la Menton, primarul (deputat în Adunarea Națională Franceză), domnul Francis Palmero, s-a dovedit un bun prieten al României cu toate că nu ne vizitase țara. El aprecia elogios muzica românească în tocmai orașul festivalurilor internaționale de muzică. Și, vorbind de cultură, mă îmbie inima să spun că domnul profesor Ronquette de la Universitatea din Montpellier, în timpul unei interviu pe care îl acordam radio-televiziunii, mi-a smuls pur și simplu microfonul din mînă adăugînd aproximativ următoarele: «Am asistat la sărbătorirea poetului Coșbuc pe meleagurile lui de baștină, în Transilvania. Trebuie să vă spun, dragi ascultători, că am văzut cu ochii, mari balade ale căror eroi erau oamenii din popor, sosiți acolo cu zecile de mii. Regret, dar în Franța lui Hugo, nu se poate întîmpla așa ceva».

La Praga, un inginer, funcționar superior al Ministerului Chimiei, odată cu elogiul adus peisajului românesc a elogiat școala noastră de chimie și succesele ei vaste în domeniul coloranților și al negrului de fum. Iar la Pekin, un perete întreg al gării era plin de fotografii care înfățișau România socialistă, bastimentele ei economice și momente din întîlnirile politice de la București. În Bulgaria, la o masă intimă, scriitori bulgari respectau România pentru ajutorul acordat, în trecut, revoluționarilor bulgari sinistrați și pentru sinceritatea profundă a prieteniei dintre popoarele noastre de azi.

Exemple sînt multe și ele decurg ca razele spre unul și același focar. Căci există un focar în această generoasă distribuie de raze,

iar acest focar este politica Partidului Comunist Român. E un adevăr cunoscut și prețuit de toți partenerii noștri, indiferent pe ce poziții ideologice s-ar afla și indiferent dacă sînt uneori dușmani declarați ai comunismului. Stima se cîștigă totdeauna greu și cinstit. Ea nu poate fi nici cerșită, nici impusă. Ea se cucerește. Către ea duc trepte, nu puține și nici lesnicioase. Fericirea constă în faptul că această politică a comuniștilor români e fecundată de virtuțile civice ale unui popor harnic, talentat, inspirat, pașnic și prietenos. Un popor care, la răscruci de vînturi și de istorii, a rămas român, apărîndu-și cu propria ființă nevoile și neamul. Dacă unii politicieni și unii oameni de artă au pendulat, prin istorie, către filogermanism, filoamericanism, filo-una, filo-alta, astăzi totul ne îndeamnă să fim filo-români, cu inimile deschise spre omenire și împotriva niciunui popor. Dar de pe poziții românești.

Cu aceste semnificații majore am întîmpinat ziua de 23 August, zi care a contribuit și ea substanțial la faima României peste hotare. Am întîmpinat-o convinși că stima României socialiste în lumea înconjurătoare va crește neconținut sub egida structurii sale statale și prin confluențele umaniste ale politicii ei.

TUDOR ARGHEZI

« Ion Theo, așa se numește cel care de un șir de vreme m-a surprins cu versuri mai presus de vîrsta sa, dar nu și mai presus de talentul său . . . originalitate rar întîlnită în tineretul actual și sufletească noblețe ce se răsfrînge nu numai în versurile sale, ci în toate actele sale de om . . . Acest tînăr, la o vîrstă cînd eu gîngăveam versul, rupe cu o cutezanță fără margini dar pînă astăzi coronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica veche a versificării, cu toate banalitățile de imagini și de idei ce multă vreme au fost socotite, la noi și în străinătate, ca o culme a poeticeii și a artei . . . »

AL. MACEDONSKI

(Liga Ortodoxă, Nr. 4, noembrie 1896)

« Toată făptura lui Arghezi e o reacție, întreg temperamentul lui un cal de bătălie, întreg spiritul lui o forță ordonatoare de haos. Acolo unde natura a greșit-o, unde buna rînduială e știrbă, unde găuri s-au surpat din frecări cosmice, Arghezi e cel dintîi la lucru, cu imaginea și cu tîrnăcopul. Visul lui: un raft de imaterială ordine, mereu rîvnită, niciodată ajunsă . . . Mistic, Arghezi dărmă biserici; simbolist, Arghezi surpă, cu imaginile lui, cu sonoritatea lui vătuită, internă, cariatidele născute din muzică și obsur, ale școlii. »

B. FUNDOIANU

(Integral, 1 mai 1925)

«Adevăratul cuprins al poeziei argheziene nu este de esență discursivă ci adînc emotivă. Este aspirația către lumină și nevăzut.

D. T. Arghezi ne-a adus poezia monumentală și grea a zborului sufletesc către lumină, a angelicului fulgerător și melancolic, a tristeții mortale dar turburate de neliniștea năzuinții, a singurătății astrale dar extatice, fără eminesciana sugestie etică a tragediei omului superior . . . O elevație stîncoasă și trudnică de paradis terestru; o nepăsare mîndră de pisc strălucind, rece de zăpadă, deasupra norilor . . .

Alții pot căuta nuanța verbală pînă în ultimile colțuri ale vocabularului sau atinge cu mai multă gingășie suprafața liniștită a sufletului omenesc, stîrnind unde mai minore sau mai grave. Nimeni astăzi nu îmbină însă într-o sinteză mai desăvîșită inspirația largă, profundă, elementară cu nuanța mărunță și nestatornică și mai ales nimeni nu poate fi mai trivial cu atîta suavitate și mai elevat cu mijloace așa de materiale. De aceea, socotim pe d. Tudor Arghezi drept cel mai mare poet contemporan al nostru. »

G. CĂLINESCU

(Sinteza, 3 — 4 iunie — iulie 1927)

«Venirea lui Arghezi printre noi a fost principalul eveniment. Verbul de foc al poetului «Agatelor Negre » a dat Faclei aspectul ei adevărat. Biciuire fără milă, atac fără cruțare. »

N. D. COCEA

(Viața Literară, 1 iulie 1933)

«Ca și în poezie, Tudor Arghezi a rupt tiparele prozei clasice, a zdrobit topica și sintaxa și a creat o nouă formă de expresie, pe bază de vizualitate, de imagism și de materializare a ideii, cu o profundă influență asupra publicisticii noi. Dacă nu e creatorul, T. Arghezi reprezintă exponentul cel mai puternic al pamfletului, în care a împlins

violența și ingeniozitatea verbală dincolo de tot ce a putut născoci o ziaristică esențial pamfletară. Pînă la dînsul, literatura reprezenta, prin eliminare, un proces de curățire și a scrie frumos însemna o cît mai mare îndepărtare de tiparele primitive ale limbii. Originalitatea publicisticii lui constă însă a se fi întors, sincer și voluntar, spre aceste tipare, dînd stilului o plasticitate și mai puternică, deși limba noastră literară e și altfel destul de plastică și contactul literaturii cu placenta limbii destul de solid. »

EUGEN LOVINESCU

(Adevărul, 16 martie 1937)

« Țara se face de-abia acum. Acțiunile noastre sînt muncă de întemeietori și noi înșine, în această privință, ne vom înfățișa urmașilor ca niște premergători. Din frămîntările și neliniștile noastre se înfiripă un viitor în care am o încredere orgolioasă. Aci, într-o întrecere inegală cu alții, neamul nostru își pregătește în taină un înalt prestigiu: este înțelesul « mustului care fierbe ».

Socot că Arghezi e un premergător. Și este unul care legitimează, prin scrisul său, fanatismul meu, credința în înflăcărata intelectuală a rasei... »

OCTAVIAN GOGA

Contimporanul, mai — iunie 1927)

« Admir în Arghezi o fantezie atît de neprevăzută încît poezia sa are un adevărat caracter fabulos. Arghezi restaurează miracolul. Ce trebuie să spun despre energia acestui poet, despre acea neasemnată virtute care încarcă fiecare din cuvintele sale cu o putere explozivă ! Apariția « Cuvintelor potrivite » este un eveniment rareori repetat în istoria limbii românești. »

TUDOR VIANU

Contimporanul, mai — iunie 1927)

I N M E M O R I A M

Numele lui Argezi nu acoperă numai dimensiunile spirituale ale unui poet național și universal — unul dintre cei mai mari ai veacului nostru — ci se confundă cu însăși sfera noțiunii de poezie, în toată întinderea și complexitatea ei. Căci, așa cum în mitologie regele Frigiei, Midas, transforma în aur tot ceea ce atingea cu mâna, la fel și Argezi transfigurează în poezie tot ceea ce-i cade sub simțuri și sub aripa imensă a imaginației. Chinul nobil al creației care a ivit din graiul cu îndemnuri pentru vite al strămoșilor « cuvinte potrivite », « făcînd din sdrențe muguri și coroane », iscînd din « bube, mucegaluri și noroi » « frumuseți și prețuri noi »; neliniștea dramatică a cunoașterii nepătrunsului ascuns pe care poetul vrea să-l pipăie, ca Toma necredinciosul, și să urle ESTE, florul dragostei, cu acele neliniștitoare ecouri eminesciene, năzuința și înfrîngerea, zbaterea tragică dintre credință și tăgadă, mînia, ura și exploatarea, delicatețea, dragostea paternă, căldura familiei, suferința încremenită ca o lumină în ochii frumosului mort Ion-Ion și tristețea nemîngîiată a călugărului lachint, gîndul îndrăsnit și înalturi ca un « tilhar de ceruri », piatra stearpă ca și piatra filozofală, gîza, firul de iarbă și bobocul de floare pe care poetul îl concepe « la fel cu cerul cel înalt », munca, inteligența și lupta omului prin veacuri pentru demnitate și libertate, pe scurt, macro și microcosmosul, totul reînvie în accente de sarcasm sau melancolie, transformîndu-se într-o poezie de o neobișnuită spiritualitate, dar rămînînd cu rădăcinile în lumea materiei, a concretului cotidian.

Prin împletirea armonioasă a abstractului cu concretul, atît de proprie filii noastre, poezia argheziană se afirmă ca o expresie fundamentală a structurii sufletești a românului. Structura aceasta surprinsă, de altfel, de toți marii noștri poeți de la ciobanul Mioriței, la Eminescu și Macedonski, la Coșbuc și Goga, la Blaga și Ion Barbu ori la Voiculescu, Pillat și Philipplde, are accente inedite și un timbru cu totul original în versul arghezian. De aceea apariția lui Argezi în universul liricii românești reprezintă neîndoios o adevărată revoluție a sensibilității dar nu împotriva tradiției — cum a procedat poezia modernă alurea — ci în sensul și spi-

ritul ei. Arghezi a înnoit în substanță și în expresie lirică românească, marcînd, alături de Blaga, cel mai înalt punct de dezvoltare al ei, de după Eminescu. Un spirit pertinent ca al lui Macedonski intuia încă de la debut marele reviriment pe care-l va produce poezia argheziană, notînd în suplimentul literar al *Ligii ortodoxe* din 10 noiembrie 1896: « Ion Theo, așa se numește acel care, de un șir de vreme, ne-a surprins cu versuri mai presus de vîrsta sa, dar nu mai presus de talentul său. . . Acest tînăr, la o vîrstă cînd eu gînguream versul, rupe cu o cutezanță fără margini, dar pînă astăzi coronată de cel mai strălucit succes, cu toată tehnica veche a versificării, cu toate banalitățile de imagini și de idei ce multă vreme au fost socotite, la noi și în străinătate, ca o culme a poetice și a artei ». Aceste rînduri erau scrise în urmă cu peste șaptezeci de ani și prevesteau fără dubii o impresiionantă și strălucită carieră literară. Autorul volumelor de versuri *Cuvinte potrivite*, al *Florilor de mucigai*, al *Cîntării Omului*, al peisajelor din « 1907 », al *Frunzelor, Silabelor, Poemelor noi* și al aceleia intitulat simbolic *Noaptea*, romancierul din *Ochii Maicii Domnului*, *Cimitirul Bunavestire* și *Lina*, neîntrecutul pamfletar, dramaturgul, cronicarul artistic și traducătorul, nu numai că a determinat o orientare nouă în scrisul românesc sub raportul modalităților de expresie, dar a realizat și cea mai completă ogîndire a întinsei epoci pe care a străbătut-o ca un mare muncitor pe ogorul literelor românești. Va trece puțină vreme pînă o să ne dăm cu toții seama că după Arghezi limba română literară sună altfel, mai complex, mai expresiv și mai nuanțat decît înainte. Arghezi a înțeles ca puținii alții că scriitorul trebuie să participe cu toată personalitatea lui creatoare la întărirea puterii de expresie și de comunicare a limbajului, că el nu este și nu poate fi un simplu poștaş care duce neutru o scrisoare, indiferent de conținutul ei. Arghezi a frîmțat cuvintele mii de săptămîni pînă să le facă să cînte, să plîngă, să scrișnească, să sudaie sau să mîngîie ca o flință vie. Pentru Arghezi cuvintele n-au fost nicicînd niște biete bucăți umede de lemn, lipsite de rezonanță. La el cuvintele au personalitatea lor și valoarea lor intrinsecă. Există, scria cîndva Arghezi, « cuvinte fulgi, cuvinte aer, cuvinte metal. Cuvinte întunecate ca grotile și cuvinte limpezi ca izvoarele pornite din ele. Într-un cuvînt se face ziuă și-n alte cuvinte amurgește. Cuvintele scapără ca pietrele sau sînt moi ca melcii. Ele te asaltează ca viespile sau te liniștesc ca răcoarea, te otrăvesc ca bureții sau te adapă ca roua trandafirie. Chimia aplicată la culori și parfume este o copilărie, comparativ cu magiile foarte vechi, pe care le realizează cuvintele, de la primele cîntece și basme despre Dumnezeu și om ». Dar pentru ca să prindă viață, cuvintele se ciocnesc cu suflul creatorului, sînt meșteșugite în atelierul său miraculos.

Arghezi, care a cunoscut în îndelungata lui viață atîtea meșteșuguri, aprecia că nici unul nu e mai frumos și mai bogat, mai dureros și mai gîngăș totodată, ca meșteșugul blestemat și fericit al cuvintelor. Valorile lingvistice, de la vocală și consoană cu muzicalitatea lor intrinsecă, la silabe și cuvinte, au constituit, și nu numai sub influența simbolismului, un nesecat izvor de inspirație pentru marele poet. Dar aceasta, niciodată ca un joc gratuit, ci în scopul cunoașterii prin imagini, al luptei cu arma cuvîntului împotriva exploatării, a impilării, a corupției și a ocupației fasciste. Talentul lui Arghezi a cuprins toată gama sufletului uman, toate coordonatele de timp și spațiu ale culturii și civilizației. A cuprins pămîntul și suflul românesc în cele mai strălucite forme de expresie ale potențelor sale creatoare.

Neostenit de muncă, nepărăsit de har, Tudor Arghezi, suflet în sufletul neamului său, a adus veșnicia-n clipă și-a sădit clipa-n veșnicie, oprind timpul în amiaza unei tinereți de 87 de ani.

Vîrsta poetului nu-ncape în calendar. În timpul vieții lui nu am vrut să știm cîți ani împlinește, fiindcă vedeam cum împlinește neconținut și neobosit o viață de creator desăvîrșit și o operă inegalabilă.

Calendarul măsoară timpul care trece ireversibil, viața creatoare măsoară timpul dimensionat spre viitor, în veșnicie. Cîți ani să fi avut cel ce a zis întîia oară doinei, doină, și dorului dor, cîți ani să fi avut meșterul Manole? Cine poate ști și cine-ar vrea să știe? ! Lor le cunoaștem vîrsta durată în faptă și-n creația neconținut tînără. Așa-l vedeam și pe Arghezi, fără vîrstă, într-o sublimă tinerețe spirituală. Îi citeam săptămînal versurile, de-un inedit tulburător; exprimat într-un ritm așezat și solemn, care avea și are vraja zilnicului răsărit de soare. În sensul acesta înțelegeam afirmația poetului care se socotea un debutant cu fiecare poezie.

Tudor Arghezi este, fără îndoială, sinteza spirituală cea mai înaltă și mai expresivă a culturii românești contemporane, care se împlinește strălucit pe coordonatele vremii noastre socialiste.

Din perspectiva înaltelor idealuri contemporane el a făcut să vibreze în versurile sale marile idei și sentimente ale contemporaneității, a descifrat taine din totdeauna ale omului, zăvorîte vreme îndelungată în misterele idealismului, a valorificat ca nimeni altul noi potențe ale limbii românești și-a exprimat magistral atașamentul deplin la viața nouă a poporului, la politica înțeleaptă a partidului. Profund național și popular, Arghezi stă astăzi, spre mîndria poporului nostru, alături de marii poeți ai lumii. O bună parte a creației sale exprimă sentimentul fericit al împlinirii proprii, concomitent cu împlinirea destinului poporului din care face parte. Sentimentul acesta e, neîndoielnic, izvorul creației argheziene. În lacrima acestei fericiri am înțeles mai exact ușoara melancolie care aburește uneori cristalinul versurilor sale ca în acel genial oftat din tulburătorul cîntec popular:

*Săracă lume cu soare
Mîndră ești, dar trecătoare.*

La 87 de ani împliniți, moartea l-a găsit la masa de lucru, adăugînd clipă cu clipă frumuseți și prețuri noi la patrimoniul culturii naționale și universale. Arghezi plecînd dintre noi ne-a lăsat o operă genială, dar nu numai o operă ci și un exemplu de patriotism, de muncă și de devotament pe altarul veșnic aprins al artei.

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA

ÎNCEPUT ȘI CAPĂT DE ÎNȚELEPCIUNE

În superba geometrie a lucrurilor lumii, se întâmplă uneori ca partea să exprime uimitor întregul, semănându-i, prefigurându-l ori postfigurându-l. Primul și al treilea caz de raport între fragment și tot se întâlnesc mai des. Cel de-al doilea, al prefigurării, e mai rar, semănând cu o claritate interioară ori cu o premoniție a unui sistem de forțe posibile.

Adesea, chiar foarte adesea, o poezie a unui mare artist poate cuprinde stilistic toate datele esențiale ale operei într-o microsinteză strânsă. De obicei asta se întâmplă în toamna care anunță sfârșitul, când toate roadele se adună și se arată în plinele cămări ale sufletului.

Dar rar ne întâmpină o poemă a tinereții care, fără să fie un manifest, conține și tiparele stilistice esențiale și desenul evoluției ulterioare a poetului, cum este *Testamentul* lui Arghezi.

Titlul este unul de sfârșit, nu de început și astăzi, privit în perspectiva pragului de curînd trecut de marele făurar, ne înfioară cu presimțirea lui de atunci.

Dintr-odată, cu poezia aceasta, Tudor Arghezi începuse a umbla pe două dimensiuni ale vieții și ale timpului, dezvăluind adevărata lui față de poeta vates, care descoperă în cele mici sensul ascuns al celor mari și vorbește oamenilor mari cum ar vorbi copiilor, îndulcind din milă pentru ei, asprele contururi ale adevărului. Abia acum ne uităm cu alți ochi la *Testament*, acum când se cuvine să-l deschidem, după ritul milenar al datinilor.

Și deodată dăm de *Cîntare omului*. Ideea strălungii evoluții, de la biologic la social și apoi la intelectual, suie, tîrîtă lent și dureros, în suferință și răzvrătire:

În seara răzvrătită care vine
De la străbunii mei pînă la tine,
Prin rîpi și gropi adînci,
Suite de bătrînii mei pe brînci,
Și care, tînăr, să le urci te-asteaptă,
Cartea mea-l, fiule, o treaptă.

Versul acesta ultim e o jubilară care încunună ajungerea pe una din culmi, în suişul neîntrerupt al generaţiilor, şi are svicnetul saltului în contextul tîrîului prin hîrtoapele secolelor. Cartea este victoria primă a celor umili, a «robilor cu saricile» din care poetul descinde cu mîndrie. Cu ea se realizează «treapta», adjuvantul preţios, incipient organizat al suişului faţă de primitivele «ripi şi gropi adînci», trecute orbeşte, în obscuritatea de seară.

Apoi, odată cu explicaţia saltului, a genezei cărţii, intrăm în semnificaţia *Cuvintelor potrivite*. Sinteză a trudei, «sudoarea muncii sutelor de ani» şi a vorbei strămoşeşti, «graiul lor cu-ndemnuri pentru vite», ele apar ca un instrument al gîndului care, în sfîrşit, se înalţă. Operaţia transfigurării, începută în poezia europeană în a doua jumătate a secolului XIX, este încercată magistral de Arghezi cu limba plugarilor săi. Efortul enorm făcut în «mii de săptămîni» duce la sublimarea «în viori şi-n icoane», în «muguri şi coroane». E indicată de asemenea dubla valenţă a limbii poetice argheziene, prin pendularea între venin şi miere, între împliere şi invectivă. Şi sîntem introduşi în tărîmul psalmilor sau mai bine zis în preajma lui.

În reprezentarea argheziană din *Testament*, Dumnezeu e o proiectare a lungii ascendenţe umile. Poetul îşi construieşte divinitatea tutelară în chip de idol înalt (şi obsesia stălii apare încă de aci, din timpuria concentrare de metafore şi simboluri), din cenuşa morţilor din vatră. Văzut din perspectiva pămîntului, din perspectiva de jos, el se înalţă ca o bornă între lumi, păzitor al binelui şi al răului, păzitor al datoriei morale. Nimic însă despre aventura personală a poetului cu cerul. O trece oare sub tăcere ori o defineşte *per a contrario*? În obiectivarea pe care o doreşte, el se şterge pe sine pentru a putea zugrăvi seria şi viziunea ei despre lume, fiindcă aceasta i se pare esenţială. De aceea silabiseste divinitatea trăgînd concluzia despre ea din romănescul «omenosul, bătrînul cult al morţilor şi din tot atît de nobila idee a datoriei».

După aceea se anunţă *Florile de mucigai*, ca şi 1907, aspre, îndîrjite, amestecate. Lupta şi înfruntarea socială sînt aci, chintezenţate, cu o violenţă surdă, interioară, prin pomonirea stăpînului grotesc şi a domniţei lîncede. Între ură şi frumuseţe se interpune, cu virtuţi de *catharsis*, poezia instrument al pedepsei şi al izbăvirii.

Biciul răbdat se-ntoarce în cuvinte
Şi izbăveşte-ncet pedepsitor
Odrasla vie-a crimei tuturor.

Aşa interpretează, pentru sine şi ceilalţi, poetul versurile falmoase despre alchimia proprie, al căror laconism ar fi pus altfel ermetic lacăt înţelegerii comune:

Din bube, mucigaluri şi noroi
Isca-am frumuseţi şi preţuri noi.

Opera lui, venită de departe, justifică pe suferitorii. Conştiinţa marelui har e spusă cu simplitatea familiară argheziană, în nişte versuri în care, fără urmă de ostentaţie, se afirmă calitatea durabilă a creaţiei. Nu e vorba de un monument mai tralnic decît marmora ori bronzul, cum au zis alţi poeţi al lumii, ci de un produs firesc care se sprijină pe o veşnicie trecută. Cu vechea, constanta lui pasiune de a scoate poezia din antipoezie, Arghezi îndrăznează să-şi metaforizeze opera într-un «clorchin de negi». Umilitate, ştergere a valorii proprii, pentru ca închinarea în faţa strămoşilor truditoli să fie mai desăvîrşită.

Răzbunarea robului stă şi în transfigurarea otrăvurilor, în care stăpînul nu mai poate discerne substanţele adevărate. «Slova de foc» se ascunde sau se împleteşte cu «slova făurită», aceea migălită de Arghezi bijutlerul, delicata, frumoasa, aşa încît arsura ei pare temperată celui ce-o stinge.

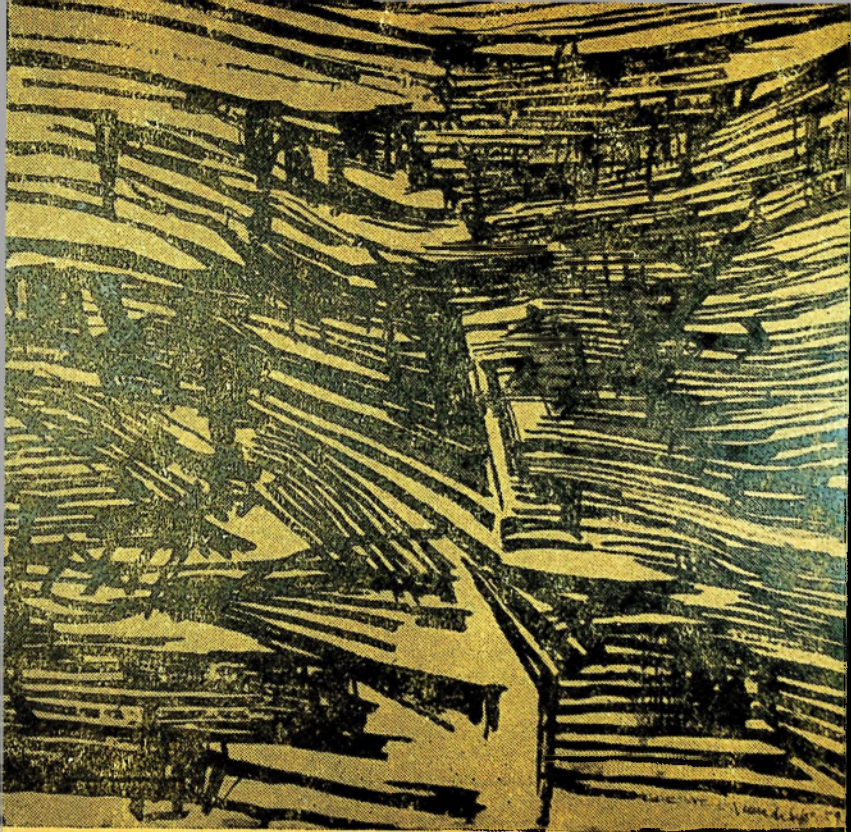
Vorbind de cele două slove ale sale, ca și despre venin și miere, poetul arăta încă de atunci cunoașterea profundă a dualității sale structurale, din care a crescut o operă cu aspecte îngemănate, contemplative și răzvrătite, subiective întrebări și constatări tulburătoare, obiective. Între acestea s-a zbatut, între acestea și-a hrănit gravele neliniști, aspirînd spre cer și căzînd mereu pe pămînt, spre care-l rechemă neîncetat stirpea plugărească atît de veche.

Conștiința acestei sfîșieri fundamentale, exprimate încă din *Testament*, vorbește despre drama omului și creatorului, trăită de timpuriu de Arghezi și pecetluindu-i personalitatea.

Toate acestea ne rămîn de la el, spuse cu gravitatea și ponderea obișnuită ultimelor cuvinte, ce încheie o viață. Aci, în *Testament* însă cuvintele au puterea începutului, unită cu adevărul și înțelepciunea sfîrșitului. Confuzia timpurilor ne emoționează și ne poartă spre o meritată vorbă eminesciană cu privire la harul celor cuminți de a înțelege din zori ziua traiului lor ce va veni :

Viitorul și trecutul
Sînt a filei două fețe
Vede-n capăt începutul
Cine știe să le-nvețe.

De aceea *Testament* este început și capăt al unei înțelepciuni și al unei opere care s-a împlinit.

**LITERATURĂ
HISPANICĂ**

VALLE INCLÁN

MARI GAILA

piesă în 3 acte

PERSONAJE:

LUCERO, căruia i se mai spune și SEPTIMO MIAU sau CUMĂTRUL MIAU.
POCA PENA, ibovnica lui.

JUANA LA REINA și fiul ei IDIOTUL.

PEDRO GAILO, paracliser la San-Clemente; MARI—GAILA, nevasta lui și SIMONINA,
fata lor.

ROSA LA TATULA, cerșetoare bătrână.

MIGUELIN EL PADRONES, tânăr cîrpaci de faianță.

Așa cum semnala nu de mult dramaturgul José María de Quinto (Insula, nr. 236—237), teatrul lui Valle-Inclán, de o valoare excepțională este totuși, în chip paradoxal, aproape necunoscut în Spania. Din 1939 s-au reprezentat numai trei dintre piesele lui: *Divinas palabras* (pe care o prezentăm aici sub titlul «Mari Gaila»), *La cabeza del dragón* (Capul de dragon) și *Aguila de Blasón* (Vultur de blazon). Explicația acestei proscrieri a dramaturgului stă în critica vehementă a realităților spaniole pe care o conțin piesele sale, îndeosebi cele scrise în ultimii ani ai vieții, «esperpento»-urile.

«Cu cea mai mare seriozitate, Valle-Inclán a făcut din toate o farsă,» a spus despre el Miguel de Unamuno. «Avea un extraordinar temperament de autor dramatic», afirma odată cunoscutul dramaturg Jacinto Benavente, și adăuga: «Era unul dintre acele spirite alese, de o calitate superioară, pentru care nu are prea mare importanță activitatea în care se manifestă. Ca și Leonardo da Vinci, ca și Michelangelo, ca și Benvenuto Cellini și alți mari artiști ai Renașterii, Valle-Inclán era din aceeași familie de spirite

UN GEAMBAȘ

FEMEI care umplu ulcioarele la izvor.

MARICA DEL REINO și alte cumetre.

UN ALCADE DE RANG MIC.

O COPILĂ.

ORBUL DIN GONDAR.

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ.

UN PELERIN.

DOI JANDARMI.

O PERECHE DE ȚĂRANI cu copila lor bolnavă.

CÎRCIUMĂREASA.

SERENIN DE BRETAL

O BĂTRÎNĂ la fereștrucia podului.

O FEMEIE ÎNSĂRCINATĂ.

O ALTĂ VECINĂ.

UN SOLDAT REFORMAT.

LUDOVINA, hangîța.

BATJOCURI ȘI CÎNTECE DE-ALE COPILOR.

GRUP DE BĂTRÎNE ȘI FETE HABOTNICE.

BENITA, croitoreasa.

QUINTIN PINTADO.

MILON DE LA ARNOYA.

COIMBRA, ciine dresat.

COLORIN, pasăre prezicătoare.

ȚAPUL SPIRIDUȘ.

UN BROSCOI ANONIM care cîntă în noapte.

VOCI ȘI EXCLAMAȚII JUVENILE.

universale. Operele sale, asemeni tragediei grecești, sînt un compediu al tuturor artelor: poezie, pictură, muzică . . . alcătuint o întreagă literatură ».

În activitatea de dramaturg a lui Valle-Inclán se poate urmări o evoluție de la o poetică « modernistă » (Lampa fermecată, 1913) la poetica « esperpento »-ului (Luminile boemei, 1920), cînd anticipează orientări ale teatrului de astăzi, prin introducerea unor elemente epice, de « distanțare », care-l înrudesc cu expresionismul german, și chiar cu teatrul absurdului. Aceeași condiție e marcată, după alții critici (Guillermo Díaz-Plaja), de trei etape, corespunzînd viziunii mitice, viziunii ironice și viziunii degradate, a « esperpento »-ului.

Divinas palabras ar aparține etapei a doua, deci unei viziuni ironice, fără a fi însă străină de « esperpento », căci în germene acesta apare încă din etapa « modernistă » a scriitorului.

« Esperpento »-ul creat de Valle-Inclán a fost asociat, în perimetrul hispanic, « gloselor » lui Eugenio d'Ors, faimoaselor « disparates » (neghiobii) și « greguerías » ale

ACTUL INTII

SCENA I

Cătoro San-Clemente, ținând de parohia Viana del Prior. La încrucișarea celor două drumuri această biserică de țară înconjurată de un cimitir. Morminte și chiparoși. Pedro Gailo, paracliserul, stinge luminările din pridvorul în stil romanic. E un bătrîn cu chip mohorit: față și miini gălbejite, obraz prost ras, sutană și stihar. Scutură mina și, după ce și-a suflat în degete, își freacă buricele înnegrite de coloanele pridvorului. Vorbește mereu de unul singur; expresie sălbatică, rugăciuni dezlinate.

PEDRO GAILO: la te uită la ei cum au venit și s-au oprit în drum drept în fața altarului! Haimanalele astea care cutreieră lumea. Sărântocii! Progenitură netrebnică! Pe unde trec, se îndeletnicesc cu vrăjile lor nelegiuite. Și tocmai aici și-au găsit să poposească. Adunătură de hoți! De muncit nu muncesc, și bat într-una drumurile!

(Pedro Gailo își trece mîna peste frunte, și puținele sale fire de păr rămîn pe creștet ca niște țepi. Ochii, care privesc cruciș, se îndreaptă spre drum, în locu unde doi dintre saltimbanci se odihnesc. O pereche — bărbat și femeie — și un țînc, floare nelegitimă a împerecherii lor. Ea, tristă și zveltă, fustă scurtă, basma albastră. Piepțini și cercei. El, șapcă cu cozorac, o gitară în învelitoarea ei și un ciine dresat, pe care-l ține de-o zgardă roșie, jengoasă. Stau așezați în șanț, în fața pridvorului bisericii. Bărbatul vorbește, ea ascultă și leagănă în brațe copilul care scîncește. Femeia e cunoscută sub mai multe nume. După ținutul pe care-l străbate, e cînd Julia, cînd Rosina, Matilda, sau Pepa la Morena. Numele saltimbancului e tot atît de enigmatic. Dar femeia îi spune Lucero. La rîndu-i, iubitul îi spune Poca Pena).

LUCERO: Cît despre ăsta mic, într-o noapte, cînd om trece prin vreun tîrg, tre-buie să-l părăsim.

POCA PENA: Halal tată!

LUCERO: Să zicem că nici n-aș fi eu.

POCA PENA: Te faci tu singur încornorat.

LUCERO: Dacă mă socotesc drept tată al mititelului, cred că nu se cuvine să-i las moștenire firea mea urîtă.

lui Gómez de la Serna, ba chiar «nivolei» lui Unamuno, ca modalități înnoitoare ale artei secolului XX. Puternica tradiție iberică de deformare sistematică, împînsă pînă la grotesc, de stilizare a realității (Góngora, Gracián, Quevedo) se împletește la Valle-Inclán cu elementele unei poetici postromantice, «moderniste», cristalizate sub influența literaturii franceze. De aceea Divinas palabras, piesă care face trecerea la modalitatea «esperpento»-ului, are unele afinități cu teatrul poetic francez. Despre această piesă de răscruce, reprezentată cu mare succes și în Franța, spunea recent dramaturgul Antonio Buero Vallejo că este în același timp «esperpento» și tragedie: «Ar trebui studiate mai atent ciudatele scene finale. Se spune de obicei că sînt ironice; că prin miracolul lanului își bate joc de ignoranța țărănească și de miturile religioase. Așa este. Dar tot atît de adevărat este și faptul că aceste scene ambivalente exprimă și altceva, dacă nu chiar contrariul celor spuse mai sus. Faptul că țărani sînt ascultători chiar dacă nu înțeleg rostul actului lor nu e în întregime negativ: intuiția și emoția sînt, în anumite cazuri, izvor de luciditate mai mult decît de erori. O morală mai sănătoasă și mai modernă

POCA PENA: Asta-i acum ! Nu-ți cer nimic pentru mine, nu-ți cer decît să te simți tu, în adîncul măruntaielor tale, tată.

LUCERO: Tocmai asta e, că nu mă simt.

POCA PENA: Dacă băiatul meu o să piară, ori dacă tu, cu vrăjile tale, îl faci să piară, am să-ți împlînt cuțitul ăsta între coaste. Lucero, nu-mi lua copilul !

LUCERO: O să facem altul.

POCA PENA: Fie-ți milă de mine, Lucero !

LUCERO: Tacă-ți fleanca !

POCA PENA: Ticălosule !

(Lucero se strîmbă disprețuitor și, cu dosul mîinii, își plesnește ibovnica peste gură. Gemînd, aceasta își șterge buzele cu unul din colțurile basmalei. La vederea singelui, femeia își înteește plîsetele, în timp ce bărbatul tușește incurcat, apăsîndu-și regulat bricheta, din care țîșnesc scînteii. Pedro Gailo, paracliserul, își înalță brațele către cer între coloanele pridvorului).

PEDRO GAILO: Într-altă parte s-ar cuveni să vă bateți, nu aici, în fața casei lui Dumnezeu.

LUCERO: Dumnezeu nu ia aminte la ce facem noi: are el altele pe cap.

PEDRO GAILO: Nelegiuirile !

LUCERO: Mă tem că mă onorezi prea mult: sînt douăzeci de ani în cap de cînd n-am mai călcat într-o biserică.

PEDRO GAILO: Te lauzi că ești tovarăș cu diavolul ?

LUCERO: Sîntem cumetri.

PEDRO GAILO: Astăzi rîzi, dar va veni ziua cînd ai să scrișnești din dinți.

LUCERO: Nu mi-e teamă de clipa asta.

POCA PENA: Pînă și sălbăticiunile se tem de ea.

PEDRO GAILO: După faptă și răsplată: asta-i legiuirea sfîntei noastre biserici.

LUCERO: Schimbă placa, prietene. Cîntecul ăsta e tare vechi.

PEDRO GAILO: Domnul Dumnezeu nostru nu-mi dă nici un semn prin care să mă îndemne la tăcere.

LUCERO: Bine !

(O bătrînă înfășurată într-o mantie cernită se ivește în pridvor, apoi o alta, urmată de încă una, ceva mai tîrziu. Înaintează toate, una în urma celeilalte. Au în căușul mîinilor agheasmă, cu care stropesc mormintele. Ultima trage după ea un căruț cu patru roți, în care se bălăbănește, adormit, un pitic hidrocefal. Juana

— fiind și mai veche — învinge morala calderoniană; salvarea fizică a femeii adultere e obținută tocmai prin « intuiția » țărănilor. Dar pentru aceasta au nevoie de « minunea săvîrșită de latină », de o emoție solemnă. Pedro Gailo a înțeles dinainte, tot în urma unei emoții puternice: a vrut să se sinucidă, dar rămîne totuși în viață, ca să ierte. Iar Mari Gaila, asemenea lui Oreste urmărit de Furii care ajunge la sanctuarul lui Apollo, poate că începe să întrevadă valori umane superioare fatalității carnale ce o stăpînește, deși, pentru a le intui, dispune numai de credința strămoșilor care, în puritatea lor candidă, iartă păcatul după ce l-au condamnat. Atunci « capul uriaș al idiotului, încununat cu camelii, îi apare ca un cap de inger ». E o observație batjocoritoare a autorului ? Numai în parte. La ironia distantă se adaugă un sentiment de solidaritate: Mari Gaila vede, și împreună cu ea autorul, că orice făptură omenească are ceva sfînt. Ultima privire pe care Valle-Inclán o aruncă spre cadavrul bufonului și spre celelalte personaje « esperpentice » nu mai e privirea lui Goya, ci o lui Velázquez. Tragicomedia se încheie cu un adevărat catarsis.

la Reîna, umbră pămîntie care cerşeşte, desculţă, prin tîrguri şi la locurile de pelerinaj, cu înspăimîntătorul ei copil, îl întrecăbă pe paracliser, căruia îi este soră:)

JUANA LA REÎNA: De ce n-ai dat cuminectura în timpul slujbei?

PEDRO GAILO: Nu se mai afla vin în potir.

LA REÎNA: Şi eu care voiam să-l primesc pe Dumnezeu! Simt că mă cheamă pămîntul.

PEDRO GAILO: E drept, pari tare schimbată.

LA REÎNA: Durerea din pîntece nu-mi dă pace.

PEDRO GAILO: Pămîntul e mama noastră, mama tuturor păcătoşilor. Şi nepotul ce-mi face? S-a trezit vreun pic? Să ştii că începe să înţeleagă puţin, soră.

LA REÎNA: Biet suflet nevinovat!

(Pedro Gailo îşi aruncă privirea ochilor lui saşii asupra copilului care-şi mişcă timp capul lui uriaş. Mama alungă muştele care vin să i se aşeze pe buzele groase, umbrite de tuleile mustăţii. Străbate cimitirul, trăgînd după sine căruţul, şi iese la drumul umbrît de pomi. Cîinele saltimbancului, ridicat pe picioarele dinapoi, face un pas de dans spre această siluetă tristă şi pămîntie. Încetişor, animalul se lasă să cadă la loc şi, stringîndu-şi coada, începe să urle ca de mort. Lucero flueră, iar cîinele, din nou în două picioare, se îndreaptă spre stăpînul lui care ride, făcînd cu ochiul).

LUCERO: Animalul ăsta s-a legat şi el cu cumătru-mio, Satana.

PEDRO GAILO: Pînă cînd s-o găsi cineva care să-i spună rugăciunea de dezlegare. Atunci o să crape în bubuit de tunet.

LUCERO: O să crăpăm amîndoi.

PEDRO GAILO: Vrei să spulberi o îndoială, dînd glas adevărului.

LUCERO: Mi-ai dibuit bine păcatul.

POCA PENA: Prostii!

LUCERO: Aici, Coimbra! Şi ia aminte la ce te-ntreb. Laba dreaptă dacă-i da, laba stîngă dacă-i nu. De n-oi şti, dai din coadă. Şi-acum spune adevărul adevărat: prietenul de acolo s-ar putea numi don Cornelius, mulţumită ostenelei soaţei lui?

(Coimbra, stînd tot pe picioarele dinapoi, se gîndeşte mişcîndu-şi capul negru, cu pete galbene şi cu clopoşei în vîrfurile urechilor. Pradă încetul cu încetul duhului profeţiei, rămîne nemîşcată, cu ochii tîntuiţi asupra stăpînului ei, apoi, după o clipă de ezitare, în timp ce clopoşei îi sună la urechi, îşi mişcă furios laba stîngă).

LUCERO: Prietene, Coimbra răspunde nu. Şi-acum o să ne spună altceva. Coimbra, eşti tu atît de învăţată ca să ne spui dacă prietenul ăsta e chemat ca într-o bună zi să facă parte din tagma Încornoraţilor? Laba dreaptă dacă-i da, laba stîngă dacă-i nu. Îţi rămîne coada, domnişoară, să ne dai de veste că nu ştii. (Coimbra dă din coadă, latră şi începe iar să topăie în două picioare, apoi, cu o uşoară mişcare alternativă a labelor dinainte, îl cercetează din priviri pe Saltimbanc. Clopoşei din urechile ei scot un prelung sunet subtil. Saltimbancul zîmbeşte, fără a înceta să facă cu ochiul, şi, dintr-o dată, căţeaua se hotărăşte să ridice laba dreaptă).

LUCERO: Nu te înşeli, Coimbra? Salutare, Coimbra, şi cere-i iertare prietenului pentru că l-ai ponegрит.

PEDRO GAILO: Scursoare netrebnică! Batjocura unui necredincios nu aduce jîgnire.

LUCERO: Prietene, trebuie să iei lucrurile în partea lor veselă! La drum, Poca Pena!

PEDRO GAILO: O să rîzi tu mult şi bine în iad.

(Poca Pena îşi încrucişează pe piept capetele şalului în care înfăşoară copilul, iar saltimbancul ia la spinare colivia Păsării Prezicătoare. Se duc).

POCA PENA: Simte-te tată în adîncul măruntaielor tale, Lucero !

LUCERO: Ține-ți pliscul !

POCA PENA: Am să zdrobesc lanțurile robiei în care trăiesc. Am să te părăsesc.

LUCERO: Te înșeli dacă cumva îți închipuiești c-am să-ți cad în genunchi.

POCA PENA: Ai făcut-o o dată cu-adevărat, și-ai ucis chiar și-un om.

LUCERO: Nu asta voisem.

POCA PENA: Dacă lovitură mi-era hărăzită mie, cum de nu m-ai nimerit ?

LUCERO: Destul cu pălăvrăgeala ! I-ai dat boabe păsării ?

POCA PENA: Nu vrea să mănînce.

LUCERO: Coimbra, oare de unde o să luăm alta ? Dacă i-am cere una Satanei, cumătrul nostru ? Hai, ce zici ?

POCA PENA: Prostii !

(În brațele mamei copilul începe să plîngă, iar pe spatele vagabondului colivia păsării care ghicește viitorul se clatină încolo și-ncoace. Aurită sub razele soarelui, se aseamănă cu însuși Palatul Iluziei).

SCENA II

Copaci pe marginea drumului. Juana la Reina, la umbra lor, cere de pomană. Basmău ei înflorată e întinsă pe marginea șanțului. Virit în rogojina din căruț, piticul se strimbă, vicios sub preșul zdrențuit care-l acoperă.

LA REINA: Fie-vă milă de-un biet nenorocit slab de minte ! Fie-vă milă de-un biet nefericit !

(În timp ce vorbește, scoate gemete apăsîndu-și pîntecul cu minile. Rosa la Tatula, care în vremea cînd pelerinajele și muncile cîmpului sînt în toi cere și ea de pomană, îi dă sfaturi bătrînești, înțelepte și prevăzătoare).

LA TATULA: Ar fi trebuit să te duci la spitalul din Santiago. Ai niște dureri cumplite.

LA REINA: Sînt ani de cînd nu-mi mai dau pace.

LA TATULA: Atîta că băiatul tău prețuiește cît un cuptor de piine fără fund.

LA REINA: De-ar putea măcar să se ridice de pe rogojina lui atîta cît să-ndrepte spre maică-sa tăișul unui pumnal !

LA TATULA: Domnul Dumnezeuul nostru ți l-a dat așa, facă-se Voia lui Cerească.

LA REINA: M-ai văzut oare vreodată împotrîvindu-mă ?

(Oftează și cu pași mari, cu o tîpsie de cositor în mină, iese în întîmpinarea bogătașilor care se îndreaptă spre tîrg. Un geambaș care mină o turmă de tauri tineri și sălbatici se ridică în scara șeii și-i strigă să se dea la o parte).

BIVOLARUL: Hei, tu de colo, nu-mi speria turma !

(Cerșetorea, apăsîndu-și mereu minile pe pîntec, se întoarce la umbra stejarilor. Are ochii sticloși și gura pămîntie. Taurii tărcați cu negru trec într-un nor de praf. Roșu și înecat în osînză, bivolarul cu nas coroiat vine în trap pe urma lor).

LA REINA: Oh ! Am să mor ! Oh ! Am să mor !

LA TATULA: Te doare rău ?

LA REINA: Simt ca o mușcătură de pisică drept în locul păcatului.

LA TATULA: Ba parcă o leacă mai într-o parte.

LA REINA: O înghițtură de rachiu m-ar aduce la viață.

LA TATULA: Las-că trece el careva cu ulciorul pe-alci.

LA REINA: Fie ca Domnul să-mi deschidă porțile împărăției lui.

LA TATULA: Durerile îndurate pe lume ne fac s-ajungem în ceruri.

LA REINA: De data asta e sfîrșitul !

(Se îndoaie din șale, cu gura la pămînt, cu părul peste obraji. Smulge iarba cu mîinile. Sub franjurile de pe poalele fustei, pulpele și picioarele par de ceară. Rosa la Tatula se uită la ea îngrozită).

LA TATULA: Încearcă să te ridici ! Nu-ți da sufletul, așa, în mijlocul drumului. Trebuie să te mărturisești și să fii în pace cu Bunul Dumnezeu !

LA REINA: Tii, ce mai ospăt ! Da știu că ai ce-nfuleca !

LA TATULA: Durerea te face să-ți pierzi judecata.

LA REINA: Ridicați-mi basmauă asta, e doldora de bani ! ... Taci, Laureano ! ... Ah ! Ce bine e !

LA TATULA: Sfinte Blas ! Aiurează de-a binelea !

LA REINA: Marelo, un pahar de citronadă ! Am bani, Marelo ! ... Am bani !

LA TATULA: Juana Reino, nu muri aici, mă faci de rușine ! Încearcă să mai ții. Haide spre sat !

LA REINA: Ce stea mare strălucește pe Cer !

(La Tatula încearcă să ridice biata rămășiță îndurerată, dar capul moale și dezarticulat alunecă iar la pămînt, cu brațele ridicate în aer, ca două aripi de moară).

LA TATULA: Ah ! La naiba ! ...

(În depărtare, sub boltele de viță răsucită pe stâlpi de piatră, se ivește un tînăr îndărătul căruia se întrezărește o altă siluetă, culcată la umbră. Își ia bățul de pe jos, aruncă de-a spinare lădița pe care o au lipitorii de faianță și porțelan. E Miguelin el Padronés, un vagabond. Prin tîrguri și piețe, apucăturile lui puțin bărbătești fac să se reverse asupra-i ocări nenumărate. Miguelin poartă un inel într-o ureche).

LA TATULA: Apropie-te, om milostiv !

MIGUELIN: Dacă mă chemi în ajutor sînt și-așa destul de-aproape.

LA TATULA: Apropie-te, în numele celei ce te-a adus pe lume !

MIGUELIN: Maică-mea vitregă a făcut isprava asta.

LA TATULA: Termină cu neroziile. Juana la Reina are du-că-se pe pustii !

MIGUELIN: Ia niște urzici și freac-o !

LA TATULA: Vino odată încoace, răucredinciosule !

MIGUELIN: Uite-l pe cumătrul Miau.

(Cel ce stătea culcat la umbra coardelor de viță s-a sculat și înaintează în plină lumină. E același saltimbanc care a fost văzut în tovărășia unei femei nemîngiate care-i spunea Lucero).

MIGUELIN: Ne ducem, cumetre Miau ?

CUMĂTRUL MIAU: N-o să vedem decît strîmbătura morții.

MIGUELIN: Simți asta așa, din aer ?

CUMĂTRUL MIAU: Nu, Coimbra a simțit adineaori.

LA TATULA: Ce puneți acolo la cale, blestemaților ?

CUMĂTARUL MIAU: Pentru că ne-a spus pe nume, hai să ne-apropiem.

(Cei doi coboară pe drum. Cu virful limbii, Miguelin caută o aluniță pe care o are într-un colț al gurii. Celălalt bate cîinele. La umbra stejarilor, cerșetoea zace, nemișcată și fără vlagă. Picioarele-i goale ies de sub fustă ca două luminări de ceară).

LA TATULA: Juana Reino ! Juana Reino !

CUMĂTRUL MIAU: Nu nădăjdui să-ți răspundă. Trebuie să dai de veste neamurilor. Dar nu spune decît adevărul pe jumătate: că au apucat-o durerile și n-o mai slăbesc de fel. Femeia asta-i moartă.

LA TATULA: Sfinte Blas ! Uite ce-nseamnă să ai o inimă simțitoare ! Voi fi silțit să fac mărturie în fața judecătorilor !

CUMĂTRUL MIAU: Cred că e de prisos să-ți spun că pentru nimic în lume nu trebuie să-mi rostești numele...

LA TATULA: Da cine-a spus, mă rog, că-i moartă?

CUMĂTRUL MIAU: Să nu-mi rostești numele.

LA TATULA: Și dacă trebuie să dau declarație?

CUMĂTRUL MIAU: Să nu-mi rostești numele.

LA TATULA: Știm noi cam ce poate să-nsemne spaima asta!

CUMĂTRUL MIAU: Învață să ții la pielea ta.

(Saltimbancul s-a așezat la umbra copacilor și taie două țigări dintr-o dată cu cuțitul lui de albacete. Rosa la Tatula, împietrită de spaimă și prevăzătoare, își pune espadrilele în picioare la marginea drumului. Își ia desaga cu pomenile și, sprijinindu-se în toaig, pornește cu pași mari să ducă vesta cea tristă. La umbra stejarilor, idiotul se strîmbă, negru de muște. Miguel el Padronés, pipăindu-și într-una cu virful limbii alunița, se strecoară ca o pisică și-și viră mîinile lui grase în patele din căruș. Scoate un săculeț peticit în care zornăie niște monede).

CUMĂTRUL MIAU: După cum sună, s-ar zice că sint de argint.

MIGUELIN: Pofta-n cui!

CUMĂTRUL MIAU: Stai puțin!

MIGUELIN: Treaba asta nu mă privește decît pe mine.

CUMĂTRUL MIAU: Nu te credeam așa de zgîrcit, cumetre. Nu vrei să ne privească pe amîndoi? Ne socotim noi, fii fără griji.

MIGUELIN: Cine va fi judecătorul?

CUMĂTRUL MIAU: N-ai vrea să fie Coimbre, cumetre?

MIGUELIN: Cumetre, nu-mi port pricinile de judecată în fața Diavolului.

(Saltimbancul se ridică, răsucindu-și țigara cu tășul cuțitului lui cu mîner aurit. Face numai doi pași și s-așează pe lădița lipitorului de vase. Miguelin, cu un zîmbet strîmb, galben ca ceara, ascunde săculețul în sîn. Apoi privind pieziș spre șuvița care-i cade în ochi, își plescăie limba).

CUMĂTRUL MIAU: Maricuela¹, dacă nu scoți banii de bunăvoie am să-ți înfig cuțitul ăsta în inimă.

MIGUELIN: Ce s-a întîmplat cu femeia care te întovărășea, cumetre?

CUMĂTRUL MIAU: E-n drum spre locurile de unde se trage.

MIGUELIN: Departe tare?

CUMĂTRUL MIAU: Tare.

MIGUELIN: La capătul pămîntului, poate?

CUMĂTRUL MIAU: În piața din Ceuta.

MIGUELIN: Unde se află ocna cea mare.

CUMĂTRUL MIAU: Și toată floarea Spaniei.

MIGUELIN: Cunoști și tu colțul ăsta de țară?

CUMĂTRUL MIAU: Cumetre Maricuela, de-acolo am șters-o. Vrei să-ți fac vreun hatîr?

MIGUELIN: Tu, care-ai cutreerat atîta lumea, nu crezi c-ar fi mai bine să te lași pîgubaș de cîțiva sunători, acolo?

CUMĂTRUL MIAU: Maricuela, schimbă placa. N-am adus încă vorba de furțișagul de la Colegiala din Viana.

MIGUELIN: Dar am fost închis din bănuială, mi-au dat drumul tocmai pentru că mi s-a dovedit nevinovăția.

CUMĂTRUL MIAU: Ți-aduci aminte de ziua în care stăteam și glumeam în cîrciuma de la Camino Nuevo?

¹ Apelativ injurios dat înverșiiilor sexuali (de la marica).

MIGUELIN: Prostii !

CUMĂTRUL MIAU: Coimbra a ghicit că și tu te-ai numărat printre hoți.

MIGUELIN: Prostii !

CUMĂTRUL MIAU: Da atunci cînd a scormonit pămîntul sub fereastra unde se făptuise hoția și-a descoperit inelul ăsta? Ia-l, e perechea celui pe care-l porți la ureche, și hai să-mpărțim odată banii. Iar dacă nu-ți place giuvaerul ăsta, o să-l ducem noi domnilor jandarmi.

MIGUELIN: Toate astea pentru niște nevinovați de gologani ! Mi-e și scîrbă. Nu mai lipsea mult și ne-am fi luat la harță, cumetre. Ca înșurăței cei iubeți !

SCENA III

Alt drum care șerpuiește printre casele unui cătun. Pe marginile acoperișurilor se coc bostani cu coaja verde și galbenă. La umbra grajdurilor cîinii se smucesc în lanțuri. Drumul coboară pînă la o fîntînă care, tihnită, doarme la umbra plopilor. S-aude cîntec de mierle iar nevestele din sat lasă să se reverse apa din ulcioare în vreme ce-și istorisesc noutățile din sat. Rosa la Tatula, purtătoare a tristei vești, sosește în goană.

LA TATULA: Domnul fie lăudat ! Cît de tainică e dumnezeiasca lui dreptate. Colo, în urma mea, Juana la Reina e fără simțire. Am strigat-o dar degeaba. Moartea i se citește pe chip. Dacă nu m-aș fi grăbit așa de tare să ajung în tîrg, aș fi trecut pe la soră-mea, la Cruz de Leson. E vreuna dintre voi de prin părțile astea?

O FEMEIE: Stau poartă-n poartă cu ea.

LA TATULA: Poți să-i dai vestea cea tristă.

O FEMEIE: Crezi cumva că și-a dat sufletul?

LA TATULA: Moartea i se citește pe chip. E tot ce pot spune.

ALTĂ FEMEIE: De mult o măcinau durerile. Și știu c-a îndurat destule: fie ploaie, fie arșiță, trebuia să tragă într-una căruțul după ea ! Ce-o să se întîmple cu piticul? Cine-o să-l mai poarte de colo-colo?

LA TATULA: Dacă stai și cîntărești bine lucrurile, e și nu e o greutate pe capul omului. Juana la Reina bea într-o singură zi cît oricare din noi într-un an. Și nu poți bea dacă n-ai cu ce. Piticul o ținea și pe ea. Nici nu vă trece prin mînte cît se poate ciștiga cu un căruț. Nimic nu înmoaie mai mult inima lumii. Juana la Reina ajungea să strîngă mai bine de șapte reali pe zi. Și eu, uite, așa teafără cum sînt nu izbutesc s-ajung nici la jumătate pe-atît.

(Două femei, mamă și fiică, cu ulcioarele pe cap, coboară cărarea dinspre fîntîna umbrasă. Mama, proaspătă și bălaie, cu ochii numai zîmbet, bine alcătuită la trup și cumpătată în glas; fata, năucită, albă ca un caș, amintește prin rotunjimile ei luna, vaca și piinea).

O FEMEIE: lată-le și pe de-alde Gaila, neamurile ei.

LA TATULA: Așa e. Mari Gaila, măritată cu unul din frații răposatei. Lui Pedro Gailo, paracliserul, îi zice în acte Pedro del Reino.

ALTĂ FEMEIE: Pe cît se vede, n-au aflat nimic.

LA TATULA: Mari Gaila, vino repede. Cumnatei tale i-a venit rău, are du-că-se pe pustii. S-a prăbușit fără simțire la umbra drumului.

MARI GAILA: Care din cele două cumnate?

LA TATULA: Juana la Reina.

MARI GAILA: Ah, Tatulo, spune-mi dacă-l moartă. Nu-mi lipsește curajul !

MURMURE DE FEMEI: Nici noi nu știm mai mult decît tine.

(Mari Gaila lasă ulciorul să se prăbușească, își desface basmaua de pe cap și în fața fie-si care o privește năucită își desface brațele, dând drumul unui bocet jalnic, străvechi. Capetele femeilor, murmurând aproape o rugăciune, se întorc spre bocitoarea care, la umbra pașnicei fîntini, amintește de îndepărtata măreție a histriionilor. În picioare, pe tășșanul din drum, aceasta își însoțește arcuirea ritmică a brațelor cu inflexiuni senzuale ale glasului).

MARI GAILA: Sparge-ți ulciorul, Simonina! Simonina, sparge-ți ulciorul. Oh, soartă nenorocită. Să sfîrșească așa, ca fiica unui despot. Niciînd n-a voit să se adăpostească în sinul familiei. Ah, cumnată, glasul sîngelui n-a însemnat nimic pentru tine, n-ai ascultat decît chemarea pămîntului, care te-a luat la el, pămîntul drumului călcat de toată lumea în picioare. Sparge-ți ulciorul, Simonina.

O FEMEIE: Ca bocitoare, e fără pereche.

ALTĂ FEMEIE: E un dar din născare.

ALTĂ FEMEIE: Vorbește castiliana ca nevasta unui alcalde.

MARI GAILA: Oh, cumnată! Fie ploaie, fie arșiță, ai cutreierat drumurile îndurînd nesfîrșite osteneți, astea au fost bucuriile tale pe lumea asta. Oh, cumnată din pricina neînțelegerilor i-ai părăsit pe-ai tăi. Și cît de nedreaptă ai fost cu mine, o, cumnată! Dădeai ascultare unor limbi spurcate, o, cumnată!

LA TATULA: În afară de părinți și copii, toate celelalte neamuri ar trebui socotite străine.

O FEMEIE: Chemarea sîngelui se face totdeauna simțită.

LA TATULA: Citeodată tace chiar și ea.

MARI GAILA: Nu și-n inima mea, Tatula!

LA TATULA: O vedem prea bine.

MARI GAILA: De-ar fi să-mi iau de la gură pînă și ultima îmbucătură de piine, și tot voi lua pe seama mea căruțul.

LA TATULA: Dacă-l lași să umble pe drumuri, căruțul o să-ți aducă cîștig.

MARI GAILA: Puțin îmbucurător va fi cîștigul, dacă va trebui să las grija casei mele.

LA TATULA: N-ai decît să-l închiriezi. Dacă cumva se ivește prilejul, nu uita să-mi dai de știre.

MARI GAILA: Am să mă gîndesc. Nu mă dau înlături să port de grijă căruțului. Răposata era soră cu bărbatul meu, și n-are altă rudă mai apropiată.

LA TATULA: Între voi și cumnata voastră Marica del Reino se va deschide un proces.

MARI GAILA: Un proces? Și de ce, mă rog? Fac milostenia asta din bunătate de inimă. Cine altul ar dori să-și ia în sarcina lui Bolnavul, dacă nu fratele celei răposate? Dacă ne vom judeca, el va trebui să cîștige, altfel înseamnă că legea nu-i dreaptă.

LA TATULA: În sfîrșit, dacă ajunge în mîinile tale, adă-ți aminte de ce-am vorbit.

MARI GAILA: Pînă aici! Nimeni din noi nu și-a dat cuvîntul.

LA TATULA: Așa e, nici vorbă, dar dac-ai vrea să-ți amintești puțintel de cele ce-am vorbit...

MARI GAILA: Am să-mi aduc poate aminte cele ce nu voi fi uitat.

LA TATULA: Am să trec pe la tine.

MARI GAILA: Fii binevenită!

O FEMEIE: Căruțul prețuiește cît un cuptor de piine fără fund.

O ALTĂ FEMEIE: Pîine de grîu.

MARI GAILA: Tristă soartă ai avut, cumnată! Ce pildă pentru cei ce-au întors spatele credinței! Să mori fără împărtășanie într-un șanț de pe drum!

(Simonina, albă, toantă, buclată, închizînd ochii, imită tînguirile mamei și-și desface mîinile, dînd drumul ulciorului să cadă).

SCENA IV

Stejărișul care mărginește drumul cel mare. Juana la Reina e întinsă jos, cu fața spre cer. Pe piept i s-au pus ramuri verzi, în chip de cruce. Picioarele desculțe și pulpele ei galbene ca țeara ies de sub fustă și seamănă cu două luminări. Bastián de Candas, alcalde de rang mic, așază paznici în jurul leșului, și dă porunci, cu mâna ridicată în aer, asemeni unei binecuvântări..

ALCALDELE: Voi, băieți, rămâneți așa, pe loc, și nu vă mișcați de lângă moartă. Pentru nimic în lume nu trebuie să îngăduiți să atingă cineva leșul pînă nu vine trimsul legii.

(Cîteva țărănci vin în goana mare. Jeturi de lumini de la lanterne, umbrele întunecate ale mantiilor. Printre acestea, o bătrînă adusă tare de spate care, cu fața ascunsă în miini, scoate strigăte puternice. Cînd și cînd, cade cu fața la pămînt, deschizînd larg brațele și declamă frazele rituale ale bocetelor. E Marica del Reino, sora răposatei).

MARICA DEL REINO: Unde ești tu acum, Juana? Iată-te mută pe veșnicie ! Domnul te-a chemat la el, fără a se gîndi că noi rămînem aici, pe lumea asta. Unde ești tu acum, Juana? Unde ți-a fost dat să-ți dai sufletul, o, soră !

O FATĂ: Nu-ți pierde cumpătul, tușă Marica !

(Tușă Marica, ajutată de femeii și înfășurată în mantia ei, pornește la drum, aplecată de spate. Ajunsă în dreptul leșului, îl strînge în brațe).

MARICA DEL REINO: Oh, Juana, sora mea scumpă, cît de palidă ești ! Ochii tăi nu mă mai pot privi. Gura ta nu mai poate rosti un singur cuvînt celei care e sora ta ! N-o să te mai oprești nicicînd în fața porții mele să te-nfrunți cu plăcinte. Și cum îți mai plăceau ! Nu mai mult decît la tîrgul din urmă le mincam împreună. Și ție îți plăceau atîta cele cu izmă și slănină !

(După ce s-a jeluît astfel, stă în neștire cu picioarele sub ea, scoțînd gemete înăbușite. Cumetrele s-așează roată în jurul ei, și-și povestesc întîmplări ca aceasta. petrecute pe drum: morți fulgerătoare, suflete nemîngiaate aflate în chinuri. Cînd interesul pentru aceste istorisiri se stinge, Marica del Reino își începe iar tînguirile. Soții Gailo se zăresc și ei venind prin stejăriș. Femeia are mantia aruncată pe umeri; bărbatul poartă o capă lungă și un baston elegant de trestie cu vîrfurile aurite și măciucă de fildeș. Văzîndu-i, sora se ridică în genunchi și-și desface brațele într-un gest dramatic).

MARICA DEL REINO: Da știu că le-a trebuit mult timp pînă să vă înștiințeze !

De-o jumătate de zi stau aici, pe pămînt, și simt c-am înțepenit de frig.

PEDRO GAILO: Cine are o slujbă nu-i stăpîn pe timpul său, Marica. Dar cum s-a întîmplat nenorocirea ?

MARICA DEL REINO: Cel de sus a poruncit așa !

PEDRO GAILO: Nici vorbă ! Dar cum s-au întîmplat faptele ?

MARICA DEL REINO: Pe mine mă întrebi ? Îndreaptă-ți privirea spre moartă, numai ea îți poate da răspuns.

PEDRO GAILO: Răposată soră, ți-ai găsit moartea pe drumuri, pe care îți plăcea atîta să le colinzi !

MARICA DEL REINO: Aceleași cuvinte le-am rostit și eu ! Domnul să ne aibă în paza lui !

(Paracliserul, în timp ce se șterge la ochi, a căror privire pare mai sașie ca de obicei, se apropie de căruțul tontului).

PEDRO GAILO: Iată-te orfan, și tu nici măcar nu știi, Laureano! Mama ta, sora mea, a murit, Laureano, iar tu nici nu-ți poți da seama, Laureano! Doresc să devin tatăl tău adoptiv!

MARICA DEL REINO: Eu se cuvine să mă îngrijesc de bietul nevinovat.

MARI GAILA: Nici noi nu-l părăsim, cumnată!

(MARI GAILA o privește cu nerușinare. O lumină usturătoare lucește în ochii ei care spun multe. Cealaltă întoarce disprețuitor capul).

MARICA DEL REINO: Celui care e fratele meu îi vorbeam.

MARI GAILA: Iar eu ți-am răspuns.

ALCALDELE: Să lăsăm asta.

PEDRO GAILO: Ce mai așteptăm, Bastián?

ALCALDELE: Să sosească justiția.

PEDRO GAILO: Nu va avea mare lucru de lămurit. După credința mea, răposata trebuie să fi bătut apă otrăvită. Toată lumea știe că sulfății cu care se stropesc viile otrăvesc apele și sînt aducători de moarte.

ALCALDELE: Ți-aduci aminte de vaca mea cea bălțată?

MARI GAILA: O vacă frumoasă ca o regină!

ALCALDELE: Află că a tras să moară și n-am scăpat-o decît cu fierturi de gențiană. Am cheltuit mai mult de șapte reali cu farmacistul.

O BĂTRÎNĂ: Sînt ape aducătoare de moarte.

PEDRO GAILO: Sînt, nici vorbă că sînt, și dăunează mai ales trupurilor atinse de boală. Te macină pe dinăuntru.

MARI GAILA: Și cînd te gîndești că oamenii spun atîtea vorbe rele despre rachiul, dar niciodată nimic despre apă!

ALCALDELE: Cei de neam vorbesc de rău rachiul pentru că ei se omenesc cu altele.

MARI GAILA: Licoare de anason cu zahăr de gheață!

(Pe drumul mare se vede venind judecătorul călare pe măgar. Samarul e frumos împodobit în culori, iar ochelarii au ciucuri. Alguacilul merge ceva mai în urma lui, ca scutierii din vechime. Cumetrele, ingenunchiate, își suflă în pumni și șterg de zor sticla lucitoare a lanternelor. O tînguire solemnă se face auzită).

MARICA DEL REINO: Juana, sora mea, dacă în lumea celor drepti îl întîlnești pe răposatul meu bărbat, să-i spui cît de credincioasă i-am fost! Să-i spui că niciodată n-am mai vrut să mă mărit și că prilejurile nu mi-au lipsit. Sînt bătrînă acum, dar cînd m-a părăsit el eram tînără și-n putere. Să-i spui că un hawaian cu stare îmi purta simbelele, dar că eu nici nu m-am uitat la el. Un flăcău frumos ca o cadră!

MARI GAILA: Cumnată dragă, floare din pașiștea drumurilor, iată-te în împărăția Domnului Dumnezeuului nostru. Tu care atîtea ai îndurat, te ospătezi acum la masa lui. Și iată-te luînd parte la dănuirea îngerilor. Iar pîinea ta plămădită fi-va de-acum înainte din ouă și mirodenii! Vai mie soră, de ce nu pot, asemeni ție, să ascult plăcutele spuse ale Sfîntului Petru!

SCENA V

San Clemente. Tăpșanul din fața bisericii, care se conturează în spate. Lumina lunii se cerne printre ramuri. Lanternele, așezate pe pămînt, deschid cercuri de lumină năclăită jur împrejurul trupului răposatei care se ghicește sub un lînfoliu alb. Sătenii priveghează. Cape și mantii. Beau rachiul în umbra zidurilor bisericii. Murmurul glasurilor, zgometul pașilor, umbrele creează impresia ireală și adîncă a poveștilor de demult.

PEDRO GAILO: Am spus mereu că răposata a murit pentru că a băut apă din vreo fîntînă otrăvită, căci nenumărate sînt pildele de nenorociri asemănătoare, întîmplătoare fie animalelor, fie creștinilor.

MARI GAILA: Picicul trebuie să fi băut și el, pentru că, fie-mi iertat, și-a făcut nevoile în paie. A trebuit spălat ca un prunc. Și de-ați ști cît de împlinite îi sînt bărbățiile!

MARICA DEL REINO: Taci, cumnată! N-o să te mai vaiți multă vreme de treburile astea, o să iau căruțul în seama mea.

MARI GAILA: Uite-ți fratele aici de față, înțelege-te cu el.

MARICA DEL REINO: Ce ai de zis, frate?

PEDRO GAILO: Cînd e vorba de greutăți, brațul unui bărbat prețuiește întotdeauna mai mult.

MARICA DEL REINO: Voia răposatei era să-mi încredințeze mie grija căruciorului. Mi-a spus-o doar răspicat!

MARI GAILA: Ai martori, Marica?

MARICA DEL REINO: Cu fratele meu vorbeam.

MARI GAILA: Iar eu ascultam.

MARICA DEL REINO: Ah! Dacă răposata și-ar putea face știută voia!

PEDRO GAILO: Hai, vorbește-ne soră! Spune-ne dacă aveai cumva de gînd să nesocotești legile rudeniei.

LA TATULA: Nu te-aștepta să-ți răspundă, moartea nu rostește cuvinte.

ALCALDELE DE RANG MIC: Cîmpoiul s-a dezumflat și, așa cum focul nu poate arde fără aer, nici cuvintele nu se pot rosti.

PEDRO GAILO: Se pot întîmpla și minuni.

ALCALDELE: Într-alte timpuri, pentru că azi nimeni nu mai dejugă boii de la carul morții.

MARICA DEL REINO: Și toate astea pentru că un frate și o soră vor să se judece între ei.

MARI GAILA: N-or să se judece de loc, dacă tu respecți drepturile bărbatului.

MARICA DEL REINO: Ne vom sfătui cu oamenii Legii.

ALCALDELE: Cînd veți trece pragul avocatului, n-o să vă luminați nici atîta. Chiar aici, în sat, găsiți oameni vrednici de cinstire care cunosc Legea.

PEDRO GAILO: Și care-i părerea ta, Bastián de Candas?

ALCALDELE: Dacă o să vă dau sfatul meu, n-o să fiți mulțumiți nici unul, nici altul. De altfel, unde se află Legea?

MARI GAILA: Nu îndreptățește oare pe bărbat?

ALCALDELE: Cuvintele Legii nu sînt pe înțelesul tău.

MARI GAILA: Dar se află cineva aici care știe latinește.

ALCALDELE: La asta am să răspund că latineasca liturghiei nu-i totuna cu latineasca din litera Legii.

PEDRO GAILO: Așadar, care-i părerea ta, Bastián de Candas?

ALCALDELE: Dacă tot nu veți ține seama de ea, la ce bun să v-o spun?

MARICA DEL REINO: Noi îți cerem un sfat, e de datoria ta să ni-l dai.

ALCALDELE: Dacă drept orice avere răposata n-ar fi lăsat un flu slab de minte, ci o pereche de vaci, fiecare din voi și-ar fi luat vaca lui. Asta e. Și dacă ar fi lăsat două căruțuri, tot așa ați fi făcut.

LA TATULA: În cazul ăsta nu s-ar mai fi judecat.

ALCALDELE: Dar, cum nu lasă decît unul, se cuvine să împărțiți greutățile ce se ivesc.

LA TATULA: Nu-i vorba de greutate, ci de cîștig.

ALCALDELE: Sînt așa-numitele bunuri indivize, cum li se spune în procedură.

MARI GAILA: De vorbit ai vorbit frumos, Bastián, dar nu ne spui cum să ne împărțim căruțul. Două picioare într-o singură gheată n-ar putea ajunge prea departe.

ALCALDELE: Am văzut deseori mori care măcinau în fiecare zi din săptămână pentru alt stăpîn.

O FATĂ: Tatăl meu macină douăsprezece ceasuri la moara din Andras.

MARICA DEL REINO: Cel mai bun lucru zici c-ar fi să statornicim zilele din săptămână cînd fiecare din noi ar lua căruțul?

ALCALDELE: De pildă: stăpîniți împreună o moară. De luni pînă miercuri ia unul ciștigul, de joi pînă sîmbătă celălalt. Iar duminicile, cînd unul, cînd altul.

LA TATULA: Așa, nu mai aveți pricină de judecată.

MARICA DEL REINO: Spune-ți cuvîntul, frate.

PEDRO GAILO: Preacinstitul nostru vecin n-a făcut decît să ne dea un sfat și nimic mai mult. Sîntem liberi să-l urmăm sau nu. Iată ce cred eu. Și-acum să te-auzim pe tine.

MARICA DEL REINO: Sînt de-aceeași părere cu tine. Nu mă abat nici cu atît de la ea.

MARI GAILA: Cuvintele astea sînt cît se poate de încurcate.

MARICA DEL REINO: Ba sînt limpezi ca lumina zilei.

ALCALDELE: Să vedem dacă te-am înțeles bine, Marica del Reino. Am priceput din cuvintele tale că vei face ceea ce fratele tău va găsi de cuviință că trebuie făcut.

MARICA DEL REINO: Întocmai.

ALCALDELE: Iar tu ce spui, Pedro del Reino?

MARI GAILA: Nerodul ăsta fără pereche va face așa precum s-a spus.

ALCALDELE: Atunci să nu mai vorbim despre asta.

MARICA DEL REINO: Asta va să zică așa: trei zile căruțul va fi în grija mea, iar alte trei zile în grija cumnată-mi.

ALCALDELE: Duminica e indiviză.

LA TATULA: Și gata împărțeala, fără amestecul altora.

MARI GAILA: Și-acum se cade să cinstim învoiala. Hei, bărbate, du-te și adă ulciorul cu rachi.

PEDRO GAILO: Uite-l aici, lîngă tine, sprijinit de nășalia răposatei.

MARI GAILA: Trebuie să-i dăm un păhărel și bietului neștiutor.

ALCALDELE: Îi place?

MARI GAILA: Își linge buzele. O să vedeți că unul nu-l e de ajuns. Îl suge ca un burete.

LA TATULA: Să înduri atîta arșiță și-atîta ploaie tot colindînd pe drumuri ! Rachiul îl mai ține, astfel ar fi pierit.

MARI GAILA: Vrei o dușcă, Laureano?

LA TATULA: Arată-i ulciorul, nu înțelege cînd i se vorbește.

(Mari Gaila, dichisită și grațioasă, stă la picioarele moartei și umple ulcica pe care cei de față și-o trec din mînă în mînă. Soarbe ea însăși cu plăcere în nări mireasma rachiului).

MARI GAILA: Bastián, tu se cuvine să-ncepi, pentru că ai pus la cale învoiala.

ALCALDELE: Dacă-i așa, beau în cinstea voastră a tuturor.

MARI GAILA: După tine, e rîndul slabului de minte. Îți dau numaidecît, Laureano.

LA TATULA: Dă-l, da pune-l să facă ca tunetul. Să vedeți ce bine face !

MARI GAILA: Ia uitați-vă la el ! Șuieră cu limba ca dintr-un țigla.

IDIOTUL: U ! U ! Dă . . . încoa !

MARI GAILA: Cine să-ți dea ?

IDIOTUL: Nanai.

LA TATULA: Ce vrei, Laureano?

IDIOTUL: U! U!

MARI GAILA: Nu știi cum se cere?

IDIOTUL: La dracu! U! U!

MARICA DEL REINO: Dă-i o dată, nu-l face să-și iasă din fire.

MARI GAILA: Trebuie să faci ca tunetul, dacă vrei să bei.

IDIOTUL: Miau! Miau!

MARI GAILA: Răutăciosule, asta-i pisica.

LA TATULA: Hai, Laureano, fă ca fulgerul, pe urmă o să bei.

MARICA DEL REINO: Nu-l siliți să-și iasă din fire, v-am spus.

IDIOTUL: Ist!... Tun!... Tun!... Tun!... Ist!... Tun!...

ALCALDELE: Și-a câștigat cu prisosință dușca de rachiul.

MARI GAILA: E nostim foc!

PEDRO GAILO: Mai mare mila!

MARICA DEL REINO: Răposata îl strunise bine. A fost sora noastră, dar și o femeie pricepută. Ah, Juana, tristă soartă ai mai avut!

MARI GAILA: Hai, cumnată, ai răbdare să se facă ziua ca să jalești și bea rachiul, că începe să mă doară mîna tot ridicînd ulciorul.

(Cealaltă oftează și, înainte de-a gusta rachiul, își șterge buzele cu un colț al mantiei. Apoi, dintr-o dată, cu strîmbătură de scîrbă, dă ulcica pe gît. Mari Gaila bea cea din urmă și s-așează și ea alături de ceilalți. O bătrînă începe să istorisească ceva, iar nerodul, bălăbănindu-și capul lui uriaș pe perna îndesată cu paie, scoate un strigăt în răcoarea cimitirului).

IDIOTUL: U! U!

BROSCOIUL: Oac! Oac!

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

Lugar de Condes. Un vechi cătun. Vița alcătuiește bolți în fața porților. Șuri, hambare și pietre de moară. Pe creasta zidurilor, cîini care latră. Primele licăriri ale zorilor. Stele care pălesc. Glasuri limpezi, matinale. Mugete de vaci și de viței. Umbre cu lanterne în mînă intră și ies în staule, purtînd sarcini de fin. Se simte mirosul turtei de mălai coaptă în cuptor, iar salcîmii sălbatici înmiresmează satul care se trezește. Marica del Reino, așezată în pragul casei ei, dejunează, ospătîndu-se dintr-un castron de varză

O VECINĂ: Pun prinsoare că aștepti căruțul, Marica.

MARICA DEL REINO: De ieri îl tot aștept.

VECINA: Cumnată-ta, Gaila, a întîrziat cam mult.

MARICA DEL REINO: Cumnată! Cuvîntul ăsată îmi înțeștează limba în gură. Hoața! O prinde întunericul pe drumuri și-și petrece noaptea în hanuri și circiumi, cum nu-i șade bine unei femei.

VECINA: Cînd a dat pe gît un păhărel sau două, e plină de haz. Sfinte Blas! Ce-am mai ris cu ea acum nu de mult, la hanul Ludovinei. Orbul din Gondar, care se înfierbîntase și el, îi spunea să facă tovărășie amîndoi, și ea îi astupa gura cu niște vorbe!

MARICA DEL REINO: Las că nici cu orbul nu mi-e rușine.

VECINA: Tot duhul lui nu-i sluja la nimic. Și spuneau toate astea în *coplas*; și-apoi el îi zicea din fluier, iar ea îi ținea isonul la tamburină.

MARICA DEL REINO: De-alc vinului și dezmățului.

VECINA: Și nu totdeauna plătește ce bea. Sînt mulți care-o cinstesc pentru limbuția ei și ca s-o asculte cum cîntă *coplas*-urile cele nostime pe care le scornește singură.

MARICA DEL REINO: Încă un dar pe care nu i-l știam. Și nu-i chip să-i mai iei căruțul de pe mîna ei. Nu se îngrijește de fel de nenorocit, nu-i primenește niciodată paiele, și nici nu-l spală vreodată prin părțile rușinoase. E plin de rapăn ca Lazăr. Cum de poate fi cineva atît de hain la suflot !

VECINA: Oricum ar fi, căruțul aduce cîștig, nu glumă. Sînt mulți care-ar vrea să-l aibă.

MARICA DEL REINO: Îi aduce ei, pentru că puțin îi pasă de arșită ori de ploaie: colindă într-una iarmaroc după iarmaroc. Cu mine, lucrurile stau tocmai pe dos. Cum nenorocitul e sînge din sîngele meu, mi-e milă, și nu-mi dă decît bătaie de cap. După ce tîrăsc căruțul o zi întregă, abia dacă apuc să strîng o peseta !

VECINA: Trebuie să știi că cumnata dumitale numai pe băutură cheltuiește mai mult de-atîta.

MARICA DEL REINO: Pe mine bunăcuviința mă oprește s-o fac.

VECINA: Și cînd bea, îl poartă și pe neștiutor.

MARICA DEL REINO: Nici o pagubă ! Cîștigă el prea destul.

VECINA: Da, numai să vezi că rachiul de anason nu poate să-i facă lui bine.

MARICA DEL REINO: Peste măsură, nu. Altminteri, un strop acolo, dacă are viermi la măruntaie, îi ucide.

VECINA: Așa ar fi de-ar bea numai un strop . . .

MARICA DEL REINO: Nu-mi spune mai multe !

VECINA: Iar azi zadarnic îți aștepti cumnata, pe Mari Gaila.

MARICA DEL REINO: Nu mai rosti numele asta ! Cumnată ! Cumnată ! Da-re-ar Dumnezeu să nu fi fost niciodată neam cu mine. Netrebica asta ! Și bietul meu frate, cum îl mai duce de nas.

VECINA: Părintele Pedro cîntă la înmormîntări și nevasta în cîrciumi.

MARICA DEL REINO: Cît de drept e că noi, femeile, sîntem fiice ale Șarpelui ! Și frate-mio care nu bănuie nimic !

VECINA: El nu vede decît banii !

MARICA DEL REINO: Nici măcar atîta !

VECINA: Tare-mi vine să cred că Mari Gaila s-a dus cu căruțul la tîrgul din Viana. Nici vorbă să scape ea un prilej ca asta !

MARICA DEL REINO: Și-mi fură mie ziua ! Sfinte Toma, asta prea-i de tot ! Am să-i iau căruțul și nu i-l mai dau de loc. Ți-o spun în mare taină: umbra soarelui a venit și-a bătut la ușa mea. Vede toate nenorocirile pe care le îndură rodul păcatului ei, și mi-a mărturisit că nu dorește să-l mai vadă pe mîini străine. Mi-a poruncit să iau căruțul cu totul în grija mea și a prevestit că nelegiuirea asta va sfîrși în ocnă, fie pe lumea asta, fie pe cealaltă. Afurisită să fiu eu dacă mint !

VECINA: Lucruri de felul celor ce s-arată-n vis.

MARICA DEL REINO: Eram cît se poate de trează.

VECINA: Și ai vorbit de-adevăratarea cu suflotul răposatei ?

MARICA DEL REINO: Întocmai ! Dar nici o vorbă !

VECINA: Am să fiu mută ca pămîntul.

(Vecina intră la ea în casă să vadă de foc. Pe prag ciugulește o cloșcă cu puil ei, iar trei pusti murdari, mai mult goi, mănîncă cocoțați într-un smochin).

SCENA II

Un crîng de castani unde a poposit caravana cerșetorilor: cîrpaci de hîrburi și vînturători de grîne care dau năvală an de an la iarmaroacele din august din Viana del Prior. Mari Gaila, bucurîndu-se de norocul ce-a dat peste ea, răsufîind din greu și zîmbitoare, sosește tîrînd după sine căruțul pe drumul orbitor de-atîta lumină.

MIGUELIN: O adevărată avere ți-aduce, Mari Gaila.

MARI GAILA: Nici măcar o para chioară.

ORBUL DIN GONDAR: Da de unde! Aduni bani cu lopata de cînd ți-a dat prin minte să arăți părțile rușinoase ale neștiutorului.

MARI GAILA: Banii nu ne dau afară din casă în vremurile de azi.

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Banii, cînd vin, vin mereu la cîte unii, și sînt alții care au tot dreptul să se plîngă.

ORBUL: Dintr-ăștia sîntem și noi.

MIGUELIN: Nu sînt bani, și puținii care se află îi înhață cumătrul Miau.

MARI GAILA: Septimo Miau! Am auzit vorbindu-se de el și de cîinele lui Coimbra. Pe cît se spune, e un flăcău isteț.

MIGUELIN: Un nătărău.

(Mari Gaila trage căruțul la umbra castanilor și s-așează și ea alături, cu fața scăldată într-un zîmbet plin de ștregărie).

MARI GAILA: Simt că mă ciupește un purice de picior. Am să-ncerc să-l prind. Nu te uita, Padrones!

MIGUELIN: De ce ți-e teamă? C-am să-ți văd cusurile? Toată lumea știe că ai picioarele strîmbe.

MARI GAILA: Strîmbe și slabe.

ORBUL: Nu se plictisește lumea cu tine. Dacăm cutreiera împreună iarmaroacele și locurile de pelerinaj, știu căm strînge banii. Cum trăiești tu acum, nici nu ți-ai schimba felul de viață.

MARI GAILA: E tot ce mi-a adus blestemata asta de moștenire.

MIGUELIN: Cine te-ar auzi ar crede că-ai plecat din vreun palat.

MARI GAILA: Mi-am părăsit casa mea, unde eram regină.

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Se prea poate că viața asta să nu-ți placă, dar niciodată n-ai fost mai plină la trup ca acum.

LA TATULA: Și ce bine arăți la față!

MARI GAILA: Toată viața am fost proaspătă ca un trandafir. De asta mă și învinuia lumea că beau. Cînd colo, eram cum nu se poate mai la locul meu.

(Risete de-ale cerșetorilor tucirii și leneși, întinși la umbra copacilor. Pe drum trece o copilă ducînd de zgardă un miel legat cu panglici. Zîmbește ca sub vraja unei minuni, mergînd între tatăl și mama ei, doi țărani bătrîni. Fete îmbrăcate de sărbătoare trec cîntînd, alături de geambași și de habotnici gălbejiți care se duc în penitență).

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Pare să fie strașnic iarmarocul din Viana.

MIGUELIN: Tîrgul de azi e închinat lui Crist de Bazán.

MARI GAILA: Tîrgurile astea îndepărtate sînt bune pentru voi, care sînteți liberi și nelegați de nimic. Dar eu unde să mă duc? Să tîrăsc căruțul nu mai puțin de șapte leghe!

ORBUL: Îți cauți tovărășie plăcută și străbați drumul cu popasuri. Ca să ciștiți tot cît se poate de pe urma căruțului, nici că se află prilej mai nimerit ca iarmaroacele de la munte. Sînt binecuvîntate de Dumnezeu.

MARI GAILA: La San-Campia din Aroya pot să vă spun că n-am să scap prilejul anul ăsta să mă duc.

ORBUL: Și-ai să vezi ce mai bănet o să pice dacă faci tovărășie cu mine.

MARI GAILA: Tovarăși? Doar vezi bine că sîntem. Numai că de culcat cu mine, așa cum vrei tu, nu-ți fie cu supărare, n-o să ai parte.

LA TATULA: Amin! Da știu că păcatul nu te ispitește.

MARI GAILA: Ia te uită la pezevenghiul ăsta care încearcă să-mi pipăie carnea mea proaspătă ca floarea! Ia-ți mina, păcătosule!

ORBUL: Nu fugi, Mari Gaila!

MARI GAILA: Ia caută-mă un pic, dacă ai un chibrit!

ORBUL: Am simțit în nări miros de sardele. Dacă-am pune ceva în gură, ce zici?

MARI GAILA: Eu n-am decît patru heringi pe care i-am căpătat la o poartă. Dar fac sete.

ORBUL: Umlă în desagiile mei; am ceva bun acolo.

MARI GAILA: Ah, șnapanule, te îndopi ca un popă!

(Mari Gaila cu brațele goale, cu cozile vîrîte sub basmaua înflorată, aprinde niște vreascuri, iar limbile focului se ridică sfîrîind. Fumul răspîndește miros de dafin și de sardele, aduce aminte de vinul acrișor și de turta de mălai dospit. Un bătrîn cucernic, care părea adormit, se ridică încet în capul oaselor. Are pieptul plin de șiraguri de mătănnii. Poartă pe umeri sfînta pelerină a penitenților).

PELERINUL: Pe legea mea, fraților creștini, îmi pare rău că n-am nimic să vă dărul din parte-mi.

MARI GAILA: Numai că desaga dumitale pare bine îndesată.

PELERINUL: Nu poartă decît obiectul penitenței mele.

ORBUL: Vreun jambon?

PELERINUL: Piatra pe care-mi odihnesc capul cînd dorm.

(Își dezlegeă desaga și scoate la iveală un petroi de rîu cu o scobitură adîncă rotunjită și șlefuită: urmă a deselor penitențe din timpul somnului. Mari Gaila în fața acestei minuni e cuprinsă de o înveselire înduioșată).

MARI GAILA: Apropie-te, preafericite, am să împart mîncarea pe din trei.

PELERINUL: Domnul fie lăudat!

MARI GAILA: Fie precum spui.

(Mari Gaila scoate sardelele din foc și le așează într-un castron de cositor. Apoi ia pîinea și ulciorul din desaga orbului, îi face loc pelerinului lîngă capa peticită întinsă pe jos. În timp ce tovarășii lui mînîncă, Orbul, cu un ris șiret, adulmecă peștele de pe felia de pîine și trage cu urechea).

ORBUL: Perna e de piatră, iar dinții încă și mai și. Dormi rău cînd faci penitență, în schimb cînd e să mînînci!... Al naibii sfînt!

PELERINUL: Sînt trei zile de cînd n-am pus nimic în gură.

ORBUL: Indigestie?

PELERINUL: Penitență.

ORBUL: Nu unui vulpoi bătrîn ca mine se cade să-l spul asemenea baliverne.

(Pelerinul întîmpină aceste cuvînte cu o înfățișare serafică, iar Orbul, după ce-a bătut o dușcă să-și răcorească gura, se pune iar pe ris. Miguelin, care a rămas tot acolo, la umbră, și drege o umbrelă, face cu ochiul ștregărește și începe să flutere. Cei doi jandarmi cu tricornurile lor, negri și prăfuiți, pătrund pe sub umbra crîngului unde ceata calicilor se odihnește. La vederea lor tac cu toții, iar jandarmii trec iscoditori printre ei).

UN JANDARM: N-ați văzut cumva pe-un individ care pînă nu de mult bătea tîrgurile în tovarășia unei femei ușoare? Contela polonez.

ORBUL: N-avem rubedenii așa de sus-puse.

CELĂLALT JANDARM: Sub numele ăsta e căutat.

ORBUL: Numele se schimbă mai ușor decât pielea.

MIGUELIN: Și ce-nvârtește individul ăsta, domnilor jandarmi?

UN JANDARM: Cele mai rele lucruri, și mă miră că nu-l cunoașteți.

ORBUL: Sintem dintre cei care umblă prin lume în chip cinstit. Alții fac tocmai pe dos.

MARI GAILA: Domnii jandarmi știu prea bine.

CELĂLALT JANDARM: Dacă lucrurile n-ar ține decât de mine, aș începe prin a vă vîri pe toți la răcoare, ca să fiu sigur că nu mă înșel. Vedeți ce faceți! Sintem cu ochii pe voi.

MARI GAILA: Facem totul la lumina zilei, domnilor jandarmi.

UN JANDARM: În sfîrșit, luați aminte!...

(Domnii jandarmi, cu cureaua de piele tăindu-le bărbia măslinie, se îndepărtează, petrecuți de priviri batjocoritoare și temătoare totodată. Curelele, puștile, tricourile strălucesc pe drumul scăldat în lumina orbitoare).

ORBUL: Ce ți-e și cu ochii ăștia! Sint unii și mai orbi decât noi, cei care trăim în întuneric.

MIGUELIN: Se prea poate.

ORBUL: S-ar zice că ne gîndim la unul și același sfînt.

MIGUELIN: Eu unul nu spun nimic.

ORBUL: Gura mi-e pecetluită.

MARI GAILA: Ce-i cu ghicitorile astea?

ORBUL: Ne înțelegem de minune.

MIGUELIN: Miau!

(Copilandrul cel isteț, sprijinit de trunchiul unui copac, deschide umbrela ca să-și dea seama de îndeminarea cu care a pus petecul. Apoi fluieră altă arie, pe care Mari Gaila în nădejdea s-o țină minte, o ascultă cu un zîmbet liniștit, cu ochii ridicați spre cer).

MARI GAILA: Frumos, s-ar zice că-i o habaneră.

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Cumătrul Miau a adus-o de la capătul lumii.

MARI GAILA: Știu că o s-avem de ce rîde prima oară cînd o să ne întîlnim. Nici nu-l cunosc și iată, sint trei nopți de cînd mă tot gîndesc la el și la cîinele lui.

MIGUELIN: Rămîne de văzut dacă omul din visele tale are unul și-același chip cu cel adevărat.

MARI GAILA: Dacă-i așa, Padrones, o să cred și eu că are legămint cu diavolul.

SCENA III

Mari Gaila trage căruțul după ea și spune vorbe de duh. Ca să atragă lumea, cîntă la tamburină. Între o bură de ploaie și alta, soarele sparge norii și strălucește. Tîrgul de la Viana de Prior. Colțul unde se află Collegiala. Barăci și șcene improvizate se zăresc pe sub arcade: stambe roșii și verzi, samare, hamuri. Cîmpia începe să urce de-a lungul zidurilor Collegialei. Umbre de stejari cu turme la poalele lor. Înaintea porților de han, geambașii ciocnesc și beau. Bucurie la cei tineri, vorbe înțelepte rostite de bătrîni, cîntece și jelanii ale cerșetorilor. Miguelín el Padronés, sub privirea cîrciumăresei, drege o farfurie cu flori albastre. Coimbra gătită cu cordele țipătoare, țîșnește în mijlocul mulțimii, iar Palatul Păsării prezicătoare se ivește în spinarea saltimbancului, care acum poartă pe ochiul sting o legătură de tafta verde. Cumătrul Miau înjghebează o mică estradă în fața porții de la han și cîntă din fluier, în timp ce Coimbra dansează. Pasărea prezicătoare intră și iese din Palatul ei, făcînd profeții. Mari Gaila își potrivește pe umeri

basmaua înflorată și, căutînd să atragă privirile saltimbancului asupra ei, cîntă o copla, în ritmul habanerei care se revarsă din fluier.

MIGUELIN: Îl recunoști pe omul visurilor tale?

MARI GAILA: Legătura pe care o are la ochi îl schimbă mult.

MIGUELIN: Cumetre Miau, spune păsării să tragă un bilet pentru femeia asta. Plătesc eu.

CUMĂTRUL MIAU: I-l dau în dar; e atît de drăguță că merită chiar mai mult. Hai, Colorin, ghicește-i doamnei. Colorin, întreabă-i steaua.

MARI GAILA: Soarta mea e nenorocul.

(Colorin, cu scufă verde și pantalonăși galbeni, se ivește în pragul castelului, cu bilețelul în plisc. Mari Gaila îl ia și fără să-l desfacă, i-l întinde Saltimbancului, care-l citește, în timp ce fețe curioase stau roată în jurul lui).

CITANIA CUMĂTRULUI MIAU: «Venus și Ceres. Această însoțire sfîșie vîlul soartei tale. Ceres îți dăruie roadele, Venus plăcerile. Soarta îți este cea a femeii frumoase, tronul tău e cel al Primăverii».

MARI GAILA: Bine mai pică, n-am ce zice. Soarta mea e nenorocul.

(Sub bolta mare de viță, care umbrește intrările la han, siluetele se desprind într-o lumină verzuie ca de acvariu. Miguelin el Padronês, după ce-a lipit farfuria, se apropie de grup, cu limba pipăindu-și alunița, stăpînindu-și risul, cu brațele încrucișate, cu mers unduios).

MIGUELIN: Ce-i cu legătura asta la ochi, cumetre Miau?

CUMĂTRUL MIAU: Cu un singur ochi mi-e de-ajuns ca să-ți ghicesc gîndurile, cumetre Maricuela.

MARI GAILA: Ți-a zis-o, Padrones.

CUMĂTRUL MIAU: Nu-mi stă bine cu legătura asta la ochi? Ce zici, doamnă?

MARI GAILA: Dacă ți-o dai jos, aș putea să știu.

CUMĂTRUL MIAU: Ne tragem numaidecît de-o parte, și-ai să vezi. Te-nvoiești?

MARI GAILA: Ce vrei să spui?

CUMĂTRUL MIAU: Vreau să spun așa: am căzut la înțelegere?

MARI GAILA: Cum poștești.

(Orbul din Gondar, cu șapca așezată cu dinaintea dinapoi, cu o ulcică în mînă, se ivește în pragul hanului. Rîde vesel, cu veselia pe care ți-o dă vinul nou și petrecerea).

ORBUL: Mari Gaila, vino să guști o dușcă.

MARI GAILA: Nu zic nu.

ORBUL: Bea să-ți dregi glasul, Mari Gaila. Te-am auzit din sală cîntînd copla.

(Mari Gaila se șterge la gură cu colțul basmalei de pe cap. la ulcica plină ochi cu vin rubiniu din mîinile bătrînului vulpoi și bea. Vinul îi alunecă gîlgiind pe gît).

MARI GAILA: Dulce ca mierea!

ORBUL: Vin adevărat din Condado.

MARI GAILA: Și pe căldurile astea, prețuiește îndoit.

ORBUL: E și din cel alb, din Amandi. Vrei să guști? Are buchet de fragă.

MARI GAILA: Da știu că-ți îngrijești sufletețul.

ORBUL: Dacă vrei să guști, intră.

MARI GAILA: Și dacă-mi pierd mîințile?

ORBUL: O să ne urcăm să dormim în pod.

MARI GAILA: Afurisitule! Cum de n-ai o față frumoasă pe lingă tine?

ORBUL: Fetele nu se gîndesc decît la ele. Unui orb îi trebuie o femeie coaptă.

CUMĂTRUL MIAU: Aș crede mai degrabă că-l pe dos. Cum nu poate vedea, nu se pricepe să cîntească frumusețea, și cînd pipăie trebuie să-l placă să dea peste carne tare.

ORBUL: Tu cum ai carnea, Mari Gaila?

CÎRCIUMĂREASA: După ce-ai născut nu mai poți avea carnea tare.

MARI GAILA: Nu cu toate femeile e la fel. Eu după ce-am născut, aveam carnea tare de nici n-o puteai apuca între degete!

ORBUL: Arată olecuță cum e acum.

MARI GAILA: Dacă vrei să cinstesc cu tine, ține-ți mâinile acasă.

CUMĂTRUL MIAU: Dacă te duci, n-o să-mi mai vezi ochiul.

MARI GAILA: Vrei să zici de cel cu legătura?

CUMĂTRUL MIAU: Chiar așa!

MARI GAILA: Ne întâlnim noi pe urmă.

CUMĂTRUL MIAU: Vrei să m-aștepți la han?

MARI GAILA: Am să te aștept dacă nu întârzii prea mult.

(Mari Gaila îl bate pe spate pe bătrînul vulpoi și pătrunde în han, trăgînd căruțul după ea. Înainte de-a dispărea în întunecimea porticului, se întoarce și face cu ochiul, luîndu-și la revedere de la cei rămași).

CUMĂTRUL MIAU: Cu chipul ei, femeia asta ar merita o soartă mai bună. Și ce plisc are!

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Femeile nostime și frumoase n-au bătaie de cap pe lumea asta. Trebuie să fi auxit de una din ele, vestită în toată lumea, Carolina Otero! Află că-i fată de paracliser din San-Juan de Balga. Da, da, cea care se culcă chiar cu regele franțujilor!

CUMĂTRUL MIAU: Franțujii n-au rege.

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Atunci cu cel care poruncește acolo, la ei.

CUMĂTRUL MIAU: Acolo e republică, așa cum ar trebui să fie și în Spania. În republică, poporul poruncește, dumneata și cu mine, cumetre.

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Bine, bine, da atunci cu cine se culcă fata paracliserului din San-Juan de Balga? Pentru că lucrul e știut! Și stai să vezi, e o fiică de treabă, n-a uitat-o pe maică-sa. A scos-o din nenorocire și i-a deschis o circiumă!

LA TATULA: Cînd te gîndești că așa s-ar putea întîmpla și cu Mari Gaila!

MIGUELIN: Povești!

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Dumnealui, care a colindat atîta lumea, trebuie s-o știe.

CUMĂTRUL MIAU: Femeia asta, pe mîna culva care ar știi s-o îndrumeze, ar putea ajunge acolo unde a ajuns și cealaltă.

NEGUSTORUL DE CITRONADĂ: Mi se pare prea de tot.

CUMĂTRUL MIAU: Nu sînt primul care o spun. Așa i-a prezis și Colorîn, și toată știința viitorului e în ciocul lui. Veniți aici să vă ghicească viitorul, domnilor și doamnelor! Colorîn dezvăluie tainele, domnilor și doamnelor. Veniți să vă ghicească, domnilor și doamnelor.

SCENA IV

Cimitirul bisericii San-Clemente la căderea nopții, la ceasul vecerniei. E plin de păsări și de umbre aproape violete. Pedro Gailo, paracliserul, se plimbă în pridvor, zăgăzînd legătura de chei. Cu barba lui cenușie, prost rasă, și obrajii supti, paracliserul amin-tește de flacăra galbenă a lumînărilor. Ultimele femei ies din biserică și, pe pămîntul proaspăt răvășit al unui mormînt, Marica del Reino se roagă.

PEDRO GAILO: Pe curînd, Marica ! Închide porțile cînd ieși.

MARICA DEL REINO: Nu pleca înainte de-a sta de vorbă cu mine. Așteaptă să termin rugăciunea asta.

(Paracliserul se așează pe zidul grilajului, zăngănind legătura de chei. Marica del Reino își face semnul crucii. Nemișcat, fratele o lasă se se apropie).

MARICA DEL REINO: Cum ne-a fost înțelegerea?

PEDRO GAILO: Ce vrei să spui, Marica?

MARICA DEL REINO: Nu înțelegi? Doar vorbesc cît se poate de limpede.

PEDRO GAILO: Dacă nu vrei să spui mai pe înțeles...

MARICA DEL REINO: Ce s-a întîmplat cu căruțul?

PEDRO GAILO: Nu știu nici eu mai mult decît tine.

MARICA DEL REINO: Va să zică așa: îți lași nevasta să umble Dumnezeu știe pe unde !

PEDRO GAILO: Nu-i în primejdie să-și piardă fecioria.

MARICA DEL REINO: Ah, frate ! Tu care altădată erai atît de mîndru, te lași călcat în picioare acum ! Ce ți-a făcut femeia asta, de-ai ajuns să uiți de cîntea ta?

PEDRO GAILO: Ești veninoasă ca un șarpe, Marica !

MARICA DEL REINO: Eu îți spun adevărul în față și tu mă jignești.

PEDRO GAILO: Pleci prea mult urechea la bîrfeli, Marica !

MARICA DEL REINO: Bîrfeli ! Măcar de-ar da Dumnezeu să fie adevărat ce spui ! Femeia asta cu apucăturile ei deocheate ne necinstește familia.

PEDRO GAILO: Tot vorbind într-una, o să mă faci să-mi ies din fire ! Nu mai am mult și-ajung la capătul răbdării.

MARICA DEL REINO: Varsă-ți asupra mea furia cîstei tale terfelite !

PEDRO GAILO: Nu de tine era vorba, cu toate că s-ar fi putut. Sînt atîtea limbi spurcate pe lume !

MARICA DEL REINO: O să ți se deschidă ochii, pînă la urmă, frate.

PEDRO GAILO: La naiba ! Dar ce vrei să fac ! Ții cu orice preț să-ți pierzi fratele !

MARICA DEL REINO: Aș vrea să nu fii atît de îngăduitor !

PEDRO GAILO: Să-l pierzi !

MARICA DEL REINO: Îi va rămîne cîntea !

PEDRO GAILO: Cîntea de a sta la închisoare !

MARICA DEL REINO: Nu-ți spun s-o ucizi, ciomăgește-o !

PEDRO GAILO: Mi-o întoarce la loc.

MARICA DEL REINO: Pentru că nu dai destul de tare.

PEDRO GAILO: Port pică, gîndește-te bine la asta !

MARICA DEL REINO: Vezi bine că mă gîndesc !...

PEDRO GAILO: Ca s-o scot la capăt, ar trebui s-o omor. Bătaia nu-l de nici un folos. Face și ea la fel. Gîndește-te !

MARICA DEL REINO: Bine, atunci despărțiți-vă !

PEDRO GAILO: La ce bun !

MARICA DEL REINO: Femeia asta afurisită te-a robit cu totul.

PEDRO GAILO: Dacă într-o bună zi o omor, ocna mă înghite.

MARICA DEL REINO: Ești prea îngăduitor !

PEDRO GAILO: Ții cu orice preț să mă pierzi și n-o să te lași pînă n-o să mă vezi cu ștreangul de gît. Gurile rele îmi pregătesc funia și asmut călăul asupra mea ! Sînt pierdut, o știu prea bine ! Marica, fratele tău va fi spînzurat ! În noaptea asta îmi ascut cuțitul. Ah, n-aș vrea să am muștrările tale de cuget !

MARICA DEL REINO: Mie îmi faci muștrări ? Dacă ți-al pierdut cîntea și faci ce se cuvine să ți-o dobîndești, înseamnă că asta ți-a hotărît soarta.

PEDRO GAILO: Soarta pe care mi-o făuresc limbile spurcate ! Arde-le-ar focul iadului să le ardă ! Așa e dus la pieire un om de treabă care-și vedea liniștit de-ale lui ! Bietul de mine ! Marica, sora mea, cum de poți, gîndindu-te la toate astea, să nu simți amărăciunea copleșindu-te ?

MARICA DEL REINO: Inima mea e încercată.

PEDRO GAILO: Ah, cît de întunecată e temnița ce mi-ai pregătit-o !

MARICA DEL REINO: Blestemat fie ceasul care te-a adus pe lume. Niciodată, niciodată nu-mi voi părăsi zăbranicul dacă îți vei înfăptui gîndul ! Aș vrea mai curînd să te văd între patru scînduri decît pregătindu-ți cuțitul. Niciînd minia bănuitoare n-a dus la ceva bun. Ah, frate pierdut fără putință de scăpare. De vrei să speli cîntea, îți pregătești și lanțurile. Ascunde cuțitul, frate, nu ți-l ascuți ! Numai cînd mă gîndesc la femeia asta, și sufletul mi se umple de minie. Necredincioasa a pierit în lume cu căruț cu tot. Ah, frate, de ce oare cîntea e atît de neîndurătoare, încît te silește să scotocești pînă în fundul pămîntului ca s-o găsești pe femeia asta ?

(Strigătele patetice ale acestei bătrîne pe tăpșanul bisericii plin de umbre violete, de mireasmă de trandafiri, de zbor de pasăre nevinovată evocă sfatul satanei din vremurile celor dintîi oameni. Paracliserul fuge pe drumul dinspre sat. Sutana îi filfie și acoperămîntul în colțuri dă umbrei sale ceva vrăjitoresc. Privește înapoi, pierdut printre tulpinile de porumb foșnitoare în ruga lor de seară, și ridică spre cer brațele lui negre, lungi și slabe).

SCENA V

Cer instelat. O baracă de carabinieri pe plajă, pe jumătate răsturnată și distrusă. Valurile cu coame argintate se izbesc de stînci. Umbrele catargelor se clatină. Balize se aprind în depărtare. La hanul din port, cîntece și jocuri de cărți. Mari Gaila sosește tîrînd căruțul după ea. Trage cu urechea, pitulată în umbra barăcii. Zvon de clopoței zăngănind vesel. Coimbra aleargă pe plajă adîlmecînd și, întunecată pe pragul ușii luminate a cîrciumii, se desprinde silueta lui Septimo Miao. Mari Gaila îl strigă fluierînd ușor, și amîndoi se întîlnesc în umbra barăcii.

MARI GAILA: Hai mai departe.

SEPTIMO: MIAU: Nu-ți fie teamă.

MARI GAILA: Din pricina faimei proaste pe care o am. Dacă am fi văzuți împreună, cine știe ce-ar mai scorni lumea.

SEPTIMO MIAU: Am putea să ne ascundem în baracă.

MARI GAILA: Nu te lipi așa de mine, prietene. Ia-ți mîna !

SEPTIMO MIAU: Ai și început să-ți arăți ghiarele.

MARI GAILA: Așa e felul meu. Dar cum se face de cîtreeri lumea fără o tovarășie potrivită ?

SEPTIMO MIAU: N-am putut cuceri pînă acum nici o inimă.

MARI GAILA: Cu cine ai avut de-a face de-ai nimerit atît de prost ?

SEPTIMO: MIAU: Urăsc femeile.

MARI GAILA: Și ești nebun după ele.

SEPTIMO MIAU: După una singură: dumneata !

MARI GAILA: Ce patimă ! Dar ia spune: nu de mult te însoțea o fată frumoasă.

SEPTIMO MIAU: Ai cunoscut-o ?

MARI GAILA: Am auzit vorbindu-se de ea. Ce i s-a întîmplat ?

SEPTIMO MIAU: S-a sinucis.

MARI GAILA: Ce înseamnă cuvîntul ăsta?

SEPTIMO MIAU: Că s-a omorît ea singură.

MARI GAILA: Cînd s-a văzut părăsită.

SEPTIMO MIAU: Minte scurtă.

MARI GAILA: Sau te iubea prea mult.

SEPTIMO MIAU: Nici un om nu s-a omorît pentru dumneata?

MARI GAILA: De ce rîzi de mine?

SEPTIMO MIAU: Bine! O să fiu eu cel dintîi.

MARI GAILA: N-o merit.

SEPTIMO MIAU: Nu-ți poți da seama singură.

MARI GAILA: Știu că te lauzi.

SEPTIMO MIAU: Doar nu-mi dorești moartea, nu-i așa?

MARI GAILA: Nici a dumitale, nici a altuia. Și termină o dată, diavole! Ia-ți mîna!

SEPTIMO MIAU: Te gîdili?

MARI GAILA: Mai vorbă! Stai liniștit, ne vede lumea!

SEPTIMO MIAU: Nu-i nimeni.

MARI GAILA: Dar s-ar putea să vină. Ești cam îndrăzneț.

SEPTIMO MIAU: Hai în baracă.

MARI GAILA: E un gînd care nu-ți dă pace, se vede.

(Saltimbancul o împinge încetișor pe femeie, care rezistă, duioasă și îndrăgostită, sprijinită de pieptul bărbatului. Jerbele colorate ale artificierilor țîșnesc și tremură deasupra mării. Dangăt de clopote care vestesc slujba de seară. La lumina bruscă a artificierilor se zăresc turnurile Collegialei. În fața ușii barăcii, Mari Gaila se apleacă și ia o carte de joc din nisip).

MARI GAILA: Șapte de treflă! Ce prevestește oare?

SEPTIMO MIAU: Că o să te răscumperi de șapte păcate dacă dormi noaptea asta cu mine.

MARI GAILA: Și dacă dorm toată săptămîna?

SEPTIMO MIAU: Păcatele dintr-o viață întregă.

MARI GAILA: Te crezi Dumnezeu!

(Mari Gaila se oprește, împotrivindu-se să intre în baracă. Își dă capul pe spate și răsufliă adînc rîzînd cu acea bucurie dornică de plăcere pe care vinul și-o toarnă în vine. Lăsîndu-se înlănuțuită de brațul saltimbancului, șoptește pătimaș:)

MARI GAILA: Tu ești contele polonez?

SEPTIMO MIAU: Nu te gîndi la lucruri de felul ăsta.

MARI GAILA: Nu ești tu?

SEPTIMO MIAU: Nu. Dar poate că-l cunosc.

MARI GAILA: Dacă ți-e prieten, ai face bine să-i spui că-l caută jandarmii.

SEPTIMO MIAU: Crezi că n-o știe? Trebuie să fi aflat de mult.

MARI GAILA: Nu ești tu?

SEPTIMO MIAU: Lasă asta!

MARI GAILA: Bine!

SEPTIMO MIAU: Intră.

MARI GAILA: Ce să fac cu căruțul?

SEPTIMO MIAU: Lasă-l afară. Intrăm, păcătuim și ieșim.

MARI GAILA: Frumos vers!

SEPTIMO MIAU: Hai!

MARI GAILA: Septimo, nu mă respecti!

(Saltimbancul mușcă buzele femeii, care i se cuibărește la piept gemînd palidă și fericită. În lumina lunii, siluetele li se desprind în pragul barăcii).

SEPTIMO MIAU: Ți-am băut sîngele.

MARI GAILA: Sînt a ta !
SEPTIMO MIAU: Știi oare cine-s eu ?
MARI GAILA: Ești demonul meu !

SCENA VI

Casa familiei Gailos. În bucătăria sărăcăcioasă, cu pereții de lut, feștila opaițului fumegă. Găinile se îngrămădesc în cotlonul întunecos, din piatră. După a perdea, Simonina, legănîndu-și ușor capul, își descheie fustele ca să se culce, în timp ce paracliserul coboară din pod, desculț, cu o sutană ponosită pe el. Într-o mînd ține un cuțit de măcelar, mare, negru, în cealaltă o oală de pămînt. Vorbînd într-una cu umbra lui, s-așează aproape de vatră.

PEDRO GAILO: Am să-mi răzbun cîntea ! Trebuie s-o fac ! Femeia înseamnă pieirea bărbatului. Ave Maria ! Dacă n-ar fi așa, ceea ce prezic scripturile nu s-ar împlini ! Din femeie s-a ivit șarpele ! Da, da ! Șarpele cu șapte capete !

SIMONINA: Ce bodogănești acolo, tată ? Du-te la culcare !

PEDRO GAILO: Tăcerea înseamnă ascultare.

SIMONINA: Te-ai cam întrecut cu băutura, astăzi. Du-te la culcare, bețivan bătrîn !

PEDRO GAILO: Trebuie să-mi ascut cuțitul.

SIMONINA: Bețivanule !

PEDRO GAILO: Am să-mi petrec așa toată noaptea ! . . . ca să-mi răzbun cîntea. Și s-o recapăt. Uite cum s-ascute ! Soarta mea mă împinge la pieire. N-o să mai ai nici tată, nici mamă, Simonina. Gîndește-te ! Ia te uită cum se mai ascute ! Aruncă fulgere ! Și tu, atît de tînără cum ești, ce-o să se aleagă de tine în valea asta a plîngerii ? Ah, Simonina, legile onoarei o să-ți răpească tatăl !

SIMONINA: Ce gînd i-a virit în cap rachiul ?

PEDRO GAILO: N-o să mai ai tată ! Cu cuțitul ăsta o să-i retez capul deșănțatei ăleia, și-am să-l apuc de chică și-am să-l duc alcaidelui celui mare : dați poruncă, excelența-voastră, să fiu întemnițat. Iată capul soaței mele legitime. Ca să-mi spăl cîntea, i l-am retezat pe de-a-ntregul. Excelența-voastră trebuie să găsească scris în lege ce pedeapsă merit.

SIMONINA: Taci, tată, îmi îngheață sîngele în vine ! Ți-au băgat în cap fel de fel de prostii. Ah, oameni negri la inimă !

PEDRO GAILO: Ce i se cuvine femeii care-și părăsește bărbatul ? Dar destrăbălării ? Cuțitul ! Cuțitul ! Cuțitul !

SIMONINA: Nu te lăsa pradă gîndurilor rele, tată !

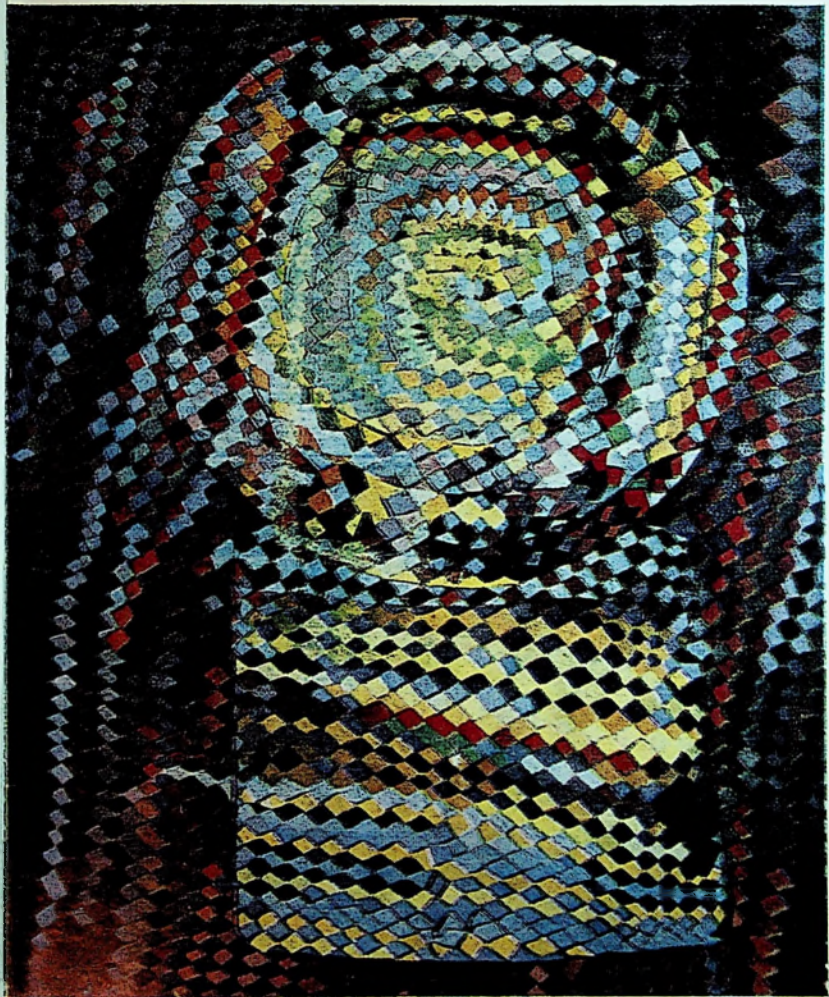
PEDRO GAILO: Scris este ! Femeie, capul ți se va tăia, drept pedeapsă pentru dezmățul tău ! O să rămii orfană, și-o meriți, flică nesupusă ! . . . Și nu mă doare inima să te știu orfană ! . . . Hai, la treabă ! Ia te uită cum strălucește cuțitul !

SIMONINA: Afurisitul ! Nu ești tatăl meu ! Ești diavolul care i-a luat chipul. Afurisit fii de trei ori ! Ce greșeală nemaipomenită a săvîrșit mama ?

PEDRO GAILO: Nu vezi unde stă greșeala ? Caută și o găsești ! Mama ta e osîndită la moarte !

SIMONINA: Ah, tătucă dragă, s-așteptăm mai bine să i-o trimită Dumnezeu ! Nu-ți murdări mîinile de sînge. Gîndește-te că n-or să se mai spele în veci ! Și cine spune că mama n-are să se mai întoarcă ?

PEDRO GAILO: Oaia răătăcită va striga în clipa înjunghierii. Nu te băga, Simonina ! Dă-te la o parte ! Lasă-mă s-o apuc de plete pe femeia asta netrebnică !

▲ Mașina optică

VIEIRA DA SILVA

▲ Apa — 1962

Am s-o tirăsc pe jos prin bucătărie ! Răcnește dară, femeie necredincioasă !
Am să-ți pun un căluș în gură ca la porc !

SIMONINA : Liniștește-te, tată. Mai bea o ulcică și du-te la culcare.

PEDRO GAILO : Taci, fiică nesupusă ! De ce-ai deschis ușa casei și-ai lăsat-o să plece ?

Dacă ar fi stat aici, în fața vetrei, nimeni n-ar fi descoperit-o . . . Ne trebuie o groapă adâncă tare.

SIMONINA : Mai bea puțin să prinzi putere.

(În cămașă, cu umerii goi, apucă ulcica de rachiou și o ridică în dreptul gurii bețivanului, care o dă la o parte cu mâna și închide ochii).

PEDRO GAILO : Bea tu întâi, Simonina.

SIMONINA : E de anason.

PEDRO GAILO : Bea, și lasă-mi numai o picătură. Femeia își părăsește casa.

SIMONINA : Bea ce-a mai rămas și alungă-ți gândurile negre.

PEDRO GAILO : Femeia e trup din trupul bărbatului ; iar bărbatul trup din trupul femeii, își unesc laolaltă trupurile ca să dea ascultare Sfintei Scripturi.

SIMONINA : Dacă ai nevoie de femeie, găsești destule ! Nu ești nici chiar așa de bătrîn, nici cu du-te-ncolo. Caută-ți o femeie de înțeles în afară, nici prin minte să nu-ți treacă s-o aduci aici, să poruncească !

PEDRO GAILO : Dar dacă noaptea urîtul îmi stîrnește poftă ? Te duce în ispită. Așa e, Simonina.

SIMONINA : Îi zici pe latinește și-l alungi.

PEDRO GAILO : Și dacă mă-ndeamnă să păcătuiesc cu tine ?

SIMONINA : Piei Satano !

PEDRO GAILO : Acoperă-ți umerii, păcatul s-a încuibat în mine.

SIMONINA : Bea și du-te la culcare.

PEDRO GAILO : Cît de rotunjoare îți sînt picioarele, Simonina !

SIMONINA : Dolofană cum sînt peste tot, nici nu s-ar putea să am picioarele slabe.

PEDRO GAILO : Și cît de bălăioară ești !

SIMONINA : Nu privi la ce nu se cade să vezi.

PEDRO GAILO : Pune-ți o fustă și vino să m-ajuti să sap groapa.

SIMONINA : Iar începi să aiurezi !

PEDRO GAILO : Simt că-mi plesnește capul !

SIMONINA : Urcă-te în pat.

PEDRO GAILO : Ce pat, frumoasă ? Dacă nu vîi și tu cu mine, nici nu mă gîndesc.

SIMONINA : Hai, lasă cușitul. Auzi ce gînduri ! Să ne culcăm amîndoi !

PEDRO GAILO : O s-o tragem și noi pe sfoară.

SIMONINA : Ei ! Nu te mai gîndești, vîd, să retezi capete !

PEDRO GAILO : Ține-ți gura !

SIMONINA : Ridică-te și nu mă mai clupi de picioare.

PEDRO GAILO : Ești dulce ca mierea !

(Simonina îl tirăște pe bețiv la patul lui, în dosul perdelei, și-i face vînt, cu răsuflarea tăiată. Cămașa îi alunecă de pe umeri, coada i s-a desfăcut. Apucă opaițul și se urcă să se culce în pod. Vocea împleticită a paracliserului se ridică de pe rogojină).

PEDRO GAILO : Vino, Simonina ! Vin, frumoasa mea ! Să-mi pună mie o coroană pe creștet, iar noi doi o să-l punem ei una la fel. Unde ești ? Nu te simt de loc. Tu ești regina mea acum. Ah, dar dacă-mi tragi picioare n-o să mai fi ! O să-l plătim și noi la fel. Oh, cum mai ride demonul ăsta roșu ! S-a așezat pe pieptul meu. Ia-l de aici, Simonina. Alungă-l, frumoasa mea !

(Simonina cu opaițul în mînă, stă și ascultă pitulată pe scară. Bețivul începe să sforde, și cuvintele lui înclăcite, rostite prin somn, abia se deslușesc).

SCENA VII

Viona del Piror. Dangăt de clopote. Noapte înstelată. O locandă în afara porților tirgului. Aici poposesc cerșetorii și cei cu inelethniciri de cele mai felurite. Zilieri tocmiți la muncile cîmpului arși de soare, vînturători, femei de pe țarm care vînd dantele, nătărăi nepăsători și veseli, precum și bolnavi gălbejiți înfășurați în mantii și sprijiniți în toiag, care-ți cer de pomană ca să potă fi primiți la spital. Întimplarea îi strînge laolaltă în sala asta mare luminată numai de focul din vatră și de lumina mohorită a unui felinar atîrnat la poarta grajdului. Rosa la Tatula se ivește, tirînd căruțul piticului. Se apropie de teighea și scotocește în buzunar rizînd cu toată gura ei știrbă.

LA TATULA: E bună peseta asta, Ludovina?

(Ludovina, mică, roșcată, roșcovă la față, durdulie toată, sună moneda, o freacă între degete, o cercetează la lumina chioară a felinarului. O trîntește din nou pe teighea).

LUDOVINA: Pare bună. Uită-te și tu, Padronés.

MIGUELIN: N-are cusur.

LA TATULA: Vrei să mi-o schimbi, Ludovina? Mă temeam că nu-i bună, gîndindu-mă la mîna care mi-a dat-o. O am de la cel cu pasărea.

MIGUELIN: Cumătrul Miau?

LA TATULA: Ticălosul ăsta care se ține de pe-acum cu Mari-Gaila. Au rămas amîndoi în piață, ca niște îndrăgostiți, să se uite la focurile de artificii. E o înghesuială așa de mare, că au lăsat căruțul în grija mea. Bine fac că petrec cît sînt tineri.

LUDOVINA: Dacă-i vorba de tinerețe, nu le-a mai rămas mult.

MIGUELIN: Amîndoi sînt de-o teapă.

(Din întunecimea sălii, un vîlăgjan căruia-i mijesc tuleile înaintează în plină lumină. Poartă pe spate o manta de soldat, iar pe piept certificatul de reformat, într-un toc. Are un braț retezat, și cere de pomană cîntînd la acordeon cu o singură mîină).

SOLDATUL: Mari Gaila nu-i potrivită pentru un om ca ăsta. Cealaltă avea o înfățișare și vorbea de te ungea la inimă.

MIGUELIN: Cealaltă avea un copil în brațe, iar asta poartă în căruț o comoară. Cumătrul Miau poate purta strîmbul prin toată Spania și să cîștige o groază de bani.

SOLDATUL: Nimic deosebit în toate astea. Am mai văzut noi destui pocîți.

LA TATULA: Și încă dresați mai bine.

MIGUELIN: Dintr-un cîine păduchios, Cumătrul Miau s-a priceput să scoată o avere: Coimba.

LA TATULA: Mari Gaila, cînd avea piticul la ea cu totul sau numai pe din două, nu scotea mai nimic.

UN SOLDAT: Strîmbul n-are nimic nemaipomenit.

MIGUELIN: Bun să fie arătat într-un tîrg din Madrid. Ludovina, dă-i și lui un păhăruț, plătesc eu. Și adă niște hîrtie să-i potrivească o tichie.

SOLDATUL: Pentru un cap așa de dolofan, ar trebui o calotă.

IDIOTUL: U ! U !

SOLDATUL: Ai cîștiga bani, dacă ai avea barbă, o cocoasă și o tichie roșie.

IDIOTUL: U ! U !

MIGUELIN: O să ai toate astea, dacă ajungi pe mîna Cumătrului Miau.

LA TATULA: Mai dă-l un pahar și ultiți-vă bine la el. Cînd bea două, e nostim foc. Fă ca broasca, Laureano.

IDIOTUL: Oac ! Oac !

MIGUELIN: Mai vrei un pahar, Laureano?

IDIOTUL: U ! U !

MIGUELIN: Mai dă-i unul, Ludovina.

LUDOVINA: Asta face trei în contul tău, trei gologani.

MIGUELIN: Oprește din scudul ăsta.

LUDOVINA: Așa da !

(Miguelin, cu gura strîmbă de un zîmbet răutăcios, cu limba pe alunița din colțul gurii, îi dă de băut tontului care, îndesat în paiele căruțului, se linge pe buze și-și dă ochii peste cap. Sub bolta sălii, strigătul epilepticului s-aude deformat).

IDIOTUL: U ! U !

MIGUELIN: Bea, Napoleon Bonaparte.

UN SOLDAT: Fă-i niște mustăți ca ale Kaiserului.

MIGUELIN: Am să-l tund în creștet ca pe un călugăr.

LA TATULA: Demonul te-ndeamnă.

(Lingă soba mare, de pămînt, tatăl și mama și o copilă bălaie, îmbrăcată în violet, mîncîcă covrigi și cireșe dintr-o batistă și bea vin. Copila cu privirea fixă, pierdută în gol, seamănă cu o statuie de ceară între cei doi bătrîni coboriți parcă de pe un iconostas, cu cute adînci pe fețele lor arămii ca mierea, aducînd cu cele ale păstorilor din Închinarea Magilor. Strigătul tontului face să înflorească un zîmbet firav pe buzele triste ale copilei).

COPILA: Vrei cozonac, Laureano? Da turtă dulce?

IDIOTUL: Dracu !

LA TATULA: Vederea copilei l-asmute, ce ștregar e !

(Miinile tontului sînt cuprinse de un tremur epileptic. Își dă ochii peste cap. Fetița îi pune în căruț cireșe, apoi se duce să se așeze între părinții ei, cu un aer absorbit și extatic. Cu îmbrăcămintea și miinile ei de ceară, seamănă cu o fecioară martiră între două statui de iconostas.)

MAMA COPILEI: Ludovina, nu-l lăsa să-i dea atîta de băut, ar putea să moară.

LA TATULA: Bate-te peste gură !

(Tontul cu ochii pe dos, cu limba moartă între buzele pămîntii, scoate un horcăit înăbușit. Capul lui uriaș, livid, zburlit, moale, se bălăbănește în căruț ca un creștet retezat. Miguelin el Padronés, se strîmbă și-și pipăie cu vârful limbii firele crețe de păr de pe aluniță. Umbrele celorlalți se apleacă deasupra căruțului).

LUDOVINA: Dați-vă la o parte, că n-are aer.

MIGUELIN: Viriți-l cu capul în fîntînă, o să-i treacă.

LUDOVINA: Tatula, scoate-l afară de-aici, nu-mi trebuie belele de-astea pe cap !

(Cu gura din ce în ce mai strîmbă, tontul zgîrie scoarța peticită cu care-i acoperit, și miinile lui, scuturate de un tremur convulsiv par a se lungi, subțindu-se. Fetița și bătrînii împietresc într-o atitudine de creștinească reculegere, strînși lîngă focul vetrei).

TATĂL: Ce s-a-nîmplat acum n-ar fi fost cu puțință pe vremea răposatei. Acea îl îngrijea. Uite ce-au făcut, dacă s-au înghesuit să-i dea fiecare cîte un pahar . . .

LUDOVINA: Scoate căruțul afară, Tatula.

MIGUELIN: Viră-l cu capul în puț, n-are nimic.

SOLDATUL: Atîta c-a murit !

LUDOVINA: La dracu ! V-am spus o dată să nu-l mai văd aici !

LA TATULA: Poate că n-a murit cu adevărat !

LUDOVINA: Țin la faima casel mele. Și numai tu ești de vină, Maricuela !

MIGUELIN: Asta-i bună ! Eu plătesc ce-a băut și tot eu sînt țap ispășitor.

(Tontul e cutremurat de un ultim spasm. Miinile lui de copil, de culoarea cerii întunecate, au rămas zgîrcite pe învelitoarea peticită, iar uriașul lui cap vinețiu,

cu limba între buze și ochii sticloși, pare a fi retezat. Muștele de la grajd s-au așezat deasupra. Ludovina a ieșit de după tejghea).

LUDOVINA: V-am spus o dată că nu vreau să stric faima bună a casei mele ! La dracu ! Ieșiți afară cu toții !

LA TATULA: Mă duc. Dar băgați de seamă să nu suflați o vorbă despre cum s-a-ntîmplat.

LUDOVINA: Nimeni n-a văzut nimic.

(Bătrina trage căruțul și, pe pragul scăldat de lună, se ivește Mari Gaila. Silueta ei, armonioasă și bine făcută, se conturează în noaptea argintată).

MARI GAILA: Seara bună la toți !

LUDOVINA: Sosești la timp.

MARI GAILA: Ce s-a-ntîmplat?

LUDOVINA: Moartea nu te vestește dinainte.

MARI GAILA: Tontul?

LUDOVINA: A dat ortul popii.

MARI GAILA: Șaptele de treffi a prevestit nenorocire ! Cum să-l înștiințez pe Septimo? Aș vrea să mă sfătuiască !

MIGUELIN: Unde a rămas?

MARI GAILA: A fost chemat la *Casino de los Caballeros*.

LUDOVINA: Sfatul cel mai potrivit e să-l viri în pământ.

MARI GAILA: În pământ sfințit?

LUDOVINA: Doar nu vrei să-l îngropi la rădăcina unui lămii?

TATĂL FETIȚEI CU PRIVIREA AȚINTITĂ ÎN GOL: Fă cele cuvenite și pune fiul alături de mamă.

MARI GAILA: Va trebui să merg noaptea întreagă tîrînd căruțul cu mortul. Diavoli blestemați ! Toarnă-mi să beau, Ludovina. Pahar peste pahar. Mai pune unul, să fie jumătate de real. Dacă Septimo întreabă de mine . . .

LUDOVINA: Ne descurcăm noi. Și-acum, Mari Gaila, fii bună și du-te. Prea destul am ținut moartea sub acoperișul meu.

MARI GAILA: Doamne Dumnezeuule milostive ! Îmi iei bogăția și mă lași în sărăcie ! A părăsit lumea cel care-mi umplea punga. Nazareeanule Isuse, nu-mi dai puțința să colind lumea și orice alt sprijin îmi lei. Din minunile săvîrșite de tine nu mă voi înfrupta, pîinile din cuptorul meu nu le vei înmulți, Isuse Nazareene !

SCENA VIII

Noapte înstelată. Mari Gaila tîrăște căruțul pe un drum alb tot, plin de foșnetul lanurilor de porumb. Cucul s-aude cîntînd. Cînd se oprește, s-aud hohotele de rîs tremurător ale Țapului-Spiriduș. Stă cocoțat pe-o stîncă. Barba lui încîlcită tremură în bătaia vîntului. Mari Gaila îi descîntă.

MARI GAILA: La un ceas, lumina lunii !

La al doilea, lumina soarelui !

La al treilea, tablele lui Moise !

ȚAPUL: Rururu !

MARI GAILA: Blestematul !

ȚAPUL: În noaptea asta, tare mi-ai mai răsucit coarnele !

MARI GAILA: La al patrulea, cîntecul cocoșului !

ȚAPUL: Rururu ! Pupă-mi coada !

(Peisajul se schimbă. Mari Gaila străbate o șosea pe care rămâne o diră de lumină tremurătoare. Țapul stînd pe picioarele dinapoi în mijlocul drumului rîde în hohote de i se cutremură vîrfurile bărbii).

MARI GAILA: La al cincilea, ce e scris !

La al șaselea, steaua magilor !

La al șaptelea, făcliile morții !

ȚAPUL: După ce termin, o să dansăm amîndoi.

MARI GAILA: La al optulea, plăcerile iadului !

La al nouălea, trei ochi și trei pirostril !

La al zecilea, sabia arhanghelului Mihail —

La al unsprezecelea, se deschid porțile de bronz !

La miezul nopții tunetul lui Dumnezeu sfîșie măruntaiele lui Scaraoțchi !

(Mari Gaila așteaptă bubuitul tunetului dar n-aude decît risetul Țapului. Din nou schimbare de peisaj. O biserică la o răscruce de drumuri. Vrăjitoare joacă hora jur împrejur. Prin ușă se strecoară o lumină roșietică și vîntul care bate răspîndește miros de pește fript. Țapul, cocoțat pe gîrueta clopotniței, strigă).

ȚAPUL: Rururu !

MARI GAILA: Afurisit să fii, de-o mie și una de ori !

ȚAPUL: De ce nu mă recunoști ?

MARI GAILA: Împielîțatule, nu te-am văzut niciodată !

ȚAPUL: Hai la bal cu mine !

MARI GAILA: Nu vreau s-aud de petrecerile tale !

ȚAPUL: Rururu ! Am să te duc pe sus, mai sus decît stau soarele și luna. Rururu !

MARI GAILA: Cele ce-ți stau în putere mă îngrozesc !

ȚAPUL: Vrei să te duc la țînta drumului tău ? N-am decît să suflu, și gata !

MARI GAILA: Știu prea bine că poți.

ȚAPUL: Ai de mers mult mai mult decît ai făcut pînă acum o noapte întreagă.

MARI GAILA: Piei, cornoratule, și lasă-mă să trec !

(Mari Gaila trage de căruț, fără să-l poată urni. E greu ca un pietroi. Țapul strigă iar).

ȚAPUL: Rururu ! N-ai să poți ajunge în fața casei tale noaptea asta. Vrei să-ți ajut ?

MARI GAILA: Ce-mi ceri în schimb ?

ȚAPUL: Nimic. La capătul drumului să dansezi cu mine.

MARI GAILA: Dacă n-ar fi decît atît !...

ȚAPUL: Atît și nimic mai mult.

MARI GAILA: Am pereche mai brează ca tine.

ȚAPUL: Rururu ! Te las în voia soartei tale !

(Țapul izbucnește în hohote și piere de pe clopotniță, răsărind călare pe cocoșul de pe gîruetă. Nouă schimbare de peisaj. Apare iar cărarea albită de lună șerpuiind între lanurile foșnitoare de porumb. Mari Gaila se simte luată pe sus de o răbufnire de vînt. Aproape că nici nu mai atinge pămîntul. Mișcarea se înteește. E purtată pe sus, suspină și-și simte din plin bucuria cărnii. Simte între coapse tresăririle unei spinări mițoase. Întinde mîinile ca să nu cadă și degetele nimeresc coarnezle răsucite ale Țapului).

ȚAPUL: Rururu !

MARI GAILA: Unde mă duci, Diavole ?

ȚAPUL: La bal !

MARI GAILA: Pe unde o luăm ?

ȚAPUL: Pe cornul lunii.

MARI GAILA: Ah, simt că amețesc ! Mi-e teamă să nu cad.

ȚAPUL: Ține-te strîns de picioarele mele.

MARI GAILA: Ce păros ești !

(Mari Gaila leșină, simțindu-se purtată într-una printre nori. Când deschide iar ochii, după o lungă călătorie pe cornul lunii, se pomenește în fața casei ei. Luna mare, rotundă, răsucită, își trimite razele deasupra căruțului, în care tantul are întipărită pe față aceeași strîmbătură).

SCENA IX

Simonina, în cămașă de noapte, desculță și înfrigurată, coboară treptele de la pod. În bucătăria întunecată și goală, răsună bătăile din ușă.

SIMONINA: Bate cineva, tată !

PEDRO GAILO: Bate? Bate cineva, zici?

SIMONINA: Oare cine-o fi?

PEDRO GAILO: N-ar fi rău să-ntrebi.

VOCEA MARIEI GAILA: Deschideți o dată, blestemaților!

SIMONINA: S-a întors mama! Vezi cât e de cinstită?

PEDRO GAILO: Mai rămîne de văzut ce nenorocire a adus-o.

SIMONINA: Unde sînt chibriturile?

PEDRO GAILO: Crezi că-s la mine-n palmă?

VOCEA MARIEI GAILA: A, afurisiților, aveți de gînd să mă lăsați aici toată noaptea?

SIMONINA: Nu găsesc chibriturile!

VOCEA MARIEI GAILA: De-o veșnicie aștept aici!

SIMONINA: Așteaptă s-aprind feștila.

(Umbra lungă și deșirată a paracliserului se ivește pe deasupra perdelei. Lîngă vatră, opașul aprins în cele din urmă, are flacăra șovăitoare, iar fata căreia i-a alunecat cămașa de pe umeri, trage zăvoarele. Mari Gaila se ivește, frumoasă, sub clarul de lună. Pe drum, căruțul stă pe jumătate răsturnat).

MARI GAILA: Cînd vă porniți pe somn, ca butucii dormiți!

PEDRO GAILO: Cînd ești ostenit, nu poți dormi iepurește.

MARI GAILA: Ce tot bodogănești acolo, molie latinească? Unde-ar da Dumnezeu s-adormi pe veci, și să nu te mai scoli.

PEDRO GAILO: Asta-i tot ce-mi poți spune, desfrînat?

MARI GAILA: Nu mă bate la cap!

PEDRO GAILO: Altceva s-ar cuveni să fac. Să-ți crăp capul.

MARI GAILA: Ai înnebunit de tot, molie latinească?

PEDRO GAILO: De ce mi-ai terfelit cîntecul?

MARI GAILA: Altceva nu mai știi să spui?

PEDRO GAILO: O tîrfă, asta ai ajuns!

MARI GAILA: Oare te mînnîcă spinarea și vrei să te scarpini?

SIMONINA: Potoliți-vă, nu vă luați la bătaie!

MARI GAILA: Să-mi spuți prostiile astea tocmai acum, cînd am pierdut averea.

SIMONINA: S-a-ntîmplat ceva cu bietul neștiutor, mamă?

MARI GAILA: A crăpat.

PEDRO GAILO: Cum... Așa deodată?

MARI GAILA: O criză de epilepsie. S-a zis cu cîștigul nostru.

PEDRO GAILO: A terminat cu suferința, asta-i tot.

MARI GAILA: În aste trei zile am adunat patru scuzi.

(Mari Gaila deznoadă cu dinții un colț al batistei și scoate cele patru monede pe care le joacă în mînă. Văzîndu-le, Simonina începe să se vîicărească).

SIMONINA: Soarele nu mai strălucește în casa noastră. Avutul nostru a pierit. Val, a părăsit lumea asta fără să-i pese de noi !

PEDRO GAILO: Se cuvine s-o înștiințăm pe sora mea, Marica.

MARI GAILA: Să se ducă fata pînă la ea cînd s-o lumina de ziuă.

SIMONINA: Măicuță Doamne, ce-o să se mai minie mătușa !

MARI GAILA: Să nu-i suflă o vorbă. Îi lași căruțul în poartă și te-ntorci binișor. Asta-i tot.

SIMONINA: Să iau căruțul cu mine?

MARI GAILA: Nici vorbă, puturoaso, nici vorbă ! Doar nu-ți închipui c-o să-l îngropăm pe socoteala noastră !

PEDRO GAILO: Și-apoi să declarăm cum s-a-ntîmplat . . .

SIMONINA: Numai să vrea și mătușa . . .

MARI GAILA: Cînd o să dea cu ochii de căruț în poarta ei, o să vadă că n-are încotro.

PEDRO GAILO: De vreme ce-am hotărît așa, trebuie s-o facem înainte de-a se lumina.

MARI GAILA: Ai brodit-o și tu o dată, molie latinească !

SIMONINA: Nu mă duc la mătușa pînă nu-mi pun în șorț cîteva pietroaie zdravene.

PEDRO GAILO: Taci din gură, proasto ! E mătușă-ta, nu se cuvine să vorbești așa.

MARI GAILA: Dacă te-ntîmplă cu huiduieli, sparge-i olanele de pe casă.

PEDRO GAILO: N-o să fie nevoie, dacă-i dai zor cît mai e întuneric !

MARI GAILA: Nu-i rău ce spui.

PEDRO GAILO: Nu-i bine să te cerți cu neamurile. Lași căruțul la poartă, Simonina, și te-ntorci binișor înapoi.

SIMONINA: Asta putea s-o facă și mama, înainte de-a veni acasă.

PEDRO GAILO: Cap de mulere !

MARI GAILA: Ține-ți gura, molie latinească ! Crezi că nu-i mai breaz decît al tău?

PEDRO GAILO: Nu zic nu, da' un bărbat judecă altfel lucrurile.

SIMONINA: Terminați o dată !

MARI GAILA: Am terminat. Și-acum șterge-o cu căruțul la mătușa ta, cît mai e vreme.

SIMONINA: Tremur toată de frică !

MARI GAILA: Ia nu mai face mofturi !

SIMONINA: Gîndul morții mă cutremură de spaimă !

MARI GAILA: Șterge-o o dată !

SIMONINA: Să mă duc, și pe drum e-atît de întuneric !

MARI GAILA: Și eu tot așa am venit.

PEDRO GAILO: Fii ascultătoare, Simonina.

SIMONINA: Vino și tu cu mine, tătuță !

PEDRO GAILO: Am să-ți vorbesc din poartă, Simonina.

MARI GAILA: Ajunge cu văicărelile, puturoaso !

(Simonina își pune fusta cu mîini tremurătoare. Își așează pelerina pe creștet ca o broboadă, și iese în drum, făcîndu-și semnul crucii și gemînd. În bătaia lunii începe să tragă căruțul cel negru, unde capul tontului, livid și cu părul încîlcit se strîmbă într-una. Mîinile lui de copil, zgîrcite pe inelitoare, par ca de ceară. Pedro Gailo, îngenunchiat în pragul casei, cu mîinile larg desfăcute, o petrece vorbindu-i).

PEDRO GAILO: Fii ascultătoare ! . . . N-ai de făcut nici cinci minute ! . . . Mă auzi? Nu-ți fie frică, e lună plină ! . . . Mă auzi?

SIMONINA: Vorbește-mi, tătuță, vorbește-mi !

SCENA X

Se crapă de ziuă. Licăriri roșietice. Ciripit de păsărele. În vârful smochinului sperietorile își desfac brațele strimbe. Doi porci grohăie aplecați peste căruț, în fața porții Maricăi del Reino. Bătrina, prăpădită și cheală, își scoate capul pe fereastră și strigă ca să sperie dobitoacele.

MARICA DEL REINO: Hiș ! Hiș ! Hiș de-acolo, boalelor ! Doamne iartă-mă, porcii s-au năpustit la căruț ! Mi l-au adus pe tăcute ! Ah, ticăloșii ! și nu mi-au spus nici un cuvânt !

(Marica del Reino iese din bucătărie, cu o mătură în mână. Fusta e prost pusă pe ea iar sînii, ca două țîțe de capră, seci, îi atîrnă pe afară).

MARICA DEL REINO: Hiș, boalelor ! . . . Hiș, jivinele diavolului ! . . . Nu-ți fie teamă, suflețelule ! Stai cuminte, vin acum ! Ah, i-au mîncat toată fața ! L-au rupt, l-au rupt în bucăți porcii ! E rece de-a binelea !

(La strigătele ei, toți vecinii s-arată. Se văd ivindu-se la ferăstruicile oblonite ale podurilor. Se-adună prin curți, ies din staule, petrecuți de boarea caldă a mugetelor. Bătrina, răcnind cît o ține gura, izbește cu coada măturii șalele supte ale porcilor care grohăie și nu se îndură să lase căruțul. Atunci vorbește Serenin de Bretal, un bătrîn înțelept, stingîndu-și feștila de cum iese din staul).

SERENIN DE BRETAL: Toate merg pe dos în lume, lată că dobitoacele nu mai au teamă și încep să-l sfîșie pe creștini.

(O femeie însărcinată, care, înconjurată de ținci, privește pe deasupra gardului, își face semnul crucii și-și întinde brațele asupra progeneriturii, cu o privire tristă și resemnată de moarte înecat).

FEMEIA ÎNSĂRCINATĂ: Doamne, Maica Domnului, Doamne, Maica Domnului !

SERENIN DE BRETAL: Mi se pare că neștiutorul a dormit aici toată noaptea.

O BĂTRÎNĂ LA FERESTRUICA PODULUI: Se prea poate.

FEMEIA ÎNSĂRCINATĂ: Doamne Maica Domnului ! Doamne Maica Domnului !

MARICA DEL REINO: Pe hoștește, în noaptea asta mi l-au adus, și tot pe hoștește au șters-o, fără să-mi dea de veste prin nimic, fără să bată la ușa mea ! De la neomenia lor se trage totul !

FEMEIA ÎNSĂRCINATĂ: Maică-sa îl cheamă alături de ea.

MARICA DEL REINO: Uitați-vă la trupul lui, e rece tot ! Capul și mîinile i le-au mîncat porcii ! Măruntaiele îi singerează, și se împleticesc pașii la vederea unui asemenea măcel ! Sînteți martori cu toții ! L-au rupt în bucăți porcii !

SERENIN DE BRETAL: Doboitoacele n-au minte.

BĂTRÎNA LA FERESTRUICA PODULUI: Se vede cît de colo !

MARICA DEL REINO: Ți se-ntorc mațele pe dos cînd vezi ce-a mai rămas din el. Te-au părăsit în fața porții mele, Laureanino ! Sufletele astea haine și-au pricinuit moartea !

BĂTRÎNA LA FERESTRUICA PODULUI: Ce-i curios, e că n-a strigat cînd l-au mușcat porcii !

O COPILĂ: Ba poate c-a strigat, tușă Justa.

MARICA DEL REINO: M-aș fi trezit numaidecît.

FEMEIA ÎNSĂRCINATĂ: N-am închis ochii toată noaptea.

FEMEIA LA FERESTRUICA PODULUI: Ciudat !

SERENIN DE BRETAL: Și dacă era mort cînd au dat porcii peste el ? Vedeți, sîngele n-a curs ! Altminteri căruțul ar fi trebuit să fie roșu tot. Mi se pare că răceala nopții l-a ucis. Îi doboară numaidecît pe de-alde ăștia rău alcătuiți.

BĂTRÎNA LA FERESTRUICA PODULUI: Ba poate c-o fi fost mort încă de cînd l-au adus !

SERENIN DE BRETAL: N-o s-o scoți la capăt fără amestecul Legii.

MARICA DEL REINO: Dacă se află vinovații, nu scapă ei de lanțuri.

BĂTRÎNA LA FERESTRUICA PODULUI: Pe hoștește au venit !

MARICA DEL REINO: Toți oamenii cinstiți ar trebui să se cutremure în fața unei asemenea ticăloșii ! Cine te-a omorît, Laureanino ? Ah, dac-ai putea vorbi, biet răposat !

SERENIN DE BRETAL: Nu striga așa de tare, că nu-i spre binele tău. Sărmanul de el a murit pentru că i-a sunat ceasul. Nimeni nu făptuiește nimic împotriva intereselor lui.

MARICA DEL REINO: Vrei să spui c-a murit în timp ce se afla în grija mea ?

SERENIN DE BRETAL: Vreau să zic că voia Domnului a fost să-l ia la el.

MARICA DEL REINO: Și de ce l-o fi lăsat la mine-n poartă fără să-mi dea nici un fel de veste ? Pe mîinile lor de hoți a murit.

SERENIN DE BRETAL: Dacă-i așa, n-ai decît să li-l duci înapoi. Ce-au făcut el, fă și tu.

BĂTRÎNA LA FERESTRUICA PODULUI: S-ascunde o taină aici la mijloc !

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

Casa familiei Gailos. În bucătăria afumată, cu pereții de lut, bărbatul și nevasta — umbre tăcute — stau pitulați pe vine. Pe acoperiș se rostogolește o piatră, batjocoritoare, și o ceată de pușlamale, în fața ușii, strigă această copilă:

COPLA PUȘLAMALELOR: Turutututu ! Mari Gaila,
Turutututu ! Ce-a mai dansat !
Turutututu ! Mari Gaila,
Turutututu ! c-a lepădat.

MARI GAILA: Pul de tîrfă !

PEDRO GAILO: Stai la locul tău !

MARI GAILA: Ticăloșilor !

PEDRO GAILO: Să nu-i stîrnim !

MARI GAILA: Ce ți-aș trage eu ție !

PEDRO GAILO: Tîrfă !

MARI GAILA: Încornoratule !

(Tac din nou. Trece umbra unei vrăjitoare, deșirată, strecurîndu-se pe lîngă pereți. Se oprește și privește pe ușă. E Rosa la Tatula, adusă toată de spate, știrbă, cu desaga goală, cu tolagul în mîină. Mari Gaila se ridică și, pe șoptite, vorbește cu bătrîna. Intră înduntru amîndouă. Mari Gaila cîntă).

LA TATULA: Nu-mi spul nimic, Pedro Gailo ?

PEDRO GAILO: Îmbătrînim, Tatula.

LA TATULA: Mai ai vreme să rupi cîteva rînduri de cămăși.

MARI GAILA: Și de izmene. E furios pe mine ca un leu. Și toate astea din pricina scornellilor care l-au ajuns la ureche. A vrut să mă omoare !

LA TATULA: Așa vorbesc bărbații !

MARI GAILA: Dacă n-ar face decît să vorbească !

(Mari Gaila oftează adînc. Cu ținuta ei mîndră, se îndreaptă spre ulcica de pămînt, umple un pahar din care bea cu lăcomie, și, de departe, dreaptă, l-l întinde bărbatului)

MARI GAILA: Bea !

PEDRO GAILO: Aș vrea să mă împărtășesc !

MARI GAILA: Bea din paharul meu.

PEDRO GAILO: Aș vrea să-mi ușurez sufletul !

MARI GAILA: Îmi aduci ocară asta ?

PEDRO GAILO: Un negru păcat îmi apasă sufletul !

MARI GAILA: Bea, ia de la mine !

PEDRO GAILO: Sufletul meu nu mai e al tău !

MARI GAILA: Bea fără să te mai gîndești !

PEDRO GAILO: Înghiți-te-ar holera !

MARI GAILA: Vezi și tu, Tatula !

PEDRO GAILO: Tirfo !

MARI GAILA: Bețivule !

(Paracliserul iese în goană, negru, deșirat, dar spaima îl tîntuiește locului, părul i se zbrîrlește în cap, mîinile i se înalță. Marica del Reino, învăluită în mantie, se oprește tirînd căruțul după ea).

PEDRO GAILO: Sfirșitul lumii, soră Marica.

MARICA DEL REINO: V-am adus ploconul.

MARI GAILA: Nu lăsa stîrvul ăsta în fața ușii mele.

(Înainte de-a răspunde, Marica del Reino întoarce capul. A simțit în spatele ei o umbră și o privire dușmănoasă. E Simonina, care se întoarce de la fîntînă, și stă dreaptă în mijlocul drumului, cu mîinile în șolduri. În clipa aceasta amintește de mama ei, Mari Gaila).

SIMONINA: Fă bine și ia asta de-aici, mătușă !

MARICA DEL REINO: Lasă-mă să trec !

SIMONINA: N-ai să treci !

MARICA DEL REINO: Ba am să trec, și-o să-ți înfig mîna în coc.

SIMONINA: Ajutor tată !

PEDRO GAILO: De ce vii așa de pornită la ușa mea, Marica ?

MARICA DEL REINO: Mortul e sînge din sîngele tău.

PEDRO GAILO: Și dintr-al tău, Marica.

MARICA DEL REINO: N-a murit în mîinile mele.

MARI GAILA: Ți l-am dat pe cînd era viu, cumnată.

MARICA DEL REINO: Cumnată ! Afurisit cuvînt ! Mă doare să-l rostesc !

MARI GAILA: Vorbește, m-oi pricepe eu să-ți răspund.

MARICA DEL REINO: Tirfo !

PEDRO GAILO: Nu se cade să vorbești așa în fața unui mort.

LA TATULA: Mi se face frică de cum arăți !

SIMONINA: Netezește-ți părul, tată, și s-a ridicat tot în virful capului !

PEDRO GAILO: Răsuflarea celui ce-a venit în fața ușii mele mi l-a ridicat. Cere odihna mormîntului.

MARICA DEL REINO: Și n-o să-ți faci decît datoria, dîndu-i-o. Dar n-a murit în mîinile mele, și cheltuiala nu poate cădea asupra-mi.

MARI GAILA: Vrăjitoare zgîrcită.

MARICA DEL REINO: Tiritură !

PEDRO GAILO: Du-te, Marica, odată din fața ușii mele. Nepotul nostru va fi înmormîntat ca un înger.

SIMONINA: S-ar zice că tata-i tare bogat !

MARI GAILA: Bețivul !

MARICA DEL REINO: Lasă-mă să trec, Simonina !

SIMONINA: Vrei să treci, dar n-ai să izbutești.

MARICA DEL REINO: Dac-am să te-nțep cu sula asta . . .

SIMONINA: Vrăjitoare !

MARICA DEL REINO: Am să-ți străpung inima !

SIMONINA: Ajutor, mamă !

MARI GAILA: Proasto, las-o să se ducă !

PEDRO GAILO: Simonina, viră leșul înăuntru. Trebuie scădat și îmbrăcat în cămașa mea de zile mari, ca să se poată înfățișa lui Dumnezeu.

SIMONINA: Auzi, mamă ?

MARI GAILA: Aud, aud și tac din gură.

LA TATULA: Haide, haide, n-o să vă certați acumă între voi. N-aveți decât să stați trei zile la poarta bisericii cu căruțul și-o să strîngeți mai mult decât trebuie ca să-l îngropați.

MARI GAILA: Nu ține trei zile pe căldura asta.

LA TATULA: Mustește tot de rachi.

PEDRO GAILO: Trebuie scădat, trebuie să i se radă barba care i-a crescut și să i se pună o coroană de crini. Nevinovat cum era, trebuie să i se citească rugăciunea pentru îngeri.

MARI GAILA: Și tu, molle latinească, nu tragi clopotele pentru slujbă ? Vrel să bată ele singure ?

(Uitîndu-se la lumina de afară, negru în sutana lui strîmtă, paracliserul își dă seama de ceasul zilei după locul soarelui, apoi aleargă spre biserică, zăngănindu-și cheile. Împrejurul casei, copla ștregarilor răsună din nou).

COPLA ȘTRENGARILOR: Turututu ! Mari Gaila,
Turutututu ! Ce s-a-ntîmplat ?
Turututu ! Mari Gaila,
Turututu ! A lepădat !

SCENA II

*Mari Gaila și Tatula își vorbesc în taină în dosul casei, la umbra smochinului în care spe-
rietoea își desface brațele: o sutană în zdrențe întinsă pe două cozi de mătură
încrucișate.*

LA TATULA: Putem vorbi acum pe față.

MARI GAILA: Hai, dă-l drumul !

LA TATULA: Ți-aduci aminte ce ți-au prezis cărțile, într-o bună zi ?

MARI GAILA: Cărți schimbătoare !

LA TATULA: De trei ori la rînd dragoste înfocată ți-a căzut.

MARI GAILA: Profeții strîmbe !

LA TATULA: Tu cu ochii tăi le-ai văzut.

MARI GAILA: Soarta mea rămîne neschimbată.

LA TATULA: Numai pentru că tu nu vrel . . . Am ceva să-ți spun.

MARI GAILA: Ce ?

LA TATULA: Ceva din partea cuiva care așteaptă răspunsul tău.

MARI GAILA: Septimo Mîiau te trimite ?

LA TATULA: Nu ți-a trebuit mult pînă să ghicești. Dorește să albă o întrevedere cu tine.

MARI GAILA: Ah, ticălosul, ce-a zis cînd a aflat de moartea tontului ?

LA TATULA: I-a întrebant pe cel care fuseseră de față și a dezlegat taina ca un Jude-

cător. Trebuie să știi și tu. Neștiutorul a dat ortul popii din cauza rachiului cu care l-a îndopat Maricuela.

MARI GAILA: Nici nu putea fi altul decât pungașul ăsta. Și Septimo, ce-a zis când a aflat?

LA TATULA: În prima clipă a căzut pe gânduri, răsucindu-și o țigară.

MARI GAILA: Se ascundea.

LA TATULA: Bine-l mai cunoști! Pe urmă s-a pus să bea cu toții, mai ales cu Maricuela. Când l-a văzut afumat, s-a năpustit asupra lui, l-a șters alunița, i-a dat izmenele jos și l-a zvirlit afară. Ce-am mai ris!

MARI GAILA: Și Ludovina?

LA TATULA: Se tăvălea de ris.

MARI GAILA: Nu crezi că între ea și Septimo e ceva?

LA TATULA: Trebuie să fi fost, mai curînd.

MARI GAILA: Dacă a fost, încă n-a trecut.

LA TATULA: Ești și geloasă acum!

MARI GAILA: Sînt amîndoi liberi!

LA TATULA: Septimo nu te vede decât pe tine.

MARI GAILA: Dar numai cu un ochi!

LA TATULA: O dovedește mai ales dorința lui de a-ți vorbi.

MARI GAILA: Poate că nu-i mulțumit numai cu una!

LA TATULA: Asta ți-e răspunsul?

MARI GAILA: Răspunsul meu încă nu ți l-am dat.

LA TATULA: Nu fac decât să-l aștept.

MARI GAILA: Trebuie să mă gîndesc.

LA TATULA: Hotărîrile care vin de la inimă sînt necugetate.

MARI GAILA: Așa se spune...

LA TATULA: Ei, care ți-e răspunsul?

MARI GAILA: Că nu sînt făcută pentru viața asta pe care-o duce el.

LA TATULA: Scapi prilejul să trăiești bine!

MARI GAILA: Să hoinăresc de colo-colo!

LA TATULA: Să adun bani.

MARI GAILA: Pe ploaie și pe arșiță.

LA TATULA: Sindrofii pe la hanuri!

MARI GAILA: Fără tihnă.

LA TATULA: O regină! Ulte, ciorapii ăștia în dungi sînt pentru tine, și cerceii ăștia cu perle. Dacă încerci ciorapii, aș putea să-ți spun dacă-ți vin sau nu bine pe picior.

MARI GAILA: Sînt din cei lungi?

LA TATULA: Și din cei mai buni. La care cei de neam mare le zic «Teacă de piscă».

MARI GAILA: Ce ți-e și cu sclifosiții ăștia!

LA TATULA: Ce răspuns trebuie să-i duc lui Septimo?

MARI GAILA: Să-i spuî că-i mulțumesc.

LA TATULA: Nici un cuvînt mai mult, Mari Gaila!

MARI GAILA: Dacă vrea mai multe, să vină singur după ele.

(Mari Gaila zîmbește dusă pe gânduri, cu privirea ațintită în undele argintii ale riului. Pe mal trece o caravană de țigani unguri, cu urși și cazane spoite. Mari Gaila cîntă).

CÎNTECUL MARII GAILA: Răvașe multe de-mi trimiți,

Să știi că nu mă bucur:

Oftatul Inimii fierbinți,

Mai multe știe spune...

LA TATULA: Septimo ar dori să-ți vorbească într-un loc mai ascuns.

MARI GAILA: Să ne luăm adio.

LA TATULA: Afară, dacă, împreună cu el, n-o să hotărâști altceva. Ce să-i spun?

MARI GAILA: Ce-ai vrea să spună o femeie îndrăgostită?

LA TATULA: Ai să te duci la întâlnirea pe care o s-o hotărască?

MARI GAILA: O să mă duc.

LA TATULA: Juri?

MARI GAILA: Jur.

LA TATULA: Bine, cinstește-mă acum c-un păhăruț, că mă duc să-i duc răspunsul.

MARI GAILA: Hai în casă.

LA TATULA: Stai puțin!

(Bătrîna o apucă de braț. Jandarmii trec pe drum, ducîndu-l între ei pe un bărbat cu cătușele puse. Mirate, acolo la umbra smochinului, cele două femei l-au recunoscut pe pelerinul cu barbă venerabilă și cu pietroi drept pernă).

MARI GAILA: Îi iau întotdeauna pe cel mai nenorociț.

LA TATULA: Cum te mai înșeli. Țasta-l contele polonez!

MARI GAILA: Țasta! Și eu care credeam că-i Septimo!

LA TATULA: Vicleșugul lui Septimo e să pungăsească oamenii cu scornelile lui.

MARI GAILA: Ce mai șnapan!

LA TATULA: Dar mucalit nevole mare!

MARI GAILA: Nu degeaba nu-l pot eu suferi!

SCENA III

San Clemente. Biserică în stil romanic cu dale aurite. Cimitir înverzit, adieri tihnite. Soarele croiește fireștile lui cărări de vis pe fața de smaragd a riului. Septimo Miau stă așezat pe zidul cimitirului. Simonina la umbra porticului, îngenunchiată lângă căruț, strînge bani pentru înmormîntare. Capul uriaș al tontului răsare din albeoța unei perne. Fruntea lui de ceară e încununată cu camelii, iar trupul țeapăn se ghicește diform sub giulgiul de stambă albastră, tivit cu șiret auriu. Pe pîntec, umflat ca cel al unei femei însărcinate, un talger de cositor cu bănuți în el îndeamnă oamenii să dea de pomână; printre monezi de aramă, înnegrite, răsare o pesata strălucitoare.

SEPTIMO MIAU: Merge, merge?

SIMONINA: Așa și-așa!

SEPTIMO MIAU: Nici nu știi ce comoară viříți în pămînt.

SIMONINA: Îți închipui că numai dumneata știi!

SEPTIMO MIAU: Arătările astea sînt tare simțitoare, trebuie să te porți grijullu cu ele.

SIMONINA: Cu mai multă grijă decît a avut el parte.

SEPTIMO MIAU: Nu mă mai ocări, copilă! Crezi că eu nu vedeam cum căruțul nu-i nici măcar vopsit un pic, de mîntuială, și n-are nici o înfrumusețare care să atragă pe curioși? Și ce mai dever ar fi făcut într-un tîrg din Madrid!

SIMONINA: Destul l-ai împulat mamei capul cu poveștile astea!

SEPTIMO MIAU: Mama ta e o femeie tare isteasă.

SIMONINA: În ciuda celor pe care le-ai spus mai adineaori.

SEPTIMO MIAU: Nu te supăra, mititico. Dacă ar fi căzut la înțelegere cu mine, ar fi scăpat de sărăcie.

SIMONINA: Mama își supraveghează îndeaproape purtarea, și nu-l plac înțelegerile de felul ăsta.

SEPTIMO MIAU: Sînt învoilei cînstite.

SIMONINA: Nu pentru multă vreme.

SEPTIMO MIAU: Învoială dintre doi oameni care se unesc ca să câştige bani. Învoială pe faţă. Aş fi luat căruşul cu chirie, plătind bine. Aş fi înhămat la el doi cîini dresaţi... Şi-apoi ţin-te!...

SIMONINA: Da, numai că acum nu mai e nimic de făcut.

(Simonina oftează şi, ridicîndu-se în picioare pe dalele de sub portic, alungă muştele care se aşează pe capul de ceară. Femei habotnice, aducînd în mantiile lor miros de tămîie, ies din biserică una după alta).

SIMONINA: Fie-vă milă, s-avem cu ce-l înmormînta!

O BĂTRÎNĂ: Cum mai pute!

ALTĂ BĂTRÎNĂ: Trăsneşte!

BENITA, CROITOREASA: Cînd îl înmormîntaţi?

SIMONINA: Cînd vom fi strîns destul.

BENITA, CROITOREASA: Ia te uită cum e cusut giulgiul! Nu-i decît înşăilat!

SIMONINA: Pentru viermi e bun şi-aşa.

BENITA, CROITOREASA: Cine l-a croit?

SIMONINA: Mama a făcut totul.

BENITA CROITOREASA: Nu-i de loc îndemîntecă.

SIMONINA: Doar nu-i croitoreasă.

BENITA CROITOREASA: Şi nu putea găsi altă ată mai potrivită să coasă şiretul?

SIMONINA: Ia mai slăbeşte-mă cu astea! Dă-mi mai bine un gologan!

BENITA, CROITOREASA: N-am.

SIMONINA: Se vede că nu câştigi prea mult din cusut!

BENITA CROITOREASA: Destul cît să trăiesc cînstit. Cînstit, pricepi?

SIMONINA: Dar birfită tot eşti, să ştii.

BENITA CROITOREASA: Se poate, dar n-am dat niciodată cînstea pe ruşine.

SIMONINA: Şi şînteşti cam sus.

BENITA CROITOREASA: Sînt mai săracă decît tine, dar nu vreau s-ajung în gura lumii.

SIMONINA: Ah! Gura lumii! Asta te omoară!

BENITA CROITOREASA: Asta preţuiesc eu cel mai mult.

SIMONINA: Asta-i acum!

BENITA CROITOREASA: Ce vrei să spui?

SIMONINA: Cu toate sîntem cînstite atîta vreme cît...

BENITA CROITOREASA: În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfintului Duh! Frumos mai vorbeşti la vîrsta ta!

SIMONINA: Cum n-am de-a face cu oameni de soi, nu ştiu să vorbesc ca o cucoană.

BENITA CROITOREASA: Mă duc, mi-ajunge cîte-am auzit!

SIMONINA: Fără să-mi dai un bănuţ?

BENITA CROITOREASA: Chiar aşa!

SIMONINA: Dacă toţi ar da de pomană ca asta...

(Pedro Gailo, în sutană şi stihar, se iveşte în pragul bisericii. Aduce miros de luminare care fumează la altar, de curînd stinsă. Prin deschizătura uşii se întrezăresc în penumbră reflexe aurii).

PEDRO GAILO: Fir-ar să fie! Nu mai termini o dată cu vorba!

SIMONINA: Mi se vorbeşte, şi eu răspund.

PEDRO GAILO: Toate sînteţi la fel, voi femeile.

SEPTIMO MIAU: Fie cum poţeşti, dar petrecerea fără ele nici că se poate, prietene!

Şi să nu te plîngi, că ai o nevastă pe cînst. Am fost amîndoi la un loc de pelerinaj, şi mi-a plăcut cum se purta şi uşurinţa cu care lua banii gugumanilor.

SIMONINA: Vezi ce frumos vorbesc toţi oamenii despre mama? Şi numai dumneata vrei să-i crăpi capul...

PEDRO GAILO: Ține-ți gura, Simonina.

SIMONINA: Și să-ți mai pleci urechea la vorbe...

(Coimbra stă în două picioare și dă din coadă, apoi dansează în jurul paraclisierului, care o privește chiorș. Coimbra, batjocoritoare, adulmecă sutana și strănută, imitând tusea unei babe).

SEPTIMO MIAU: Ține-ți strănutul, Coimbra!

PEDRO GAILO: Trăzni-te-ar!

SEPTIMO MIAU: Spune-i să-ți dea laba, prietene!

PEDRO GAILO: Nu sînt din tagma voastră.

SEPTIMO MIAU: Și care-i tagma noastră?

PEDRO GAILO: Cea a satanei.

SEPTIMO MIAU: Coimbra, uite cum ne ponegrește.

SIMONINA: Din pricina blîndeții dumitale te-au însemnat la față?

SEPTIMO MIAU: Crezi una ca asta, fato?

SIMONINA: Cred în Dumnezeu!

(Septimo Miau scuipă chiștocul și-și ridică legătura cu două degete, descoperindu-și ochiul ascuns. Clipește cu înțeles și-și trage legătura de tafta verde la loc).

SEPTIMO MIAU: Acum vezi că nu-s însemnat?

SIMONINA: Atunci tot pentru vreo fărădelege ți-l ascunzi.

SEPTIMO MIAU: Pentru că are privirea prea pătrunzătoare. Vede atît de adînc, că arde, și sînt nevoit să-l leg. Trece prin ziduri și gînduri!

SIMONINA: Ave Maria! O privire ca asta aduce a vrăjitorie.

PEDRO GAILO: Diavolul s-a răsculat pentru că voia să vadă prea multe.

SEPTIMO MIAU: Diavolul s-a răsculat pentru că voia să știe.

PEDRO GAILO: A voi și a ști sînt roadele aceluiași arbore. Diavolul voia să prindă cu privirea cele două necuprinsuri: trecutul și viitorul.

SEPTIMO MIAU: Și a dobîndit ce și-a dorit.

PEDRO GAILO: Ceea ce a dorit era să se măsoare cu Dumnezeu. Dar a orbit, văzînd că timpul nu se mai urnește din loc. Înzestrat cu cele trei priviri, ar fi fost Dumnezeu.

SEPTIMO MIAU: Ești tare învățat, prietene.

PEDRO GAILO: Citesc în cărți.

SEPTIMO MIAU: Așa se și cade.

(Pe drumul care străbate lanurile de porumb, silueta negricioasă a unei bătrîne aduse de spate se-apropie cu pași mari. Saltimbancul se îndepărtează fluierînd-o pe Coimbra, și alături de grilaj se întilnește cu Rosa la Tatula, căci ea era).

SEPTIMO MIAU: I-al vorbit?

LA TATULA: Trebuie s-o vîd din nou.

SEPTIMO MIAU: În ce ape se scaldă?

LA TATULA: Nebună după tine. Prea puțin se pricepe la felul în care anume bărbați răsplătesc femeile.

SEPTIMO MIAU: Dacă într-o bună zi o las eu pe ea, sau ea pe mine, tot s-alege cu ceva, după ce-a colindat lumea în lung și-n lat.

LA TATULA: Fără să mai pui la socoteală ostenelele!

SEPTIMO MIAU: N-o să se răzgîndească?

LA TATULA: Se pricepe el aghiuță să n-o lase.

SEPTIMO MIAU: Isteață femeie!

LA TATULA: Uită-te la flică-sa: douăzeci de ani, dar nu-l ajunge nici la genunchi maică-si!

SEPTIMO MIAU: Maică-sa e plămădită dintr-alt aluat.

LA TATULA: Cine-ar fi crezut că sărăcia i-ar putea păstra carnea atât de tare și firea pătimașă ca a unei puștane?

SEPTIMO MIAU: Ah, Tatula, amețesc!

LA TATULA: Ștrengar fără pereche!

SEPTIMO MIAU: Când trebuie să-o vezi?

LA TATULA: De îndată ce-mi spui tu unde și când vă-ntîlniți.

SEPTIMO MIAU: Nu mă descurc prea bine prin părțile astea. Se află cumva vreun mal cu trestii?

LA TATULA: Frumoase lucruri ți-ai mai pus în gând!

(Bătrîna începe să se scarpine la rădăcina chicii ei cenușii, descoperindu-și gingiile știrbe într-un ris chicotit, în timp ce saltimbancul, ridicîndu-și legătura, străpunge cu privirea cîmpul înverzit).

SCENA IV

Divinul fluviu, scăldat de istorie romană, e un smaragd vălurit de vise. Vaci arămii s-adapă pe malurile lui, fete în soare, cu obrații ca de cireasă, și bătrîne cu fața de culoarea mierii, ca niște chipuri de iconostas, pun inul la topit. Cîmpia, în adormirea serii, se-nflorează de-o tăcere vie și fremătătoare. Miguelin el Padronés se ivește pe deasupra unui gard viu și, fără să scoată o vorbă, clipind din ochi cu înțeles, desface larg miinile, ca pentru a cere ascultare din partea oamenilor. Voci depărtate întreabă.

O FATĂ: Ce-i, Padronés?

ALTĂ FATĂ: Pălărie-ntr-un picior, ghici ciupercă ce-i?

MIGUELIN: Când o să vedeți, n-o să vă credeți ochilor.

O FATĂ: Hai spune-ne ce e!

MIGUELIN: Un cuib de turturele.

(Serenin de Bretal, care, asemeni unui bătrîn patriarh, strînge fiinl înconjurat de copii și nepoții lui, își pune pălăria de-o parte cu un aer pișicher de vulpoi bătrîn).

SERENIN DE BRETAL: Ah, mucalitule, m-am dumirit! E vorba de doi care prea-curvesc!

UN STRIGĂT TINERESC: Turututu! Hai să-i vedem!

O FATĂ: Diavol afurisit ce ești, Padronés!

(În virful stîncilor acoperite cu păscăluțe galbene, se desprinde, în fața soarelui, silueta neagră a unui păstor care trage cu praștia. Alături duldul negru și el).

QUINTIN PINTADO: Dacă ai mințit, Padronés, degeaba ai să fugi, tot am să te ajung cu praștia.

O BĂTRÎNĂ: Alt împelițat și ăsta!

QUINTIN PINTADO: Unde-i nunta?

MIGUELIN: Colo printre trestii.

QUINTIN PINTADO: Turututu! Hai să vedem!

MIGUELIN: Asmute cîinele pe ei.

QUINTIN PINTADO: Vînătoare regească.

O VOCE: Uite-l pe flăcău, fuge!

ALTĂ VOCE: Urmăriți-l!

QUINTIN PINTADO: N-avem cîine pentru un vînat ca ăsta.

O FATĂ: Lăsa-ți-l. Bărbatul face ce poștește. Femeia trebuie să se supravegheze.

STRIGĂT TINERESC: Turututu! S-o facem să iasă pe mititică!

(Bătrîni și tineri părăsesc muncile cîmpului și aleargă spre gardurile vil dimprejur. Cei mai îndrăzneți pătrund în trestiișul verde, de pe malurile apei, asmuțînd cîinii.

Fetele zîmbesc incurcate, bătrînele-și rostogolesc ochii privind minios. Mari Gaila, urlînd, iese în drum, alergînd după cîinii care-i rup fusta cu dinții).

O VOCE: Cu cine preacurvea?

ALTĂ VOCE: Cu saltimbancul.

MARI GAILA: Nerușinaților! Pui de tîrfă!

O VOCE: Cătea în călduri!

ALTĂ VOCE: Ai să dansezi în cămașă!

O BĂTRÎNĂ: Faci femeile de rușine!

COR DE VOCI: Să dansezi în cămașă! Să dansezi în cămașă!

MARI GAILA: Orbirea-ți cu toții, încornoraților! Încornoraților! Încornoraților!

(Mari Gaila, hăituită de flăcăi și de cîini, aleargă spre malul apei, avînd acum pe șolduri fusta sfîșiată, prin care se vede carnea albă a picioarelor. Milon de la Arnoya, un uriaș roșcovan care merge înaintea carului, li taie drumul, scoțînd un strigăt sălbatic și vesel. Mari Gaila se oprește, cu o piatră în mînă).

MILON DE LA ARNOYA: Turututu!

MARI GAILA: Cui s-apropie de mine îi crăp capul.

MILON DE LA ARNOYA: Aruncă piatra!

MARI GAILA: Mă apăr cu ea!

MILON DE LA ARNOYA: Arunc-o!

MARI GAILA: Nu te-apropia, Milon!

(Flăcăul cu rîs sălbatic s-apropie dintr-un salt. Piatra îi izbește în piept. Mari Gaila, cu ochii aruncînd scînteii, se apleacă să ia altă piatră, în vreme ce uriașul o prinde în brațe).

MILON DE LA ARNOYA: Turututu! Te-am prins!

O VOCE: Milon a prins-o!

MARI GAILA: Lasă-mă, Milon, dacă mă rogi frumos, am să te mulțumesc! Lasă-mă!

MILON DE LA ARNOYA: Nu te las!

MARI GAILA: Sălbaticule! Nu te temi că într-o bună zi și pe nevasta ta ar putea cineva s-o necinstească?

MILON DE LA ARNOYA: Nevastă-mea n-are diavolu-n ea, ca tine.

MARI GAILA: Înseamnă că n-o cunoști!

MILON DE LA ARNOYA: Taci, cătea!

MARI GAILA: Dă-mi drumul și, altădată, cînd o să vrei tu, am să-ți dau un sfat care-ți va folosi. Dă-mi drumul!

MILON DE LA ARNOYA: Du-te la dracu! Iată-mă spurcat!

(Mari Gaila fuge din brațele uriașului, cu părul despletit și pieptul gol. Glasurile izbucnesc, înmănușiate laolaltă, ca un foc de artificii).

O VOCE: Uite-o, fuge!

ALTĂ VOCE: N-o lăsați să scape!

VOCILE ÎN COR: După ea! După ea!

QUINTIN PINTADO: Numai să pun eu mîna pe tine!

(Își asmuță cîinele și fuge de-a lungul apei, ochind-o cu praștia pe fugară. Pe drum, un tropot de pași s-apropie în goană. Prinsă-n clește, Mari Gaila se uită înapoi).

MARI GAILA: Suflète blestemate! Diavoli împlețiți!

QUINTIN PINTADO: Ai să dansezi în cămașă! Să vedem și noi cum arăți!

MARI GAILA: Nu te apropiu, Calafă!

QUINTIN PINTADO: Vreau să văd frumusețile tale ascunse!

STRIGĂTE: Turututu!

MARI GAILA: Păgînilor! Diavoli fără inimă! Dacă am să lepăd, cu toții o să crăpați la ocnă!

O VOCE: Nu se prinde!

ALTĂ VOCE: Trebuie să dansezi în cămașă !

QUINTIN PINTADO: Să vedem și noi cum arăți !

MARI GAILA: De asta vă țineți după mine, pul de tîrfă? Bine ! Am să dansez în cămașă ! Am să dansez în pielea goală !

STRIGĂTE: Turututu !

MARI GAILA: Să nu-ndrăznească nimeni să s-apropie ! Zgîți-vă pînă vă vor ieși ochii din cap, dar nu puneți etichete pe mine !

STRIGĂTE: Turututu !

(*Mari Gaila își sfîșie îmbrăcămintea și se iveau goală, cu carnea tremurătoare pe ea. O șuviță de sînge i se prelinge pe umăr. Străveche frumusețe, gravă și hotărîtă, profilindu-și nuditatea clară pe undele aurite ale fluviului*).

MARI GAILA: Mulțumiți-vă cu asta !

STRIGĂTE: Turututu !

O VOCE: Milon, urc-o la tine-n car !

ALTE VOCE: În carul lui Milon !

QUINTIN PINTADO: Să danseze pe tron !

STRIGĂTE: Turututu !

(*Munte de fîn înmiresmat, alunecînd, carul cu boii lui auriți, și uriașul roșcovan care-i mîna pare, în ierburile de pe mal, carul triumfal al unei bacanale*).

ULTIMA SCENĂ

San Clemente. Cimitirul în tăcerea jilavă și verde și biserica în stil romanic, aurită de soare, legănată de adierile rugăciunii de seară a lanurilor aurii de porumb. Sutana paracliserului filfite sub portic, iar alături de căruț un grup de mantii șușotesc. Îmbrîncindu-l pe paracliser, doi puști obraznici pătrund pe poarta bisericii și se cocoată în clopotniță. Clopotele răsună cu toată puterea. Pedro Gailo înăbușindu-se de minie rămîne cu brațele în aer, călcîndu-și poalele sutanei).

PEDRO GAILO: Cîtă lipsă de creștinească cuviință !

MARICA DEL REINO: Mai mult decît atît !

LA TATULA: Cei doi băiețandri care-au venit adineaori. Tineret stricat.

SIMONINA: Cotonogeste-i, tată !

PEDRO GAILO: Domnul fie lăudat ! Ce fărădelege !

MARICA DEL REINO: Nelegluți !

O VOCE DIN LANUL DE PORUMB: Pedro Gailo, ți-o aduc pe nevastă-ta în pielea goală într-un car, înconjurată de batjocura mulțimii.

(*Pedro Gailo cade în genunchi și-și izbește fruntea de lespezile porticului. Deasupra capului lui, clopotele sună nebunește. Acordurile bacanalei agreste ajung pînă la tăpșanul bisericii, iar fruntea paracliserului atingînd lespezile trezește ecourile mormintelor*).

MARICA DEL REINO: Ai să-ți rupi coarnele !

PEDRO GAILO: Pămînt, înghite-mă !

LA TATULA: Ce-i cu tot tărăboiul ăsta ?

VOCEA DIN LANUL DE PORUMB: Au găsit-o cum se uita la soare cu un flăcău peste ea !

SIMONINA: Vorbe și scorneli !

VOCEA DIN LANUL DE PORUMB: Eu n-am văzut-o.

PEDRO GAILO: Ca toți cei care au un strop de bunăcuviință.

LA TATULA: Asta așa e ! Treburile astea nu se strigă în gura mare.

(Pedro Gailo, împiedicându-se în poalele sutanei, piere sub bolta clopotniței. Urcă sus, izbindu-se de toți pereții în îngustimea scărilor. Carul bacanalei s-apropie de drum. Jur împrejur dănuie hora înflăcărată a flăcăilor, în timp ce sus, albă și goală, Mari Gaila încearcă să se acopere cu fin. Paracliserul, negru și slab, iese pe acoperiș, spărgînd olanele sub el).

O VOCE: Scopitule !

CÎNTEC PENTRU DANS: Turututu ! Mari Gaila

Turututu ! ce-a mai dansat !

Turututu ! Mari Gaila

Ce-a avea pe ea a dezbrăcat !

PEDRO GAILO: Dumnezeu îmi poruncește să mă duc s-o întîmpin pe femeia necredincioasă în însăși ușa bisericii în care ne-am cununat !

(Pedro Gailo s-aruncă cu capul în jos de pe marginea acoperișului. Străbate într-o învolburare neagră aerul și rămîne lat, cu brațele desfăcute, cu sutana sfîșiată. Pare mort. Dintr-o dată se scoală, și, șontic-șontic, pătrunde în biserică).

O VOCE: Te-am crezut mort !

ALTĂ VOCE: Are șapte vieți în el !

QUINTIN PINTADO: Turututu ! la uitați-vă, i-au căzut coarnele pe jos !

(Dar paracliserul iese, ținînd în mînă o făclie aprinsă și o carte de rugăciuni. Pe fața-i nepătrunsă se citește nebunia. Cu cartea deschisă și cu capul descoperit, străbate porticul și iese înaintea carului triumfal al lui Venus. Ca pentru a-l primi, femeia sare în drum, ascunzîndu-și sexul. Paracliserul stinge lumînarea de miinile ei încrucișate, izbindu-le apoi cu cartea).

PEDRO GAILO: Cel dintîi dintre voi care se știe fără de nici un păcat să arunce primul cu piatra în ea.

VOCI: Cornorat îngăduitor !

ALTE VOCI: Scopitule !

(Sudălmile zboară, pietrele de asemenea, iar brațele se ridică amenințătoare. Minia și mindria dezleagă limbile, dezlănțuite într-o revărsare usturătoare de vorbe).

O BĂTRÎNĂ: Faci bărbații de rușine !

(Paracliserul se întoarce, făcînd o plecăciune ca o mătanie, apoi, privind cruciș spre ceaslovul deschis, citește sentința pe latinește).

RUGĂCIUNEA LATINEASCĂ A PARACLISERULUI: Qui sine peccato este vestrum, primus in illa lapidem mittat.

(Paracliserul înmînează femeii goale lumînarea stinsă, și, apucînd-o de mînă, străbat amîndoi porticul pășind pe lespezi . . . Minune săvîrșită de latină ! O emoție cucernică, liturgică, pătrunde în suflète și schimbă încrîncenarea sîngerie a fețelor. Bătrînele suflète copilărești respiră o adiere de viață veșnică. Unii se fac nevăzuți fugînd, alții se roagă cucernic. Cuvintele latinești, cu tremurul lor enigmatic și liturgic, coboară din cerul minunilor).

SERENIN DE BRETAL: Să terminăm cu poveștile astea !

QUINTIN DE PINTADO: Și eu mă duc. Mi-am lăsat turma singură.

MILON DE LA ARNOYA: Și dacă pentru ce-am făcut o să ne pomenim chemați la Judecată ?

SERENIN DE BRETAL: Nici o grilă !

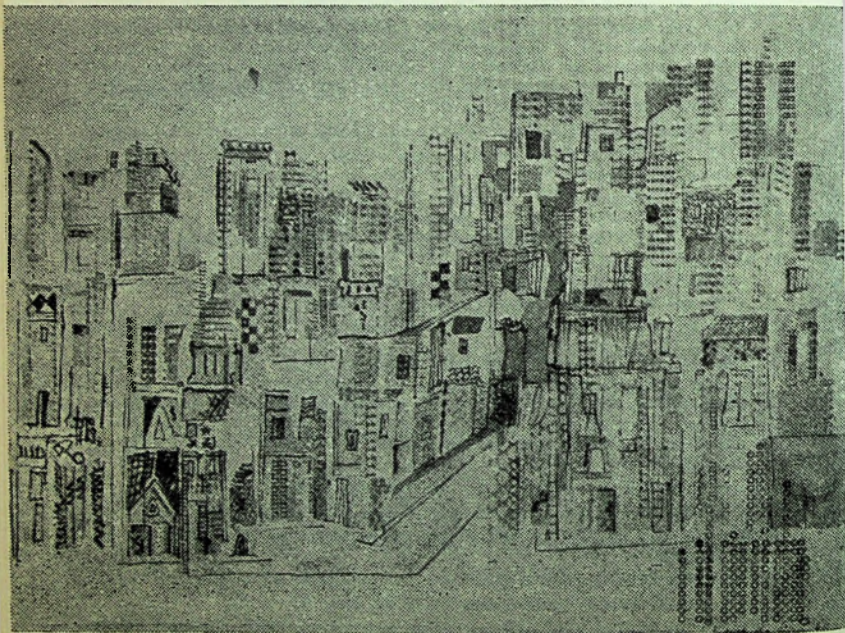
MILON DE LA ARNOYA: Dar dacă totuși ne cheamă ?

SERENIN DE BRETAL: Nu suflî un cuvînt în fața jandarmilor și aștepți liniștit.

(Lumina asfințitului plutește în pridvorul bisericii. Mari Gaila, frumoasă și goală, pășește pe lespezi și privește la ce-i în jur pe sub o perdea de lacrimi. Când s-apropie, capul uriaș al tontului, încins de camelii, i se pare a fi un cap de înger. Dusă de mîndă de soțul ei, femeia necredincioasă găsește sălășuire în biserică, încununată de prestigiul religios care, pe această lume superstițioasă, la sufletele simple, însoțește latina uitată a dumnezeieștilor cuvinte).

În românește de ANGELA CISMAȘ

VIEIRA DA SILVA — Oraș — 1948

ALFONSO SASTRE

Pasiunea eseului

TRAGEDIE ȘI ESPERPENTO

Poetul Max Estrella urmează să moară în *Luces de Bohemia*¹; scena este importantă, testamentară. « Tragedia noastră — declară el, vorbind nu de tragedia lui personală, ci de « tragedia spaniolă » — nu e tragedie ». « Dar ceva trebuie să fie », sună replica lui don Latino. « Esperpento » răspunde Max, schimonosindu-și gura. (Notă importantă: ceea ce urmează e Beckett pur; Vladimir și Estragon împreună, dar singuri, așteptând ceva și totuși lipsiți de orice speranță:

Don Latino: Nu strîmba din gură, Max.

Max: Simt că îngheț.

Don Latino: Ridică-te. Hai să mergem.

Max: Nu pot.

Don Latino: Lasă-te de farse. Hai să mergem.

Max: Dă-mi tu putere s-o fac. Unde ai plecat, Latino?

Don Latino: Sînt lîngă tine.

¹ Titlul uneia din cele mai cunoscute piese ale lui Valle-Inclán.

Reputatul dramaturg spaniol Alfonso Sastre s-a născut la Madrid în 1926. E licențiat în literă și filozofie. În 1946, a avut loc premiera primei sale piese *Uranio 235*. De atunci scrie necontenit pentru teatru. Dintre piesele jucate în Spania amintim *Escuadra hacia la muerte* (*Escadra spre moarte*), *La mordaza* (*Călușul*), *La Songre de Dios* (*Sîngele lui Dumnezeu*), *El cuervo* (*Corbul*) și *La cornada*. A mai publicat în Spania, America Latină și Franța, piesele: *Cargamento de sueños* (*Încărcătura de vise*), *El pan de todos* (*Pîinea tuturor*), *Guillermo Tell tiene los ojos tristes* (*Wilhelm Tell are ochii triști*), *Asalto nocturno* (*Asalt nocturn*), *Muerte en el barrio* (*Deces în cartier*), *En la red* (*Razia*). Alfonso Sastre este și un animator neobosit al vieții teatrale spaniole, creator al unei grupări de orientare realistă (« Grupo del teatro realista ») și totodată teoretician al problemelor teatrului actual (a publicat volumele *Drama y sociedad* și *Anatomía del realismo*, la care se fac referiri în prezentul articol). Din întinsa lui operă dramatică, numeroase piese au fost traduse în franceză, engleză, italiană, rusă, portugheză și jucate în numeroase țări din America Latină.

După Valle-Inclán, materia dramatică proprie Spaniei n-ar fi o materie tragică, ci esperpentică, înțelegând prin esperpentic, «tragicomicul fără măsură și absurd, disproportionat, dezlnat și urât». (Dicționarul Academiei spaniole). Acestei realități esperpentice spaniole i-ar corespunde în mod firesc o literatură în care tragediile pe care le-am putea numi «pure» sînt rare, și tragicomediile pe care le-am putea numi «esperpentice» sînt frecvente; de aceea originile esperpento-ului pot fi socotite mult mai vechi — în literatura și arta spaniolă în general — și mai profunde în realitatea spaniolă decît cele indicate de Max atunci cînd, în aceeași scenă, zice că «esperpentismul a fost inventat de Goya». La aceasta s-ar putea răspunde că esperpento nu este o «invenție» a unei individualități și, evident, apare în literatura și arta spaniolă înainte ca Goya să ni-l prezinte genial într-o formă halucinantă de ris, de fior și de spaimă.

Nu e nevoie să depui prea mult efort ca să demonstrezi cît de multă materie «esperpentică» există, de exemplu, în «Celestina», «Lazarillo din Tormes», «Don Quijote», «Rinconete și Costadillo», «Visurile» și «El Buscón» ale lui Quevedo... Altfel e de încărcată literatura spaniolă de elemente crude dar pline de gingășie, blasfematorii și mistice, surizătoare și totuși sinistre, funebre și în același timp epicureice, și în cele din urmă absurde, urite, disproportionale, încît unde nu există aceste elemente se pune imediat diagnosticul: acesta e teatru francez scris în spaniolă (Maratîn); aceasta e filozofie germană scrisă în spaniolă (Ortega) etc. Elementul spaniol ar consta deopotrivă în extazul mistic și în blasfemie (niciodată în ateism), în resemnarea infinită și în cruzimea sălbatică și în materialismul grosolan (niciodată în dialectică), în austeritate și în lăcomie (niciodată în cumpătare), în abnegație pentru primul ins ieșit în cale și înuciderea tatălui și fuga în codru (niciodată în relațiile sociale armonioase); în împodobirea bisericilor și în orderea lor. Elementul spaniol ar fi un amestec diabolic de sărăcie care-și permite să risipească nesăbuit puținul pe care-l are, de sănătate indecentă, de înțelepciune halucinantă și nebulie lucidă. Un amestec amuzant, desigur! Esperpento-ul! Elementul spaniol ar consta în excese sau, cu alte cuvinte, în defecte. «Spania — ne spune Max amețit de băutură — este o deformare grotescă a civilizației europene». Prin aceasta pătrundem în miezul problemei pe care vrem s-o punem în discuție și am dori s-o rezolvăm: aceea a esperpento-ului ca realitate și ca formă artistică.

Căci dacă Spania — sau «realitatea spaniolă» — e o «deformare», nimic mai ispititor decît s-o reflectezi într-o oglindă concavă! «Sensul tragic al vieții spaniole — declară poetul orb în ultimul act al plesii — poate fi surprins numai printr-o estetică sistematic deformată». Sistematic; aici e cheia rațională a acestei posturi esperpentice în fața realității «esperpentice»: în care se postulează un «sistem» artistic, acela al oglinzii concave, prin care deformarea postulată «încetează să mai fie» deformare — cum zice Max Estrella — datorită faptului că e supusă unei matematici perfecte» (Matematică perfectă? Ori matematică etilică? Nu ne zice tot el că «oginda e în fundul paharului?» Putem, totuși, uita această frază, ieșită desigur din fundul paharului). Poetica astfel formulată este ceea ce am putea numi o «poetică a caricaturii»: dacă cineva are un nas mare e înfățișat cu un nas enorm; faptul că această enormitate este sau nu este rezultatul unei operații matematice e un dat mai mult tehnic decît poetic. «Estetica mea actuală (să înțelegem în loc de «estetică», «poetică», de vreme ce acela care vorbește e un «creator»; criticii și spectatorii sînt cei care pot și care de fapt trebuie să ne vorbească de estetica lor) constă în a transforma normele clasice prin matematica oglinzilor concave». Această transformare a normelor clasice adecvate pentru reprezentarea și exprimarea unei realități clasice, ne pune la îndemînă — gîndește probabil Max — un aparat în stare să reprezinte și să exprime o realitate esperpentică: e instrumental deformării artistice, expresive, a ceea ce e dinainte diform, haotic, și chiar amorf. Rezultatul e, desigur, îngrozitor, căci dacă «imaginile cele mai frumoase în oglinda concavă sînt absurde» (prin care nu înțelegem că pînă și cele

mai frumoase din toate imaginile produse în oglindă concavă sînt absurde, ci că imaginile frumosului ne-absurd reflectat în oglinda concavă devin urite și absurde; fraza-ambiguă, așa trebuie înțeleasă), atunci cum vor fi, pe această suprafață curbă, imaginile a ceea ce este în mod obiectiv absurd? Dar e într-adevăr absurdă această realitate obiectivă, sau, mai exact, în cazul nostru realitatea spaniolă? Nu spune oare chiar Max că «eroii clasici reflectați în oglinzi concave dau esperpento-ul?» Atunci putem întîlni eroi clasici în realitatea spaniolă și scriitorul este acela care-i «esperpentizează»? Nu am stabilit mai înainte că realitatea spaniolă este «esperpentică»? Sau este oare numai o parte a acestei realități: realitatea micii lumi — azi dispărută — la care se referă acest esperpento: lumea «boemei» artistice, străină lumii pe care încearcă s-o reflecte și în care vede propria ei deformare? Totuși, evident că în insistența lui Max — și presupunem că Valle-Inclán a încercat să exprime ceva din propria sa artă poetică prin intermediul acestui Alejandro Sawa transfigurat — este vorba de realitatea spaniolă în general; o realitate care este deformată în oglinda concavă invizibilă a unei anumite disponibilități și stări de spirit.

Spania ar fi o țară europeană văzută cu o eroare de optică, adică văzută greșit. Această țară ar fi invizibilă pentru o privire cu caracteristici europene; și artistul în măsura în care este un privitor indiferent, un observator, un «intelectual», se află, în același timp, în situația de a afla totul (fiind situat într-o oarecare măsură «afară», în așa fel încît privirea lui n-ar trebui să fie deformată, nici deformatoare) și de a nu afla nimic (din același motiv, fiindcă Spania, pentru o privire europeană, e o țară invizibilă). Soluția se află într-o adaptare (și ca atare aproximativă), ironică (și ca atare distanțatoare) la situația reală. «Să deformăm expresia în aceeași oglindă care ne deformează chipul și întreaga viață mizerabilă pe care o ducem în Spania». Ca să exprimăm — pare să spună Max, ilustrul boem — deformarea constitutivă a spiritului spaniol (noi, spaniolii, ne vedem ca niște fanteze și adesea ne purtăm ca atare) devine necesară deformarea expresiei potrivit anumitor norme: tocmai această matematică fantastică a esperpento-ului. Realul esperpentic e artistic «esperpentizat» în așa fel încît urtul, fiind prezentat drept monstruos, devine inteligibil.

În această privire deformată și deformatoare a spaniolilor față de restul Europei și în privirea care ascultă de categorii rigide — produs al Reformei și al Capitalismului (adică al experiențelor străine spiritului spaniol, care n-a cunoscut Reforma și a rămas în multe privințe feudal) — în care Europa vede Spania, făcînd din aceasta o țară evident «văzută greșit», se află explicația lipsei de comunicare între Spania și Europa, precum și baza reală a miturilor despre Spania, nu numai ca o «țară aparte» (cum și este în anumite aspecte), ci și ca o țară complet deosebită, și originea conflictelor intelectuale interioare dintre puriști și europenizanați.

Teoria expusă mai înainte despre esperpento, ca realitate (și formă artistică) spaniolă, corespunde desigur numai într-un mod aproximativ gîndirii lui Valle-Inclán, care după cum s-a văzut, este expusă ambiguu în multicitata scenă, aproape mortuară, esperpentică și ea, și încețoșată de alcool. Nu vreau să încep succinta mea critică a acestei teorii fără a-mi declara mai întîi admirația pentru Valle-Inclán și teatrul său. Vreau să rămîin în afară de orice îndoială această admirație pentru maestrul care așa cum am spus și altă dată, a făcut o descoperire autonomă a «expresionismului» (tendință care în teatrul german s-a dezvoltat sub forma unui curent foarte puternic); care a folosit tehnica pe care Brecht avea s-o numească «tehnica distanțării»; care a rupt cu convențiile neoclasiche și naturaliste; care și-a scris teatrul cu un element narativ (folosind o formă teatrală care o dată cu Brecht se va numi «epică») dar în același timp încărcat de substanță dramatică (ceea ce nu se întîmplă întotdeauna la Brecht); care și-a bătut joc, ca de un fetiș, de compartimentarea genurilor literare, în baza unor

precepte absolute, care a creat un teatru « social » satiric cu mari virtuți distrugătoare; care a folosit un limbaj bogat și expresiv, dens și energic, un foarte frumos « limbaj-acțiune », exemplu strălucit pentru ceea ce poate și trebuie să fie limbajul teatral . . .

Prin urmare, cel care supune acum criticii bazele « teoriei esperpento-ului » expuse — nu știu cît de corect — în primul capitol al acestui articol este, un admirator al lui Valle-Inclán ca scriitor și îndeosebi ca dramaturg. Fundamentul teoriei esperpento-ului ca ceva specific spaniol, și chiar ca formă spaniolă a tragediei clasice, trebuie căutat, cred, într-o viziune nihilistă, disperată, asupra vieții spaniole. Spania e concepută ca o realitate închisă, lipsită de orice comunicare, complet diferită, fără speranță și fără scăpare: o țară unde nu poți decât să rzi în hohote ori să plîngi cu lacrimi amare.

Această teză ar explica faptul — dar cum ar putea fi explicată, la rîndul ei, teza explicativă? — că nu există în Spania un teatru cu adevărat tragic. Să plecăm de aici, începînd prin a ne întreba dacă e într-adevăr așa. Se pare că da. Tragedia greacă, ca mamă a tragediei, e vizibilă în replica franceză și se recunoaște perfect în cele două nobile metamorfoze ale ei: tragedia elisabetană și tragedia romantică germană, în timp ce în Spania ia forma populară a tragicomicului. Tipul de « gracioso » este, bunăoară, un element esperpentic introdus pentru a ușura — și vom vedea îndată de ce — tensiunea dramatică a ansamblului, chiar în opere ca Fîntîna turmelor de Lope de Vega, al căror plan general e asemănător cu al marilor tragedii. Dar nu e numai tipul de « gracioso », ci și o anumită stare de spirit care constă, poate, într-o oarecare jenă — care te face să roșești — în fața faptului tragic. Într-un moment de plină exaltare colectivă în « Fîntîna turmelor », în fața perspectivei torturei polițienești, se repetă — ca într-o scenă de teatru — ceea ce urmează să răspundă autorităților. Unul dintre țărani care așteaptă să fie torturați joacă rolul zbirului:

— Cine l-a ucis pe comandor ?

— Fuenteovejuna, răspunde țărănul legat de stîlpul de tortură imaginar.

— Cine ce ești, dacă te pun la cazne, o să spui . . .

— Ba puteți să mă și omorîți . . .

Scena e de un comic pre-eroic, de un eroism glumeț. Esperpenticul personaj Mengo strigă ca un copil — vai ! vai ! vai ! — cînd e supus la cazne și răspunde că e gata să spună tot, dar cînd zbirii îl mai slăbesc puțin, Mengo declară că « Fuenteovejuna l-a ucis », adăugînd numai diminutivul celor știute. Putem observa că trușăul erou individual clasic pierde în Spania monopolul eroismului; apare eroul colectiv și popular. Acest erou « debutant » se simte oarecum rușinat de sine însuși; autorul are îndrăzneala să ne prezinte drept eroi aceste personaje situate socialmente în zone analoage acelor care, în lumea greco-romană, constituiau sursa cea mai importantă a comicului, a antieroticului. Personajul apare cu un complex larvar de « erou recent », de intrus în domeniul eroicului; ca și cum s-ar teme de ridicol în actul său eroic și ar lua-o înaintea celorlalți; rîzînd de sine însuși ca să n-o facă spectatorul mai întîi; ca și cum s-ar teme că se află într-o situație literară ilegală și ar încerca să obțină printr-o glumă reușită iertarea pentru înălțimea morală și importanța politică a rolului său.

În acest fel, secolul XVII spaniol produce, pe lîngă un teatru vesel și trivial, un teatru într-adevăr progresist, prefigurînd ceea ce va fi mai tîrziu — dar nu în Spania — tragedia de tip socialist. Elementul esperpentic era chemat să piară în măsura în care progresul social stabilea condițiile succesivelor revendicări — burgheze și proletare — în planul ascendent al existenței istorice. Dar cum lucrurile nu s-au petrecut așa și în realitate s-au extins elementele de mizerie și frustrare, și cu ele senzualismul nihilist al picarescului, ca conținut real al găunosului formalism retoric caracteristic pentru indecența și înapținutimea minorităților dominante, elementul esperpentic contaminează și învâlește ansamblurile artistice și literare cele mai autentice, în timp ce apare, în cercurile elevate, tragedia goală și formalistă, fără conținut real, a secolelor XVIII și XIX. Curajoasele

revendicări (mai mult ori mai puțin sfioase și rușinate) ale personajelor populare din teatrul spaniol al secolului XVII au fost reduse la neînsemnatul populism de moravuri ori la jalnice proteste de onoare — săraci « dar » cinstiți — în așa fel încît nu-și mai cer drepturi, în afară de dreptul de a suferi, de a avea sentimente.

Astfel, în timp ce socialismul este o mișcare în plină desfășurare, tabloul social spaniol prezintă caracteristici feudale și tensiuni de clasă foarte deosebite de mersul general al lumii europene. Senzualismul nihilist, al mizeriei și frustrării, al izolării existențiale și a vidului ideologic se manifestă atît în respingătoarea retorică a minorităților dominante, cît și în dureroasa inhibiție a maselor largi, sporadic, active, atrase de mișcări fără șanse de izbîndă, sfîșiate de războaie civile care creează condițiile unui scepticism politic, avînd ca urmare o « pasivitate patetică », sau ale unei desperate și izolate activități anarhiste. Generația de la 98 din Spania reprezintă punctul cel mai înalt al acestui nihilism și curînd după aceea se anunță, căpătînd conștiința de sine a unei generații strălucite, consacrarea literară a esperpento-ului în forma pe care i-o dă Valle-Inclán și care înseamnă — și pe ceea ce spun acum îmi întemeiez critica poziției pe care sîntem îndreptățiți să presupunem că a fost a lui Valle-Inclán — o absolutizare « scîrbită » prin care sînt prezentate ca aistorice unele date ale experienței istorice spaniole: « Spania e o deformare grotescă » și « Tragedia noastră este esperpento-ul ». Aceasta este, am zice « viziunea unui orb » (nu numai ca Máximo Estrella și Alejandro Sawa, pentru ceea ce e imediat vizibil, ci, mai ales, pentru dialectica procesului real istoric), viziune idealistă și disperată. Astăzi, la exigențele actuale, o asemenea poziție nu mai poate fi susținută, cred, de nimeni. Pe baza studiului aprofundat al proceselor istorice în lumina metodelor adecvate și a situației actuale, care ne arată cît de iluzorie este presupusa existență a unor « lumi aparte », e de ajuns să privești panorama literară europeană a ultimilor șazezici de ani ca să-ți dai seama că spaniolii nu dețin exclusivitatea esperpento-ului. Dacă nihilismul nostru senzualist a fost exprimat în variatul repertoriu al esperpento-ului spaniol — Valle, Solana, Arniches, Buñuel, Cela — nihilismul european izvorît din criza formelor economico-sociale capitaliste (nihilism mai emfatic, în general, decît cel spaniol, care consideră că numai realitatea spaniolă e absurdă; în timp ce nihilismul european generalizează asupra existenței, astfel încît ceea ce în Spania nu e decît o autocritică regională, în restul Europei se prezintă ca o ontologie) a fost exprimat în repertoriul foarte variat al esperpento-ului european și american (arta și literatura de « avangardă »), de la atît de autenticul « Ubu Roi » de Alfred Jarry la mistificatul teatru al lui Ionescu; de la « Procesul » lui Kafka, piesele grotești ale lui Pirandello și tragedia lui Chaplin la genialele esperpento-uri ale lui Brecht, la farsele lui Gelderode, Dürrenmatt sau Frisch și imaginile cinematografice¹ intruchipate de Ana Magnani ori Giulietta Massina; de la anticipările nihiliste ale lui Büchner, Dostoievski ori Strindberg din « Sonata spectrală » pînă la esperpento-ul constructiv al lui Brecht, autor fundamental antitragic, a cărui materie literară e aceeași ca a teatrului de « avangardă », cu deosebirea că e văzută din afară — distanțare — din perspectiva socialismului; în așa fel încît, dacă « avangarda » ne prezintă cu umor negru o lume în descompunere, închisă și fără sens, Brecht ne prezintă aceeași lume din perspectiva unei soluții în mers; dacă pentru « avangardă » tragedia n-are sens, fiindcă « nu există speranță » (înțeleg prin speranță depășirea dialectică a pesimismului și a optimismului), pentru Brecht tragedia n-are sens fiindcă el întîlnește și prezintă temeiurile unui optimism fundamental. Lucrul acesta se întîmplă — dar cu o altă materie aceea a construcției unei lumi noi — și în domeniul « realismului socialist ». Nu intrăm mai adînc în această problemă, deoarece n-avem suficiente date.

¹ Frecvent am întîlnit esperpento-ul (logat logic de naturalism) în cinematografia italiană actuală. Aminteli-vă, de exemplu, « Miracol la Milano », « Marele război », și « Generalul della Rovere ».

Se poate deci arăta fără mari eforturi prezența unor importante «pete» esperpentice în afara granițelor culturii spaniole: pete care corespund unor zone de absență ori precaritate a tragediilor propriu-zise, ceea ce configurează hărți culturale pe care cineva, ca boemul Max, în amintita scenă nocturnă, alcoolică și testamentară, le-a putut crede proprii și caracteristice exclusiv spațiului iberic. Altfel prezența esperpento-ului cît și absența tragediei sînt — independente de caracteristicile economico-sociale ale societății care le generează, căci același fenomen se petrece deopotrivă în medii subdezvoltate, cu rămășițe feudale, și în medii afectate de criza pre-senilă a capitalismului ori prenatală a socialismului — fenomene generale în Occident. Nu intru acum în această temă, fiindcă ar cere o dezvoltare prea largă. Cum am putea preciza ceva în această privință fără a lămurii mai înainte ce înțelegem prin «tragedie propriu-zisă»? (Și acesta e numai un aspect al chestiunii). Cred totuși că se poate stabili în cîteva cuvinte un punct de vedere din care fenomenul să devină inteligibil. Dacă se crede, așa cum cred eu, că tragedia înseamnă, în formele ei cele mai perfecte, o depășire dialectică a pesimismului (aproape totdeauna fixat în existențial) și a optimismului (aproape întotdeauna fixat în social-istoric) — și în acest sens propun speranța ca determinare fundamentală a tragicului — e limpede că dispariția unuia sau altuia din termeni duce la degradarea ori la moartea tragediei. Atunci pesimismul absolutizat de individualism «dă» o literatură anarhizantă și esperpentică, în timp ce optimismul absolutizat de birocratizare «dă» o literatură conformistă, literatura optimismului fără teme.

Cea de a treia cale antitragică se află în asumarea optimistă a realității obiective, oricît ar fi de «rea», în măsura în care poate fi modificată prin acțiunea omului; așa se produce esperpento-ul revoluționar (Brecht); literatura pe care am putea-o numi «a optimismului cu teme».

Aceste tendințe configurează mersul general al teatrului occidental de azi, în care tragedia are o prezență foarte slabă, în timp ce esperpento-ul e tolerat pretutindeni. Societatea bolnavă tolerează viziunea deformată a diformităților sale: minoritățile intelectuale fiindcă se complac, masochist, în recunoașterea monstrului (don Latino, de exemplu, mărturisește că-i place să se vadă în oglinzile curbe din fundătura Gato), iar ceilalți fiindcă nu se recunosc și rîd de ei înșiși crezînd că rîd de alții. Și așa tolerează, în general, esperpento-ul și mai ușor esperpento-ul nihilist și distrugător decît pe cel distrugător și apoi constructiv. Cît despre nolanul de literatură conformistă, nu ridică probleme: este hrana obișnuită a teatrelor din Paris, Londra, Roma, New-York, Madrid...

Tragedia este, prin urmare, o «rara avis» în cultura occidentală (nu numai în Spania). Și nu e de mirare, deoarece propune o tensiune greu de suportat între cei doi poli ai unei duble «luări de conștiință»: a situației noastre individuale, de ființe care «există», și a situației noastre istorice; între amestecul angoasei personale de ființe muritoare și activitatea colectivă în sensul progresului; între puritatea etică și eficacitatea socială; între angoasa individuală și acțiunea publică, tot atît de departe de un nihilism existențial cași de un imperturbabil activism politic. Această tensiune se rezolvă uneori în speranța activă și eliberatoare pe care o dau spectatorului marile tragedii; dar alteori spectatorul «cade» și el rănit, sfîșiat, înșelărat, odată cu eroul.

Se lucrează deci, în cazul tragediei, cu cel mai pur și periculos foc al existenței omenești, considerată, cu o exaltare străină de orice idealism anacronic, ca o culme supremă a realității care poate fi cuprinsă în orizontul nostru. Și această periculoasă mislune este — cum ar putea să nu fie? — și o mislune specială a spaniolilor: atît pentru că în Spania, pe lîngă o multitudine de esperpento-uri, se petrec și tragedii, cît și pentru că, oricum și oricît ne-ar deranja puriștii dinăuntru or și turiștii din afară, sîntem mulți spanioli care ne aflăm pe lumea asta și trăim, cu forțe mereu sporite, tragedia și speranța lumii.

În românește de A. I.

ALFONSO SASTRE

La cinci după-amiază

«Cornada»

Dramă într-un prolog, două acte și un epilog.

Această piesă s-a reprezentat în premieră la teatrul Lara din Madrid în ziua de 14 ianuarie 1960 cu următoarea

DISTRIBUȚIE:

GABRIELA, soția lui José Alba	— María Asquerino
ALICIA, o prietenă a lui José	— Encerna Paso
O CAMERISTĂ A HOTELULUI	— Elena Alted
MARCOS, un impresar	— Adolfo Marsillach
JOSÉ ALBA, un toreador	— Carlos Larranaga
DOCTORUL SÁNCHEZ, medicul arenei	— Antonio Quipo
RAFAEL PASTOR, o dublură a matadorului	— Francisco Melgares
JIMÉNEZ, un ajutor al doctorului	— Luis Morris
COMISARUL BELTRÁN, un polițist de serviciu	— Enrique Navas
JUAN (ajutorul lui José Alba)	— Luis Navarro (Isleño)
UN PAZNIC AL ARENEI	— Luis Bermejo
UN ASISTENT SANITAR	— Vicente Sangiovani
UN CERȘETOR	— Pedro Pardo
ASISTENȚĂ și public	

Decorul: EMILIO BURGOS

Muzica concretă: CRISTÓBAL HALFFTER

Realizarea: REDONDELA

Regia: ADOLFO MARSILLACH

Titlul original al piesei este «La cornada» ceea ce înseamnă «Impunsătură de corn» așa cum indică subtitlul. Din cauza exigențelor de limbă am preferat denumirea de mai sus, care reprezintă titlul filmului cu același nume realizat de Bardem alături de care, Sastre semnează scenariul. Piesa s-a tradus după: Alfonso Sastre, «Tres dramas españoles» — teatro. Edicions de la libreria de Globe, 1965 n.t.

« Cornada » în ajunul premierii

Scriu aceste rânduri când mai sînt abia cîteva zile pînă la premiera piesei mele *Cornada*. Trebuie să gîndesc autocritic. Ce voi spune despre această piesă, acum, cînd mai e puțin pînă la începutul aventurii? Ce să spun acum despre ea, unei reviste care va vedea probabil lumina tiparului atunci cînd necunoscuta se va fi dezvăluit? Încă o dată mă conving că la nivelul considerațiilor critice totul devine — în fața propriei noastre opere — riscat și problematic. Dați-mi voie, așadar, să-mi pregătesc, cu ocazia aceasta, autocritica.

Aș vrea să amintesc întii aceste versuri ale lui Federico García Lorca, pe care le voi așeza cîndva în fruntea operei mele — cînd aceasta se va publica.

*Încolo era moarte și numai moarte
la cinci după amiază . . .*

Cred că aceste versuri ale « Cîntului de jale pentru moartea lui Ignacio Sánchez Mejías » pot să însemne ceva, aplicate piesei mele; sau, mai bine, că aceasta poate însemna ceva în lumina, sau în umbra, acestor versuri.

Ne aflăm în întunecatele coridoare ale Arenei, poate aproape de abator (vă amintiți îngrozitorul tablou al lui Solana?) sau în galeriile în care miroase a dezinfectant iar oamenii se fac palizi. Nu prea e, în după-amiaza asta, un cer de sărbătoare și spectatorul nu va asista deocamdată la vreuna¹. Atunci la ce va asista spectatorul *Cornadei*? Aș spune că la ceva foarte asemănător unui festin macabru.

Da, am impresia — am să o spun în autocritică — că am scris drama unei relații aproape antropofagice: o relație care are — după părerea mea — ceva din mitul lui Cronos-Saturn: cineva ce-și devorează progeniturile, cineva a cărui supraviețuire depinde de distrugerea propriilor sale creaturi. Din nefericire, întîlnesc acest mit, viu în societatea în sînul căreia ne mișcăm — sau ne zbatem. Fără să ajung la oroarea scenei pur canibalice, despre care puteți găsi cutremurătoare exemple în ilustrele mituri antropofagice — substanță a multor capodopere ca « Tiestes » de Seneca (vorbind de teatru) sau « Saturn » de Goya (vorbind despre pictură) și în cronicile antropofagice ca cea a plutei « Medusa », și ea izvor de destulă artă și literatură, în piesa mea se ajunge, cred, la groaznica trăire pe care o avem în fața macabrului spectacol, sau a celei pe care am avut-o în literatură în fața acestei situații-limită, în celebrul roman al lui Poe² de exemplu. E vorba, în piesa mea de ceva asemănător o'orii ce

¹ Joc de cuvinte intraductibil. « Fiesta » — substantiv comun, înseamnă « sărbătoare » și « serbare ». În tauromachie « Fiesta de los toros » se întrebuințează pentru a desemna corida, spectacolul ei. (n.t.)

² Aventurile lui Gordon Pym (n.t.)

ne surprinde cînd sîntem martorii relației dintre Pozo și Lucky sau a celei dintre aceștia și Estragon și Vladimir, din capodopera lui Samuel Beckett « În așteptarea lui Godot ». Cel puțin într-acolo țintesc. Sau aproape de « Sentița » lui Kafka. Sau vorbind de ale mele, de prin preajma « Călușului »; « tatăl » în aceste două ultime cazuri, e « devoratorul ». Cu toate acestea, cred că mi-a ieșit un tip de tragedie spaniolă puțin cunoscută. Cum vine asta? — vor spune cei ce mă consideră afundat pînă peste cap într-un fel de cosmopolitism, sau de exotism exagerat. Și totuși, nu există o asemenea pendulare: nu cred că am căzut vreodată în extremismul vreunui exotism — am păstrat, asta da, distanța cuvenită, prin care mă consider ferit de meastrul Brecht — nici în bigotismul « casticismului » trîmbițat de înaintași.

Am să mai spun în această autocritică, cu intenția să rămîină totul lămurit, că nu sînt — desigur — partizan al unei literaturi « naționaliste », însă nici al unui « cosmopolitism » dezrădăcinat; și că încerc să mă mișc și o fac cu mai mult sau mai puțin succes, pe un teren străin de aceste aberații literare; cu toate că de astă dată, tema ar fi, în aparență, mai spaniolă decît altele.

Va trebui să mai arăt, în sfîrșit, deși s-ar putea să nu fie nevoie, că personajele și întîmplările prezentate în piesă sînt imagine. Așa e întotdeauna sau aproape întotdeauna. Tratăm despre realitate și sîntem de acord cu ea, însă prin mijlocirea unor personaje plămuite în imaginație și unor situații care nu sînt niciodată o fotografie. De data aceasta, după cîte văd, precizarea nu va fi de prisos. Lumea tauromachiei este un subiect puțin obișnuit pentru o tragedie. Surpriza felului în care îi tratez poate atrage atenția iscoditoare a profesioniștilor și e bine cunoscută susceptibilitatea cu care, uneori, sînt primite operele literare. Piesa aceasta însă nu tratează despre « nimeni » anume, ci despre o situație care nu ține neapărat de tauromachie. « Cornada » e foarte departe de a fi o dramă abstractă, însă nu este nici purul reportaj naturalist (ajungem sub altă formă la cele spuse despre exotic și spaniol) al unui micro-univers la care nu am socotit necesar să mă opresc. Am luat din acest micro-univers doar elementele trebuitoare pentru a face inteligibilă o mărturie mai amplă: cea a unei lumi în care din întîmplare și din nefericire trăim, și spaniolii și toți ceilalți.

Acestea sînt cu aproximație cele ce voi spune cînd îmi voi scrie autocritica. Aceasta sau ceva asemănător mi se va întîmpla atunci. Ce-aș putea să vă mai spun? Că aștept ceva de la seara premierei care se apropie, acum cînd am trecut peste doi ani de la ultima premieră a uneia din dramele mele. Ceea ce aștept, este, la drept vorbind, succesul în sine, rîvnit pentru el însuși: un rod cules în momentul în care se produce. Pentru mine, succesul este, pur și simplu posibilitate. Sînt încă destule de făcut, iar succesul este unica garanție pe care ne putem bizui cei care trăim numai din scris, pentru a putea să scriem mai departe.

Îmi amintesc acum ce-a fost în acel ianuarie (Premiera « Cornadei » va avea loc în ianuarie) cînd a fost premiera primei mele piese experimentale, un ianuarie de mai bine de paisprezece ani. După paisprezece ani... Bine. Vom vorbi altădată.

Termin aceste rînduri în decembrie. E o duminică friguroasă și senină. V-am promis cîteva pagini pentru revistă. Iată-le, odată cu înmbrățișarea mea.

În românește de G. D.

(Scris în decembrie 1959 pentru o revistă universitară)

«Încolo era moarte și numai moarte
la cinci după amiază».

F. GARCÍA-LORCA

BANDĂ SONORĂ

Se atrage atenția asupra importanței ambianței sonore (vînt, ploaie, bubuit de tunet, trîmbițe și tobe, ovații, strigăte colective de oroare etc.) care va fi aproape « personajul » central al prologului. Această bandă trebuie să aibă o anumită structură « muzicală » și pentru compunerea ei se poate face uz de experiențele realizate în domeniul muzicii concrete și aplicării ei în dramaturgie.

FRAZE

Pentru lumea care din culoarele arenei vrea să se informeze asupra stării toreadorului, corespund cele ce în adnotații se semnalează cu « voci », « rumoare ».

1. Lasă-mă să trec. Vreau să spun ceva culva.
2. Trebuie să-l văd pe doctorul Sánchez. El mă cunoaște.
3. Ce-a fost? E grav?
4. Vă rog, e important. Spuneți-mi . . .
1. Uitați permisul. O să mă plîng la conducere . . .
2. Trebuie să-l văd pe doctor. E urgent.
3. Întreabă și spune-ne ce a fost . . .
4. Am un comision pentru doctorul Sánchez. O să-l aștept aici, înăuntru.
1. Am nevoie de certificat. Trebuie să telefonez.
2. Lasă-mă să trec.
3. Sînt prietenul lui Alba.
4. Colegul dumitale mă cunoaște.

ACȚIUNEA ȘI DECORUL

Acțiunea se petrece într-un oraș ca Madridul. Prologul, într-o dependență a infirmeriei Arenei Coridelor. În fundul scenei, o ușă care duce către culoar. La dreapta, intrarea în sala de operații. Altă ușă. Epilogul nu are nevoie de decoruri. E vorba de interiorul unei circumi, care poate fi figurată schematic. Efecte de lumină asupra mobilelor și obiectelor indispensabile, indicate. Iese în evidență un felinar roșu. Restul acțiunii într-un apartament al hotelului în care se instalează în ziua coridei Marcos și José Alba. Se presupune că coridorul de acces în apartament se află în cel mai apropiat plan. În acest plan, la dreapta (spectator) se află ușa ascensorului, a cărui mișcare se va indica cu sunet și joc de lumini, prin ușa care are un geam. În primul plan, stînga, ușa ce dă în apartament. Acesta (în partea sa vizibilă pentru spectator) se compune dintr-o încăpere vastă, amenajată pentru locuit — un salonaș — (e locul unde se va desfășura

cea mai mare parte a acțiunii) și un antreu la care se ajunge prin aceeași ușă și o treaptă; această încăpere este o anticameră care are în fundul scenei o ușă ce dă în cabinet sau lavabou, pe care nu-l vedem și alta în dormitor, care nici el nu se vede. Indispensabile în salonaș: o oglindă mare, asamblată unei mobile, și o canapea cu spătar, care se va afla în primul plan și cu spatele către public. În anticameră, o altă oglindă, care face lumini când se îmbracă Alba. E o zi înnoată, către toamnă.

PROLOG

O dependință a infirmeriei Arenei. Prin ferestre intră o lumină tulbure. Pătrunde, mult atenuată, rumoarea de afară pricinuită de public. Puțin după ridicarea cortinei, se aude înțepit, răpăit de ploaie.

Doctorul Sanchez, un om îmbătrânit cu aspect jovial, care pregătește o tablă de șah; așează figurile. Apoi o ascunde într-un colț. Își freacă minile și se îndreaptă spre o cafetieră electrică: o pune în priză. Tușește. Își trece o mână pe frunte, ca și cum și-ar lua temperatura. Deschide un dulăpior cu aspect sanitar; vedem că înăuntru sînt cîteva sticle de vin și de coniac. Scoate un tub și ia o pastilă. În acest moment se aud bătăi în ceea ce s-a indicat ca « altă ușă ». Doctorul răspunde îndată.

DOCTORUL (cu vioiciune): Intră, intră.

(Ușa se deschide și intră JIMENEZ; e un om tînăr cu aspect ingenuu și deschis.

Vine cu haina udă și cu gulerul vestonului ridicat).

JIMENEZ: Bună ziua, doctore!

DOCTORUL: Bună ziua. Unde-ai umblat? (tușește)

JIMENEZ (cu aer de dezvinovățire): Vin cam tîrziu, nu-l așa?

DOCTORUL (suride): Nu vorbesc de asta... O spun din cauza hainelor. Plouă atît de tare?

JIMENEZ (de acord): Acum plouă tare. De la metro pînă aici m-am făcut leorcă.

DOCTORUL: Ai venit cu metroul?

JIMENEZ (scoțîndu-și vestonul și îmbrăcînd un halat alb): Păi cum altfel...

DOCTORUL: O să trebuiască să-ți iei o mașinuță. E indispensabilă în profesiunea asta.

JIMENEZ: Dar cum? (Ride. Prin gălăgia din jur se aude sunetul unei goarne și bătaia tobelor. În cele ce urmează indicația « goarnă » va avea acest înțeles. Doctorul face un gest, auzind goarna)

DOCTORUL: Atunci sigur că era cît pe-acî să ajungi mai tîrziu decît trebuie...

Îmi dai voie să te dojenesc puțin? Ca începător, n-o să ai încotro și-o să mă ascuți... Fil atent la ceas. Știi bine că corida e singurul lucru care, în Spania, începe la vreme.

JIMENEZ (zîmbește): Știam asta, deși nu sînt prea mare amator... (Și-a pus halatul alb) Cînd veneam încoace, mă gîndeam c-or s-o suspende. (Doctorul tușește)

DOCTORUL (neagă): Să mai plouă... Cînd toreadorii o să înceapă să se înfunde în noroi, se vor mai gîndi puțin... (tăcere) Voiai să vezi corida? Eu nu mă hotărîsc să ies astăzi.

JIMENEZ: Te simți rău?

DOCTORUL: Nu-l nimic. Vremea... Și vîrsta. Și puțină gripă...

JIMENEZ: Îmi pare rău.

DOCTORUL (zîmbește): Era cît pe-acî să nu vin la arenă.

JIMENEZ (impresionat): Îți mulțumesc că ai venit. E totuși prea mult pentru mine.

DOCTORUL (la-o-nceț): Ai dovedit că nu ai de ce te teme. Îți lipsește doar experiența. (tăcere) Atunci? O să vezi corida, desigur!

JIMENEZ (*nehotărît*): Nu știu ... Adică .. ce altceva se poate face la o arenă?
DOCTORUL (*suride*): Citeva lucruri ... (cu un gest misterios): Deunăzi mi-ai spus că te-ar pasiona un anumit joc ...

JIMENEZ: Ah ! ... Da !

DOCTORUL (*descoperă cu un gest aproape copilăresc șahul pregătit*): Acesta era ... Nu?

JIMENEZ (*ride*): Da.

DOCTORUL (*urmărește reacția lui Jiménez la cuvintele sale*): Mă gândisem că putem juca o partidă ... dacă se face timp așa de urît.

N-o socoti o obligație. În nici un caz.

JIMENEZ (*ride*): Accept. N-am nici un interes să mă ud afară.

DOCTORUL: Burladero¹ al nostru, are o prelată de pînă.

JIMENEZ: E totuna.

DOCTORUL (*răsufă ușurat*): După cum vezi, contam pe dumneata. Așezasem piesele.

JIMENEZ: Și asta?

DOCTORUL: Cafea. Totul e pregătit.

JIMENEZ: Îți mulțumesc pentru generoasa duminică ospitalitate.

DOCTORUL: Aceasta e casa duminică ca și a mea. Ai făcut nerozia de a obține acest post ... Treaba duminică ...

JIMENEZ: Atît de rău e aici?

DOCTORUL: Nu chiar ... În sfîrșit, o să petrecem niște ore din viață împreună și m-am gîndit că cel mai bine ar fi să ... ne împrietenim ...

JIMENEZ: Văd că n-o să fie greu.

DOCTORUL: Așa aș vrea. (Se așează) Duminică trecută mi-ai făcut o impresie frumoasă.

JIMENEZ (*mereu surîzător*): M-ai cercetat cu amănunțime, nu?

DOCTORUL: Am făcut ce am putut. (Jiménez a atîrnat într-un cuier vestonul ud. Acum se așează în fața doctorului): Multă cafea?

JIMENEZ: Nu, te rog.

DOCTORUL: Ți-e teamă să nu devii nervos?

JIMENEZ: Nu ... dar ... prefer să nu beau prea multă. Nu se știe ce se poate întîmpla ...

DOCTORUL: Normal ar fi ca totul să se petreacă ca rîndul trecut. Fără noutăți. (Îi întinde o ceșcuță, pe care Jiménez o ia)

JIMENEZ (*dă din cap*): Dar tot atît de bine se poate și întîmpla ceva. Cam asta ar putea spune oricine. Cel puțin ... un începător.

DOCTORUL: De bună seamă că s-ar putea întîmpla ceva (*bea cafea*) să spunem «groaznic». Dacă-mi dai voie, o să încep (*mută o piesă*). Rănilor de corn de taur ... Orice poate fi sfîșiat de coarne în corpul unui om ... Am văzut multe trupuri de toreador străpunse de coarne. (*E distrat în cele ce spune. Îl preocupă mai mult deschiderea jocului*). Te previn că e mult de cînd n-am mai jucat. Ca să fiu sincer, nu aveam cu cine ... Ce spuneam? ... A, da ... Cutremurător, crede-mă, dacă stai să te gîndești.

JIMENEZ: Într-adevăr ... Este ... Vreau să spun (*E impresionat, la cafeaua. Sună goarna. Are o ușoară tresărire, și varsă puțină cafea*). Vai, pardon !

DOCTORUL: N-are importanță. Vrei un pahar?

JIMENEZ: Da, mulțumesc.

DOCTORUL (*arată sticlele*): Coniac? Gin? E tot ce am.

¹ Burladero: Zonă circulară în jurul arenei, împrejmuită cu un gard mijlociu, de lemn, în care taurii nu pot pătrunde și care este locul de refugiu pentru toreadorii în caz de primejdie. Verbul «burlar» înseamnă a păcăli, a înșela (n.t.)

JIMENEZ: Prefer puțin coniac.

DOCTORUL: Și eu. (*Umple paharele și oferă unul lui Jimenez. Se înteește ploaia. Vint.*)
Groaznică vreme, nu?

JIMENEZ: Nu știu cum pot să lupte pe așa o vreme. (*Mută o piesă*)

DOCTORUL: Nu pot... (*are un acces de tuse*)

JIMENEZ: (*Bea puțin. Lasă paharul, surizind*): Atunci ce fac?...

DOCTORUL: Iese taurul... Se uită la el cu oarecare neliniște. (*Mută o piesă*) Îi tale drumul. O dată, încă o dată... Fuga la burladero... Un suspin de ușurare...
Face...

JIMENEZ: Asta nu-i tot luptă?

DOCTORUL: În limitele posibilului. Trece de... De altfel... o scot la capăt...
Își îndeplinesc obligațiile din contract... Ce, ți se pare puțin?

JIMENEZ: E deajuns.

DOCTORUL: Își ciștigă cât mai bine cu puțință banii trebutorii casei. Omoară taurii ce li se dau. E meseria lor. (*Jimenez stă gînditor în fața tablei de șah*) Te-a pus pe gînduri?

JIMENEZ: Jocul? Nu... (*mută o piesă*) Mă gîndeam la băiatul care luptă astăzi...
Am citit un articol în ziar (*goarnă*). Presupun că a plătit bine fiecare rînd, desigur...
Făcea puțină legendă din viața lui... Părinții îi muriseră într-un bombardament
în vremea războiului... Orfan... Cineva s-a ocupat de el... o rudă îndepăr-
tată, fost artilerist. Avea remușcări pentru niște acțiuni la care luase parte. Așa
ceva... Apoi, studii... Știi că a fost student la medicină?

DOCTORUL: Da.

JIMENEZ: Se îmbracă întotdeauna cu aurii și negru. Asta spune articolul. Eu nu l-am văzut niciodată.

DOCTORUL: Ba eu l-am văzut.

JIMENEZ: Merită? Vreau să spun... ca toreador.

DOCTORUL: După părerea mea, da; dar sînt și din aceia care-l contestă cu totul.

JIMENEZ: Tocmai spuneau în metro că lupta de azi e o greșeală...

DOCTORUL: Să lupti cu taurii e totdeauna o greșeală.

JIMENEZ: Spuneau de lupta cu șase tauri.

DOCTORUL: O greșeală lamentabilă.

JIMENEZ: În ce privință? Ce risc?

DOCTORUL: Ca spectacol. Mulțimea vrea variație. Nu, nu crede că mă aflu la strîm-
toare. Se întimplă doar că la joc îmi place să mă gîndesc... Ce-ți spuneam? A,
da. Șase tauri... Se spune că înainte erau și toreadorii pentru așa ceva, să se
încidă cu șase tauri și să facă o luptă variată... spectaculoasă... Acum, se vede
cît de colo că nu se mai poate... le lipsește pînă și forța fizică. Abia o scot
la capăt cu greutatea spadei... n-ai văzut că folosesc una de lemn, ca să nu
ostenească prea tare? (*bea cafea*)

JIMENEZ: (*suride*): Pesemne, că ai fost cîndva foarte pasionat de luptele de tauri.

DOCTORUL: Am fost, cînd era un spectacol de curaj. Alte vremuri! (*Mută o piesă.*
Se ridică satisfăcut de mișcarea făcută): Vrei o țigară?

JIMENEZ: (*gînditor, în fața tablei de șah*): Nu, mulțumesc.

DOCTORUL: Nici eu n-ar trebui să fumez! (*Deschide dulăpiorul cu aspect sanitar.*
Scoate de acolo o cutie de țigări de foi și ia una. O aprinde cu evidentă plăcere.
Fumează). Spuneal că e o legendă... nu e într-atît. Doar că regizorul îi dă dife-
rite forme după cum convine propagandei sale...

JIMENEZ: (*ridică ochii de pe tabla de șah*): Regizorul? Cine?

DOCTORUL: Nu te las, desigur, să te gîndești la joc... Iartă-mă... Nu facem o partidă cum scrie la carte. Dacă aș fi un jucător serios, ar trebui să păstrez liniște. Mereu mi se întîmplă așa... Prea mult îmi place să vorbesc.

JIMENEZ: Continuăm după aceea, dacă vrei... Mă interesează ce-ai spus... Un regizor? Cine?

DOCTORUL: Îi cheamă Juan Marcos... Se ocupă de bălatul de astăzi...

JIMENEZ: Juan Marcos? N-am auzit niciodată numele lui. *(Se aude de departe un tunet și camera pare cufundată în penumbră. Jiménez tresare)* Ar fi trebuit să o suspende. E o crimă pe vremea asta... *(Vint. Ploaia se întepetește. Un moment de tăcere)*. Acest Juan Marcos ce fel de om e?

DOCTORUL: Un om teribil. Îl cunosc de mult.

JIMENEZ: Un impresar, nu?

DOCTORUL: Să zicem, un agent. Se ocupă cu lansarea de toreadori necunoscuți. De la foame la faimă. Un salt adesea mortal. Îți aduci aminte de Ricardo Platero?

JIMENEZ: Știu că a fost... un toreador faimos.

DOCTORUL: O creație a lui Marcos... Cițiva ani strălucitori... pînă ce s-a prăbușit zgomotos. Atunci l-a descoperit pe bălatul ăsta, pe José Alba... Să vedem cît o s-o ducă... O să-l aducă la ruină ca și pe ceilalți... Le cere mult mai mult decît pot da... Îi zăpăcește cu promisiuni... Are... o ambiție teribilă... Uneori cred că e nebun. *(Goarnă)*

JIMENEZ: Un tip ciudat, deci.

DOCTORUL: Da, așa s-ar zice. Nu te încumești să muți nici o piesă? *(Jiménez se apleacă asupra tablei de șah. O pauză în care se aude gălăgia dimprejur. Fluierături la adresa unor perechi de banderile rău plasate. Doctorul, în picioare, lingă tabla de șah, fumează și meditează o clipă... Spune absent:)* Știi cu cine-l compar?

JIMENEZ: Cum?

DOCTORUL: Vorbesc de Marcos... E o comparație fără sens, știu... Mi-aduc aminte de tabloul în care se vede Saturn devorînd pe unul din copiii săi *(Răsună îndepărtat alt tunet. O ovație discretă, cînd bubuitura sunetului se pierde)*. Banderile bine înfipite... Mulțimii îi place asta... Dar trebuie să mai fie foarte puțin... *(Goarna)* Ceasul adevărului¹... Succes, băiete...

JIMENEZ *(cu o ușoară tresărire)*: Țsta... e momentul cel mai greu.

DOCTORUL *(ușor)*: Da...

JIMENEZ: Dacă eram singur, îl treceam cu greu.

DOCTORUL: Apoi te obișnuiești... al să vezi... *(Jiménez încearcă să se concentreze asupra jocului. Doctorul îl privește surizînd binevoitor. Jiménez, puțin înspăimîntat, mută o piesă. Atunci doctorul se instalează în fața lui. Ca și cum partida ar fi intrat în normal. Acum e liniștite și afară. Jiménez vrea să audă ceva și are expresia neliniștită. Doctorul își ridică privirea de la joc)* Ce ai?

JIMENEZ: Liniștea asta.

DOCTORUL: Se-ntîmplă, uneori.

JIMENEZ: Ca și cum arena ar fi rămas pustie.

DOCTORUL: Dimpotrivă. Lumea a ieșit pe băncile de afară.

JIMENEZ: Pare că a stat ploaia.

DOCTORUL: Da.

JIMENEZ: Pînă te uiți la joc, mă duc să văd...

¹ «La hora de la verdad» — momentul, ceasul adevărului. Clipa culminantă în care, în succesiunea etapelor coridel, toreadorul ucide taurul probind și adevărînd astfel, calitatea sa de matador. (matar=ta ucide) n.t.

DOCTORUL: Du-te.

JIMENEZ: Nu te interesează?

DOCTORUL (suride): Ba mă interesează să te fac şah-mat.

JIMENEZ: Îndată. (Iese pe ușa dinspre culoar. Doctorul se gîndește. E o liniște spectaculară. Zgomotul din jur care era continuu, a încetat. Acum, doctorul zîmbește. Mută o piesă. Murmură.)

DOCTORUL: Şah-mat... (se aude îndată, un strigăt colectiv de groază. Doctorul se ridică brusc. Se duce la ușa coridorului, prin care intră, palid, Jiménez) Ce se-ntîmplă?

JIMENEZ: L-a luat în coarne. (Rumoare. Pe ușa infirmeriei apare în halat alb un Asistent al doctorului.)

ASISTENTUL: O împunsătură, domnule doctor?

DOCTORUL: Da... Totul e pregătit?

ASISTENTUL: Da, domnule.

DOCTORUL (se întoarce spre Jiménez): Cum s-a-ntîmplat?

JIMENEZ: Mi s-a părut că-l lua pe la stîngie. Încercînd un « pase » vîntul l-a lăsat descoperit și...

DOCTORUL: O să vedem acum. Treci în sala de operații, te rog.

JIMENEZ: Da.

(Trece. Doctorul îl urmează. În acest moment, trec ajutoarele, ducîndu-l pe brațe pe José Alba. Poartă haină neagră și aurie, acum ruptă și pătată cu sînge și noroi. E fără cunoștință, cu brațele atîrnînd. Îl introduc în sala de operații, ajutați de asistentul sanitar. Ușa se închide. Scena rămîne un moment goală. Zgomotul de afară crește; cîteva persoane încearcă să pătrundă dinspre culoar; un paznic în uniformă le împiedică.)

PAZNICUL (de afară): Nu se poate. (Rumoare) Nu, nu puteți trece. Sînt ordinele conducerii. (Undeva o ovație puternică. Apoi încă una, și mai puternică. Ușa sălii de operații se deschide și-i lasă să iasă pe cei ce-au adus corpul toreadorului. Asistentul le vorbește din ușă.)

ASISTENTUL: Ieșiți pe coridor, vă rog, nu stați aici. (Oamenii, posaci, ies, pe cînd ușa sălii de operații se închide iar. O ovație puternică. O liniște subită. Un delir entuziast. Sunet de goarnă. Din nou ploaie și tunet, de astădată foarte apropiat. Se deschide, brusc, ușa sălii de operații și iese, agitat, Jiménez. Se îndreaptă spre ușa ce dă în culoar și-l strigă de afară pe paznicul în uniformă.)

JIMENEZ: Vino puțin, te rog. (Paznicul intră în dependență.)

PAZNICUL: Vor să intre.

JIMENEZ: Mă ocup eu de asta. Du-te la comisarul Beltrán și spune-i din partea doctorului Sánchez, să vină aici. E urgent...

PAZNICUL: Dar ce e?

JIMENEZ: Grabnic. O să închid ușa.

PAZNICUL: E grav?

JIMENEZ: Du-te, te rog. (Paznicul iese. Jiménez, în ușă, rostește în afară:) Nu, nu se poate intra. (Închide. Aprinde o țigară, ca și cum ar vrea să-l aștepte aici pe comisar. Intră din sala de operație doctorul Sánchez). Nu mai e nimic de făcut?

DOCTORUL (posomorît): Nimic. S-a dus să-l caute pe comisar?

JIMENEZ: Da.

DOCTORUL: Straniu!

JIMENEZ: O surpriză îngrozitoare. Pot să iau un pahar?

DOCTORUL: Desigur.

JIMENEZ (se servește): Nu vrei și dumneata?

DOCTORUL: Nu.

JIMENEZ (bea): Sînt . . . puțin cam nervos.

DOCTORUL: Te-a impresionat rana?

JIMENEZ: Nu. Dar . . . m-a surprins, și . . . (face un gest vag).

DOCTORUL: Și pe mine, natural.

JIMENEZ: Ce spui de asta?

DOCTORUL: Ce să spun? De data asta nu e treaba mea. E treaba comisarului.

(Se aud bătăi autoritare în ușa dinspre culoar). Vrei să deschizi, te rog? O fi el.

(Jiménez, care e lângă ușă, deschide. Intră COMISARUL BELTRAN. Ușa se închide.)

COMISARUL: Bună ziua. Ce s-a-ntîmplat?

DOCTORUL (îl salută): E . . . ceva grav, comisare. (Făcînd prezentările) Doctorul Jiménez, comisarul Beltrán. (Se salută).

COMISARUL: Despre ce e vorba?

DOCTORUL: Bălatul ăsta a ajuns la Infirmerie mort . . .

COMISARUL (dă din cap): Îmi făcuse impresia că nu era o rană gravă.

DOCTORUL: Nu era.

COMISARUL: Cum așa? Ce vreți să spuneți?

DOCTORUL: O ușoară împunsătură la un picior. Asta e tot.

COMISARUL: Și a murit . . .

DOCTORUL: Da.

COMISARUL: Explicați-vă.

DOCTORUL: Lupta rănit.

COMISARUL: Rănit? Ce rană?

DOCTORUL: Armă albă . . . în abdomen . . .

COMISARUL: Ah . . . Spuneți-mi, vă rog, tot ce știți.

DOCTORUL: Cineva îi făcuse un tratament provizoriu înainte de a veni la Arenă.

Asta e sigur. Un tratament bun, făcut de un profesionist, fără îndolală, un practicant sau un medic.

COMISARUL: Și a leștit așa și lupte?

DOCTORUL (absent): N-a putut rezista. Împunsătura, căderea, lovitura violentă . . .

totul a dezlănțuit catastrofa: o puternică hemoragie, decesul, oprirea inimii . . .

Fără accident, poate c-ar fi suportat; nu știu. Era prea de tot, șase tauri în condițiile astea . . .

COMISARUL: Cînd credeți că s-a putut întîmpla?

DOCTORUL: Cîteva ceasuri înainte de coridă. Poate o oră. Nu știu. E o rană proaspătă, se vede imediat. (Comisarul a rămas gînditor) Ce vreți să faceți?

COMISARUL: Întîi să văd cadavrul.

DOCTORUL: Bine, intrați. (În acest moment se aud lovituri puternice în ușa ce duce către culoar. Comisarul, care mergea spre sala de operații, schimbă direcția.)

COMISARUL: Să vedem cine bate cu atîta insistență (Deschide ușa. Intră, cu afectată liniște, un om cu fața ascuțită, consumat parcă de o febră stranie. Ochii săi privesc acum stins. E surescitat, dar încearcă să pară liniștit. Se îndreaptă către doctor.)

MARCOS: Ce-a fost? (Doctorul nu răspunde. Nu știe ce să spună.) E grav?

DOCTORUL: Nu s-a putut face nimic, Marcos.

MARCOS (pare că nu pricepe ce i se spune. Face o mină stupidă. Doctorul, Jiménez și comisarul îl observă. Privește neîncrezător în jur): Eu nu eram pe culoar. N-am văzut nimic. Deodată am auzit strigătul mulțimii.

DOCTORUL: Fiindcă nu veneai, am crezut că ești în arenă.

MARCOS (ezită ca și cum s-ar teme să răspundă ceva): Am venit cît am putut de repede. Nu știu ce aveam, dar nu puteam suporta să-l văd astăzi. (Vorbește fără

să privească pe nimeni în ochi, ca alungat.) E întâia oară că mi se întâmplă asta. Îmi venea să plec departe și să aștept. Era . . . ca o presimțire . . . Ce oroare ! . . . (E răvășit. Doctorul îi pune o mână pe umăr.)

DOCTORUL : Liniștește-te.

(Răsună goarna. Aceasta agravează nervozitatea lui Marcos, care strigă pe neașteptate.)

MARCOS : Dar ce fac? Ce s-au apucat să facă? Vor să continue? Nu ! Cu asta s-a isprăvit. Corida asta e a mea . . . Cu cine-o să mai lupte? . . . Liniște ! (Pare pe punctul de-a avea un atac, ca-ntr-un delir. Comisarul s-a apropiat de el, și-i pune o mână pe umăr.)

COMISARUL : Ascultă.

MARCOS (se întoarce): Cine ești dumneata?

COMISARUL (arată insigna): Poliția.

MARCOS : Ce dorești?

COMISARUL : Nu ești dumneata Juan Marcos, impresarul acestui băiat?

MARCOS : Da.

COMISARUL : Ai stat cu el ultimele ore înainte de coridă?

MARCOS (eziță să răspundă, dar o face pînă la urmă, hotărîndu-se): Da.

COMISARUL : Atunci îmi vei răspunde la cîteva întrebări. (Marcos vrea să protesteze, dar se abține).

MARCOS : Eu? Pentru ce?

COMISARUL : Așează-te, te rog. O să-ți cer să nu te miști de aici pînă cînd nu mi-ai răspuns satisfăcător.

MARCOS : Nu ! Ce vrei cu asta? Să mă arestezi? Nu poți s-o faci. Acum, mai puțin ca oricînd. Trebuie să-l văd pe José. E tot ce mai aveam pe lume. Lasă-mă să trec.

(Comisarul face semn doctorului să nu-l lase).

DOCTORUL (îi barează trecerea): Nu se poate acum. Liniștește-te.

MARCOS : Trebuie să-l văd. (Ca un trist reproș.) Nu mă lași . . . tu?

DOCTORUL : Acuma nu, Marcos. Te rog.

(Marcos simte fugindu-i terenul de sub picioare. O pauză. În cele din urmă, rămîne cu privirea în ochii comisarului).

MARCOS : Bine. Întrebă ce vrei.

COMISARUL : Ceea ce vreau să știu de la dumneata . . . (Se aude de afară o ovație puternică. Marcos nu-l ascultă pe polițist. Altă ovație. Marcos se cutremură ca și cum ar fi auzit un zgomot infernal). Dar ce ai?

(Marcos îl privește pe polițist cu uimire.)

MARCOS : Băiatul . . . Băiatul ăsta . . . Dublura . . .

COMISARUL : Ce?

MARCOS : Îl cheamă . . . mi se pare . . . Rafael Pastor. Ce face? (Altă ovație puternică. Marcos își astupă tulburat urechile.) Ce face, Sfinte Dumnezeule? (Comisarul are o expresie de nerăbdare.)

COMISARUL : Atunci prefer să mă însoțești. Ai ceva împotriva?

MARCOS (pare calmat de liniștea ce s-a produs. Îngîină): Nu.

COMISARUL : Vino cu mine. (Către doctor:) Mă întorc îndată. O să dau ordin să nu intre nimeni. Pe dumneata te rog să rămii aici . . . pînă mă întorc.

DOCTORUL : Cum vrei dumneata, comisare. (Comisarul iese pe ușa prin care a intrat la început Jimenez. Îl urmează, întunecat, Marcos. Ajuns la ușă, se întoarce și întreabă cu tristețe.)

MARCOS : Pe urmă pot să-l văd? . . . Nicl după aceea? . . .

DOCTORUL: Da. *(Marcos lese. Doctorul suspină. Se duce spre tabla de șah și e cît pe-aci să amestece figurile, cînd, ceva îl face să se uite la Jiménez. Îi arată tabla. Jiménez se apropie și privește cu gravitate, absent. Atunci, doctorul răstoarnă cu încetineală piesele, în vreme ce se întunecă, iar pe banda sonoră se face liniște, ce nu va fi totală pînă nu se aprinde lumina (sau, pînă se ridică cortina pentru actul întîi.)*

ACTUL ÎNȚI

În apartament, întineric. Luminată, ușa de la ascensor, al cărui zgomot se aude. Joc de lumini, după care zgomotul se oprește. Se deschide ușa ascensorului și ies din el Marcos și José Alba. Lumină în primul plan. Marcos îl conduce pe Alba, care, tăcut, îl urmează puțin mai în urmă. Marcos deschide ușa apartamentului și intră înăuntru. Alba rămîne la ușă, așteptînd ca Marcos să facă lumină ca să poată intra. Într-adevăr, acesta ridică obloanele și lumina cade asupra încăperii: e lumina tulbure a unei zile înnoirate; o lumină tristă. Atunci Alba intră în locuință, însă nu se uită la nimic.

MARCOS: Îți place?

ALBA: Da... *(Marcos deschide ușa anticamerei. Lumina devine mai vie deasupra acesteia, în care pe un scaun, se află un veșmînt negru și auriu. Un paravan ascunde o parte a anticamerei).*

MARCOS: Ușa aceea dă în dormitor. *(Alba privește înăuntru fără interes).*

ALBA: E în regulă.

MARCOS: I-am spus lui Juan să așeze rufăria în șifoniere. Celelalte, la locul lor... Dacă dorești ceva...

ALBA *(neagă)*: Mulțumesc. *(Observă că pe masă se află un fel de icoană sau triptic, în fața căreia e pusă o candelă aprinsă. Surîde obosit.)* Asta n-o ulți...

MARCOS: Niciodată...

ALBA: Ce e? Un idol sau o mascotă? Niciodată nu-mi spui, este de fapt pentru tine...

MARCOS: Nu rîde de asta.

ALBA: Nu, nu rîd. *(Dă din umeri).*

MARCOS: Ți se pare o superstiție, nu-i așa?

ALBA: Acuma nu mi se mai pare. *(Tăcere).*

MARCOS: Ultima oară am văzut că ai trecut pe la capelă. M-am bucurat tare.

ALBA: Da...

MARCOS: Nu pierzi nimic din asta... Cu toate că tu nu ești prea religios.

ALBA: Cred că încep să fiu... Și știi de cînd?

MARCOS: Nu.

ALBA: De cînd mi-am dat seama că încep să am mulți bani... *(Rîde.)*

MARCOS: Ce tot spui?...

ALBA: Vorbesc și eu... *(Se duce la fereastră și se uită afară cu neliniște.)*

MARCOS *(aprinde o țigară)*: M-am gîndit că mai tîrziu, seara, după coridă...

ALBA *(se întoarce)*: Ce?

MARCOS: O să facem ceva.

ALBA *(se așează greu)*: Nu, nu conta pe mine... *(are un aer obosit.)*

MARCOS: Am rezervat o masă. Cred că ar trebui să te distrezi puțin.

ALBA: Trebuie... *(cască ușor)* să dorm...

MARCOS: Perfect. Cum dorești. *(Alba scoate o țigară. Aprinzînd-o, îi tremură puțin mîna. Marcos observă). Cum te simți?*

ALBA (*dă din umeri*): Bine . . .

MARCOS: Obosit? (*Alba ride îndată aspru.*)

ALBA (*agresiv*): Ar fi ciudat dacă aş fi?

MARCOS: Eu nu ți-am spus nimic. Nu te-am întrebat nimic.

ALBA: Sînt.

MARCOS: Ce vrei? Să-mi reproșezi ceva cu asta?

ALBA: Nu . . .

MARCOS: Cînd a început sezonul te-am întrebat dacă te simți în stare de optzeci de coride . . . Mi-ai spus că da. Ți le-am semnat. Mulți ar vrea să fie în locul tău; să nu ulți.

ALBA: Dar eu nu spun nimic . . . Lasă, du-te ! . . . Sînt eu de vină că am obosit?

MARCOS: Ți-am spus să vii cu avionul.

ALBA: Asta nu . . . E deajuns cu taurii. Nu pot risipi și pușinul curaj pe care-l am. (*Marcos ride forțat.*)

MARCOS: Vezi? E o frază reușită. Prefer să fii așa . . . plin de umor . . .

ALBA: Ai o idee foarte ciudată despre umor.

MARCOS: Se poate (*liniște. Marcos îl observă pe Alba.*) Am lăsat vorbă ca de obicei. Să nu urce nimeni. Ești de acord?

ALBA: Da.

MARCOS: Mă bucură că e așa.

ALBA: Ce credea?

MARCOS: Că de astă dată era posibil să vrei . . . să primești pe cineva.

ALBA: Nu . . . (*Tăcere. Marcos se hotărăște să-i spună.*)

MARCOS: Îți spun că e probabil să vle.

ALBA: Soția mea.

MARCOS: Da.

ALBA: De unde știi?

MARCOS: A telefonat de dimineață aici la hotel. I s-a spus că n-ai sosit încă.

ALBA: Crezi că o să vie?

MARCOS: Cred că da.

ALBA: Știe că e o poveste terminată.

MARCOS: Poate crede altfel.

ALBA (*cu neliniște*): Dacă vine, n-o să știu ce să fac . . . Nu, nu vreau s-o văd.

MARCOS: Atunci dă-mi mîna liberă s-o împiedic.

ALBA: Fă ce dorești.

MARCOS: Fii pe pace.

ALBA: N-ar fi trebuit niciodată să accept corida asta. Ți-am spus că e periculos să viu. Cu cît mai departe, cu atît mai bine.

MARCOS: Atunci . . . ești încă îndrăgostit.

ALBA: Nu e asta, e . . . (*pleacă capul*) Uneori cred că m-am purtat urît . . .

MARCOS: Nu vorbi pe ocolite . . .

ALBA (*obsedat*): Nu trebuia să semnez contractul pentru corida asta.

MARCOS: N-am putut-o refuza. Șase tauri în arenă e . . . un prilej unic . . .

ALBA: Prilej unic pentru ce?

MARCOS: Să cîștigi o ureche¹ pe arena asta e mult . . . Mai mult decît o sută de exhibiții prin tîrguri . . . Ești deja copt pentru asta. Și de asta te-am adus aici. E o zi necesară în cariera ta. Acum vezi cum te duc pas cu pas spre consacrare.

ALBA (*suride ironic*): Nu sînt consacrat? Atunci ce sînt?

¹ Să cîștigi o ureche (consequir una oreja): Există obiceiul, ca taurul ucis să i se taie o ureche (sau chiar ambele și coadă) ca să fie oferită matadorului. Trofeul astfel dobîndit e arătat mulțimii entuziaste în timpul ceremoniei de închidere a coridei. (n.t.)

MARCOS (îl ia de mână): Ce spui? (cu entuziasm). Asta încă nu-l nimic, José. Eu te duc la culme, înțelegi? Dacă leșim bine după-amlază, ai America. Nu-ți place ideea? Caracas, México, Lima; bani cu grămada, și după aceea întoarcerea în Spania, delirul, nebunia unei după-amieze, și iar la fel, și-o să ridem de cei care nu credeau în noi, de toți cei ce spuneau că nu eram nimic și că eram nebuni și că tu o să cazi cum au căzut alții pe care eu am vrut să-i ridic și care nu s-au purtat cum se cuvine: cum a căzut Platero, care m-a cufundat în rușine, pînă cînd în cele din urmă am avut marele noroc de-a te întîlni pe tine. . . (îi strălucesc ochii de exaltare) nu-ți place, ideea? America și toate celelalte? . . . (Alba înregistrează emoționat).

ALBA (cu ochii umezi): O să fii în stare să mă ridici . . . pînă sus de tot?

MARCOS: Depinde mult de tine! Depinde mult de după-amlaza asta (Pîndește efectul vorbelor sale. Alba s-a ridicat și se privește într-o oglindă mare, în care se vede întreg.

Se tot privește, zîmbește și face o întoarcere completă pe călcîie.)

ALBA: Marcos.

MARCOS: Ce?

ALBA: Sincer . . .

MARCOS: Ce?

ALBA: Ești în stare să vorbești sincer?

MARCOS: Sigur că da. De ce?

ALBA: Aș vrea să-ți pun o întrebare.

MARCOS: Pune-o.

ALBA: E despre mine. (Continuă să se uite în oglindă, făcînd rotiri lente ca de toreo¹ de salon)

MARCOS: Ce e?

ALBA: N-o să fii sincer.

MARCOS: Bine, lasă-mă-n pace.

ALBA: Crezi într-adevăr că sînt un mare toreador? E adevărat?

MARCOS: Păi ce credeai?

ALBA: Mai mare ca toți cei de azi?

MARCOS: Asta fără îndoială.

ALBA (se rotește): Și ca Platero?

MARCOS: De ce spui asta?

ALBA: Vorbești atîta de el . . .

MARCOS: Platero avea condiții . . . A făcut tot ce-a putut . . . Dar nimic mai mult.

ALBA: Nimic? Asta spui acum de el? Altădată mi-l dădeai exemplu . . .

MARCOS: Era . . . cineva mare . . . dar la început . . . Apoi a început deodată să dea greș. Într-un sezon am văzut cum se prăbușea și n-aveam ce să-l fac ca să-l opresc . . . Era după corida de la Barcelona . . . o împunsătură în față, care l-a lăsat desfigurat. Nu mai era nimic de făcut. Dar să nu crezi că l-am părăsit cînd am văzut că e pierdut. Dimpotrivă . . . Am mizat pe el . . . Bani dați ziarelor . . . nu știl . . . ce zbuclum! Fiecare joc era o nouă lopată de pămînt aruncată peste el . . . Într-o gilceavă a trebuit să lasă din arenă sub protecția gardienilor . . . Un toreador al meu . . . ce rușine . . . Dar eu nu l-am spus nimic cînd, în seara aceea, mi-a izbucnit în plîns . . . « Marcos, nu pot! Sînt sfîrșit! » zicea, și împunsătura de pe față îi dădea un aspect trist . . . l-am mai dat o coridă. A fost ultima.

ALBA: Unde-i acum?

MARCOS: Nu știu. Uneori venea să-mi ceară bani . . . ajuns la sapă de lemn . . .

¹ toreo luptă cu taurii. (n.t.)

ALBA: Și tu-i dădeai?

MARCOS (evaziv): Nu totdeauna. N-a fost vina mea... M-a tîrît și pe mine în căderea lui... spre ridicol... nu spre foame, pentru că eu nu pot răbda niciodată de foame (cu orgoliu) Asta e pentru alții... Dar ridicolul... (Tăcere. Cu ranchiună) L-aș fi ucis... Da, l-aș fi strîns de gît!...

ALBA (după o clipă de tăcere): Înainte de Platero, ceilalți, cum erau?

MARCOS: Toți aveau... cite ceva... Dar nici unul nu era complet ca tine...

ALBA (după o clipă de tăcere): Erau... curajoși.

MARCOS: Și tu ești...

ALBA: Acuma, vorbim deschis.

MARCOS: Ești... într-adevăr.

ALBA: Sînt bolnav.

MARCOS: N-are importanță... Temeri... (Tăcere).

ALBA: Știi că iar mi s-a întîmplat?

MARCOS (alarmat): Cînd?

ALBA: Aseară.

MARCOS: Cum a fost?

ALBA: Eram într-un bar. Am căzut pe spate. Mi-am pierdut cunoștința.

MARCOS: Băuseși.

ALBA: Nu.

MARCOS: N-ai voie să bei.

ALBA: N-am băut.

MARCOS: Nici un pahar, cu nimic. Asta-ți face rău.

ALBA: Știu. (Tăcere)

MARCOS (cu teamă): Te-au dus la doctor? Cu cine erai?

ALBA: Singur. Nu m-au dus nicăieri. Credeau că sînt beat.

MARCOS: Erai acolo cînd ți-ai revenit?

ALBA: Da, m-am dus acasă cu mașina.

MARCOS: Ai condus tu?

ALBA: Sigur.

MARCOS: Nu trebuia să faci asta. E imprudent.

ALBA: Dar să ies în arenă nu e?...

MARCOS: În arenă ai o misiune. E altceva să te expui fără să fie nevoie.

ALBA: O să trebuiască să mă duc iar la medic.

MARCOS: De ce? Habar n-au de meseria ta.

ALBA: Ei știu că nu trebuie să mai lupt.

MARCOS: Spun asta ca să spună ceva. Ai văzut vreodată un epileptic? E altceva, foarte diferit de ce ai tu... ușoare accese... fără importanță... Atacurile! Le cunosc perfect... Știu cum sînt.

ALBA: Totuși... uneori cred că ar fi bine să mă mai vadă o dată... O consultație temeinică dacă s-ar putea...

MARCOS: Dacă crezi tu, sigur că ne ducem. O să merg chiar eu cu tine... O să vezi...

(Tăcere. Alba se privește altfel în oglindă: ca bolnavul care încearcă să vadă cum arată.)

ALBA: Eu... corespund, nu-l așa?... În arenă... corespund.

MARCOS: Sigur că da.

ALBA: În ciuda tuturor...

MARCOS: Ești tare și deasupra a orice...

ALBA: În ciuda bolii... și a... ce-am numit noli nervii mei...

MARCOS: Cum vrei să se cheme?

ALBA: Pe numele ei.
 MARCOS (*descurajat*): Iar cu asta ...
 ALBA (*dur*): Iar cu asta, da!
 MARCOS: Ți place să mă chinuiești.
 ALBA: Fiindcă mi-e frică! Cum să-ți spun? Frică!
 MARCOS: Nu-i așa.
 ALBA: Eu nu vreau să neg.
 MARCOS: Ți place să spui lucruri care nu există.
 ALBA: Îmi place adevărul.
 MARCOS: Ești ... complicat ... sucit. Ai fi putut fi fericit cu tot ce ai ... Dar preferi să te gîndești la ce-ți lipsește ... Dacă nu găsești nimic, faci să-ți lipsească ceva ... inventezi. (*Alba ride ironic*)
 ALBA: Asta e psihologie, Marcos. De unde-o scoți?
 MARCOS: N-am învățat-o vreodată la universitate. Ți amintești ceva?
 ALBA: Nimic, din fericire. De-asta trăiesc.
 MARCOS: Ți lipsesc alte lucruri. Dar nu curajul.
 ALBA (*zîmbește amuzat de ce spune, ca de o autoflagelare*): Cineva, îngălbenește, îl trece o sudoare rece ... îi clănțane dinții ... îi tremură picioarele ... îi e greață ... Cum se cheamă așa ceva?
 MARCOS: Nu spune asta nici în glumă.
 ALBA: Ți-e rușine?
 MARCOS: I-ar fi rușine oricui.
 ALBA: Mie nu mi-e rușine. Și în primul rînd mie ar trebui să-mi fie, nu?
 MARCOS: Să nu spui asta niciodată, nimănui.
 ALBA: Nu merge la propagandă, nu-i așa?
 MARCOS: Să nu spui niciodată.
 ALBA: O să se afle. Nu trebuie să spui.
 MARCOS: La Arenă nu știe nimeni. Așa că taci din gură.
 ALBA: La Arenă ... Acolo mi-a și trecut ... Aici sufăr ... În camerelc de hotel ... Înainte de-a mă duce la Arenă ... Cînd nu mai e decît puțin pînă la plecare ... Cînd haina e aici pe scaun (*Bat clopote la o biserică din apropiere*) Ce-i asta?
 MARCOS (*nu-i răspunde*): Nu-i nici o problemă, cu toată vorbăria ta ... Eu te însoțesc, și gata. Fiecare cu micile lui ciudățenii. (*Clopotele continuă să bată*) Eu știu ce să-ți spun cînd pășești asta și cum să mă port cu tine. Atunci învingi și e ca și cum n-ar fi fost nimic. Ieși de la hotel, surizînd. Totdeauna a fost așa.
 ALBA: E vorba, de înainte ...
 MARCOS: Înainte, te stăpînesc eu. Te fac să-ți vii în fire. Sînt prostii care ți se întîmplă în hoteluri ... nervi ...
 ALBA: În clipele alea aș vrea să fiu departe. Dar nu pot, sînt prins ... ca-ntr-o plasă de păianjen. (*Ride*) Păianjenul ești tu. Un păianjen bătrîn și păros ...
 MARCOS (*ride forțat*): Așa par? (*Acuma ride Alba*) Vezi? Asta da, îmi place să te văd rîzînd. Ceea ce nu pot suporta e să te văd prost dispus, neliniștit și trist ...
 ALBA: Chiar dacă rîd de tine?
 MARCOS: Fă ce vrei! (*Clopotele continuă să bată*)
 ALBA: Dar ce-i asta?
 MARCOS: Sînt clopote de biserică. N-ai văzut de la fereastră turnul? (*Alba se duce la fereastră. Se uită afară. Are, ca și atunci cînd s-a uitat la început, o expresie neliniștită, acum aproape sumbră*).
 ALBA: Ai văzut?
 MARCOS: Ce?
 ALBA: Vremea.

MARCOS: E puțin înnorată... dar o să vezi că lese soarele.

ALBA: E vînt.

MARCOS: Slab...

ALBA: Nu, e vînt puternic. (Se uită la cer spre nori. *Tresare*) N-am să pot face nimic, dacă rămîne așa.

MARCOS (ușor): Mai e mult pînă la coridă... Nu fii îngrijorat...

ALBA (*tresare*): Nu mai e atîta. Vîntul ăsta îmi intră în oase. Simt așa ca un fior...

MARCOS: Du-te de-acolo (Alba se depărtează de fereastră). Nu te culci puțin? Nu-i nimic, dar te așteaptă un efort foarte mare... Hai, culcă-te. (Are un accent patern) Te întinzi... Așa te mai întremezi... O să te simți mai bine după aceea...

ALBA (*care acum pare grozav de obosit*): Întîi așa face o baie. O să mă calmeze puțin... E ca și cum aș avea febră.

MARCOS: N-o să fie nimic, ai să vezi...

(Alba trece în dormitor, îl traversează și intră în baie, care nu se vede. Marcos închide ușa dormitorului. Rămînînd singur, face o mină obosită, de îngrijorare care ne lasă impresia că și-a scos o mască. Pare îmbătrînit deodată. Se uită pe fereastră afară și are o expresie de profundă disperare. Se servește dintr-un bar-mobilă, cu un pahar mare cu coniac și-l bea pe nerăsuflăte. Apoi își toarnă altul. Auzim zgomotul ascensorului. S-a oprit la etaj. Ușa se deschide și o vedem pe GABRIELA. E o femeie cu aspect puțin cam dur și agresiv. Îmbrăcată cu multă simplitate. Șovăie un moment privind spre spectatori, ca și cum ar căuta numărul unei uși. Se îndreaptă apoi spre ușa apartamentului. Ezită puțin înainte de a bate și o face tocmai în momentul în care Marcos bea al doilea pahar pe care și-l umpluse chiar atunci. *Tresare*. Ezită.)

MARCOS: Cine e? (Ea nu răspunde; poate că n-a auzit, sau poate că a recunoscut vocea. Neprimind răspuns, Marcos lasă paharul și se hotărăște să deschidă. Primul său impuls, văzînd cine e, e să închidă brusc ușa; dar nu o face.) Intră... (O lasă să intre. Ea intră privind cu atenție totul. El a rămas lingă ușa) Dacă-l cauți pe soțul dumitale... nu e.

GABRIELA: Mi s-a spus și jos.

MARCOS: Îmi pare rău.

GABRIELA: Am vrut să verific singură.

MARCOS: A ieșit... Eu... te rog... Sînt foarte ocupat...

GABRIELA: Unde e?

MARCOS: La... S-a dus să facă o plimbare cu mașina, nu mi-a spus unde...

GABRIELA: O să-l aștept.

MARCOS: Perfect. Însă el s-ar putea să întîrzie...

GABRIELA: N-are importanță...

MARCOS: Dacă vrei să-l aștepți, te rog să faci asta jos. Am multă treabă.

GABRIELA (cu o privire rece): Atîta... încît nu poți să-mi acorzi un moment?

MARCOS (neliniștit, privește pe furiș spre dormitor): Cu plăcere.

GABRIELA (il privește cu un zîmbet batjocoritor și aspru): Mi-amîntesc încă după-amiaza în care ne-am cunoscut. Cînd ne-a prezentat José.

MARCOS: Și eu îmi amîntesc.

GABRIELA: Aveai un aspect simpatc... Inocent și amabil... Mi-aduc aminte că mi-ai sărutat ceremonios mîna — o ceremonie cu care nu sînt obișnuită, nici nu vreau să fiu. (*Ride cu asprime*) Un om înofensiv, un prieten care vrea să facă ceva pentru José... plin de bunăvoință... Nu-i așa?

MARCOS (cu răceală): Da.

GABRIELA: «Gata cu necazurile — De-acuma...» Îmi amîntesc cuvintele dumitale. Casa aceea întunecoasă în care locuiam... O mal știți?

MARCOS: Da.

GABRIELA: Eu mai stau acolo ... încă.

MARCOS (*face un gest că nu-l privește, cu o ușoară ridicare din umeri*): Ce vrei să spui cu asta? Vorbești cu José ... dacă asta e dorința dumitale ... Eu n-am nimic de-a face ... E ridicul să-mi spui mie ...

GABRIELA (*il întrerupe*): Văd numele lui în ziare. O carieră strălucită ... triumfuri ... Fotografia ce-l arată ieșind din arenă purtat pe umeri ... Succesul.

MARCOS: Așa este.

GABRIELA: Totul datorită dumitale.

MARCOS (*neagă*): Eu am pus speranța ... și mijloacele. Restul ... el.

GABRIELA: Și eu îți datorez totul ... totul. (*E emoționată. Plînge.*)

MARCOS: Te rog ...

GABRIELA: Tot ce-am pierdut ... ce s-a pierdut în povestea asta ... Dar ce-ți pasă dumitale? Nu-i așa?

MARCOS: Liniștește-te ... Nu pot lua în seamă cuvintele dumitale ... Ești nervoasă ... Eu n-am avut influența pe care-o presupui ... El e independent ... nu se lasă condus de nimeni ... Caută în altă parte pricina celor întâmplate ... în dumneata ... în el ... Eu nu știu nimic ... Sint în afară de tot ce nu e profesie ... E singurul lucru care mă interesează.

GABRIELA (*aspru*): Inofensiv ... ca totdeauna. (*Își șterge discret lacrimile. El izbucnește brusc.*)

MARCOS: Sint, dacă sint lăsat în pace. Altfel nu ... (*Privirea i s-a îndăpruit*).

GABRIELA (*zîmbește, observînd schimbarea*): Acum ne putem înțelege. Asta voiam.

MARCOS: Nu avem nimic de vorbit în privința asta.

GABRIELA: Ba eu am cu dumneata. M-ai văzut plîngînd. (*El dă din umeri*). Erau ... toate lacrimile ... nu mai am ... oricît aș vrea. Îți imaginezi de ce-am venit? (*Marcos păstrează tăcere*) Nu crede că a fost un gest romantic ... Soția căzută în dizgrație ... singură ... stăpînită de o dragoste de neuitat (*sarcastic*). Nu, nu-i crezi. Să nu crezi nici măcar o clipă ... Ce silă ... (*Tranziție. Cu seninătate.*) Viu să iau parte la împărțirea gloriei ... Am nevoie de mai mulți bani, asta e tot. Te surprinde? Te așteptai la altceva? Nu mai e nimic în mine! (*cu cruzime*) Nimic!

MARCOS (*s-a întunecat*): Am ... să te rog ceva ...

GABRIELA (*ride*): Dumneata pe mine? Să mă rogi?

MARCOS: De ce nu? (*nelliniște*) José are azi nevoie de multă liniște, înțelegi? O liniște absolută ... Nu stă bine cu nervii în ultimele săptămîni ... Nimic grav, a spus-o și doctorul ... Nimic ... Dar are nevoie de o oarecare îngrijire. Ar fi prilejdios ca astăzi ... înțelegi? ... Să-și zdruncine nervii. Tocmai astăzi cînd o să trebuiască să facă un efort foarte mare. Atitudinea lui e de-nțeleș; sigur că este (*tonul său e aproape mîeros*) N-am nimic să-ți reproșez ... Dimpotrivă. Socotește-mă cu adevărat prietenul dumitale, de acum înainte ... A fost o situație echivocă ... Da, dumneata ai crezut că eu ... Nu-i așa. Din contră ... Dumneata socotești ... încercă să mă crezi ... cu toată simpatia ... și respectul ... Cu toate că nu cunosc dedesubturile problemei ...

GABRIELA: Asta-i vorbărie goală ... O știu pînă peste cap.

MARCOS (*face un efort ca să nu răspundă prea violent. Menține tonul mîeros*): Nu-i așa ... Ești nedreaptă cu mine ... O să putem vorbi și despre asta cu un prilej mai nimerit ... Ceea ce voiam să te rog ... e ... Amină, te rog, discuția pînă după coridă. Ține seama de ce-ți spun ... Nu ne putem juca cu viața lui José ... Nu-i vorba de o coridă normală ... Înțelegi? Sint șase tauri închiși special pentru el în boxele arenei ...

GABRIELA (*il privește fix. Șoptește*): Mă ululește ...

MARCOS: Ce?

GABRIELA: . . . Cinismul dumitale (*Fața lui Marcos, care încerca să reflecte un suris amabil, se înaprăște brusc. Devine pămintie și rece. Nu spune nimic. Se întoarce ca să cîștige timp, să se liniștească . . . Își toarnă coniac, în timp ce Gabriela fără să se sinchisească, continuă cu ferocitate:*) Nu ne putem juca cu viața lui José, nu-i așa? Și ce faci dumneata, ce e? De unde ies banii dumitale? Mașina pe care o ai la ușa hotelului . . . pînă și hainele pe care le porți . . . Din joaca cu viața lui José. Din joaca cu viața tuturor . . . (*Continuă încurajată de propriile-i cuvinte:*) În fond, dumneata l-ai scos din minți . . . De ce cere José ca taurii să nu iasă cu coarnele tocite? De ce? Ca să-l poată răni, sfîșia mai bine? E nebun . . . dar dumneata, cu vorbele dumitale, ești cel care-l înnebunește. Ce dorești? Să vezi cum își lasă tot singele în infirmeria unui tîrg nenorocit? . . . (*Tăcere.*)

MARCOS (*rece*): Ai terminat?

GABRIELA: Abia am început. Dar restul o să i-l spun lui, fără să-mi pese de nimic . . . Înainte de coridă. Spune-i-o.

MARCOS: O să încerc să te împiedic. Dacă nu reușesc, dumneata răspunzi de ce se poate întimpla.

GABRIELA: Nu încerca să mă sperii. Nu mă mișc de jos, pricepi? (*Iese. Marcos cumpăneste un moment. Apoi o urmează în coridor.*)

MARCOS: Ascultă-mă. (*Ea, care merge spre ascensor, se oprește.*)

GABRIELA: Ce mai vrei?

MARCOS (*tonul său e acum de umilă rugămintă; s-a apropiat de ea și-i spune aproape suspinind*): Te rog . . . Nu ne poți face asta. E o rugămintă personală. (*Ca și cum nu l-ar auzi, ea înaintează spre ascensor și apasă pe butonul de apel. Marcos n-o urmează. Ridică vocea, ca să spună:*) Am pus multe speranțe în ziua de azi . . . Încearcă să înțelegi . . . E pentru toți, și pentru dumneata însăși, dacă vrei să-i ceri lui José ceea ce desigur că ești îndreptățită să ceri. (*Ascensorul a sosit. Gabriela deschide ușa. Atunci Marcos o reține. E schimbat la față, strînge din dinți. Surd:*) Încerc să nu comit vreo violență cu dumneata. Aș fi în stare să mă port altfel.

GABRIELA (*sfidătoare*): Încearcă . . .

MARCOS: Cred că ai tot ce-ți trebuie . . . Acum fă după cum te-ndeamnă conștiința . . .

GABRIELA (*cu un zîmbet rece*): Despre ce vorbești? Cunoști cuvîntul ăsta? (*Se întoarce și intră în ascensor. Zgomotul și jocul de lumini arată că ascensorul coboară. Marcos, istovit, se îndreaptă spre apartament. Intră și încuie ușa. Își toarnă ultimele resturi de coniac din sticlă. Cu sticla în mînă se duce la fereastră și se uită neliniștit la cer. Alba iese din baie. Poartă halat. Odată ajuns în dormitor, își leagă cordonul. Deschide ușa și coboară în salonaș. Marcos, absorbit, nu l-a auzit venind și tresare cînd aude vocea lui Alba*).

ALBA: Ce ai?

MARCOS: Nimic.

ALBA: Începe să te-ngrijoreze.

MARCOS: Timpul? Nu . . . O să iasă soarele.

ALBA: Se tot întunecă. O să plouă.

MARCOS: Nu cred.

ALBA: Bate acum a vîntul. Se aude din curte.

MARCOS: Cît mai e?

ALBA: Nu știu ce-o să fie.

MARCOS: Gîndește-te la altceva.

ALBA (*se așează. Pleacă capul pe spate și închide ochii*): Nu pot.

MARCOS: Stai puțin culcat.

ALBA: Nu . . . nu mai . . .

MARCOS: Acum te simți mai bine, nu-l așa?

ALBA: Da, apa liniștește. Mă simt bine...

MARCOS (*vrea să meargă și se clatină ușor*): Am... Am băut puțin... știi? (*Alba privind-u-l, rîde.*) De ce rîzi?

ALBA Fiindcă acum tu ești cel nervos. Se schimbă rolurile?

MARCOS (*ride forțat*): Am dormit foarte prost. Nu face caz...

ALBA (*se ridică*): Se petrece ceva...

MARCOS (*precipitat*): Nu. Zău că nu.

ALBA: Bine. (*Dă capul pe spate.*) Dă-mi o țigară... (*Marcos, prevenitor, îi dă. I-o aprinde.*)

MARCOS: Sînt cam întors pe dos. Știl. Asta-i tot. De asta am și băut cîteva pahare. (*Alba îl privește fix, incomod.*) De ce te uiți la mine?

ALBA (*privindu-l atent*): Ești așa de obosit?

MARCOS: De ce spui asta?

ALBA: Ce-ai pățit?

MARCOS: Eu? (*ia paharul cu un gest care vrea să fie indiferent*)

ALBA: Și tu te pierzi cu firea?

MARCOS: Eu? Nimic... Nu s-a născut încă cel care să mă...

ALBA: Ba s-a născut... E timpul (*zîmbește*) care trece...

MARCOS: Nu-l simt trecînd.

ALBA: Dar uite-l. Al capul plecat, dat într-o parte și iată-te temător cu un pahar în mînă... cum nu te-am văzut niciodată. (*Marcos se ridică brusc. Alba surîde*) E totuna. Fă-te comod.

MARCOS: Știi ce mi-ar plăcea? Să ajung pînă la moarte nevătămat.

ALBA: E imposibil. Tot stînd la marginea arenei omul îmbătrînește și se prăbușește, puțin cîte puțin... În arenă e altceva... Mai ales cînd coarcele taurului sînt bine ascuțite așa cum (*suride cu amărăciune*) cer eu... cum tu m-ai făcut să cer...

MARCOS: Nu merge bine așa? Ai cucerit simpatia publicului. Atunci? Trebuie să ajungi la puritatea luptei, etcetera. Sună frumos, nu? Dar în afară de asta, e adevărul.

ALBA: Nu știi ce gîndești: Există pentru tine un adevăr?

MARCOS: Un adevăr? (*Pauză. Spune îndată exaltat*) Succesul, acesta este singurul adevăr. Dacă nu-l dobîndești, nimic n-are sens. Ca să ai dreptate, trebuie să ai succes. Eu cred numai în adevărul care aduce bani; acesta este adevărul pe care-l caut, pe care-l întîlnesc acolo unde-l caut. Restul e minciună, resentiment... lucruri fără importanță... toate cîte se spun la tîlfaș în găștile de cerșetori din cafenelele ieftine... Nu ți se pare?

ALBA: Nu știu. (*Se uită la Marcos, a cărui figură e acum posomorită. Atunci Alba surîde batjocoritor.*) Ce ai? Ai rămas pe gînduri? (*Liniște.*)

MARCOS (*răspunde într-un tîrziu aproape grosolan, fără să se uite la José*): Cîineva la care am ținut mult gîndea altfel... și a fost sfîșiat în bucăți... (*Alba pare surprins, ca și cum nu l-ar fi auzit niciodată vorbind așa.*) Era în culmea gloriei, cînd a căzut. Acuma înțelege?

ALBA: N-am vrut să-ți amintesc nimic neplăcut. Vorbeam așa, de dragul vorbeii. Ce credeai? (*Sună telefonul. Marcos, cu o mișcare crispată, ridică receptorul, depărtîndu-se pe cît posibil de Alba.*)

MARCOS (*sec*): Da. (*Tăcere*) Nu. (*Tăcere*) Cine? (*Tăcere*) Așteaptă un moment (*Lui Alba*): Alicia Puente. Spune că-l o prietenă de-a ta (*Furios*). Le-am spus să nu dea legătura. E prietena ta?

ALBA: Da, este ... dar n-am văzut-o de mulți ani *(la receptorul)* Alicia ... Da ... Foarte bine ... Și tu? Ah, nu, nu te-am văzut. *(Tăcere)* Da ... uite ... *(Tăcere)* După coridă ne vedem ... Aici la hotel? Crezi? De acord ... Te sărut, Alicia ... *(Lasă receptorul. Alba are acum o figură liniștită.)*

MARCOS: Cine e?

ALBA: O prietenă din vremea studenției. Din același an. Acum e medic. Stă la hotel și spune că m-a văzut întrind azi dimineață.

MARCOS *(cu o umbră de resentiment)*: Ce vrea?

ALBA: Să mă vadă. Să mai vorbim ...

MARCOS: Uite cum te-ai înveselit ... Ai avut ca o tresărire copilărească ... Curios ...

ALBA: Mi-ar plăcea să știu de toți ceilalți ... De cine-a terminat ... De cine nu ... Ce fac ... *(Marcos bea)* Tot mai bei?

MARCOS *(prins asupra faptului)*: Acum ... pentru succesul tău ... Într-un anumit fel, cred ... *(Nu termină fraza. Are o expresie ciudată.)*

ALBA: Ai băut mult, nu-i așa?

MARCOS: Nu, dar ... Cred că trebuie să dau o raită, să pun la punct ultimele amănunte ... presa ... Să ... să nu rămână ceva pe-afară.

ALBA: Dacă te duci, întoarce-te repede.

MARCOS: Sigur că da ... Iar tu înțue-te, înțelegi? Te trîntești puțin și nu răspunzi nimănui. Portarul nu mi-a ascultat ordinel. O să i-l repet jos. Mă-ntorc îndată ... *(Ca și cum ar fi venit de pe scară și ar fi urcat pe furiș, apare un băiat cu aspect modest. Se uită înapoi ca temîndu-se să nu-l urmărească cineva și caută apartamentul. Acum bate. Marcos auzind bătăile rămîne nemișcat.)*

ALBA: Cine-o fi?

MARCOS *(nehotărît)*: Nu știu.

ALBA: Deschide.

MARCOS: Parcă vorbisem ...

ALBA: Deschide te rog ușa. Dar nici nu era vorba să ne ascundem ca hoții ...

MARCOS *(ezită încă puțin: în sfîrșit deschide. Văzînd băiatul, se liniștește, și-l întreabă)*: Ce dorești?

PASTOR: Bună ziua, domnule Marcos.

MARCOS *(nepoliticos)*: Nu-mi amintesc de dumneata ... Iartă-mă. *(Vrea să închidă ușa)*

PASTOR: Mă cheamă Rafael Pastor.

MARCOS: A, dublura de astăzi?

PASTOR: Da, domnule.

MARCOS *(fără să-l poftască în apartament)*: Ce dorești?

PASTOR: Să vorbesc cu maestrul, dacă s-ar putea.

MARCOS: Nu, nu se poate acum.

PASTOR: Țineam ... Țineam foarte mult.

MARCOS: Acum nu se poate face nimic. Ești prieten cu cei de la Arenă? Au respins numele celui pe care l-am propus eu și l-au pus pe-al dumatile pe afiș, împotriva voinței mele; vreau să știu asta ...

PASTOR: Știam, dar nu sînt prieten cu cei de acolo. Am dat ceva bani ca să particip astăzi. Și o ... recomandare.

MARCOS: Înțeleg ... Nu știu cine ești dumneata, nu-ți cunosc numele ... De unde-ai mai ieșit ... Unde-ai luptat înainte? În sfîrșit, e tot una ... Ajunge că știu să îți pelerina. Nu ai nimic de făcut ...

PASTOR: Dacă o să fie nevoile să fac ceva, o să fac ... *(Se corectează.)* O să încerc să fac ...

MARCOS: Ce cauți? O ocazie?

PASTOR: Da ... mi-am pus deoparte toate economiile pentru asta ... Aș fi vrut ...

MARCOS: Să pățească ceva Alba, asta ar fi marea ocazie pentru dumneata. Dacă te gîndești la asta...

PASTOR (*convins*): Nu, nu-i asta. Am venit să-l văd pe maestru... Nu s-ar putea...

MARCOS (*categoric*): Nu. Categoric nu. (*Alba e tolănit într-un fotoliu cu ochii întredeschiși. Întrebă distrat.*)

ALBA: Cine e?

MARCOS: Nu... nimeni...

PASTOR: Aici vă înșelați... Vă rog (*Îl îndepărtează cu un gest hotărît pe Marcos și intră în apartament. Alba se ridică puțin și-l privește.*) Mă cheamă Rafael Pastor. O să fiu cu dumneavoastră astăzi.

ALBA: Rafael Pastor?... Da, mi-aduc aminte. Dorești ceva?

PASTOR (*se întoarce spre Marcos și-l privește disprețuitor apoi din nou spre Alba*): Să vorbesc cu dumneavoastră, maestre.

ALBA: Ia loc, dacă dorești.

MARCOS: Nu poți acuma... (*Alba către Pastor*).

ALBA: Doar... un moment, nu?

PASTOR: Da, maestre.

ALBA: Vezi?... Te întorci repede?

MARCOS: Cred că da... Cred... (*Se aude răpăitul ploii pe geamuri*).

ALBA: A și-nceput să plouă?

MARCOS (*la fereastră*): Nu-i nimic... cîteva picături... abia se primenește aerul... Mai bine nici că se putea. Mă-ntorc îndată.

(*Iese și închide ușa. Se duce spre ascensor și-l cheamă. Își trece, în așteptare, o mîină peste ochi. E zbuciumat. În apartament:*)

ALBA: Nu vrei să stai jos?

PASTOR: Da, domnule, mulțumesc. (*Se uită fix la Alba.*)

ALBA: De ce mă privești așa? (*Suride.*)

PASTOR: Niciodată nu v-am văzut de-aproape... așa ca acuma... (*A venit ascensorul. Marcos intră îndăuntru, închide ușa și coboară. Alba suride.*)

ALBA: Ce voi ai?

PASTOR: Să veдеți... Eu... Am vrut să vă văd înainte de coridă... Nu mă puteam hotărî cu totul... Portarul nu voia să mă lase și m-am strecurat fără să mă vadă... Nu vă supărați pentru asta...

ALBA: Ce vrei să-mi spui?

PASTOR (*nervos*): Vă felicit pentru sezonul ăsta... V-o spun din toată inima.

ALBA: Mulțumesc... tot din inimă.

PASTOR: Pentru mine e o onoare foarte mare să iau parte cu dumneavoastră la corida din după-amiaza asta... Asta și... prilejul din viața mea... Am dat totul ca să iau parte la gloria dumneavoastră.

ALBA (*măgulit*): Crezi că face?

PASTOR: Sigur că da. E mai mult decît aș fi putut visa, să fac turul de onoare¹ alături de dumneavoastră.

ALBA: Cunoști bine rînduielele? Ai omorît mulți tauri?

PASTOR: Fac tot ce pot ca să-mi fac loc. Mă duc la luptele de încercare. Chel-tuiesc cu asta tot ce cîștig. Am cîțiva prieteni care mă ajută, mă recomandă... Nu-mi place asta, dar n-am încotro... Știți... În Spania nu există alt mijloc

¹ Ceremonia de deschidere a coridei constă dintr-o defilare în fața conducătorului coridel (arbitru principal) și a publicului. În uniformele lor tradiționale, participanții la coridă — într-o ordine prestabilită și imuabilă — trec și sînt trecuți în revistă. (n.t.)

ca să ajungi undeva. Eu n-am vrut... Credeam că acel care are pasiune și calitate... dacă merită... înțelegeți?... Că nu trebuie mai mult. Dar nu-i așa.

ALBA: Unde lucrezi?

PASTOR: Am o circumscripție foarte modestă... Nu mi-e rușine s-o spun... A fost a tatălui meu... Aici se adună prietenii din cartier care mă încurajează « O să ajungi » — spun ei. E pe strada Salcîmilor, prin împrejurimi, prin partea Arenei. Are un felinar la poartă. L-am pus cînd am făcut renovarea, după moartea tatălui meu... E plăcut... dar eu nu lucrez... Nici nu văd ce-i în jur, de atîtea gînduri... Unii cred că mă țin mîndru, dar cei ce mă cunosc bine știu că nu-i așa... Pasiunea e cea care nu mă lasă să trăiesc, mă consumă... Și, în sfîrșit, după-amiaza asta... Înțelegeți?... E mult pentru mine...!

ALBA (zîmbeste): Ce aștepti de la după-amiaza asta?

PASTOR: Nu... nu știu...

ALBA: O dublură are cu greu vreo ocazie... cîteva figuri cu pelerina, în apărare... Te încîntă asta?

PASTOR: Da... Cîteva, în Arena cea Mare... Deși, dacă e numai asta...

ALBA: Ce-ar putea fi mai mult? (Tăcere. Pastor coboară privirile)

PASTOR: Desigur... Doar în cazul... Să ferească Dumnezeu... Eu aș putea să omor un taur!...

ALBA: Te-ai gîndit la neplăcerile pe care le-aș putea avea... Așa-i?

PASTOR (cu voce scăzută): Da... Am îndrăznit să mă gîndesc...

ALBA: Că eu pot fi rănit.

(Pastor nu răspunde. Pare cuprins de rușine).

PASTOR: E rușinos, nu-i așa?

ALBA: Chiar ai ajuns să dorești asta?... Spune-mi sincer...

PASTOR: Nu... Adică... Nu să doresc... ci (nu știe ce să spună).

ALBA: Te-ai bucura? (Pastor își freacă tulburat miinile).

PASTOR: Nu. Cum aș putea să vreau așa ceva? Eu nu vreau să i se întîmple nimănui nimic rău... Dar... Aș vrea să omor un taur în Arena cea Mare... Am luptat pentru asta... ani și ani... Și în după-amiaza asta, iată, acolo... Nu știu dacă mă înțelegeți...

ALBA (încearcă să zîmbească, dar o face palid): Ce e acolo? Taurul?

PASTOR: Ca și cum l-aș avea în mînă. Unul din cei șase! Unul! Eu aș ști ce să fac cu el... Știu că sînt toreador... Nu caut decît o ocazie în fața presei... în fața publicului... Să mă vadă!

ALBA (serios): Și... ce dorești de la mine? (Acum se pare că pe Alba îl amuză situația) Să-ți las un taur... Un mic accident... Eu mă duc la infirmerie și tu salvezi situația... O luptă pe cinste... Urechile... Turul arenei... pe umeri pe poarta cea mare...

PASTOR (cu ochii strălucitori): Eu n-am spus asta... Cum o să spun...

ALBA: Asta vrei... Spune.

PASTOR: Eu... sînt un om de onoare. Nu pot să vreau cu orice preț un lucru rău...

ALBA: Atunci?

PASTOR: Nimic... Să mă prezint la dumneavoastră. Să vă spun că există și că sînt acolo, pe strada Salcîmilor, foarte aproape de arenă... că dacă-mi dați voie să-mi arăt ștîlînța în parări, o să vă mulțumesc... Că dacă veți putea vreodată face ceva pentru mine, să știți unde sînt, așteptînd. Să vă amintiți că taverna are la ușă un felinar...

ALBA: Îți urez noroc... Dar să nu-l ai azi spre nenorocul meu...

PASTOR: Doamne ferește ! (Sună telefonul. Alba rămâne nemișcat. Pastor, discret, se retrage spre fereastră și se uită la cer cu neliniște. Alba se hotărăște să ridice receptorul).

ALBA: Da... (Ceea ce aude îl face să tresară ca izbit de o voce temută și așteptată. Cutremurat:) Da... eu sînt (cu vocea strănutată) Eu... n-am spus să nu urci... Eu... (Tăcere. Închide ochii. Șoptește:) Urcă... da... urcă... te rog. (Lasă receptorul. E palid. Se întoarce către Pastor): Ne vedem la arenă... Am multe de făcut...

PASTOR: O să mă lertați?

ALBA: Pentru ce?

PASTOR: Pentru deranj.

ALBA: N-a fost nici un deranj... (Deschide ușa. Pastor iese și pornește spre ieșirea prin care a intrat în scenă. A ezitat o clipă în fața ascensorului, dar nu l-a luat. Alba gînditor, l-a văzut dispărînd, din ușa apartamentului. Acum privirea îi e fixată spre ascensor. Aprinde cu mîna tremurîndă o țigară. Zgomotul ascensorului, care începe acum îl face să se înfioare. Se apropie ca hipnotizat de ușa ascensorului. Alba nemișcat lîngă ușă așteaptă. Ușa se deschide. E GABRIELA. Se privesc lung, ca și cum ar fi surprinși că se văd. Ea are încă expresia dură și răvășită de la discuția cu Marcos. Izbucnește imediat, copilărește, în plîns, și se refugiază în brațele lui Alba, care spune cu vocea gîtuită): Eu... eu nu știu cum de se întîmplă toate astea.

GABRIELA (îl privește și spune printre lacrimi): Eram... foarte singură... și îmi venea să mor.

ALBA: Vino... (O conduce în apartament și închide ușa, de astă dată cu cheia. Ea s-a apropiat de fereastră și încearcă să se liniștească puțin. Plînge incetșor. Tăcere).

GABRIELA: Nu voiam să vin, știl... Apoi... am vrut să vin să-ți fac rău... mult rău... să te rănesc așa cum nu pot face taurii... în adîncul sufletului... Veneam să-ți fac sînge rău și să-ți spun că mi-e silă de amintirile noastre și că... n-aveam nevoie de tine, de loc... că nu mi-ar fi păsat dacă... te-aș fi văzut mort... sau pierzîndu-ți sîngele în nisipul unei mizerabile și obscure arene... Și veneam să-ți spun... că ai trădat tot ce-am iubit... că tata a murit acolo, în închisoare... Că eu n-am văzut încă nici un ban de la tine, că te vedeam în fotografii cu toți cei ce-au izbîndit și că unii, acolo în cartier, sculptă cînd cineva îți pronunță numele și că nu te mai recunosc ca fost tovarăș de joacă... Îți amintești? În vremea războiului... cînd fugeam între bariadele de pe stradă și într-o noapte... a fost bombardamentul acela care te-a lăsat singur... singur cu mine... pe lumea asta... și mai veneam să-ți spun... (Alba plînge. O sărută pe gură și o îmbrățișează cu putere. Ea, tot plîngînd, se abandonează în brațele lui).

În momentul acesta zgomotul anunță sosirea ascensorului. Se oprește. Ușa se deschide. E MARCOS. Iese puțin nehotărît. Nu închide ușa. Se duce către intrarea apartamentului, dar înainte de-a ajunge, se oprește. Are privirea tulbure ca și cum ar mai fi băut. Acum aprinde o țigară. Se întoarce și privește spre ușă. Cu spatele spre public. Trage o dată profund din țigară. Expiră fumul. Cînd se întoarce iar, vedem că fața i-e transfigurată de ură. Strivește țigara și o lasă să cadă. Își privește mîna fără vreun gest de durere, deși probabil s-a ars: are o față schimonosită. În apartament lumina s-a întunecat și nu-i mai vedem pe Gabriela și pe Alba. Atunci cortina cade încet).

ACTUL AL DOILEA

În apartament. Nimeni în salonaș, nici în anticameră. MARCOS bate la ușă. Tăcere. Iese din dormitor ALBA. Poartă același halat. E vesel, dar cu urme de vagă teamă. Deschide ușa. Marcos îl privește un moment. Alba îi susține privirea. Marcos intră în apartament și Alba închide ușa.

ALBA: Vreau să-ți spun ceva.

MARCOS (indiferent): Știu dinainte. (Cu o brichetă aprinde candela care se află în fața tripticului. O face mecanic).

ALBA: Atunci...

MARCOS: Unde e?

(S-a întors spre el).

ALBA (arată spre dormitor): A fost... O să vezi...

MARCOS (nu vrea explicații): E totuna. (Schimbă brusc subiectul) I-am spus lui Juan să urce. Ești de acord?

ALBA: Da. (Tăcere). Unde-ai fost?

MARCOS (evită să-l privească): Mi s-a spus că urcase soția ta și m-am gândit că ar fi mai bine să nu deranjez. M-am dus să iau o cafea dublă la bar... Mi-a făcut bine... Ai nevoie de ceva?

ALBA: Nu. Cît e ceasul?

MARCOS: Trei și jumătate.

ALBA: Mai e vreme.

MARCOS: Ai luat ceva?

ALBA: Nu.

MARCOS: E cam târziu.

ALBA: N-am poftă; ca de obicei.

MARCOS: Du-te de te îmbracă atunci. Nu mai e timp.

ALBA: Ai dreptate. (La fereastră). Mai crezi că o să se schimbe? Eu cred că în mai rău.

MARCOS: Poate... Ce să-l facem!

(Se așează și deschide un ziar).

ALBA: La ce te uiți?

MARCOS: Articolul despre tine. A costat mult, dar cred că merită.

ALBA: Cine l-a scris? Tu?

MARCOS: Criticul. Eu nu știu să scriu.

ALBA: Ce spune?

MARCOS: Demn de stimă... Șase tauri cu coarnele netocite. Marea coridă a anului, etcetera.

ALBA: Sînt nervos. Știi?

(Marcos indiferent, lasă ziarul).

MARCOS: Ce-o fi făcînd Juan? I-am spus să urce imediat.

ALBA: Sînt... (Cu un fior) foarte nervos... Cu fiecare minut care trece simt...

MARCOS: Asta-i treaba ta. A mea e să te pun în arenă și să iau cît se poate de mult pentru tine... E... treaba ta... Sau ce dorești? Tot eu să mă duc să omor și taurii?

ALBA: Să mă duc în arenă: ai spus-o tu însuși. Odată acolo, nu mai am nevoie de tine. Însă acum...

MARCOS: Acum sînt foarte obosit.

(Tăcere).

ALBA: Bine. Dar am nevoie de tine.

MARCOS: Iată-mă.

ALBA: Asta și vreau. Ce dorești?

MARCOS: Nimic.

ALBA: Să-ți dau explicații?

MARCOS: Nu.

ALBA: Atunci...

MARCOS: Îți spun că nimic.

ALBA: Marcos, nu te poți purta astfel. După coridă fă ce vrei. Dar acum...

MARCOS: Am cam băut în dimineața asta. Nu mă simt bine.

ALBA (*strigă disperat*): Marcos, nu mă lăsa!

MARCOS: Nu mă mișc de-aici. Dă-i drumul.

ALBA: Nu mă lăsa acum!

MARCOS (*ii întoarce spatele apropiindu-se de fereastră și privind afară. Tăcere*). N-o să fie soare, vezi bine... Mă gândisem c-o să fie altfel. (*Iese din dormitor GABRIELA. Traversează anticamera și se uită din ușă spre salonaș. Marcos se întoarce și o privește. Are fața aproape surzătoare de triumf. Coboară treptele și se apropie de José ca și cum i-ar cere să o îmbrățișeze în fața lui Marcos. Alba ezită o clipă; apoi o face. Apoi ea se desprinde din îmbrățișare și se întoarce către Marcos*)
GABRIELA: O să stăm iar împreună...

(*Tăcere*).

MARCOS (*se adresează lui Alba ca și cum Gabriela n-ar exista*): Eu vreau să știu numai un lucru...

ALBA: Ce?

MARCOS: Dacă se schimbă cu ceva situația, situația noastră.

ALBA: Explică-te.

MARCOS: Vorbesc de proiectele noastre profesionale; este singurul lucru care mă interesează.

ALBA (*șovăie*): O să vezi, am putea... vorbi după coridă.

MARCOS: Mă interesează să știu acum.

ALBA: Păi... totul o să meargă la fel, desigur... Doar că... trebuie să mă mai gândesc cu America...

MARCOS (*cu răceală*): Nu vrei să mergi în America?

ALBA: Am spus că trebuie să mă mai gândesc la asta.

MARCOS: Nu vrei să mergi! Și în sezonul care vine, ce, o să-mi ceri iar optzec de coride, sau nu? N-o să mai vrei... Și ar fi trebuit să fie nouăzeci, o sută... Asta e planul meu... contez pe tine sau nu? Trebuie să-mi spui...

ALBA (*șovăitor*): Sigur că da... Doar că va trebui să mă mai gândesc la toate astea... Să nu ne aruncăm înainte cu ochii închiși... Înțelegi? Să fim mai prudenți...

MARCOS (*neagă*): Nu-i de oameni ca mine...

ALBA (*acum agresiv*): Dar ce-ai vrea?

MARCOS: Așa nu pot să lucrez... Nu merită... Eu nu sînt omul care să se mulțumească cu resturi. Eu vreau totul. Dacă nu te interesează, sînt de acord să rupem contractul. În situația în care te las, ți-ar putea găsi cineva cîteva coride «prudente» în fiecare sezon. (*Cu sarcasm*): Pînă ce-o să-mbătrînești în sinul familiei și în liniștea căminului.

ALBA: Atunci ce vrei?

MARCOS: Nimic. Dacă nu pot lucra, să mă duc...

(*Gabriela, care în cursul scenei s-a întunecat treptat la față intervine acum cu furie*)

GABRIELA: O să-ți spun eu ce vrea! Te vrea tot! Vrea ca tu să fii al lui. Da, oricum ar suna asta. Te vrea ca o femeie, mai mult decît o femeie, pentru că

nu poate gândi ca cineva să la parte în vreun fel la viața ta. De asta ne-a despărțit rîndul trecut. Acum s-a reseminat. Dar m-ar omori pe mine dac-ar putea. Ne-ar sugruma copiii dacă i-am avea. Fiindcă știe că toate astea-i fură ceva din ce-i trebuie lui ca să azvîrle în arenă, la luptele cu tauri, și să-i umple buzunarele cu banii pe care-i scoate după aceea, seara, pe cînd tu încerci să te odihnești, cu nervii zdruncinați, frînt, între coșmaruri! Știi ce însemna pentru mine să te aud noaptea? . . . Era îngrozitor! Și acum o să fie mai rău și într-o bună zi n-o să mai fie nimic de făcut cu tine. Și-n ziua aceea să nu mai contezi pe el pentru nimic. În ziua aceea să contezi pe disprețul lui. Asta e tot ce-o să aibe pentru tine, uitare și dispreț. O, nu-ți dai încă seama?

MARCOS (cu furie, privind-o încordat): Spune-i soției tale să tacă din gură! Spune-i!

ALBA: Ești nervoasă; taci.

GABRIELA: Spun adevărul. Nu mă lași să-l spun!

ALBA: Taci, te rog . . . Faceți-o pentru mine. Lăsați-mă să ajung liniștit la coridă . . . Am nevoie de asta . . .

GABRIELA: Iartă-mă . . . iartă-mă . . .

(Plinge. O pauză).

MARCOS (acum liniștit): Ea are dreptate. Eu nu pot să fac nimic cu jumătăți de măsură. Cînd am nevoie de un om, îl vreau cu totul. Nu pot să-l împart cu o femeie, nici cu nimeni altcineva . . . Sună urît, nu-i așa? Dar sînt destule istorii cu femei în viața mea, ca să înțelegi ce vreau să spun . . . Așa e taurul . . . Trebuie să-i dai oameni liberi, dispuși la orice . . . De aici ies marii toreadori. Din pacea căminului ce poate să iasă? Cel mult vreun strălucit posesor de diplomă . . . Toreadori, nu! Nici artiști! Nici nimic important . . . Asta e altceva. E făcut din alt aluat și e păcat să se piardă.

GABRIELA (cu seninătate): Îți cer iertare pentru ce am spus. O să încercăm să vorbim mai tîrziu, nu-i așa? În felul cel mai potrivit cu putință. Nu cîștigăm nimic dacă ne insultăm unii pe alții . . .

MARCOS (acceptînd armistițiul): Fie cum spui dumneata. Și eu îți cer iertare.

ALBA (cu voce joasă și emoționată): Mulțumesc . . .

(S-a apropiat de ușă un om cu aspect modest. E Juan, ajutorul lui Alba. Bate la ușă).

JUAN: Se poate?

MARCOS: Intră.

(Juan deschide ușa și intră, respectuos).

JUAN: Bună ziua.

ALBA: Bună ziua, Juan.

JUAN: Veniți să vă îmbrăcați, maestre?

ALBA (cu un ușor suspin): Da . . . Iertați-mă . . .

(Trece — și Juan îl urmează — în anticameră, unde în tot timpul scenei următoare Juan îl ajută pe Alba la îmbrăcat. Pentru marcarea acestei scene mute, se va ține seama de paravanul de care am amintit și va putea fi folosită ușa ce dă în dormitor, din care ajutorul poate scoate pelerina, montera¹, etc. În vremea asta, în salonaș se desfășoară următoarea scenă: rămînînd singuri Marcos și Gabriela, s-a produs o pauză incomodă. Gabriela a rămas cu privirea ațintită la triptic și la candela aprinsă).

GABRIELA: José a făcut asta?

MARCOS: Nu.

GABRIELA: Mă miram. Dumneata crezi că slujește la ceva?

¹ montera: bereta toreadorului, n.t.

MARCOS: José n-a avut decît un singur accident, și acela fără importanță. Poate că slujește la ceva.

GABRIELA: Atribui asta candelii?

MARCOS: A fost cel puțin o coincidență.

GABRIELA: Ce vrei să spui?

MARCOS: În ziua accidentului ultasem s-o aprind.

(*Gabriela dă din umeri*)

GABRIELA (*zîmbește*): O întîmplare, nu?

MARCOS: Nu știu.

GABRIELA: Numai atunci ai « uitat »?

MARCOS: Și înainte ... uneori. Din ziua aceea, însă, niciodată.

GABRIELA: Și nu s-a mai întîmplat niciodată nimic?

MARCOS: Nu.

GABRIELA: Pe mine mă întristează cînd o văd. E ca și cum s-ar fi întîmplat ceva rău ... sau o să se întîmple. E ziua așa de întunecoasă, și candela asta aici, ca și cum ar fi ziua morților sau ... nu mai știu ...

MARCOS: Să nu cumva s-o stingi ...

GABRIELA (*ridică din umeri*): Nu ...

(*Tăcere*)

MARCOS: Să știi că toate astea sînt un armistițiu. Sper că așa înțelegi.

GABRIELA: Te referi la ...

MARCOS: Mă refer la faptul că vorbesc cu dumneata pe tonul ăsta. Și chiar la simplul fapt de a vorbi cu dumneata.

GABRIELA: N-o să vrei să vorbești cu mine niciodată?

MARCOS: N-o să am prilejul să o fac.

GABRIELA: Atunci, înseamnă că pleci?

MARCOS: Da. Și ți-l înapoiez viu și nevătămat ... Și cu ceva bani; nu chiar cît îți închipuie el ...

GABRIELA: Acuma mi-e totuna. Nu mă interesează banii.

(*Marcos zîmbește ironic*)

MARCOS: Cînd ai venit, în dimineața asta, vorbeai sincer. Nu-ți aduci aminte? Și acuma de ce nu? Ai hotărît să schimbi tactica?

(*Se privesc*)

GABRIELA: N-ai să mă poți înțelege niciodată. E zadarnic.

MARCOS (*luînd-o ușor în zeflemea*): Asta înseamnă că te crezi foarte complicată ... Nu ești singura ... Li se întîmplă multor femei.

GABRIELA (*cu minie*): Mie, nu! Ce vrei? Să auzi ce sînt în stare să-ți spun? Asta tot cauți?

MARCOS (*liniștit*): Nu, te rog. După coridă. (*Tăcere*). Vil la arenă?

GABRIELA: Azi mai puțin ca oricînd.

(*Tăcere*).

MARCOS: Și acum? Ce-o să faci?

GABRIELA: O să mă duc.

MARCOS (*mulțumit*): Tocmai volam să-ți cer să faci asta.

GABRIELA: Mi-a cerut-o José.

MARCOS: Mă bucur că nu faci greutăți.

GABRIELA: Numai că aș fi vrut să știu pentru ce?

MARCOS: Întreabă-l pe el. Pentru mine e puțin cam mult să vorbesc despre ... anumite lucruri ...

GABRIELA: Ce vrei să spui?

MARCOS: Din respect pentru José te rog să nu ceri să vorbesc despre asta.
(I-a spus asta cu o gravitate afectată, sub care se ascunde — și i se citește în ochi — o ironie zeflemitoare).

GABRIELA: Așteptați pe cineva, sau ce aveți?

MARCOS: Nu așteptăm pe nimeni și nu avem nimic.

(Prin intrarea laterală, opusă a ascensorului, apare o CAMERISTĂ. Împinge un cărucior cu mâncare rece. Bate la ușă): Intră.

CAMERISTA: Bună ziua.

MARCOS: Lasă-l aici; mulțumesc.

(Camerista împinge căruciorul și-l așează. Apoi se întoarce, iese și închide ușa. Pleacă definitiv din scenă).

GABRIELA: Sînt sigură că e vorba de un ordin al lui.

MARCOS: De ce?

GABRIELA: José mi-a spus-o într-un fel deosebit... și am recunoscut tonul acesta.
Era același ca înainte.

MARCOS: Ia-o așa, dacă vrei: un ordin... tehnic... Începînd din clipa asta, avem mult de lucru... Trebuie să facem anumite... pregătiri. Așa încît *(arată spre tavă)* n-ar trebui să rămii să mănînci la hotel chiar dacă mi-ar face plăcere...

GABRIELA *(aspru)*: Nu mă gîndisem să fac asta.

MARCOS: Totul face ca purtarea mea cu dumneata să nu pară corectă. Îmi pare rău.

GABRIELA: E totuna. *(Pare că se pregătește să iasă. Își aranjează părul într-o oglindă).*
O să mă ducă cu mașina ajutorul lui; José mi-a spus asta.

MARCOS: De acord. El e cel ce poruncește.

GABRIELA: Apoi mă întorc. Vă aștept aici.

(Marcos ezită).

MARCOS: Aici? N-ar fi bine. Putem trece să te luăm de acasă.

GABRIELA *(il privește fix)*: Totuși o să vă aștept aici.

MARCOS *(ride aspru)*: De ce ți-e frică? C-o să-l iau cu mine dacă n-o să fii cu băgare de seamă? N-am intenția asta; dar să știi că dacă mi-ar cere-o el, am face-o, oricît ne-ai aștepta dumneata lingă bagaje...! Acuma, fă ce poțesteți!

GABRIELA *(cu ură stăpînită, printre dinți)*: Numai dumneata ești în stare să te gîndești la un lucru așa de... Nu, nu-l vorba de asta, deși dumneata nu înțelegi... O să mă întorc pentru că n-aș putea suporta să stau singură în casă! O să mă întorc. *(Întoarce capul spre public și vocea i se schimbă. Marcos tace).* Mă întorc pentru că duminica e tristă... pentru că cei patru pereți mă sufocă... pentru că... odaia e întunecoasă și plină de amintiri neplăcute. *(Tăcere. Adaugă cu emoție reținută, în timp ce Marcos o ascultă cu o expresie stranie și tulbure)* Și o să mă întorc pentru că... apartamentul ăsta, care mîine o să rămîină gol și o să fie ocupat de un oarecare... călător indiferent... locuința asta, mi-a devenit un loc iubit... Și eu cred că ceea ce s-a întîmplat aici, nu se poate șterge de pe pereții aceștia... Și că oricîtă lume ar trece pe aici, și oricît s-ar tot face curățenile și s-ar schimba lucrurile, locuința asta, în în care o să-l aștept, o să fie întotdeauna un loc în care s-a întîmplat ceva de care trebuie ținut seama... și care trebuie să facă bucurie tuturor... Asta, nu știu, poate să se cheme pace! Sau împăcare! Sau dragoste! Nu știu cum s-o numesc!

(Îndată Marcos pare că se scutură de o chinuitoare abstracție în care căzuse. Ca o reacție, ridică ușor din umeri și se îndreaptă spre ușa anticamerei, în vreme ce Gabriela, care nu-și dă seama de prezența lui, plînge încet. Juan a terminat să-l

imbrace pe Alba; are taleghila,¹ ciorapii, pantofii cu toc, cămașa. Alba își potrivește cravata pe cînd Juan îi încheie capcile).

MARCOS (de la ușă): Cum merge?

ALBA: Bine.

(Marcos se întoarce în salonaș. Tăcere. O observă, zîmbind, pe Gabriela)

MARCOS: Va să zică mai rămăsese ceva.

GABRIELA: Din ce?

MARCOS: Lacrimi.

GABRIELA: Vezi bine că da.

MARCOS: Crezi că ai învins?

GABRIELA: Nu m-am gîndit în termenii ăștia.

MARCOS: Sînt termenii cei mai potriviți. Să nu fim ipocriți.

GABRIELA: Taci . . . (A văzut că Alba vine înspre salonaș. La ușă, înainte de a coborî treptele, se oprește un moment și o privește întunecat pe Gabriela. Privirea i s-a schimbat).

José . . . o să ai multă grijă . . . nu-i așa? (José nu răspunde). Coboră pînă la noi.

Pare alt om. Fața îi e pămîntie și ochii îi par intrați în cap. Ce ai? Ce ai, José?

(El nu răspunde. Pare că nu aude cuvintele). José . . . (Îl îmbrățișează)

MARCOS (ajutorului): O duci unde o să-ți spună ea. Te întorci îndată.

JUAN: Da, domnule.

MARCOS (Gabrielei): Te rog. Ești așteptată.

GABRIELA (însăpămîntată): Dar nu-l pot lăsa pe José așa . . . Ce are? E bolnav?

MARCOS: Nu e nimic. Singurul lucru de care are nevoie e să fie numai cu mine.

Îți dai seama acum pentru ce ți-am cerut să pleci? José nu mai e atît de . . . atît de . . . întreg ca înainte. Dar nu-i nimic. Să lăsăm acum . . . așa cum e, o să meargă toate bine . . . nu fii îngrijorată . . . Eu sînt cel ce-l susține în momentele astea critice. Dumneata nu știi nimic . . .

GABRIELA: Nu l-am văzut niciodată astfel. E . . .

MARCOS (cu voce aspră): Îți spun să te duci. Leagă-te acum de asta . . . Trebuia să fi plecat (îndulcește puțin tonul) Te rog . . .

GABRIELA (tulburată): Dar . . . ce are?

JUAN: Mergem, domnișoară?

GABRIELA (se uită la José, care pare că nu o vede. Șoptește): Da . . . (Iese, urmată de Juan. Se duc spre ascensor și coboară, în vreme ce Marcos, întunecat, închide ușa apartamentului cu cheia).

MARCOS (ordonă autoritar): Stai jos. (Alba ca un automat, absent, se așează. Privește în jurul său și spune cu spaimă:)

ALBA: A plecat?

MARCOS: Soția ta? Da.

ALBA: Nu . . . să nu plece . . . Să . . . (Pare speriat. Se uită cu frică la Marcos). Ce-o să-mi faci?

MARCOS: Ce să-ți fac? Nimic.

ALBA: Mi-e frică.

MARCOS: M-am obișnuit cu frica ta . . . E o rușine cu care a trebuit să mă obișnuiesc. (Alba îl privește cu groază).

ALBA: Mi-e frică . . . de tine.

MARCOS (ride aspru): De mine? De ce?

ALBA: Să nu-mi faci nimic, Marcos.

MARCOS: Eu?

ALBA: Ajută-mă.

¹ taleghila: un fel de crăistugă făcînd parte din ținuta toreadorului. n.t.

MARCOS: La ce vrei să te ajut?

ALBA: Să scap de asta. N-aş putea fără tine.

MARCOS (cu dezgust): Acuma-ţi aduci aminte...

ALBA: Sint... singur... Bolnav... Simt (la ceaţă) o apăsare aici... du-mă la un medic... acuma... înainte... de a fi prea târziu...

(Marcos fredonează distrat ritmul final al actului întâi. Se duce la fereastră).

MARCOS: Plouă. Uită-te.

(El nu aude).

ALBA: Alicia Puente... Fata asta... E medicul hotelului... Cheam-o! Sint foarte bolnav, foarte...

MARCOS: O să-ţi treacă îndată... Ca întotdeauna, o să vezi... Cel mai rău e ploaia, vîntul... O să trebuiască să suspende corida. Aşa că gîndeşte-te la altceva.

ALBA: Altceva? Nu mai e decît asta.

MARCOS: Gustă ceva. Ți-ar face bine.

ALBA: Nu vreau nimic. Numai cînd mă gîdesc, mi-e greaţă.

(Marcos ridică din umeri)

MARCOS: Eu am poftă... (Se așează în fața lui Alba și mănîncă ceva, vorbește pe un ton indiferent:) Atunci mă părăsești... Te-ai și hotărît?

ALBA: Tu spui asta... Tu... nu vrei.

MARCOS: Bine. O să trebuiască să te ajuți singur. (Taie ceva cu cuțitul. Mănîncă).

ALBA: O să vorbim și de asta... Dar acum...

MARCOS: Acum cheamă-ți nevasta, dacă vrei.

ALBA: Pe nevasta mea?

MARCOS: Ea o să te ajute.

(Alba neagă cu disperare).

ALBA: Vorbește-mi ca-ntotdeauna! Spune-mi...

MARCOS: Bine. (Continuă să mănînce cu un zîmbet aproape butjorcoritor).

ALBA: Atunci?

MARCOS: Atunci, pregătește-te. Îndată o să fie timpul...

ALBA: Sint (se cutremură) pregătit.

MARCOS: Dacă nu stă vîntul, fii atent.

ALBA: E vînt tare?

MARCOS: Destul.

ALBA: Mi-e frică de vînt.

MARCOS: Orientează-te după steag. Caută locul cel mai ferit.

ALBA: Tu o să fii acolo, ca-ntotdeauna.

MARCOS: O să încerc să fiu. Dacă nu se întîmplă ceva neprevăzut...

ALBA: Ce se poate întîmpla?

(Marcos a încetat să mai mănînce. Aprinde un trabuc).

MARCOS: Nu știu, ceva.

ALBA: O să mă lași singur?

MARCOS: Nu mai ai nevoie de mine. Știi tot ce trebuie să știi.

ALBA: Să nu te miști de pe callejón¹ Să simt că ești acolo.

MARCOS: Doar dacă plouă tare...

ALBA: Chiar dacă plouă. Rămîi acolo.

MARCOS: Nu fii copil, José. Lasă-mă în pace.

ALBA (strigă deodată): Marcos!

MARCOS (cu dezgust): Nu striga.

ALBA: Marcos, dacă te porți așa cu mine, n-o să pot leși din hotel. Ajută-mă să ies!

¹ Culoar în perimetrul circular al arenei, n.t.

MARCOS: Liniștește-te. Poartă-te ca un bărbat.

ALBA: Așa te porți cu mine?

MARCOS: E tot ce pot face pentru tine. Restul caută-l la soția ta. Alint-o. Poate asta o să-ți dea putere. Eu m-am săturat să te tot iau cu bișișorul. Te-am răsfățat destul; da, așa a fost, dar acum s-a isprăvit... Vrei să hotărăști în ce te privește? Fă-o! Cît despre ce-o să fie astăzi, bagă de seamă... Arată acolo tot ce știi... O să fie nevoie. Sînt tauri de șase ani, mari cît casa, cu coarnele rășchirate. Nu te speria... Stai pe terenul taurului; acolo o să fii în siguranță... Și... luptă. Dacă vrei să mai ieși din arenă, luptă-te astăzi. Chiar de-ar fi potop! Chiar de-ar fi uragan! Chiar dacă s-ar goli tribunele. Înțelegeți? Bate-te așa cum știi tu. Fără figuri; sau lasă-le pentru sfîrșit, cînd lumea e înnebunită de măiestria ta... Cu stînga, încet... Să nu strici figura. Să fii natural... pînă la urmă, poruncind, obligînd... Și lucrează conștient. Chiar dacă se-ntărită, nu te pierde; arată tot ce știi; și sfîrșește încet; cu lovituri de plept, fine, ca și cum ai iscăli sfîrșitul cu numele tău... Și iar! Și iar! Ca și cum n-ai fi avut niciodată vreo clipă de mulțumire și o cauți acum în ceva ce nu se află nîcîier! în altă parte; îmbătîndu-te de luptă! Iar cînd va trebui să-l ucizi, să te arunci disperat ca și cum ai vrea să mori împreună cu taurul, îmbrățișîndu-l. Și să pară o minune că ai rămas viu după asta. O să faci așa? Pornești cu gîndul ăsta?

ALBA (încet): Nu sînt în stare acum. Mă simt mai rău ca niciodată. De ce-mi vorbești așa? N-ai făcut-o niciodată... Încercal întotdeauna să mă faci să văd că totul era simplu... că eu n-aveam decît să-mi desfășor pelerină în fața taurului, pentru ca tribunele să se prăvălească de aplauze... De ce, azi, te porți așa cu mine? Eu n-am vrut să-ți fac vreun rău. (Schimbare. Liniștit) Cînd m-am văzut soția, am simțit ceva foarte... foarte profund... și mi-am dat seama că mă înșelam crezînd că totul s-a sfîrșit... Ce-ai vrea să fii? Un toreador de fier fără slîmîminte pentru nimeni, despărțit de lume și făcut numai ca să omoare tauri în arene? Nu sînt bun de asta... Nu sînt bun; vezi bine, vezi bine că nu pot.

MARCOS: Dacă nu ești bun retrage-te. E singurul lucru care se mai poate aștepta de la tine...

ALBA: Poate c-am s-o fac.

MARCOS: Dar pîn'atunci, joacă! Dacă asta trebuie să fie ultima coridă pe care-o facem împreună, atunci pune totul în joc. Să mă lași cu fața curată în fața celorlalți, în fața meseriei mele. Nu mă înfunda cum a căutat Platero s-o facă. Cum îmi faci vreo boroboață astăzi, cum te retez rău de tot. Înțelegeți? Și dacă simți o împunsătură în burtă, îți aduni mâtele și omori taurul cum poți! Iar de-o fi să cazî, măcar că nu mai poți, te ridic! Și-o să faci așa chiar dacă trebuie să ieși din arenă mort, pe brațe. Rămășițele astea, ce o să mai rămînă din tine, o să reprezinte în sfîrșit un toreador; atunci și în vecii vecilor un adevărat toreador! (Alba s-a ridicat. Nu se uită la Marcos) Da, hai pregătește-te E tîrziu.

ALBA: Cît e ceasul?

MARCOS: Patru.

ALBA: S-a și făcut patru?

MARCOS: E chiar puțin trecut de patru.

(Tăcere. Alba se întoarce spre Marcos și șoptește cuprins de spaimă:)

ALBA: Atunci fie-ți milă de mine... Spune-mi ca și altădată... Fă-mă să văd să sînt sănătos, că durerea asta de ceafă nu e nimic, că taurii sînt ascultători, c-o să iasă soarele și c-o să fie vreme frumoasă.

MARCOS: Nu, nu pot.

ALBA (cu tulburare): Fă-o !

MARCOS: E o minciună ! M-am săturat să tot mint ... O să lupți în noroi ...

Și cu niște tauri mari cît iadul ! ... Știi prea bine !

ALBA: Așa vorbești? Fără milă? (Marcos dă din umeri. Alba ia un cuțit de pe masă)

Te vād tulbure. Ca înainte de leșin ...

MARCOS (cu frică): Lasă asta !

ALBA (cu un zîmbet vag): Nu.

MARCOS: Lasă asta, ți-am spus !

ALBA: Ca înainte de leșin !

(Face un pas către Marcos, care-l vede venind, speriat)

MARCOS: Sau îl lași, sau cu forța ...

ALBA: Du-te, dacă nu vrei ca eu ... Lasă-mă singur ...

MARCOS: N-o să te las. O să ieșim împreună. Te duc la Arenă.

ALBA: Eu nu plec de aici.

MARCOS: Ai înnebunit?

ALBA: Eu nu ies de aici.

MARCOS: Asta vezi tu îndată. O să chem poliția ... O să te facă să ieși cu forța ... Nu face pe bolnavul acum ...

ALBA: Sînt ... rănit de moarte ... Sînt ...

MARCOS: Încă nu. În după-amiaza asta, cu puțin nenoroc, s-ar putea să cazi ...

Însă acum nu ... Ce vrei? Un certificat? Caută-l în arenă. O împunsătură norocoasă și-l dobîndești ... Însă acum trebuie să mergi la cei șase tauri. Hai ! (Se aude ca un strigăt de alarmă, vîntul care bate în curtea hotelului. Se uită în sus încotro? — cu spaimă).

ALBA: Acum? (Cu o mișcare bruscă, își înfige cuțitul în pîntece): Acum? (Marcos a pîlit). Eu ... n-aș vrea ... să plec ... acum ... eu ...

MARCOS: Dar ce-al făcut?

(Alba ține în mînă cuțitul sîngerat. Îl lasă să cadă. Își strînge rana cu mîna. Nu cade).

ALBA: Sînt bolnav (la mîna de la rană, plină de sînge. O privește cu oroare). O ... împunsătură ... tare ... Nu i-am făcut bine ieșirea ... N-a fugit nimeni să oprească ... Eu ... singur ... (pare că aiurează) în mijlocul arenei ... Nu mă mai doare nimic. Nimic.

MARCOS (il privește cu oroare): José ! José ! Ai făcut o nebunie ...

ALBA: Nu e nimic, Marcos. Un fleac. Scoate-mă acum de-aici ... Nu-ți cer mai mult ...

MARCOS: Întinde-te acolo ... Așteaptă ... Pierzi sînge. (Alba agitat se întinde pe canapea) Cum o cheamă?

ALBA: Pe cine?

MARCOS: Pe prietena ta, care stă la hotel.

ALBA: Alicia ... Doctorița Alicia Puente ...

MARCOS: Trebuie s-o chem.

ALBA: Da, cheam-o ... Începe să mă doară. Nu vreau să-mi pierd sîngele aici.

(Marcos ridică tulburat telefonul).

MARCOS: Cu domnișoara ... cu doctorul Alicia Puente vă rog. (Tăcere. Lui Alba cu disperare:) Mi se pare că nu e. A fost chemată urgent.

ALBA: Eu o să pot să cobor scara. Du-mă la spitalul de urgență ...

(Încearcă să se ridice).

MARCOS: Stai liniștit (La telefon) Da ... Dumneavoastră sînteți? Iertați-mă ... din partea prietenului dumneavoastră José Alba ... matadorul ... A avut un

mic accident în apartamentul lui... O rană... Ați putea veni imediat, vă rog? Pierdo sânge... La 201... Mulțumesc. (*Lasă receptorul*). Vine acum. Lasă-mă să văd. (*Se apleacă către Alba. Spătarul canapelei ne împiedică să vedem ce face; descoperă rana*). Cred că nu e nimic. Dar orice-ar fi, cu tine s-a isprăvit... Rupem contractul, José... O să le anulez pe toate câte le-am semnat până la sfârșitul sezonului. E bine așa? Mie îmi pare rău... Pusesem atâtea speranțe în tine... Am fi ajuns la culme... Îți urez noroc în ce vei face, José. Ți-o doresc cu adevărat, pentru că ți-am fost și o să-ți fiu întotdeauna prieten... Voiam să te fac să suferi puțin; ca să vezi... câtă importanță am în viața ta... dar nu credeam că ești în stare să ajungi... la asta.

ALBA (*încearcă să prindă curaj. Pare mai liniștit*): Dacă nu e nimica, o să vezi! Și o să pot continua... Ce vrei? Să mergem în America? Ne ducem... Ea trebuie să înțeleagă...

MARCOS: E totuna. Lasă asta.

ALBA (*trist*): Chiar vrei să rupi contractul?

MARCOS: S-a și rupt. Nu se mai poate drege ce s-a făcut ferfeniță...

ALBA (*dezolat*): N-o să știu ce să fac fără tine... (*ca și cum ar veni din alt apartament al aceluiași etaj, ALICIA se apropie și bate la ușă. Marcos se grăbește să deschidă*).

MARCOS: Intrăți, vă rog. (*Ea se apropie. Poartă o trusă*).

ALICIA: Dar José...

ALBA: Alicia...

ALICIA: Ce-a fost?

(*S-a aplecat asupra lui. Marcos ia nervos cuvîntul și explică în vreme ce Alicia tratează — nu vedem ce face — rana.*)

MARCOS: Un accident stupid... Încă nu ne dăm seama cum. (*Ridică cuțitul de pe jos stringîndu-l în mînă...*) Îi arătam lui José o împunsătură de taur... un fel de a se feri în ultima zecime de secundă... Nu știu a cui a fost greșeala... Poate că a mea.

ALBA: Nu... eu am fost... n-am fost atent... știi?... și atunci...

ALICIA: Taci acum, te rog.

(*Lucrează*)

MARCOS: E grav?

ALICIA: Nu. Dar putea să fie.

MARCOS: O să se poată ridica?

ALICIA: E mai bine să se odihnească.

MARCOS: N-o să poată merge la arenă?

(*Alicia face tratamentul în timp ce vorbește*).

ALICIA: Nu, asta ar fi o nebulie. O să-i opresc hemoragia și-o să-l pansez, dar orice mișcare bruscă... Cel mai bine ar fi să-l ducem la spital. Acum sînt chemată urgent (*Lui Alba*): O să trimit o ambulanță și o să trec să te văd; cred c-ar fi cel mai bun lucru... (*Se întoarce spre Marcos*): Nu-i așa? (*Marcos consimte în tăcere*).

ALBA: Mulțumesc, Alicia. După atîta vreme... ce întîlnire stranie, nu-i așa?

ALICIA: Asta nu-i nimic... Știi, după aceea o să vorbim acolo... despre toate.

ALBA: Trebuie să te întreb...

(*Face un gest de durere*).

ALICIA (*continuă să lucreze*): Nu-i nimic. (*Suride*) O să te supere... dar numai puțin. (*Alba geme*) Vezi... N-a fost nimic... (*Suride cu un iz de glumă și afecțiune*). Toreador... Mă bucur că ești... Nu mi-aș fi putut închipui nici odată c-o să ajungi aici... (*Lucrează*). Cînd te-am văzut în dimineața asta

traversînd vestibulul hotelului am simţit o strîngere de inimă. Nici mai mult, nici mai puţin decît José Alba în persoană. Te văd adesea în ziare. *(Alba vrea să vorbească, dar Alicia îl împiedică)*. Nu, taci... E mai bine... Ştiam că te-ai însurat... Mulţi din an s-au căsătorit... Bine, eu nu... Cred c-ar cam trebui să mă gîndesc la asta, nu ţi se pare? Aşteaptă... Nu, fără să te mişti... Doar o clipă. Ce spuneam? A, da... Cred că sînt fericită, dar nu sînt. E ceva ce-ar trebui să controlez într-o zi. *(Suride)* Gata. Nu e un tratament perfect, dar merge, cred...

ALBA: Mulţumesc... Vreau să... Aşteaptă... *(E ca un strigăt de ajutor)* Nu te du încă... Vreau să-ţi spun... să-ţi vorbesc!

ALICIA *(ii zîmbeşte)*: După aceea o să avem vreme. Acum odihneşte-te *(S-a ridicat şi închide trusa. Lui Marcos:)* Din păcate nu pot să mai stau de vorbă. Aşteptaţi ambulanţa aici.

MARCOS: În regulă.

ALICIA: Pe curînd, José. *(Suride)* Prognostic uşor. «Va putea lupta peste cinci zile...»

ALBA *(suride)*: Mulţumesc pentru tot, Alicia. Vezi, a fost... *(face un gest care nu explică nimic)*.

ALICIA: Pe curînd.

(Marcos o însoţeşte pînă ies din apartament. Odată afară, întrebă:)

MARCOS: E grav?

ALICIA: Nu, nu e nimic. E sigur aşa cum am spus.

MARCOS: Credeţi că e necesar ca ambulanţa...?

ALICIA: Cred că e... potrivit.

MARCOS: E aşa de oficial...

(Se apropie de ascensor şi apasă pe butonul de apel).

ALICIA: Totuşi, pentru mai multă siguranţă...

MARCOS: L-aş putea duce eu, cu maşina. Poate să umble, nu-i aşa?

ALICIA *(gînditoare)*: Da, poate să umble. Nu cred să fie nici un risc imediat în asta.

MARCOS: Atunci îmi daţi voie să-l duc eu?

ALICIA *(Ezită un moment)*: Bine. De acord. Duceţi-l la spitalul din centru şi întrebaţi de mine. După ce termin vizita asta, o să trec pe acolo.

MARCOS: Vă mulţumesc pentru tot. *(Ascensorul a sosit. Marcos deschide uşa şi Alicia intră în ascensor. Închide uşa şi apasă pe butonul de coborîre. Cînd vede că ascensorul dispăre, respiră uşurat. Se întoarce spre apartament. Intră înăuntru. Fără să se uite la Alba, care-l urmăreşte cu privirea, se apropie de fereastră)*. Plouă tare şi vîntul bate tot mai puternic. *(Alba nu cutează să vorbească)*. Acuma, scoală-te.

ALBA: Ți-a spus că pot să mă scol?

MARCOS: Da. Ne ducem.

ALBA: La spital?

(Tăcere).

MARCOS: Înainte trecem pe la arenă.

ALBA: Dă un telefon. Spune că sînt rănit.

MARCOS: Eşti nebun? La ora asta?

ALBA: Atunci? Ce vrei să faci?

MARCOS: Lumea a început să se adune la arenă. Nu putem provoca un scandal public.

ALBA: Atunci, ce?

MARCOS: Trebuie să avem încredere în timp.

ALBA: Cum în timp?

MARCOS: Noi nu putem suspenda corida. Dar o s-o facă vremea... Ploala...

ALBA: Și dacă n-o suspendă?

MARCOS: Ne ducem la arenă. Tu liniștit, ca și cum n-ai avea nimic. Eu o să iau măsurile. Dacă tot plouă, cred c-o să izbutesc.

ALBA: Și dacă nu mai plouă?

MARCOS: În ultimul moment spunem. Dacă nu cumva tu te simți în puteri... (Tăcere).

ALBA (s-a ridicat): Acuma mă simt bine. Nu-i nimic.

(Marcos îl privește cu o umbră din vechea afecțiune).

MARCOS: Sigur că nu.

ALBA: Eu cred că așa putea...

(Marcos suride ușor).

MARCOS: N-o să fie nevoie... Să facem act de prezență și eu o să cer suspendarea din cauza vremii proaste și după aceea, discret, ne ducem cu mașina la spital. De acord? Fă-o pentru mine. E ultimul lucru pe care ți-l mai cer. Nu vreau să mă văd vîrlt într-un scandal.

ALBA: Ajută-mă. (Marcos îl ajută să termine de îmbrăcat). Știi? O să fie ca întotdeauna. A și trecut tot... O să ies liniștit de la hotel.

(Face cîțiva pași de probă și pare că se simte sigur).

MARCOS: Surfîzînd. (Alba suride). Așa-mi place... Ai puțin sînge aici... Cu pelerina...

(Îi arată să acopere cu ea sîngele).

ALBA (Își ia montera și pelerina): Și Juan? (Și-a pus pelerina pe braț, ascunzînd pata de sînge).

MARCOS: Să vină la arenă. Lăsăm vorbă jos. Mergem?

ALBA: Da. (Ies. Cînd sînt afară, ascensorul tocmai se oprește. Ies din el Gabriela și Juan. Văzîndu-i, Marcos, surprins, rămîne rigid în expectativă. Gabriela, neliniștită se îndreaptă spre José). Ne ducem... E vremea... (Marcos se uită fix la Juan. Acesta se dezvinovățește cu un gest).

GABRIELA (Îl privește încă, cu neliniște): Nu era nimic? Te pot ajuta cu ceva?

(O tăcere apăsătoare. Privirile lui Alba și Marcos se întîlnesc. Alba pleacă capul).

ALBA (în fine): Nu, nu era nimic, doar vezi!

GABRIELA (atunci se aruncă în brațele lui): L-am rugat să mă ia! Nu puteam rămîne așa! Iartă-mă!

ALBA (suride palid): Mulțumesc...

(Ea îl îmbrățișează pe Alba cu putere).

GABRIELA: Să fii atent, José. Foarte atent...!

(Marcos face un gest de nerăbdare).

MARCOS: Mergem?

(La gestul lui Marcos, Alba se desprinde din îmbrățișare și se duce spre ascensor. Intră. Apoi intră Marcos și îndată Juan. Ușa se închide și Gabriela, tristă, vede ascensorul dispărînd. Atunci se îndreaptă spre apartament și intră îndăuntru. Se uită înstrăinată la lucrurile din salonaș, ca și cum abia acuma le-ar descoperi. Deschide geamul și privește o clipă afară. Deschizînd se aude un puternic răpăit de ploaie. Se întoarce și rămîne ca hipnotizată, în fața tripticului cu candelă aprinsă. O ia, și o privește cu uimire, aproape cu teroare, ca și cum s-ar fi gîndit să o stingă și n-ar fi îndrăznit. O lasă și rămîne privind cu teamă flacăra pîlpîitoare. Se aude atunci clopotele bisericii din apropiere și Gabrielei i se face frig, poate pentru că fereastra e deschisă. Se cuibărește într-un fotoliu și închide ochii. Clopotele bat mereu pînă la căderea cortinei)

EPILOG

În planul cel mai apropiat, un felinar roșu. Lumină asupra câtorva mese de cârciumă și un fel de tejghea cu raft pentru sticle. Se văd luminate, pe perete, capul unui taur și un afiș. E cel al coridei în care a murit José Alba. Se poate citi «Șase tauri», «José Alba» și cu cuvinte mai mici «dublură, Rafael Pastor». Zgomot de ploaie. Așezat la o masă, un om cu un pardesiu de gabardină. Se apropie de masă cârciumarul, în care-l recunoaștem pe RAFAEL PASTOR.

PASTOR: Ce doriți?

(Omul care era cu spatele se întoarce către Pastor și-l recunoaștem pe MARCOS, care apare îmbătrânit și îmbrăcat elegant).

MARCOS: Bere.

PASTOR *(îl recunoaște atunci cu surpriză)*: Dar, dumneavoastră sinteți?

MARCOS: Vezi bine că da...

PASTOR: Dumneavoastră pe aici? Cum vine asta?

MARCOS: De ce te miri așa?

PASTOR: Mi s-a spus că în urma acelei... a morții lui Alba... ați fost... ați avut unele dificultăți...

MARCOS: S-a terminat cu asta. Eu nu eram vinovat. Băiatul s-a încăpăținat să lupte rănit; nu l-am putut împiedica.

PASTOR: Scuzați-mă. Mă duc să vă aduc berea.

(Se retrage, Marcos aprinde între timp o țigară de foi și fumează absent. Pastor îi aduce berea). Poștiți...

MARCOS: Mulțumesc. Vrei să lei loc? Am venit să stau de vorbă cu tine.

PASTOR: Dacă-mi dați voie.

MARCOS: Asta-i casa ta, nu? Nu-mi cere voie...

PASTOR: Vă cer ca să mă așez la masa dumneavoastră... *(se așează)*. Ați spune...

MARCOS: Cum o duci? Ești mulțumit?

PASTOR: Nu... Nu, domnule. Am avut nenoroc după aceea. Nu știu ce s-a întâmplat...

MARCOS: În ziua nenorocirii, am crezut că o să mergi înainte. Da, după agitația pe care-ai provocat-o în al doilea...

PASTOR: Eram puțin cam nebun. Ar fi trebuit să fac... Nu știu... dacă nu se suspenda corida... După aceea am mai luptat, dar mereu fără noroc. Ca și cum, dintr-o dată, totul mi s-ar fi pus împotriva. Am ajuns să cred că-i deranjez pe ceilalți și că vor să mă facă să mă prăbușesc cu toții... A trebuit să mă întorc la cârciumă și cred... cred că o să mă las de tauri. *(Tăcere)*.

MARCOS: Ție-ți trebuie cineva care să te ridice. Dar nu oricine. Cineva deosebit.

PASTOR: Știu. Singur nu poți lupta. Sînt atîtea interese.

MARCOS: Cineva capabil să te ridice sus, pe culme, într-un sezon. Asta-ți trebuie ție, Rafael...

PASTOR: Asta... S-ar putea?

MARCOS: O să mă gîndesc.

PASTOR: Vă ocupați dumneavoastră de mine?

MARCOS: Ar depinde de înțelegerea la care-am ajunge.

PASTOR: Ce-aș avea de făcut?

(Tăcere).

MARCOS *(arată în jur)*: De exemplu... Toate astea-ți sînt de prisos.

PASTOR: Cîrcluma?

MARCOS: Da... Ești cu mâinile legate... Așa nu se poate face nimic în tauro-machie... Arde corăbille... Știi ce vreau să spun?

PASTOR (*tremură*): Da.

MARCOS: Ce crezi?

(*Fața lui Pastor s-a întunecat*).

PASTOR: E... moștenirea de la tatăl meu... Aici am crescut eu... între acești patru pereți.

MARCOS: Aruncă totul peste bord.

PASTOR: E mult.

MARCOS: E un preț ridicol pentru ceea ce ai putea dobândi.

PASTOR: Și dacă după aceea dau chix?

MARCOS: Nu se poate. Asta-i treaba mea.

PASTOR (*gînditor*): Înțeleg.

MARCOS: Ți-aș face o lansare de zile mari... Aș face din tine, dacă m-ai lăsa, o poveste foarte... spaniolă... Ar trebui să cochetezi cu foamea, cu toate că n-ai suferit niciodată de asta. Foamea și moartea! Junghiul foamei; merge grozav pentru turiști! Trebuie aranjată corida pentru ei. Înțelegi? Ei sînt cei ce poruncesc... Fără să inventăm nimic, însă jucînd ceea ce există, în propriul nostru folos. E permis. Foamea asta este adevărul tău... o au alții pentru tine, dar tu poți fi cel care o reprezintă... Un toreador național și popular! Nu știi! Ne-am pus pe invenții! Leșit din mizerie, spui că mai multe junghiuiri dă foamea decît taurii... Au spus-o și alții, ca Espartero, care-a murit în Arena din Madrid! Asta cu o fotografie de prim plan în « Life » din America. Tu nu-ți poți da seama... Bătrinele sentimentale plîngînd pentru tine... Turismul de la anul... Tu în fotografii, cu figura disperată, amară... Puțin teatru dacă socotești... necesar... în vremurile astea în care trebuie să scoți capul cum s-o putea, ca să nu te înfunzi ca ceilalți. Totul făcut pentru ceilalți. N-ai văzut tribunele? Coridele sînt un spectacol pentru străini, doar vezi... Mergem prin Europa, prin America, dă-ți seama de asta. Nu se poate trăi izolat. Trebuie făcută o propagandă de amploare; metodă americană, știi...; Copertele revistelor, cinematograful, televiziunea! Eu am banii să organizez toate astea, chiar mai mult. Ar veni să te vadă din lumea întreagă... Pricepi planul meu... Îți place?

(*Pastor pleacă capul*).

PASTOR: O poveste spaniolă... (*Cu repulsie*). Ce-ai vrut să spunei?

De ce...? Mie mi se pare o minciună... E nevoie de asta ca să izbîndești?

MARCOS: Da, este.

PASTOR: Atunci... eu n-aș fi bun de așa ceva.

MARCOS: Te asigur că ești bun... ca toată lumea!

(*Pastor clatină din cap*).

PASTOR: Dacă se scot bani din foame, ar trebui să fie pentru foamea asta... Nu pentru noi. Eu nu știu nimic, dar așa cred... dacă stau să mă gîndesc...

MARCOS: Asta e pueril, băiete. N-o să ajungi nicăieri dacă te înfunzi în ideile astea fără sens.

PASTOR: Aveam iluzii. Le-am pierdut.

MARCOS: Las' pe mine. Le recîștigi.

PASTOR: Cred că n-aș putea.

MARCOS: O să vezi. Știi cum se cheamă ce ești tu? Un romantic... Cu toții am fost, de tineri... Tuturora ne-a fost silă să înșelăm, să mințim. Și nici nu-i vorba, la urma urmei... să minți... e vorba să spui adevărul într-un fel spe-

cial... Înțelegi? Trebuie să faci așa, dacă vrei să ai succes în viață. Dacă nu, mori de silă într-un colț. Asta vrei?

PASTOR (*gînditor*): Poate că eu sînt ce spuneați dumneavoastră... Nu știu cum se cheamă ce sînt eu... Dar știu în schimb ce-am văzut, că sînt unii în viața asta care trăiesc din nenorocirea altora; care se folosesc, ca să trăiască, de tot ce e în primejdie, de ceea ce moare, de ce e sărman și se consumă puțin cîte puțin... Și asta e o poveste spaniolă, nu-i așa? Să arunci lumea să se bată și să vezi taurii de după barieră și să păstrezi banii celor morți... Și mai știu, domnule, că eu nu sînt dintre aceștia, nici nu spun că sînteți dumneavoastră, înțelegeți? Vă vorbesc așa, cu respect, fără să vreau să vă rănesc. Mi se par rău întocmite multe lucruri și cred că lumea e plină de hîrtii și de birouri. Cînd am ieșit din cîrciumă am văzut toate astea și m-am întors. Sînt aici, după teighea și mă obișnuiesc cu ideea că asta-i cel mai bun lucru ce mi se putea întîmpla. (*Un minut de tăcere*). Știți cine vine pe-aici în toate zilele? Îi dau o farfurie cu mîncare, să nu moară... Un cerșetor bețiv pe care-l cheamă Ricardo Platero... Vă amintiți de el?

MARCOS (*rece*): Da.

PASTOR: Adesea-mi amintesc de José Alba; că mi se părea că nu putea muri în dimineața aceea, în camera hotelului. Toate astea mă fac fără voie să cred... (*Liniște*).

MARCOS: Nu mă interesează ce crezi... Ți-am propus ceva. Ce răspunzi? (*Liniște*)

PASTOR (*gînditor*): Întorcîndu-mă de la arenă am văzut că asta-i adevărul. Ăsta. (*Face un gest vag în jur*).

MARCOS: Ăsta? Care? Cîrciuma ta?

PASTOR (*dă din cap*): Iarna care începe și cîtă muncă te costă să o treci... Cel ce are un refugiu o să poată îndura ceea ce vine pe deasupra... Împunsături mai rele decît cele de taur, pe străzi și la fiecare colț de stradă. O să fac focul în sobă pentru cel care poate vrea să fugă de frig... Și... o să încerc să vină să uit că am ajuns să port... veștmîntul strălucitor.

MARCOS: Atunci ai renunțat la tot (*Se ridică*). Așa... tu (*Aruncă o monedă pe masă*) la-ți... (*Pastor nu face gestul de a lua moneda. Marcos simte că ceva îi scapă și încearcă să-l prindă*) Ascultă, nu-mi place să se spună minciuni pe seama mea. De asta-ți spuneam... Asta s-ar fi putut crede. Sînt tot felul de... (*Tăcere*).

PASTOR: Și afară de asta...

MARCOS: Mai crezi încă? (*Tăcere*).

PASTOR: Eu nu pot să-mi vînd casa.

MARCOS: Îmi pare rău. (*Cu un aer indiferent, trage un fum din trabuc*). Uite băiete, ce-mi trebuie mie, se găsește pe toate drumurile. Trebuie doar să aleg. Dacă tu nu te hotărăști, e inutil să pierdem timpul. (*Liniște*).

PASTOR: Eu... eu nu mă hotărăsc.

MARCOS: Se află cu miile dispuși să vîndă orice... pînă și sufletul... pentru o plească ca asta. Tu o lași să treacă. N-o să se mai întoarcă niciodată. Aruncă la gunoi haina strălucitoare și pune-ți pentru totdeauna șorțul alb. E de tine. (*Liniște. Fața lui Pastor s-a încruntat acum. Susține, imperturbabil, privirea lui Marcos*).

PASTOR: Noapte bună, domnule.

MARCOS: Noapte bună.

PASTOR: Ah, lertați-mă, luați-o. (Ridică moneda de pe masă). Sînteți invitatul firmei (I-o întinde).

MARCOS: Nu, păstrează-o . . . ca bacșiș. (Se întoarce, și Pastor rămîne, fără să știe ce să facă, cu moneda în mînă. A intrat în zona luminată, un cerșetor pe care-l vedem dintr-o parte. Întinde mîna spre Marcos, dar acesta trece pe dinainte-i fără să-l privească. Se oprește un moment sub felinarul roșu și iese. Cerșetorul se duce întorcîndu-se spre locul pe unde a dispărut Marcos și ne arată puțin cîte puțin fața care poartă oribila cicatrice a unei împunsături de corn. Mîna sa e încă întinsă și pare să se mire stupid că Marcos nu s-a oprit. Privește acum în aceeași atitudine stupidă de alcoolic la publicul din sală. Pastor, care a dispărut o clipă, îl pune o farfurie pe masă. Spune:) Nu te-a recunoscut . . .

(Omul, ca și cum n-ar fi auzit, se uită la public cerșind, și acum întinde mîna spre sală ca într-o mută și continuă implorare.

În românește de GRIGORE DIMA

VIEIRA DA SILVA — Compoziție — 1952

FERNANDO ARRABAL

Pic-nic pe cîmpul de luptă

Piesă într-un act

A fost reprezentată pentru prima oară la 25 aprilie 1959, la Paris, la teatrul Lutetia, fiind pusă în scenă de Jean-Marie Serreau.

PERSONAJE (în ordinea intrării în scenă)

ZAPO
DOMNUL TÉPAN
DOAMNA TÉPAN

ZEPO
PRIMUL INFIRMIER
AL DOILEA INFIRMIER

Fernando Arrabal, dramaturg spaniol, scrie în franceză, dar «visează în spaniolă», cum afirma un critic. Opera sa teatrală blînduită de coşmaruri se învecinează cu aria dramaturgiei lui Ionesco şi Beckett. Personajele principale din mai toate piesele lui Arrabal sînt mai ales inadptabili însetate de dreptate şi bunătate, fraţi ai lui Charlot din primele scurt-metraje. Arrabal, care a descoperit de timpuriu universul suprarrealist, foloseşte în piesele sale un stil caracteristic «comico-oniric la limita naivităţii şi sadismului».

Dintre piesele sale mai cunoscute cităm *Triciclu* şi *Cimitirul maşinilor*, în care este preocupat de aceeaşi problemă.

Unele din aceste trăsături caracteristice lui Arrabal le găsim şi în piesa scurtă antimilitaristă «Pic-nic pe cîmpul de luptă», pe care o publicăm în traducere românească.

În ultima vreme a încercat o nouă experienţă teatrală denumită de el «teatrul-panică» în care se resimte de influenţa lui Antonin Artaud.

DECOR

Un câmp de luptă. Sirmă ghimpată de la un capăt la celălalt al scenei. În imediata apropiere a firelor de sirmă ghimpată se văd saci cu nisip. Bătălia e în toi. Se aud împușcături, bombe explodind, rafale de mitraliere. Zapo se află singur în scenă, stă pe burtă, ascuns între saci. Îi este foarte frică. Lupta încetează. Zapo scoate dintr-un săculeț de pinză un ghem de lână, citeva andrele și începe să tricoteze un pulover care era aproape terminat.

Deodată, telefonul de companie de lângă el începe să zbirniie.

ZAPO: Allo... allo... la ordinele dumneavoastră, domnule căpitan. Da, sînt sentinela din sectorul 47... Nimic nou, domnule căpitan... lertați-mă, domnule căpitan, cînd o să reînceapă bătălia? Grenadele, ce să fac cu ele? Trebuie să le trimit avangărzii sau ariergărzii? Vă rog nu mi-o luați în nume de rău, nu vă întreb ca să vă plictisesc... Domnule căpitan, mă simt tare singur, n-ați putea să-mi trimiteți un camarad?... M-aș mulțumi cu o capră. (*Fără îndoială căpitanul îl ocărăște strașnic*) La ordinele dumneavoastră, la ordinele dumneavoastră, domnule căpitan. (*Zapo pune telefonul în furcă. Se aude bombănind*).

Tăcere. Intră domnul și doamna Tépan care poartă cu ei coșuri ca și cum s-ar duce la un pic-nic. Se adresează feciorului lor, care stînd cu spatele, nu-i vede pe cei ce sosesc.

DOMNUL TÉPAN (*ceremonios*): Copile, scoală-te și sărută-ți mama pe frunte (*Zapo surprins se ridică și își sărută mama pe frunte cu mult respect. Vrea să vorbească dar tatăl i-o taie scurt*) Și acum, îmbrățișează-mă.

ZAPO: Scumpul meu, măicuță și tăticuțule, cum ați îndrăznit să veniți pînă aici, într-un loc atît de periculos? Vă rog plecați imediat.

DOMNUL TÉPAN: Vrei poate să-l înveți pe taică-tău ce însemnează război și primejdie? Pentru mine, ăsta-i un joc. Dacă ai ști de cîte ori am coborît din metro cînd nu se oprire!...

DOAMNA TÉPAN: Ne-am gîndit că te plictisești! Așa că am venit să-ți facem o scurtă vizită. Pînă la urmă, războiul ăsta, trebuie să fie tare obositor...

ZAPO: Depinde.

DOMNUL TÉPAN: Știi foarte bine ce se petrece. La început totu-i nou, totu-i frumos. Îți place să ucizi, și să arunci grenade, și să porți o cască, să arăți cochet, dar pînă la urmă ți-e lehamite. Pe vremea mea, să fi văzut cum se petrecea! Cu totul altfel. Războaiele erau mult mai agitate, mai spectaculoase. Unde mai pui că erau puzderie de cai, o mulțime de cai. O adevărată plăcere! Căpitanul ordona: « La atac! »; și imediat, toți, în uniforme roșii, zdup pe cai. Merita să-i vezi! Apoi erau șarjele în galop, cu sabia în mînă! Și deodată, pe neașteptate, ne găseam în fața inamicului, care și el ne înfrunta tot călare pe cai — căci totdeauna aveau cai, puzderie de cai, cu crupe zdravene — și călăreții erau în cisme strălucitoare și uniforme verzi!

DOAMNA TÉPAN: Nu, uniforma inamicului nu era verde. Era albastră. Mi-amin-tesc foarte bine, era albastră!

DOMNUL TÉPAN: Îți spun: era verde!

DOAMNA TÉPAN: De cîte ori, cînd eram mică, n-am stat pe balcon și am privit bătălia și spuneam copilului unui vecin « Pariez pe o minge că albaștrii o să câștige! ». Și albaștrii erau totdeauna dușmanii noștri.

DOMNUL TÉPAN: Bine, și se cuvine o decorație!

DOAMNA TÉPAN: Am iubit totdeauna bățăliile! Cînd eram mică spuneam mereu că mai tîrziu vreau să fiu colonel de dragoni. Dar mama n-a voit, știi cît e de în-căpățînată cînd e vorba de principii!

DOMNUL TÉPAN: Maică-ta e un adevărat șolm!

ZAPO: Iertați-mă, trebuie să plecați. Nu pot să participi la război dacă nu ești ostaș.

DOMNUL TÉPAN: Puțin îmi pasă: sînt aici la pic-nic cu tine, pe iarbă verde și profit de duminica noastră.

DOAMNA TÉPAN: Am pregătît chiar un prînz pe cinste! Cîrnați, ouă tari, așa cum îți plac! Sanviciuri cu șuncă, vin roșu, salată și prăjituri.

ZAPO: Foarte bine, să fie cum vreți... Dacă însă i se năzare căpitanului să vină, o să-mi ardă o săpuneală, cum numai el știe! Numai că nu-i prea cald și n-o să inspecteze frontul. Ne repetă ca o moară: « La război trebuie disciplină și grenade, nu vizite! »

DOMNUL TÉPAN: Nu-ți face grijă. Îi spun eu două vorbulețe căpitanului tău.

ZAPO: Și dacă trebuie să ne batem din nou?

DOMNUL TÉPAN: Crezi că mi-e frică? Am văzut și alte lupte! Și măcar dacă ar fi o bătălie de cavalerie! Acum timpurile s-au schimbat! Nu-nțelegi asta! (Tăcere) Am venit cu motocicleta. Nimeni nu ne-a spus nimic.

ZAPO: Au crezut că sînteți arbitri.

DOMNUL TÉPAN: Totuși am avut neplăceri să înaintăm. Cu mulțimea asta de tancuri și jeepuri!

DOAMNA TÉPAN: Și cînd să ajungem, îți amintești ce îngrămădeală din pricina unui tun?

DOMNUL TÉPAN: Se știe, pe vreme de război te aștepti la orice.

DOAMNA TÉPAN: Bine, acum haide să mîncăm.

DOMNUL TÉPAN: Ai dreptate, mi-e o foame de lup. Dar pe aici miroase a praf!

DOAMNA TÉPAN: O să mîncăm stînd pe pătură.

ZAPO: O să mîncîm cu pușca în mînă?

DOAMNA TÉPAN: Lasă-ți liniștit pușca. Asta-i proastă creștere să mîncîm cu pușca pe masă. (Tăcere) Dar ești murdar ca un purceluș! Cum ai ajuns în halul ăsta? Arată-mi mîinile.

ZAPO (rușinat, i le arată): Am trebuit să mă tirăsc în timpul luptei.

DOAMNA TÉPAN: Și urechile?

ZAPO: Le-am spălat azi dimineață.

DOAMNA TÉPAN: În sfîrșit, mai merge! Și dinții? (Îi arată) Foarte bine! Cine o să-i facă băiețașului un zaiafet că s-a spălat bine pe dinți? (Adresîndu-se soțului :) Ei bine, sărută-ți feciorul că s-a spălat pe dinți. (Domnul Tépan își sărută fiul). Știi prea bine, asta n-admit: pretinzi că fiindcă-i război nu te mai speli.

ZAPO: Da, mamă (Toți mîncă).

DOMNUL TÉPAN: Așadar, băiatule, ai nimerit bine la țintă?

ZAPO: Cînd?

DOMNUL TÉPAN: Zilele astea.

ZAPO: Unde?

DOMNUL TÉPAN: Acum, pentru că te lupți!

ZAPO: Nu, nu cine știe ce. N-am nimerit ca lumea. Aproape niciodată n-o brodesc exact!

DOMNUL TÉPAN: Și ce-ai doborît mai ușor: caii dușmani sau soldați?

ZAPO: Nu, nu caii, nu mai există cai.

DOMNUL TÉPAN: Atunci, soldați?

ZAPO: S-ar putea.

DOMNUL TÉPAN: S-ar putea? Nu ești sigur?

ZAPO: Deoarece... deoarece trag fără să ochesc (Tăcere), recitînd Tatăl nostru pentru tipul pe care l-am doborît.

DOMNUL TÉPAN: Trebui să fii mai curajos. Ca taică-tău!

DOAMNA TÉPAN: Am să pun un disc.

Aranjează un disc : un pasodoble. Toți trei ascultă atenți, culcați la pămînt.

DOMNUL TÉPAN: Asta zic și eu muzică ! Da, doamnă, așa-l !

Se aude mereu muzica. Intră un soldat inamic : ZEPO. E îmbrăcat ca Zapo. Doar uni-forma e de altă culoare. A lui Zepo e verde, iar a lui Zapo e gri. Zepo ascultă cu gura căscată muzica. Se află în spatele familiei care nu-l poate vedea. Discul s-a terminat. Zapo ridicîndu-se îl observă pe Zepo. Amîndoi ridică mîinile în sus. Domnul și doamna Tépan îi privesc mirați.

DOMNUL TÉPAN: Ce se petrece?

Zapo vrea să facă ceva, șovăie. În sfîrșit, cu un aer hotărît îl ochește pe Zepo cu pușca.
ZAPO: Sus mîinile !

Zepo ridică mîinile mai sus, foarte înspăimîntat. Zapo nu știe ce să facă. Deodată se în-dreaptă grăbit spre Zepo și-l atinge încet pe umăr, spunîndu-i:

ZAPO: Sst ! (Adresîndu-se tatălui) Ăsta-i ! Un prizonier.

DOMNUL TÉPAN: E-n regulă, și acum ce-o să faci ?

ZAPO: Nu știu, dar dacă se descoperă o să fiu poate avansat caporal.

DOMNUL TÉPAN: Pină atunci, leagă-l !

ZAPO: Să-l leg, de ce ?

DOMNUL TÉPAN: Un prizonier trebuie legat.

ZAPO: Cum ?

DOMNUL TÉPAN: De mîini.

DOAMNA TÉPAN: Da, ca să fii sigur, trebuie să-i legi mîinile. Totdeauna s-a făcut așa.

ZAPO (adresîndu-se prizonierului) : Țineți mîinile strînse, dacă vreți.

ZEPO: Să nu mă doară prea tare !

ZAPO: Nu.

ZEPO: Au, mă doare !

DOMNUL TÉPAN: Haide, nu-ți maltrata prizonierul.

DOAMNA TÉPAN: Așa te-am educat ? ! De cîte ori ți-am repetat că trebuie să fii îngăduitor cu aproapele tău.

ZAPO: N-am făcut-o dinadîns. (Lui Zepo :) Așa vă mai doare ?

ZEPO: Nu, așa nu.

DOMNUL TÉPAN: Vă rog, spuneți drept, cu toată încrederea, nu vă sfiți de noi.

ZEPO: Așa mai merge.

DOMNUL TÉPAN: Acum, picioarele.

ZAPO: Și picioarele ? N-o să mai sfîrșim niciodată.

DOMNUL TÉPAN: Așa ți s-a poruncit ?

ZAPO: Da.

DOMNUL TÉPAN: Ei bine ? !

ZAPO (lui Zepo, foarte politicos) : Vă rog, vreți să fiți drăguț să vă așezați culcat ?

ZEPO: Da, dar să nu mă doară.

DOAMNA TÉPAN: Ai să vezi, o să-ți poarte pică !

ZAPO: Nu, nu. Nu vă doare ?

ZEPO: Nu, e perfect.

ZAPO (pe neașteptate) : Tată, ce-ar fi să-mi faci o fotografie cu prizonierul la pămînt și eu cu un picior pe burta lui ?

DOMNUL TÉPAN: Bine, o să arăți strașnic !

ZEPO: Ah, nu, asta nu.

DOAMNA TÉPAN: Spuneți da, nu fiți încăpățînat.

ZEPO: Nu. Am spus nu și basta !

DOAMNA TÉPAN : O fotografieară fără nici o însemnătate, ce-ți strică? Am putea s-o punem în sufragerie, lângă certificatul de salvator de la înec pe care l-a câștigat soțul meu acum treisprezece ani.

ZEPO : Nu, n-o să reușiți să mă convingeți.

ZAPO : De ce refuzați?

ZEPO : Sînt logodit. Dacă într-o bună zi o să vadă fotografia, o să spună că nu știu să mă port în război.

ZAPO : Nu, n-aveți decît să spuneți că nu sînteți dumneavoastră, ci o panteră.

DOAMNA TÉPAN : Haide, spuneți da !

ZEPO : Treacă, numai să vă fac pe plac.

ZAPO : Alungiți-vă complet.

Zepo se întinde cît e de lung. Zapo îi pune un picior pe burtă și își ia pușca cu un gest războinic.

DOAMNA TÉPAN : Bombează mai mult pieptul.

ZAPO : Cum?

DOAMNA TÉPAN : Uite, așa, fără să respiri.

DOMNUL TÉPAN : Ia înfățișarea unui erou.

ZAPO : Cum, adică înfățișarea unui erou?

DOMNUL TÉPAN : Simplu : la înfățișarea unui măcelar, cînd își povestește succesele în dragoste.

ZAPO : Așa?

DOMNUL TÉPAN : Da, așa.

DOAMNA TÉPAN : Mai ales, umflă bine pieptul și nu respira.

ZEPO : O să se termine curînd?

DOMNUL TÉPAN : Puțină răbdare. Unu... doi... trei.

ZAPO : Sper c-am să ies bine.

DOAMNA TÉPAN : Da, aveai o înfățișare războinică.

DOMNUL TÉPAN : Erai foarte bine.

DOAMNA TÉPAN : Ei, asta-mi face poftă să mă fotografiez și eu cu tine.

DOMNUL TÉPAN : Uite-o idee bună.

ZAPO : Bine, dacă vrei, vă fotografiez eu.

DOAMNA TÉPAN : Dă-mi casca ta să semăn cu-un soldat.

ZEPO : Nu mai vreau alte fotografii. Una, și-așa-i prea mult.

ZAPO : N-o lua așa ! La urma urmei, ce-o să ți se-ntîmple?

ZEPO : Ăsta-i ultimul meu cuvînt.

DOMNUL TÉPAN (soției) : Nu stăruieți, prizonierii sînt totdeauna foarte susceptibili. Dacă o să continuați o să se supere și s-a dus naiba petrecerea.

ZAPO : Bun, atunci ce facem?

DOAMNA TÉPAN : Putem să-l invităm să dejuneze cu noi. Ce crezi?

DOMNUL TÉPAN : Nu vād nici o piedică.

ZAPO (lui Zepo) : Vă face plăcere să mîncăți cu noi?

ZEPO : Euh...

DOMNUL TÉPAN : Am adus și o sticlă cu un vin strașnic !

ZEPO : De acord.

DOAMNA TÉPAN : Vă rog să fiți ca la dumneavoastră acasă, nu vă sfilți să mai cereți.

ZEPO : Bine.

DOMNUL TÉPAN : Atunci dumneavoastră ați nimerit bine?

ZEPO : Cînd?

DOMNUL TÉPAN : Păi, zilele astea.

ZEPO : Unde?

DOMNUL TÉPAN: Acum, pentru că participați la război.
ZEPO: Nu, nu cine știe ce! Nu nimeresc ca lumea, n-o brodesc niciodată exact.
DOMNUL TÉPAN: Și ce-ați doborât mai ușor: caii dușmani sau pe soldați?
ZEPO: Nu, nu caii, nu mai sînt cai.
DOMNUL TÉPAN: Atunci pe soldați?
ZEPO: Se poate...
DOMNUL TÉPAN: Se poate? Nu sînteți sigur?
ZEPO: Deoarece... deoarece trag fără să ochesc, (Tăcere) recitînd rugăciunea *Ție mă-nchin Marie*, pentru tipul pe care l-am doborât.
ZAPO: *Ție mă închin Marie*? Credeam că recitați *Tatăl nostru*.
ZEPO: Nu, totdeauna *Ție mă închin Marie* (Tăcere) E mai scurtă.
DOMNUL TÉPAN: Haide, dragă, trebuie să ai curaj.
DOAMNA TÉPAN (adresîndu-se lui Zepo): Dacă vrei, poate să vă dezlege.
ZEPO: Nu, lăsați, n-are importanță.
DOMNUL TÉPAN: Nu faceți mofturi cu noi. Spuneți dacă vreți să vă dezlege?
DOAMNA TÉPAN: Vrem să vă simțiți bine.
ZEPO: Atunci, dacă-i așa, dezlegați-mi picioarele, dar o fac numai ca să vă fiu pe plac.
DOMNUL TÉPAN: Zapo, dezleagă-l. (Zapo îl dezleagă).
DOAMNA TÉPAN: Acum vă simțiți mai bine?
ZEPO: Da, firește. Dacă se află, în adevăr o să aveți neplăceri.
DOMNUL TÉPAN: Vai, de loc, vrem să fiți ca la dumneavoastră acasă. Și dacă doriți să vă dezlege și mîinile, vă rog spuneți-ne.
ZEPO: Nu, mîinile nu, nu vreau să abuzez.
DOMNUL TÉPAN: Nu, dragă, nu ne deranjați absolut de loc.
ZEPO: Bine... Atunci dezlegați-mi și mîinile. Dar numai cînd mîncăm, nu-i așa? N-aș vrea să credeți că-mi dați degetul cel mic și vă apuc de tot brațul!...
DOMNUL TÉPAN: Micuțule, dezleagă-i mîinile.
DOAMNA TÉPAN: Ei bine, pentru că domnul prizonier este atît de simpatic, o să petrecem o zi minunată, aici, pe cîmpul de luptă.
ZEPO: Vă rog nu mă numiți domnule prizonier. Spuneți-mi scurt: prizonierul.
DOAMNA TÉPAN: N-o să vă supărați?
ZEPO: Vai de mine, de loc.
DOMNUL TÉPAN: Ei bine, se poate spune că sînteți modest.
Zgomot de avioane.
ZAPO: Avioanele! Cu siguranță, o să ne bombardeze.
Zapo și Zepo se aruncă între saci și se ascund.
ZAPO (adresîndu-se părinților): Ascundeți-vă, la adăpost. Bombele o să vă cadă în cap.
Zgomotul avioanelor devine asurzitor. Imediat, bombele încep să cadă. Obuzele cad foarte aproape de scenă, dar nu-i ating. Vacarm asurzitor. Zapo și Zepo se ghemuiesc între saci. Domnul Tépan vorbește calm cu soția, care-i răspunde cu același ton liniștit. Nu se mai aude ce vorbesc din cauza bombardamentului. Doamna Tépan se îndreaptă spre unul din coșuri. Scoate din el o umbrelă. O deschide. Soții Tépan se adăpostesc sub umbrelă ca și cum ar ploua. Stau în picioare. Se leagănă de pe un picior pe altul, în cadență, și vorbesc despre treburile lor. Bombardamentul continuă. În sfîrșit, avioanele se depărtează. Liniște. Domnul Tépan întinde un braț de sub umbrelă pentru a se convinge că nu mai cade nimic din cer.
DOMNUL TÉPAN (adresîndu-se soției): Poți să-ți închizi umbrela.
Doamna Tépan se execută. Amîndoi se apropie de fiul lor și-i dau cîteva lovituri ușoare în spate cu umbrela.

DOMNUL TÉPAN: Haide ieșiți. S-a terminat bombardamentul.

Zapo și Zepo ies din ascunzătoare.

ZAPO: N-aveți nimic?

DOMNUL TÉPAN: Ce-ai vrea să i se întâmple lui taică-tău? *(Cu mândrie)* Doar cu bombișoare d-astea? Mă faci să rîd!

Din stînga intră doi soldați ai Crucii Roșii. Poartă o brancardă.

PRIMUL INFIRMIER: Pe aici sînt morți?

ZAPO: Nu, nimeni.

PRIMUL INFIRMIER: Sînteți sigur, n-ați observat nimic?

ZAPO: Sigur.

PRIMUL INFIRMIER: Nu-i nici măcar un mort?

ZAPO: V-am spus, nu-i nici unul.

PRIMUL INFIRMIER: Nici măcar un rănit?

ZAPO: Nici unul.

AL DOILEA INFIRMIER *(adresîndu-se Primului infirmier)*: Ei bine, acum sîntem liberi. *(Lui Zepo cu un ton persuasiv)*: Uitați-vă bine pe ici, pe colo, poate găsiți unul de prăsilă.

PRIMUL INFIRMIER: Nu mai stărui, ți-au spus clar: nu-i nici unul.

AL DOILEA INFIRMIER: Ce măgărie!

ZAPO: Îmi pare rău. Vă asigur că n-am făcut-o intenționat.

AL DOILEA INFIRMIER: Așa spune toată lumea. Nu există morți și n-a făcut-o intenționat.

PRIMUL INFIRMIER: Lăsați-l deci în pace pe domnul.

DOMNUL TÉPAN *(serviabil)*: Dacă v-am putea ajuta cu ceva, o facem cu plăcere. La dispoziția dumneavoastră.

AL DOILEA INFIRMIER: Ei bine, dacă o să continuăm așa nu știu ce-o să ne spună căpitanul.

DOMNUL TÉPAN: Dar despre ce-i vorba?

PRIMUL INFIRMIER: Foarte simplu: în vreme ce pe alții îi dor încheieturile miinilor transportînd cadavre și răniți, noi n-am găsit încă nimic. Și nu pentru că n-am fi căutat!

DOMNUL TÉPAN: Ah, da, e în adevăr supărător. *(Lui Zapo)*: Ești sigur că nu sînt morți?

ZAPO: Firește, tată!

DOMNUL TÉPAN: Te-ai uitat sub saci?

ZAPO: Da, tată.

DOMNUL TÉPAN *(mînios)*: Atunci spune-le imediat: nu vrei să faci nimic ca să-i ajuți pe acești domni atît de drăguți.

PRIMUL INFIRMIER: Nu-l certați! Lăsați-l în pace. Să sperăm c-o s-avem mai mult noroc în vreo tranșee, unde o să-i găsim pe toți morți.

DOMNUL TÉPAN: Aș fi încîntat.

DOAMNA TÉPAN: Și eu. Nimic nu-mi face atîta plăcere, ca oamenii ce-și iau meseria în serios.

DOMNUL TÉPAN *(indignat, vorbind spre culise)*: Atunci nu facem nimic pentru acești domni?

ZAPO: Dacă ar depinde numai de mine, i-aș fi servit de mult.

ZEPO: Pot să spun la fel.

DOMNUL TÉPAN: Hai să vedem; nici unul din voi nu-i nici măcar rănit?

ZAPO *(rușinat)*: Nu, eu nu.

DOMNUL TÉPAN *(lui Zepo)*: Nici dumneavoastră?

ZEPO *(rușinat)*: Nici eu. N-am avut niciodată noroc!

DOAMNA TÉPAN (*mulțumită*): Da, îmi amintesc! Azi dimineată curățind ceapă m-am tăiat la deget. Ei, asta-i pentru dumneavoastră?

DOMNUL TÉPAN: Firește. (*Entuziasmat*) O să te transporte imediat.

PRIMUL INFIRMIER: Nu, nu ține. Cu doamnele, nu merge.

DOMNUL TÉPAN: Nu v-am ajutat deloc!

PRIMUL INFIRMIER: Nu-i nimic.

AL DOILEA INFIRMIER: Poate ne scoatem pîrleala din alte tranșee.

Se pregătesc s-o pornească în marș.

DOMNUL TÉPAN: Nu vă necăjiți! Dacă găsim un mort vi-l păstrăm! Nu-i nici un pericol, nu-l dăm altora.

AL DOILEA INFIRMIER: Mulțumim, mulțumim domnule.

DOMNUL TÉPAN: Pentru nimic, dragă, n-are nici o importanță.

Infirmerii își iau rămas bun. Toți patru răspund. Infirmerii ies.

DOAMNA TÉPAN: Ce plăcut e să petreci o duminică pe cîmpul de luptă! Întîlnești totdeauna oameni simpatici. (*Tăcere*). Dar de ce sînteți dușmani?

ZEPO: Nu știu, nu prea sînt instruit.

DOAMNA TÉPAN: Sînteți dușmani de cînd v-ați născut sau ați devenit pe urmă?

ZEPO: Nu știu nimic, nu știu nimic.

DOMNUL TÉPAN: Atunci, cum ați ajuns să participați la război?

ZEPO: Într-o zi stăteam acasă; tocmai reparam fierul de călcat al mamei mele; atunci a venit un domn și mi-a spus: «Dumneavoastră sînteți Zepo? — Da. — Bine, trebuie să mergi la război!» Atunci i-am răspuns: «La ce război?» Și mi-a spus: «Va să zică nu citești ziarele? Ce ignorant!» I-am răspuns că așa-i, dar poveștile de război...

ZAPO: Ca la mine, exact ca la mine.

DOMNUL TÉPAN: Da, au venit să mă caute și pe mine.

DOAMNA TÉPAN: Nu, n-a fost la fel, în ziua aceea nu reparai un fier de călcat, îți reparai mașina.

DOMNUL TÉPAN: Vorbeam de altele. (*Adresîndu-se lui Zepo:*) Continuați: pe urmă ce s-a întîmplat?

ZEPO: Atunci i-am spus că am o logodnică și dacă n-o duc la cinema duminică, se plictisește. Mi-a spus că asta n-are nici o importanță.

ZAPO: Ca la mine, exact ca la mine.

ZEPO: Atunci tatăl meu a coborît și mi-a spus că nu pot să mă duc la război pentru că n-am cal.

ZAPO: Tatăl meu a spus la fel.

ZEPO: Domnul a răspuns că nu mai e nevoie de cal și l-am întrebat dacă puteam să-mi iau logodnica. A spus nu. Atunci l-am mai întrebat dacă puteam să-mi iau mătușa ca să-mi facă joia o prăjitură cu cremă faină, după care mă ling pe buze.

DOAMNA TÉPAN (*observînd că a uitat*): Ah, da, crema!

ZEPO: Mi-a spus iar nu.

ZAPO: Ca și la mine.

ZEPO: De-atunci, uite stau așa totdeauna mereu singur în tranșee.

DOAMNA TÉPAN: Cred că tu și domnul prizonier, pentru că locuiți așa de aproape unul de altul și vă plictisiți la fel, ați putea să vă jucați după-amiezele împreună.

ZAPO: Vai, nu, mamă, mi-e prea frică, e un dușman.

DOMNUL TÉPAN: Haide, nu-ți fie frică!

ZEPO: Dacă ai ști ce ne-a istorisit generalul despre dușmani!

DOAMNA TÉPAN: Ce-a spus?

ZAPO: A spus că dușmanii sînt oameni foarte răi. Cînd fac prizonieri le pun pietricele în bocanci, ca să-l supere la mers.

DOAMNA TÉPAN: Ce îngrozitor! Ce sălbatici!

DOMNUL TÉPAN (lui Zepo, indignat): Și nu vă e rușine să faceți parte dintr-o armată de criminali?

ZEPO: Eu n-am făcut nimic! Nu stau rău cu nimeni.

DOAMNA TÉPAN: Vrea să ne cîștige făcînd pe sfîntulețul!

DOMNUL TÉPAN: N-ar fi trebuit să-l dezleg. Dacă se descoperă? Și e de-ajuns să-i întoarcem spatele și-o să ne pună pietricele în încălțăminte!

ZEPO: Nu fiți atît de răi cu mine.

DOMNUL TÉPAN: Dar cum ați vrea să fim? Sînt indignat. Știu ce-o să fac: mă duc să-l caut pe căpitan și am să-l rog să mă lase să iau parte la război.

ZAPO: N-o să accepte: ești prea bătrîn.

DOMNUL TÉPAN: Atunci o să-mi cumpăr un cal și o sabie și o să fac război pe socoteala mea.

DOAMNA TÉPAN: Bravo, dacă aș fi bărbat, aș face la fel.

ZEPO: Doamnă, de ce vă purtați așa rău cu mine? De altminteri vă mărturisesc: generalul nostru ne-a spus același lucru despre dumneavoastră.

DOAMNA TÉPAN: Cum a îndrăznit să spună o asemenea minciună?

ZAPO: Adevărat, chiar așa v-a spus?

ZEPO: Da, la fel.

DOMNUL TÉPAN: Poate a fost aceeași persoană care v-a vorbit la amîndoi.

DOAMNA TÉPAN: Dacă era chiar aceeași, ar fi putut măcar să schimbe cuvîntarea! Va să zică un fel de a spune același lucru la toată lumea.

DOMNUL TÉPAN (lui Zepo, schimbînd tonul): Încă un păhărel?

DOAMNA TÉPAN: Sper că v-a plăcut dejunul nostru?

DOMNUL TÉPAN: Oricum a fost mai bun ca duminica trecută.

ZEPO: Ce s-a-ntîmplat?

DOMNUL TÉPAN: Ei bine, am fost aici și am pus proviziile pe fața de masă. Pe cînd stăteam cu spatele, o vacă ne-a mîncat tot dejunul, pînă și șervețelele.

ZEPO: Atunci ce mîncău, vaca aia!

DOMNUL TÉPAN: Da, dar pe urmă, drept compensație, vaca a fost mîncată. (Rid.)

ZAPO (cître Zepo): Nu mai trebuia să ne fie foame.

DOMNUL TÉPAN: În cinstea dumneavoastră! (Toți beau.)

DOAMNA TÉPAN (lui Zepo): Și în tranșee, ce făceați să vă distrați?

ZEPO: Ca să mă distrez, îmi treceam timpul, făcînd flori de stofă. Mă plectiseam groaznic.

DOAMNA TÉPAN: Și ce făceați cu florile astea?

ZEPO: La început le trimiteam logodnicei, dar într-o bună zi mi-a spus că sera și pivnița erau pline de flori, că nu știa ce să mai facă cu ele și dacă nu m-ar supăra i-ar face plăcere să-l trimit altceva.

DOAMNA TÉPAN: Și ce-ați făcut?

ZEPO: Am încercat să învăț să fac altceva, dar n-am mai putut. Atunci am continuat să fac flori din stofă ca să-mi treacă timpul.

DOAMNA TÉPAN: Și pe urmă, le aruncați?

ZEPO: Nu, am găsit mijlocul de a le folosi: dăruiesc o floare pentru fiecare prieten care moare. Așa chiar dacă fac o mulțime, n-o să fie niciodată de ajuns!

DOMNUL TÉPAN: Ați găsit o soluție bună.

ZEPO (timid): Da.

ZAPO: Ei bine, eu tricotez ca să nu mă plectisesc.

DOAMNA TÉPAN: Bine, dar, spuneți-mi, toți soldații se prostesc ca voi?

ZEPO: Asta depinde de ce fac ca să se distreze.

ZAPO: În privința asta, totuna-i!

DOMNUL TÉPAN: Atunci să oprim războiul.

ZEPO: Cum?

DOMNUL TÉPAN: Foarte simplu: tu o să spui prietenilor tăi că dușmanii nu vor să se mai războiască, și dumneavoastră spuneți același lucru colegilor. Și toată lumea o să se ducă acasă.

ZAPO: Formidabil!

DOAMNA TÉPAN: Așa ai putea să termini de reparat fierul de călcat.

ZAPO: Cum de nu mi-a trecut prin cap mai curînd ideea asta strașnică?

DOAMNA TÉPAN: Numai taică-tău poate să aibă asemenea idei: nu uita că-i un vechi elev al Școlii normale, și filatelist.

ZEPO: Dar ce-o să facă mareșalii și caporalii?

DOMNUL TÉPAN: O să li se dea ghitare și castagnete ca să se potolească!

ZEPO: Foarte bună idee.

DOMNUL TÉPAN: Vedeți cît e de simplu! Totu-l aranjat.

ZEPO: O să aibă un succes nebun.

ZAPO: Prietenii mei o să fie strașnic de mulțumiți.

DOAMNA TÉPAN: Ce-ai zice să punem același pasodoble de adineaori ca să sărbătorim acest eveniment?

ZEPO: Perfect.

ZAPO: Da, mamă, pune discul.

Doamna Tépan pune discul. Întoarce manivela. Nu se aude nimic.

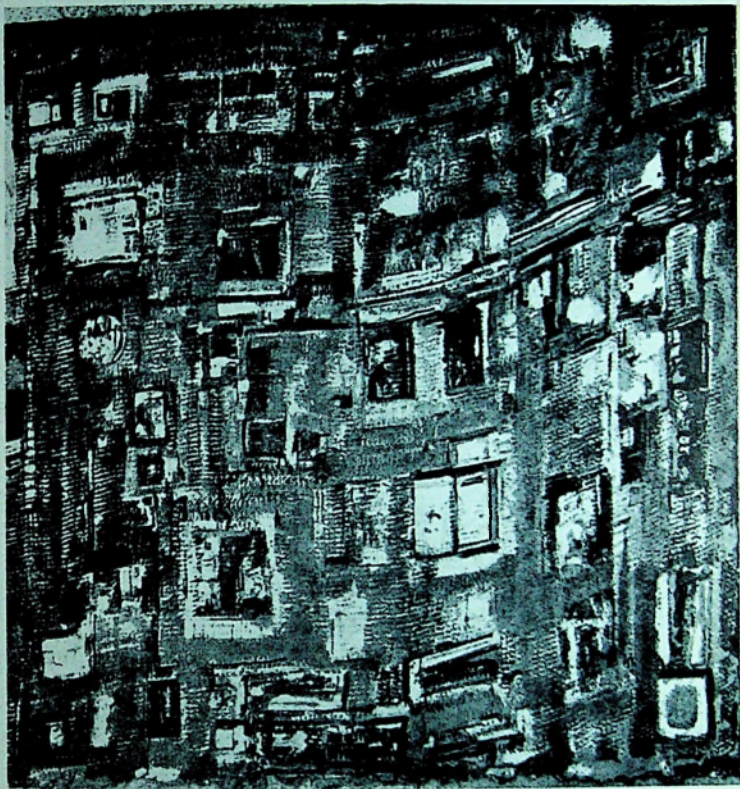
DOMNUL TÉPAN: Nu se aude nimic.

DOAMNA TÉPAN (*apropiindu-se de patefon*): Ah, m-am înșelat, în loc să pun un disc, am pus un basc!

Pune discul. Se aude același pasodoble voios. Zapo dansează cu Zepo și doamna Tépan cu soțul ei. Toți sînt foarte bine dispuși. Se aude zbîrniitul telefonului de campanie. Nici unul din cele patru personaje nu-l aude. Continuă foarte preocupăți să danseze. Telefonul sună încă o dată. Dansul continuă. Bătălia reîncepe cu larma bombelor ce explodează, împușcături și țîlîitul gloanțelor de mitraliere. Toți patru nu observă nimic și continuă să danseze veseli. O rafală de mitralieră îi seceră pe toți. Cad la pămînt, țepeni — morți. Un glonț a atins patefonul: discul repetă mereu melodia. Se aude muzica discului pînă la sfîrșitul piesei. Din dreapta intră cei doi infirmieri. Poartă o brancardă goală. Imediat cade cortina.

Madrid, 1952.

În românește de ALEXANDRU BACIU

▲ Camera colecționarului

VIEIRA DA SILVA

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

◀ Cuvîntul

Secolul 20
Om agiu

Festival | GEORGE ENESCU
București
1967

molto lento, strascinandosi ^{molto}
cost. — a t.

poco
cost.

191

(1 = 46)

Handwritten musical score for a symphony orchestra, featuring staves for various instruments including strings (Violins I & II, Violas, Cellos, Double Basses), woodwinds (Flutes, Oboes, Clarinets, Bassoons, Saxophones), brass (Trumpets, Trombones, Tuba, Euphonium), and percussion (Timpani, Snare Drum, Cymbals, etc.). The score is written in a single system, showing measures 1 through 10. The notation includes notes, rests, and dynamic markings such as *pp* (pianissimo) and *mp* (mezzo-piano). The score is handwritten and appears to be a working draft.

Nu-mi aduc exact aminte când am văzut pentru întâia oară pe Enescu. (Efect curios de memorie! Trecutul a rămas într-o perspectivă atât de imensă, încât ceea ce s-a salvat de întinerire apare ca și cerul cu stelele într-un plan cu două dimensiuni). Va fi fost înainte de 1916 sau după 1918? Eram oricum un adolescent. Neavînd la îndemînă nici Atlanticul nici Pacificul, contemplam aproape în fiecare după-amiază modestele ape ale lacului Cîsmigiu. Atunci, într-o zi, a trecut prin preajma mea, venind dinspre Str. Schitu Măgureanu, un om care m-a uimit prin măreția surîsului său și în care am recunoscut pe Enescu. Într-o mîină ținea un sicriș asemeni unui sarcofag de copil de faraon, o cutie de fapt pentru două viori. Pășea modest, după vocabularul curent, nu distant și nici familiar, nu teatral abstras dar nici amestecat cu strada. Mi s-a părut un zeu. Tot ce-am citit, scris de alții, despre marele muzician, se acordă cu această întîie imagine. De o rară frumusețe, impusă de ordinea spiritului, omul avea un facies neconvulsiv. Alții în aceleași condiții inspiră placiditatea, Enescu entuziasma ca o coloană greacă. Este cu neputință ca muzicianul să fi cunoscut vreodată tortura invidiei sau viermele neîncrederii. Vibrațiile muzicii reprezentau pentru el o a doua circulație sanguină, era zîmbitor fiindcă trăia de două ori viața. Undele muzicii au ca și valurile mării darul de a lustrui fețele marilor maeștri, de a le da o netezime de sticlă antică.

Ultima dată l-am văzut pe Enescu, acum peste zece ani, acompaniind la pian pe Yehudi Menuhin. Puțin încovoiat din spate, avea acum, la întâia vedere superficială, un aspect hoffmannesc. Își aluneca degetele pe claviatură ca un violonist pe coarde, apăsînd clapa cu o prudență delicată, spre a nu dezlănțui ecouri exagerate. Schimbînd imaginea, părea mai mult un harpist. Cu ochii întredeschiși, își contempla pieziș elevul, și fața lui era fericită. Am recunoscut figura zeească de altă dată, răpită de armonii însă mai focoasă, ca a unui soare care înainte de a apune se împurpurează. Acum maestrul era în plina frenezie a încheierii operei lui de compozitor.

GEORGE CĂLINESCU

▲ ENESCU și MENUHIN

◀ Pagină de partitură la Oedip, copie de Enescu

©Asociația Ziaristilor Independenți din România

... În seara aceea, cînd pianul și vioara se tînguiau ca două păsări care-și răspund, am cugetat la Sonata lui Franck, mai cu seamă cîntăc de Enescu...

MARCEL PROUST

Dintre toți muzicienii pe care i-am cunoscut, îl consider pe Enescu cel mai complet, deoarece avea cele mai largi vederi, iar în creațiile sale artistice atingea culmile perfecțiunii. Și apoi trebuie să vorbesc despre demnitatea, modestia, puterea morală, pe care totdeauna le-am admirat la el. Într-o epocă în care reclama are înțietate, scumpul și marele meu prieten rămîne o pildă a artistului conștiincios care-și făurește neclintit opera, opera sa proprie, lăsînd la o parte zgomotoasele și trecătoarele frivolități pline de pretențiuni ale așazișilor « inovatori ». Acest fericit echilibru între marea valoare a muzicianului și senina cumpătare a omului, face din George Enescu una dintre figurile cele mai minunate și atrăgătoare ale timpului nostru.

... Îl socot pe Enescu drept unul dintre cele mai mari genii ale muzicii moderne în sensul bun al acestui cuvînt...

1955, 1962.

PABLO CASALS

... Ne găsim în prezența operei capitale a unuia dintre cei mai mari maeștri; ea poate fi comparată cu cele mai înalte culmi ale artei lirice. Partitura operei Oedip este tot atât de depărtată de succedaneele wagneriene ca și de pașișele debussyene sau pucciniene. Ea este de o absolută originalitate și de o putere dramatică pur și simplu formidabilă. Dacă, în orice alt domeniu, un artist ar fi dat o operă asemănătoare, ea ar fi reprezentată în mod continuu, oferită admirației publicului și nu rezervată doar atenției muzicienilor capabili de a o descifra cu familiaritate.

1955.

ARTHUR HONEGGER

... Mi-am continuat studiile în Europa, dar nu am traversat Oceanul pentru plăcerea de-a cunoaște vechiul continent. Părinții mei voiau pur și simplu să întâlnească pe maeștrii de care aveam nevoie și care se găseau la un moment dat numai în Europa. Ei n-ar fi șovăit să mă ducă și-n Marte, dacă « maeștrii » ar fi locuit acolo. Dar dacă ne-am oprit la Paris în 1927, totul a fost numai pentru scumpul și nobilul meu prieten George Enescu, care se afla în Franța în acest timp. Întorcându-se la Sinaia l-am urmat și eu în România. Am mers în Carpați să studiez pe Bach, Beethoven, Mozart, Brahms...

De atunci am o imensă recunoștință față de omul de caracter și marele muzician care este George Enescu și care mi-a transmis concepția și pasiunea sa față de artă, pasiune profundă și rebelă față de orice compromis.

Dacă Enescu ar fi locuit în orașul meu natal, San Francisco, n-aș fi consimțit niciodată să duc viața aceasta de nomad, să umblu prin lume, din oraș în oraș, din țară în țară, în căutarea muzicianului care să mă ajute cu sfaturile și criticile lui. De fiecare dată când am posibilitatea, petrec luni întregi alături de George Enescu, cîntînd muzică de cameră cu el și interpretînd în fața lui compozițiile vechi și moderne pe care n-am avut încă ocazia să le învăț și să le asimilez. Deci nu atmosfera europeană, ci atmosfera personală a lui Enescu e aceea care mă ajută și mă inspiră.

1934.

YEHUDI MENUHIN

Concepția dumneavoastră artistică este profund originală și convingătoare și sînt sigur că mulți dintre tinerii violoniști vă vor urma exemplul. E atît de multă poezie și tot atît avînt romantic ! V-am ascultat ieri cu multă emoție și ca urmare aș vrea să compun o nouă lucrare pentru vioară și orchestră.

Compozitorii și muzicologii români contemporani vor studia desigur în adîncime întreaga moștenire creatoare a lui Enescu, pentru că, după părerea mea, prin ea se trasează căile de dezvoltare ale muzicii României noi și libere.

1946, 1955

ARAM HACIATURIAN

Oaspeți al festivalurilor
« GEORGE ENESCU »

CLAUDIO ARRAU

SIR JOHN BARBIROLI

ZUBIN MEHTA

CARLO ZECCHI

văzuți de SILVAN

JULIO CORTÁZAR

Sfîrşitul jocului

În zilele călduroase, ne duceam să ne jucăm, cu Leticia şi Holanda pe şinele din Central Argentino. Aşteptam ca mama şi mătuşa Ruth să-şi înceapă siesta, pentru a ne putea strecura pe poarta albă. Mama şi mătuşa Ruth erau întotdeauna supărate după ce spălau vasele, mai ales cînd Holanda şi cu mine ştergeam farfuriile; mereu se iscau tot felul de discuţii, scăpam linguriţele pe jos, bîlmăjeam fraze pe care numai noi le înţelegeam, şi în general era o ambianţă în care mirosul de grăsimi, miorlăiturile lui José şi întunericul din bucătărie sfîrşeau cu o ceartă cumplită şi cu tevatura de rigoare. Holanda se specializase în a provoca acest soi de scandaluri, de pildă lăsînd să cadă un vas abia spălat în ligheanul cu apă murdară, sau amintind, chipurile ca din întîmplare, că în casa familiei Loza existau doi servitori care făceau toată treaba. Eu aveam alte metode, preferam să o montez pe mătuşa Ruth spunîndu-i că o să-i crape mîinile dacă va continua să frece la cratiţe în loc să se ocupe numai de pahare sau de farfurii, pe care bineînţeles şi le rezerva întotdeauna mama, şi uite aşa se înfruntau pe tăcute, luptînd fiecare să-şi revendice treaba mai uşor de făcut. Cînd sfaturile şi nesfîrşitele amintiri de familie începeau să ne plictisească peste măsură, ne găseam o salvare eroică turnînd apă fierbinte pe spinarea motanului. Proverbul cu pisica care s-a fript e o

Julio Cortázar declara nu de mult, într-o conferinţă ținută în Cuba, că povestirile lui « aparțin genului numit fantastic din lipsa unui nume mai potrivit, și se opun celui fals realism care constă în a crede că toate lucrurile pot fi descrise și explicate așa cum socotea de la sine înțeles optimismul filozofic și științific al secolului al XVIII-lea, în cadrul unei lumi guvernate mai mult sau mai puțin armonios de un sistem de legi, de principii, de relații de la cauză la efect, de psihologii bine definite, de geografii perfecte cartografiate. În cazul meu, bănuiala că există și o altă ordine secretă și mai puțin comunicabilă, și fecunda descoperire a lui Alfred Jarry, pentru care adevăratul studiu al realității nu stă în legi ci în excepțiile la aceste legi, au fost cîteva dintre principiile directoare în căutările mele ce tindeau să depășească un realism mult prea naiv ». Din acest citat amplu se poate desprinde orientarea lui Cortázar spre acel « realism fantastic » prin care e de obicei caracterizată proza latino-americană a secolului nostru. Desigur, această formulă, capabilă să delimiteze în bloc proza latino-americană de cea

minciună gogonată, în afară de cazul că referința la apa rece se acceptă textual, pentru că José nu se ferea niciodată de apa fierbinte, ba chiar părea că bietul animal accepta de bună voie să-i turnăm pe spinare o jumătate de ceașcă cu apă la o sută de grade; sau poate ceva mai puțin — probabil că mult mai puțin — pentru că niciodată nu-i cădea părul. Parcă ardea Troia, și în balamucul încununat de splendidul și bemol al mătușei Ruth, în timp ce mama alerga să caute joarda pentru a ne da pedeapsa cuvenită, Holanda și cu mine dispăream în galeria boltită, în odăile goale din fund, unde Leticia ne aștepta citindu-l pe Ponson du Terrail, dracu știe de ce.

De obicei mama fugea după noi o bucată de vreme, dar cheful de a ne sparge capul îi trecea foarte repede, și pînă la urmă (noi încuiam ușa și îi ceream iertare cu emoționante gesturi teatrale) se plictisea și pleca repetind mereu aceeași frază: «O s-ajungă pe drumuri golancele astea». Drumurile pe care ajungeam erau cele din Central Argentino, după ce casa se cufunda în tăcere și vedeam motanul întinzîndu-se sub lămii, pentru a-și face și el siesta sa înmiresmată, în bîzîitul vies-pilor. Deschideam încetîșor poarta albă, și cînd o închideam la loc, era ca și cum un șuvoi, o eliberare ne-ar fi luat de mină, ne-ar fi cuprins tot trupul și ne-ar fi împins înainte. Atunci alergam pentru a ne lua avînt și a ne cățăra dintr-un salt pe terasamentul îngust al căii ferate și, cocoțate deasupra universului, contemplam în tăcere regatul nostru.

Regatul nostru era acesta: o curbă mare ce se sfîrșea tocmai în dreptul casei noastre; nu se vedea altceva decît pietrișul, traversele și curba dublă, iarba rară și pipernicită între bornele de piatră, unde mica, feldspatul și cuarțul — care sînt componentele granitului — străluceau ca niște diamante veritabile în soarele de la două după-amiază.

Cînd o zbugheam ca să cercetăm șinele (fără a zăbovi însă, căci ar fi fost primejdios să rămînem prea multă vreme acolo, nu atît din pricina trenului, cît pentru că cei de acasă ne-ar fi putut vedea) simțeam cum ne izbește în față dogoarea pietrelor, iar cînd ne opream în briza ce venea dinspre rîu, o căldură umedă ni se lipea de obraji și de urechi. Ne plăcea să flexionăm genunchii, să coborîm, să urcăm, să coborîm iar, pătrunzînd într-o zonă de căldură sau alta, studiînd-ne chipurile pentru a ne cîntări transpirația care în clipele acelea ni se părea ca o supă.

Și tot tăcute, priveam în depărtare șinele, sau rîul, de partea cealaltă, firicelul de apă de culoarea cafelei cu lapte.

europenă sau nord-americană, se dovedește insuficientă pentru caracterizarea fiecăruia din scriitorii care o ilustrează. De aceea atributul fantastic i se adaugă frecvent alte calificative, cum ar fi «magic» în cazul lui Miguel Angel Asturias și al lui Juan Rulfo. «mitic» în cazul lui Alejo Carpentier și al compatriotului lui Cortázar, argentinianul Jorge Luis Borges, ale cărui povestiri alcătuiesc, după opinia curentă, o adevărată «metafizică a miturilor înghețate». Înruind cu acesta din urmă și influențat de el, mai mult sub aspect stilistic, cum singur recunoaște cu mîndrie (de la Borges a deprins rigoarea, economia mijloacelor de expresie, concizia) Cortázar se deosebește totuși de compatriotul său în «substanța» operei sale. Pe cînd Borges vehiculează cu predilecție abstracțiuni metafizice, prototipuri, și impregnează totul de scepticismul său funciar, Cortázar, mai vital (dar totodată mai puțin «perfect») caută și propune semnificații imanente, e mai aproape de satiră decît de alegorie. Borges, maestru desăvîrșit al formei, pornește de obicei de la o idee, transformînd «cultura» în literatură, în timp ce Cortázar pornește

După această primă inspecție a regatului nostru, coboram pe terasament și ne așezam la umbra firavă a sălciiilor din fața gardului casei noastre, în dreptul porții albe. Aici era capitala regatului, orașul sălbatic și sediul central al jocului nostru. Prima care începea jocul era Leticia, cea mai fericită dintre toate trei și cea mai privilegiată. Leticia nu trebuia să șteargă vasele, nici să facă paturile, putea să-și petreacă ziua citind și jucându-se cu cuburile, iar noaptea avea voie să stea pînă mai târziu dacă dorea, nemaivorbind de odaia care era numai a ei, supa de oase și toate celelalte avantaje. Încetul cu încetul a început să facă uz de aceste privilegii, și începînd din vara trecută conducea jocul, dar eu cred că în realitate conducea regatul: cel puțin ea hotăra dinainte lucrurile, iar Holanda și cu mine încuviințam fără să crîcnim, aproape mulțumite. Probabil că lungile discursuri ale mamei despre felul în care trebuia să ne purtăm cu ea își făcuseră efectul, sau pur și simplu că o iubeam mult și nu ne supăra să ne fie șefă. Păcat că nu prea avea aspect de șefă — era cea mai scundă dintre toate trei și cea mai slabă. Și Holanda era slabă, iar eu niciodată n-am cîntărit mai mult de cincizeci de kilograme, însă Leticia era cea mai slabă dintre toate trei, și partea proastă era că lucrul acesta se vedea imediat la gît și la ceafă. Uneori spatele ei înțepenit o făcea să pară și mai slabă, și cum aproape că nu putea să miște capul în dreapta și-n stînga, făcea impresia unei scînduri de călcat molatic, din acelea îmbrăcate cu ceva alb, cum aveau în casa familiei Loza. O scîndură de călcat cu un capăt mai lat, pentru partea de sus, rezemată de perete. Și ne conducea.

Cea mai mare satisfacție era să ne închipuim că mama sau mătușa Ruth vor afla într-o zi de jocul nostru. Dacă izbuteau să afle, avea să se iște un tărăboi nemaipomenit. Și bemolul, și leșinurile, nesfîrșitele declarații de sacrificiu și devotament atît de rău răsplătite, potopul de invocări ale celor mai cumplite pedepse, încheiat cu prevestirea viitorului nostru, și anume că toate trei o să ajungem pe drumuri. Ultima amenințare ne lăsa întotdeauna paf, pentru că a ajunge pe drum ni se părea cît se poate de firesc.

Mai întîi Leticia ne trăgea la sorți. Foloseam pietricele ascunse în mînă, numărătoarea pînă la douăzeci și unu sau oricare altă regulă. Cînd numărăm pînă la douăzeci și unu, ne imaginam că mai sînt două sau trei fete și le puneam și pe ele la socoteală pentru a nu fi trase pe sfoară.

Dacă una din ele ieșea a douăzeci și una, o scoteam din grup și trăgeam din nou la sorți, pînă ce pica una dintre noi. Atunci Holanda și cu mine ridicam pia-

mai întotdeauna de la experiența sa personală. Depășind simpla consemnare, Cortázar, ca și Borges, interpretează această experiență, și aici intervine elementul fantastic, care slujește drept instrument al revelării unor semnificații mai adînci, ce scapă unei priviri superficiale. Frecvențele exagerări, cel mai adesea grotești, împingerea la limită a unor situații aparent banale, care în felul acesta se dovedesc a fi anormale, sînt procedee obișnuite în povestirile lui Cortázar.

Avînd, ca și Borges, un stil foarte personal, ușor de recunoscut, Cortázar folosește însă, spre deosebire de acesta, mai multe registre, ceea ce dă o mare varietate formală operei sale. Chiar povestirile alese de noi pentru traducere ilustrează cîteva facturi stilistice deosebite. Sfîrșitul jocului e o povestire despre copilărie, scrisă cu mijloacele realismului « tradițional », încercată de lirism și duioșie. Casa ocupată aparține unei alte facturi, poate cea mai caracteristică pentru autor. Ea poate fi interpretată ca o investiție în noi înșine și în lucrurile ce ne înconjoară. Frate și soră descoperă că vechea lor

ra și deschideam cutia cu podoabe. Presupunînd că Holanda era cea care cîștigase, Leticia și cu mine alegeam podoabele. Jocul era de două feluri: statui și măști. Măștile nu cereau podoabe, ci multă expresivitate; pentru invidie trebuie să scrișnești din dinți, să-ți crispezi mîinile și să te schimonosești în așa fel, încît să ai un aer veninos. Pentru milă, idealul era un chip angelic, cu ochii ridicați către cer, în timp ce mîinile ofereau ceva — o cîrpă, un cocoloș de pîine, o ramură de salcie — unui sărman orfan invizibil. Rușinea și teama erau ușor de mimat; invidia și gelozia cereau un studiu mai amănunțit. Podoabele erau destinate toate jocului de-a statuile, la care aveam o libertate absolută. Pentru ca o statuie să iasă frumos trebuie bine gîndit fiecare detaliu al veșmintelor. Cea care era trasă la sorți nu putea participa la selecție. Așa era regula. Cele două rămase se sfătuiau înainte, după aceea o împodobeau. Cea aleasă trebuia să-și alcătuiască statuia în funcție de podoabele cu care-o dichiseau celelalte două, și în felul acesta jocul devenea mult mai complicat și pasionant, pentru că adesea ele făceau niște alegeri cu totul aiurea și victima se pomenea împodobită cu lucruri care nu-i ajutau nicicum, și atunci nu depindea decît de agerimea ei ca să întruchipeze o statuie reușită. De regulă, cînd ne jucam de-a măștile, cea aleasă ieșea basma curată, dar la statui, s-a întîmplat nu o dată să iasă niște dezastre îngrozitoare. Ceea ce povestesc a mers o vreme, însă lucrurile s-au schimbat în ziua în care ni s-a aruncat din tren primul bilețel. Bineînțeles, măștile și statuile întruchipate nu erau numai pentru noi, căci ne-am fi plictisit repede. Regula era ca statuia sau masca să stea la marginea taluzului, ieșind din umbra sălcilor, și să aștepte trenul de două și opt minute, care venea dinspre Tigre¹. La această înălțime a Palermo²-lui trenurile trec destul de repede și nu ne rușinam să ne jucăm de-a statuile și de-a măștile. Aproape că nici nu-i vedeam pe cei care ședeau la geamuri, însă cu timpul am dobîndit o anumită rutină și știam că unii pasageri așteptau să ne vadă. Un domn cu părul alb și ochelari cu ramă de baga scotea capul pe fereastră și saluta masca sau statuia cu batista. Băieții care se întorceau de la Colegiu, stînd pe scări, ne strigau cîteva cuvinte în trecere, dar unii ne priveau cu seriozitate. De fapt, statuia sau masca nu vedea nimic din cauza efortului făcut pentru a rămîne neclintită, dar celelalte două, de sub sălcii, studiau cu

¹ Centru turistic situat la nord de Buenos Aires.

² Cartier periferic din Buenos Aires, aflat pe un teren înclinat.

casă, care păstrează amintirea strămoșilor, a pîrinților și a copilăriei lor, a fost « ocupată » în chip misterios. Faptul că nu se arată surprinși și se refugiază resemnați în salon ne face să bănuim că sînt alungați de propriile lor amintiri, de trecutul care-i covîrșește și le « ocupă » casa. Prezența permanentă a amintirilor li împiedică să ducă o viață autentică în prezent, și singura salvare este să arunce cheia, cucerindu-și astfel libertatea. Prin tratarea cu prefăcută indiferență, ca pe ceva firesc, a acestor situații neobișnuite, uneori chiar halucinante, Cortázar obține efecte artistice remarcabile.

Celelalte povestiri aparțin, evident, altei facturi. Cititorul e invitat să participe la « interpretarea » situațiilor înfățișate. Sugestiile sînt mai vagi, dar pînă la urmă, după un efort le descoperă, revelația capătă o pregnanță sporită. Ingeniozitatea și umorul sînt aici mai marcate decît în povestirile anterioare.

Ultima sa carte, romanul *Țîntarul*, este o încununare a întregii opere de pînă acum. S-a spus că pentru America Latină *Țîntarul* are semnificația pe care a avut-o pentru Europa

atenție efectul produs. Era într-o marți când a căzut bilețelul din cel de-al doilea vagon. A căzut foarte aproape de Holanda, care în ziua aceea întruchipa fatalitatea, și a ricoșat pînă la mine. Un bilețel îndoit de mai multe ori și legat de o piuliță. Era un scris de bărbat, destul de urît, și suna așa: «Foarte drăguțe statuițe. Călătoresc la al treilea geam din vagonul al doilea. Ariel B.»

Bilețelul ni s-a părut puțin cam rece, deși necunoscutul se ostenise să lege piulița și s-o azvîrle; totuși ne-a încîntat. Am tras la sorți pentru a stabili cine să-l păstreze și am cîștigat eu. A doua zi nici una n-avea chef de joc, fiecare vrînd să vadă cum arăta Ariel B., dar ne-a fost teamă că el va interpreta greșit dispariția noastră, așa că am tras la sorți și a ieșit Leticia. Ne-am bucurat mult, eu și Holanda, pentru că Leticia era foarte bună ca statuie, sărmana creatură l Paralizia aproape nici nu se cunoștea cînd ședea nemîșcată, și era capabilă de expresii de o mare noblețe. Ca măști, alegea întotdeauna generozitatea, mila, sacrificiul, renunțarea. Pentru statui, căuta stilul Venerei noastre din salon, căreia mătusa Ruth îi spunea Venus din Nil.

În ziua aceea i-am ales podoabele cele mai frumoase, ca Ariel să-și facă o impresie bună. Am acoperit-o cu o bucată de catifea verde, în chip de tunică, și i-am pus o coroană de salcie în păr. Cum purta mîneci scurte, părea chiar o statuie greacă. Leticia se exersă cîteva clipe la umbră, și hotărîrăm că ne vom arăta și noi, și-l vom saluta pe Ariel, cu discreție, însă cu multă amabilitate.

Leticia a fost magnifică, nu i s-a clintit nici măcar un deget cînd a trecut trenul. Cum nu putea întoarce capul, și l-a dat pe spate, lipindu-și brațele de trup atît de strîns, încît chiar părea că nu le are; în afară de verdele tunicii, aveai impresia că o privești chiar pe Venus din Nil.

La al treilea geam al celui de al doilea vagon văzurăm un băiat cu cîrlionți blonzi și cu ochi strălucitori, care ne zîmbi larg cînd descoperi că Holanda și cu mine îl salutăm. Trenul trecu într-o secundă, dar la patru și jumătate încă mai discutăm dacă se îmbrăca în culori deschise, dacă purta cravată roșie și dacă era nesuferit sau simpatic. Joi, eu am mimat masca deznădejdiei și am primit alt bilețel care spunea: «Toate trei îmi plăceți mult. Ariel». Scotea capul și un braț pe fereastră și ne saluta rîzînd. Îi dădeam cam optsprezece ani (deși eram convinse că nu avea mai mult de șaisprezece) și căzurăm de acord că se întorcea zilnic de la vreun colegiu englez. Cel mai sigur din toate era colegiul englez — nu puteam admite vreun individ oarecare. Se vedea că Ariel era «foarte bine».

romanul Ulise al lui Joyce. Este o operă de maturitate a unui scriitor care s-a maturizat încet (prima carte a publicat-o la treizeci și șase de ani), o operă de mare suflu poetic, care oferă una dintre cele mai profunde și originale viziuni ale realității sociale și culturale latino-americane. Prin ea, Cortázar se integrează orientării «noului roman latino-american», reprezentată de Carpentier, Fuentes, Vargas Llosa etc., realizînd o sinteză a preocupărilor naționale și universale. În Ținșarul se întîlnesc toate temele literaturii lui Cortázar. Scriitorul a realizat o lume coerentă în care elementele realiste și cele fantastice se împletesc indisolubil. Ironia capătă un loc mult mai important decît în povestiri. Criticul cuban Antón Arrufat vede în acest roman al lui Cortázar «o mare tragicomedie, o operă bufă, amestec de patetism și umor, tratînd despre lipsa de autenticitate a vieții latino-americane, despre falsitatea formelor, despre instabilitatea valorilor culturale... E o caricatură dureroasă, un esperpento».

A. I.

Întîmplător, Holanda avu norocul fantastic de a fi trasă la sorți trei zile la rînd. Întrecîndu-se pe sine însăși, închipui masca deziluziei, apoi a hoției, și o statuie foarte greu de realizat, de balerină, sprijinindu-se numai pe un picior, chiar din clipa în care trenul intra în curbă. Ziua următoare am ieșit eu și după aceea din nou; tocmai cînd întruchipam masca groazei, m-am pomenit aproape în nas cu un bilețel de la Ariel, pe care la început nu l-am înțeles: «Cea mai nostimă e cea leneșă». Leticia a fost ultima care a priceput, și atunci am văzut-o că se înroșește, s-a retras de o parte, iar Holanda și cu mine ne priveam puțin înciudate. Primul lucru care ne-a trecut prin cap, exprimîndu-l ca pe o sentință, a fost că Ariel e un tîmpit, însă nu puteam să-i spunem asta Leticiei, bietul înger, cu sensibilitatea ei și cu crucea pe care o purta în spate. Ea nu scoase o vorbă, dar înțelegînd pare-se că bilețul era al ei, și l-a păstrat. În ziua aceea am ajuns acasă destul de tîrziu și seara nu ne-am mai jucat de-a junta. În timpul mesei, Leticia a fost foarte veselă, și mama se uită de vreo două ori la mătusa Ruth, ca și cum ar fi vrut s-o ia martoră la propria-i bucurie. Zilele acelea tocmai i se făcea un nou tratament fortificant Leticiei și după toate semnele se simțea într-adevăr minunată. Înainte de a adormi, Holanda și cu mine discutamăm întîmplările. Nu ne supăra bilețelul lui Ariel, căci dintr-un tren în mers lucrurile se văd așa cum se văd, însă ni se părea că Leticia profită peste măsură de avantajul pe care-l avea asupra noastră. Știa că nu-i vom spune nimic, și într-o casă în care există cineva cu un defect fizic și pe deasupra foarte orgolios, toți se prefac că-l ignoră, începînd chiar cu bolnavul, sau mai degrabă se fac că nu știu aceea ce știe celălalt. Însă nici să sari așa peste cal nu e bine, și felul în care Leticia s-a purtat la masă sau cum și-a înșușit bilețelul era prea de tot. În noaptea aceea eu am avut iar coșmarurile mele cu trenuri: mergeam în zorii zilei pe nesfîrșite terasamente de căi ferate, pline de șine cu noduri, în depărtare vedeam luminile roșii ale locomotivei care venea și calculam înspăimîntată dacă trenul va trece prin stînga mea, fiind terORIZATĂ în același timp de ideea că poate sosi și un rapid din spate, sau, și mai rău, că unul din trenuri va deraia și va veni peste mine. Dar a doua zi dimineată am uitat, pentru că Leticiei i-a fost foarte rău chiar de cînd s-a trezit și a trebuit s-o ajutăm să se îmbrace. Ni s-a părut că se căia întrucîtva de cele petrecute ieri și am fost mai bune cu ea, spunîndu-i că durerile se datorau faptului că mersese prea mult pe jos și că poate cel mai bine era să rămînă în camera ei și să citească ceva. Ea nu ne-a spus nimic, dar la prînz a venit la masă și, întrebată de mama, a răspuns că se simte mult mai bine și că aproape n-o mai doare spatele. Cînd a spus asta, s-a uitat la noi.

În după-amiaza aceea am ieșit cîștigătoare eu. Dar în clipa aceea mi-a venit nu știu ce și i-am spus Leticiei că-i ofeream locul meu, desigur fără a-i da de înțeles de ce. Că el o prefera pe ea, că o privea pînă nu mai putea. Cum la tragerea la sorți ieșise statuie, i-am ales niște podoabe simple, pentru a nu-i complica existența, iar ea inventă un fel de prințesă, o chinezoaică, cu un aer pudic, care privea în pămînt și-și împreuna mîinile, așa cum fac prințesele chinezoaice. Cînd sosi trenul, Holanda se retrase sub sălcii, însă eu m-am uitat și am văzut că Ariel nu avea ochi decît pentru Leticia. L-am urmărit cu privirea pînă cînd trenul a intrat în curbă, iar Leticia stătea nemișcată și deci nu știa că el o privește așa. Însă cînd a venit să se odihnească sub sălcii mi-am dat seama că știa, și că i-ar fi plăcut să rămînă așa, gătita cu podoabele, toată după-amiaza, toată noaptea.

Miercuri am tras la sorți numai Holanda și eu, deoarece Leticia ne-a spus că nu-i drept să mai participe. A cîștigat Holanda, cu norocul ei blestemat, dar scrisoarea lui Ariel a căzut lingă mine. Cînd am ridicat-o, primul impuls a fost să

o dau Leticiei, care nu scotea o vorbă, dar m-am gândit că nu trebuie să-i fac chiar toate gusturile și am deschis-o pe-ndelete.

Ariel anunța că în ziua următoare avea să coboare la stația din apropiere și că va veni pe rambleu pentru a sta puțin de vorbă. Totul era scris îngrozitor, însă fraza finală era frumoasă: «Salut cele trei statui cu multă stimă». Îscălitura părea un fel de cange, cu toate că se remarcă o oarecare personalitate.

În timp ce-i scoteam podoabele Holandei, Leticia mă privi de cîteva ori. Am citit tare mesajul și nimeni n-a făcut nici un comentariu, ceea ce m-a enervat, pentru că la urma urmei mîine venea Ariel, așa că trebuia să ne gândim la această surpriză și să luăm o hotărîre. Dacă se afla în casă, sau dacă printr-un ghinion vreuna dintre fetele Loza s-ar fi apucat să ne spioneze, invidioase cum erau stîr-piturile alea, desigur că ar fi izbucnit un scandal monstru. Afară de aceasta, se întîmpla foarte rar să rămînem tăcute într-o astfel de împrejurare, aproape fără să ne privim, în timp ce strîngeam podoabele și ne înapoiam pe poarta albă.

Mătușa Ruth nu ne-a certat, pe mine și pe Holanda, că i-am făcut baie lui José; a luat-o pe Leticia pentru a-i face tratamentul și în sfîrșit am putut să ne vîrșăm focul în liniște. Ni se părea minunat că venea Ariel, niciodată nu avusesem un astfel de prieten, căci pe vărul nostru, Tito, nu-l puneam la socoteală — un terchea-berchea care se juca doar cu cuburile și credea în prima comuniune. Eram foarte nervoase din pricina așteptării, și José a plătit oalele sparte, sărmanul. Holanda a fost mai de treabă și i-a copiat tema Leticiei. Eu nu știam ce să mai cred, pe de o parte mi se părea îngrozitor ca Ariel să afle, și totuși era cîntat ca lucrurile să fie limpezite, pentru că nimeni nu trebuie să-i facă rău celuiilalt. Eu, una, voiam ca Leticia să nu sufere, căci îi era de ajuns crucea pe care o ducea în spate, și-acum mai era și noul tratament și toate celelalte.

Seara, mama se miră văzîndu-ne atît de cuminți și ne spuse: ce minune, nu cumva ne-au mîncat limba șoarecii, apoi se uită la mătușa Ruth și amîndouă bănuiau, desigur, că am făcut vreo boroboată și că ne mustră conștiința. Leticia a mîncat foarte puțin și a spus că se simte rău și că vrea să se ducă în camera ei și să citească Rocambole. Holanda îi oferi brațul, cu toate că nu-i prea plăcea asta, iar eu am început să împletesc, lucru pe care-l fac numai cînd sînt nervoasă. De două ori am vrut să mă duc în odaia Leticiei, nu-mi puteam explica ce făceau ele două acolo, singure, însă Holanda se întoarce cu un aer foarte grav și se așază lîngă mine fără să scoată o vorbă, pînă ce mama și mătușa Ruth strînseră masa. «Ea nu merge mîine. I-a scris o scrisoare și-a zis că dacă el întreabă insistent, să i-o dăm» — și deschizînd puțin buzunarul bluzei îmi arătă un plic violet. Apoi ne-a chemat să ștergem farfuriile și în noaptea aceea am adormit aproape imediat, din pricina atîtor emoții și obosite pentru că-l îmbăiaserăm pe José.

A doua zi era rîndul meu să mă duc la piață după cumpărături și toată dimineața n-am văzut-o pe Leticia, care n-a ieșit din camera ei. Înainte de a fi chemată la masă, am intrat o clipă la ea, și am găsit-o rezemată lîngă geam, cu multe perne la spate și cu volumul al IX-lea de Rocambole alături. Se vedea că se simte prost, dar începu să ridă și-mi povesti de o albină care nu găsea ieșirea și de un vis caraghios pe care l-a avut. Eu i-am spus: păcat că nu vrea să vină la sălcii, dar mi-a venit atît de greu să fiu convingătoare. «Dacă vrei, putem să-i explicăm lui Ariel că ești tulburată», i-am propus, dar ea zicea că nu, ba că e foarte liniștită. Am insistat totuși să vină, argumentînd că adevărata dragoste nu cunoaște piedici și alte idei frumoase pe care le învățasem din *El Tesoro* și *Juventud*, dar îmi venea tot atît de greu să-i vorbesc, pentru că ea se uita pe fereastră și părea că acuș va începe să plîngă. Pînă la urmă am plecat, spunîndu-i că mama are nevoie de mine. Prînzul a durat o veșnicie și Holanda încasă o palmă de la mătușa Ruth, pentru

că a pătat fața de masă cu sos. Nu mai țin minte cum am șters farfuriile, dar într-o clipă am ajuns la sălcii și la două ne îmbrățișam fericite și de loc geloase una pe alta. Holanda îmi înșiră tot ce trebuia să-i spunem despre statuile noastre, pentru că Ariel să-și facă o bună impresie, deoarece băieții de liceu disprețuiesc fetele care n-au decât școala primară și nu învață decât croiala și broderia la gherghef. Când a trecut trenul de două și jumătate, Ariel ne făcu semne cu brațele, plin de entuziasm, iar noi, cu batistele noastre gravate, i-am făcut semne de bun-venit. Douăzeci de minute după aceea l-am văzut apropiindu-se pe rambreu, și era mai înalt decât credeam și îmbrăcat tot în gri.

Nu-mi amintesc bine despre ce am vorbit la început, el era destul de timid, deși avusese curajul să vină și să ne arunce bilețelele, și spunea lucruri bine gândite. După aceea ne-a lăudat mult statuile și măștile și ne-a întrebat cum ne cheamă și de ce lipsește a treia. Holanda i-a explicat că Leticia n-a putut veni iar el ne spuse că-i pare rău și că Leticia e un nume frumos. După aceea ne-a istorisit câteva întâmplări de la «Industrial», care, din păcate, nu era un colegiu englez, și vru să știe dacă-i vom arăta podoabele. Holanda ridică piatra și-l lăsarăm să le vadă. Părea să-l intereseze mult, luă în mîini câteva podoabe și spuse: «Pe asta o avea Leticia într-o zi» sau «Asta a fost pentru statuia orientală», înțelegînd prin asta statuia chinezească. Ne-am așezat la umbra unei sălcii, iar el părea mulțumit și totuși distrat, se vedea că mai zăbovește numai pentru că era bine crescut. Când discuția începu să lîncezească, și asta ne-a durut mult pe amîndouă, Holanda se uită la mine de cîteva ori. Am fi vrut să plecăm cît mai repede, sau ca Ariel să nu fi venit niciodată. Ne mai întrebă o dată dacă Leticia e bolnavă și atunci Holanda s-a uitat la mine, iar eu mă gîndeam că o să-i răspundă doar că Leticia n-a putut veni. Ariel desena pe pămînt, cu o crenguță, figuri geometrice și din cînd în cînd își întorcea privirile spre poarta albă și noi știam la ce se gîndește, de aceea Holanda a făcut bine scoțînd plicul violet și înmîinîndu-i-l, iar el a rămas uluit, cu plicul în mînă, apoi s-a înroșit tare, în timp ce Holanda îi spunea că e de la Leticia, și și-a pus plicul în buzunarul dinăuntru al hainei, nevrînd să-l citească în fața noastră. Am mai stat puțin, apoi ne-a zis că i-a făcut mare plăcere și e încîntat că a venit, dar mîna îi era moale și antipatică, astfel încît a fost mai bine că vizita s-a sfîrșit, cu toate că mă țirziu nu făceam altceva decît să ne gîndim la ochii săi cenușii și la zîmbetul lui trist. Și ne mai gîndeam și la felul cum s-a îndepărtat, spunîndu-ne: «Adio», un salut pe care niciodată nu l-am auzit în casa noastră și care mi s-a părut divin și poetic. l-am povestit tot Leticiei, care ne aștepta sub lămiul din curte, iar eu aș fi vrut s-o întreb ce conținea scrisoarea ei, dar m-am abținut, nu știu de ce, poate pentru că Leticia închisese plicul înainte de a-l încredința Holandei, așa că nu i-am mai spus nimic, doar i-am povestit cum arăta Ariel și de cîte ori a întrebat de ea — și nu era ușor de spus pentru că era ceva frumos și trist totodată, și ne dădeam seama că Leticia se simte nespul de fericită, și puțin lipsea să nu plîngă, și atunci noi i-am spus că mătușa Ruth are nevoie de noi și am lăsat-o privind la viespile din lămi.

În seara aceea, cînd ne-am dus la culcare, Holanda mi-a spus: «De mîine se sfîrșește jocul, ai să vezi». Totuși, se înșelase, deși nu pe de-a-ntregul, căci a doua zi, după ce-am luat masa, Leticia ne-a făcut semnul cunoscut. Noi ne-am dus să spălăm vasele, destul de îmbufnate și puțin furioase, pentru că asta ni se părea o nerușinare din partea Leticiei, și nu era frumos. Ea ne-a așteptat la poartă și mai-mai să murim de spaimă cînd, ajungînd la sălcii, am văzut-o scoțînd din buzunar colierul de perle al mamei și toate inelele, pînă și pe cel mare, cu rubin, al mătușii Ruth. Dacă fetele lui Loza ne-ar fi spionat și ne-ar fi văzut cu bijuteriile, mai mult ca sigur că mama ar fi aflat imediat și ne-ar fi omorît în bătaie,

stîrpiturile ! Dar Leticiei nu-i era frică, și ne-a spus că dacă o să se întîmple așa ea singură răspunde. « Aș vrea să-mi spună mie azi ceva », adăugă fără să ne privească. Noi am scos deci podoabele, și pe neașteptate am vrut să fim bune cu Leticia, să-i facem toate gusturile și asta poate pentru că în fond îi mai păstram un pic de ciudă. Cum în ziua aceea trebuia închipuită o statuie, i-am ales lucruri frumoase, care se potriveau cu giuvaerurile, multe pene de păun, pentru a i le prinde în păr, o piele care de departe părea o vulpe argintie, și un voal roșu, pe care ea și l-a înfășurat pe cap în chip de turban. O vedeam că se studia repetînd statuia, dar fără să se clinească, și cînd trenul apărui la curbă se duse și se așeză la marginea terasamentului cu toate bijuteriile care străluceau în razele soarelui.

Ridică brațele ca și cum în loc de statuie ar fi închipuit o mască, și cu mîinile arăta spre cer, în timp ce-și dădea capul pe spate (singura mișcare pe care-o putea face) și-și arcui într-atît trupul încît ni s-a făcut teamă. Ne părea minunată, statuia cea mai sublimă pe care a făcut-o vreodată, și atunci l-am văzut pe Ariel că o privea aplecat peste fereastră, o privea numai pe ea, întorcîndu-și capul după ea fără să ne vadă pe noi, pînă ce trenul dispăru deodată. Nu știu de ce, amîndouă am alergat în același timp s-o sprijinim pe Leticia, care ședea cu ochii închiși și avea toată fața scăldată în lacrimi uriașe. Ne respinse fără răutate. I-am ajutat totuși să-și ascundă bijuteriile în buzunar, și a plecat singură acasă, în vreme ce noi ascundeam pentru ultima dată podoabele în lădiță. Bănuiam, știam ce are să urmeze, cu toate acestea a doua zi ne-am dus amîndouă la sălcii, după ce mătușa Ruth ne-a cerut să nu facem nici un zgomot pentru a n-o deranja pe Leticia care se simțea rău și voia să doarmă. Cînd sosi trenul, nu ne-a surprins văzînd că al treilea geam e gol, și în timp ce zîmbeam liniștite, dar puțin supărate, ni-l închipuiam pe Ariel călătorind de cealaltă parte a vagonului, calm în absența lui, privind la rîu cu ochii săi cenușii.

În românește de N. BENGUS

Nimfele

După ce mi-am procurat un program tipărit pe hîrtie crem, don Pérez m-a condus la locul meu. Rîndul nouă, ceva mai la dreapta : perfect echilibru acustic. Cunosc bine teatrul Corona, și știu că are capricii de femeie isterică. Pe prieteni îi sfătuiesc să nu accepte niciodată rîndul treisprezece, pentru că e ca un puț de aer unde nu intră muzica; nici fotografiile din stînga, de unde, ca și la teatrul Comunal din Florența, ai impresia că unele instrumente se desprind de orchestră, plutesc în aer, un flaut, de exemplu, începe să sune la trei metri de tine, în timp ce restul orchestrei continuă să se audă corect pe scenă, ceea ce o fi pitoresc, dar nu e de loc plăcut.

Aruncai o privire pe program. Urma să ascultăm *Visul unei nopți de vară*, *Don Juan*, *Marea* și *Simfonia a cincea*. Mi-am amintit de Maestru și mi-a venit să rîd. Ca și în alte dăți bătrînul vulpoi își aranjase programul concertului cu aceea insolentă arbitraritate estetică sub care se ascundea un adînc simț psihologic, trăsătură comună regizorilor de music-hall, virtușilor pianului și organizatorilor de lupte libere. Numai eu, și numai din plictiseală, puteam să vin la un concert unde după Strauss, urma Debussy, și numai decît Beethoven, împotriva tuturor regulilor omenești și divine. Dar Maestrul, o, Maestrul își cunoștea publicul, organiza concerte pentru obișnuința teatrului Corona, adică oameni liniștiți și bine dispuși, care preferă un lucru

cunoscut, chiar dacă e prost, unuia demn de cunoscut, și pretind în primul rînd să li se respecte digestia și liniștea. La Mendelsohn se vor simți bine, urma Don Juan, generos și rotund, cu părți stridente. Debussy îi va face să se simtă artiști, căci nu oricine îi înțelege muzica. Și apoi, piesa de rezistență, marele mesaj vibratoriu beethovenian, așa bate destinul la ușă, a cincea, a victoriei, surdul genial, și apoi repede acasă, că mîine e mult de lucru la birou.

De fapt, eu țineam mult la Maestru, care a adus muzică bună în orașul nostru lipsit de artă, depărtat de marile centre, unde acum zece ani nu se cînta altceva decît *Traviata* și uvertura la *El Guarani*. Maestru a venit în oraș adus de un impresar hotărît, și a organizat orchestra care putea fi considerată de prima mînă. Puțin cite puțin ne-a obișnuit cu Brahms, Mahler, impresioniștii, Strauss și Mussorgski. La început abonații l-au boicotat, și Maestru a fost nevoit s-o ia mai încet, și să pună multe « selecțiuni din opere » în program; apoi au început să-l aplaude pe Beethoven, dur și neted, pe care ni-l strecura treptat și în sfîrșit îl ovaționau pentru orice lucru, de cum îl vedeau, ca și acum, cînd intrarea lui stîrnise un entuziasm ieșit din comun. Dar la început de stagiune lumea are mîinile odihnite, aplaudă cu plăcere, și în plus toți îl iubeau pe Maestru, care se inclina sobru, fără prea mare condescendență, și se întorcea către orchestră cu un aer de șef de bandă. Aveam în stînga pe doamna Jonatán, pe care n-o cunosc prea bine dar care trece drept melomană, și care-mi spuse agitată:

— Iată, iată un om care a reușit cum puțini reușesc. A format nu numai o orchestră dar și un public. Nu-i admirabil?

— Da, spusei eu cu condescendența mea obișnuită.

— Uneori, mă gîndesc că ar trebui să dirijeze ca fața la sală, pentru că într-un fel și noi sîntem orchestra lui.

— Să nu mă includeți și pe mine, vă rog, am spus eu. În materie de muzică sufăr de o gravă confuzie mentală. Programul ăsta, de exemplu, mi se pare groaznic. Fără îndoială însă că mă înșel.

Doamna Jonatán mă privi cu asprime și-și întoarse fața, dar, după cîtva timp, amabilitatea ei fu mai puternică și o determină să-mi dea o explicație.

— Programul cuprinde numai capodopere, spuse ea. Fiecare bucată a fost solicitată în mod special prin scrisori ale admiratorilor. Nu știți că Maestru își sărbătorește în seara asta nunta de argint cu muzica? Și că orchestra sărbătorește cinci ani de la înființare? Citiți pe spatele programului, e un articol foarte sensibil al doctorului Palacfn.

Am citit articolul doctorului Palacfn în pauză, după Mendelsohn și Strauss, care i-au adus Maestrului nenumărate ovații. Plimbîndu-mă prin foaier m-am întrebant de mai multe ori dacă interpretarea justifica asemenea extaz la un public care, după cîte știu, nu e prea generos. Însă aniversările sînt marile porți ale prostiei, și am presupus că admiratorii Maestrului nu erau capabili să-și stăpînească emoția. La bufet l-am întîlnit pe doctorul Epifanfa împreună cu familia, și m-am oprit să vorbesc cu ei cîteva minute. Fetele erau îmbujorate și agitate, mă înconjurară ca niște găini cotcodăcind (poți să te gîndești și la alte zburătoare) ca să-mi spună că Mendelsohn fusese formidabil, că era ca o muzică de catifea și voal, că era de un romantism divin. Puteai să ascuți toată viața nocturna, iar scherzo-ul era cîntat parcă de mîini de zînă. Bebei îi plăcea mai mult Strauss pentru că era puternic, un adevărat *Don Juan* german, cu cornii și tromboanele care-ți făceau pielea de gîină, lucru care mi s-a părut surprinzător de exact. Doctorul Epifanfa ne asculta zîmbind cu indulgență.

— Ah, tinerii ! Se vede că nu l-ați ascultat cîntînd pe Riesler, nici dirijînd pe Von Bülow. Alte vremuri !

Fetele îl priveau furioase. Rosarito spuse că orchestrele erau mult mai bine dirijate decât cu cincizeci de ani în urmă, iar Beba îi contestă tatălui său orice drept de a diminua calitatea extraordinare ale Maestrului.

— Desigur, desigur, spuse doctorul Epifanăa. Și eu spun că Maestrul e genial în seara asta. Ce foc, ce extaz ! Eu însumi n-am mai aplaudat atîta de ani de zile.

Și-mi arată miinile cu care s-ar fi spus că tocmai sfărîmase o sfeclă. Curios e că pînă în acel moment avusesem impresia contrarie, mi se părea că Maestrul era într-una din acele seri cînd îl supără ficatul și adoptă un stil uscat și direct, fără a se risipi prea mult. Dar eram probabil singurul care gîndeam astfel, căci Cayo Rodríguez, descoperindu-mă, doar că nu mi-a sărit de gît și mi-a spus că Don Juan fusese extraordinar și că Maestrul era un dirijor nemaipomenit.

— Ce zici de acel moment din scherzo-ul lui Mendelsohn cînd în loc de orchestră se aude parcă un susur de voci de spiriduși ?

— De fapt, spusei eu, ar trebui mai întîi să știu cum sint vocile spiridușilor.

— Nu fii prost, spuse Cayo înroșindu-se, și mi-am dat seama că mi-o spunea sincer înfuriat. Cum de nu ești în stare să sesizezi atîta lucru ? Maestrul este genial astăzi, dirijează ca niciodată. Nu-mi vine să cred că poți fi atît de insensibil.

Guillermina Fontán venea grăbită spre noi. După ce repetă toate epitetele fetelor lui Epifanăa, ea și cu Cayo se priviră cu lacrimi în ochi, mișcăți de această fraternitate în admirație, care pentru o clipă îi face atît de buni pe oameni. Îi priveam cu uimire, neputînd de loc să-mi explic un asemenea entuziasm; sigur că nu merg ca ei în fiecare seară la concertele și uneori mi se întîmplă să-l confund pe Brahms cu Brückner și invers, ceea ce în grupul lor ar fi considerat drept o ignoranță de neiertat. Oricum, fețele lor înroșite, gîturile transpirate, dorința aceasta latentă de a continua să aplaude chiar și în foaier sau în mijlocul străzii mă făceau să mă gîndesc la influențele atmosferice, umiditate sau pete solare, lucruri care afectează îndeobște comportarea oamenilor. Îmi amintesc că m-am gîndit în momentul acela dacă nu cumva vreun bufon repeta memorabila experiență a doctorului Ox pentru a electriza publicul. Guillermina m-a smuls din cugetările mele, scuturîndu-mi brațul cu violență (de-abia ne cunoșteam).

— Și acum vine Debussy, murmură ea în culmea excitației. Această dantelă de apă, *La Mer*.

— O să fie minunat s-o ascultăm, spusei, eu, urmînd curentul marin.

— Îți închipui cum o să o dirijeze Maestrul ?

— Impecabil, îmi dădui eu cu părerea, privind-o să văd ce crede despre priceperea mea. Dar evident, Guillermina se aștepta la mai multă căldură, pentru că se întoarse spre Cayo care bea sifon ca o cămilă însetată și amîndoi se gîndiră cu încîntare la partea doua din Debussy, și la forța grandioasă a celei de-a treia. Colindai prin toate culoarele, mă întorsei în foaier, și peste tot mi se părea mișcător și enervant să văd entuziasmul publicului pentru ceea ce ascultase. Un zumzet asurzitor de stup răscolit se infiltra puțin cîte puțin în nervi, și eu însumi în cele din urmă mă simteam oarecum agitat și mi-am dublat porția obișnuită de sifon Belgrano. Mă durea puțin că nu luam de loc parte la jocul lor, că priveam toată această lume din afară, ca un entomolog. Ce era să fac ? Așa mi se întîmplă mereu în viață, și aproape că am ajuns să profit de această aptitudine de a nu mă angaja în nimic.

Cînd m-am întors în sală, toată lumea se și așezase și am deranjat tot rîndul ca să ajung la locul meu. Muzicanții intrau fără chef pe scenă, și mi s-a părut curios faptul că lumea se instalează înaintea lor, avidă să asculte. M-am uitat spre balcoane și galerie, o masă compactă, neagră, ca muștele pe o tavă cu prăjituri. Ceva mai încolo, în loji, costumele bărbaților dădeau impresia unor stoluri de corbi; cîteva lanterne electrice se aprindeau și se stingeau, melomanii veniți cu partitura își încercau instrumentele

de iluminat. Lumina marelui candelabru central se micșora puțin câte puțin, și în întinericul sălii începură să se audă aplauzele care salutau intrarea Maestrului. Mi s-a părut curioasă această înlocuire treptată a luminii prin zgomot, și faptul că unul din simțurile mele intra în activitate tocmai atunci când celălalt își înceta funcția. La stînga mea, doamna Jonatán bătea din palme cu putere, tot rîndul aplauda compact, dar la dreapta, cu două sau trei fotolii mai încolo, am văzut un om care stătea nemișcat, cu fața în jos. Un orb, fără îndoială, am văzut lângă picior mînerul strălucitor al bastonului său alb. Numai el și cu mine refuzam să aplaudăm, și m-a atras atitudinea lui. Aș fi vrut să mă așez lângă el, să-i vorbesc: cineva care nu aplauda în seara asta era o ființă demnă de interes. Două rînduri mai în față, fetele lui Epifania își rupeau mîinile, iar tatăl lor nu se lăsa nici el mai prejos. Maestrul a salutat scurt, privind o dată sau de două ori în sus, de unde zgomotul cobora rostogolindu-se ca să se întâlnească cu cel de la parter și din loji. Îmi părea că are un aer interesat și perplex totodată, auzul îi arăta probabil diferența între un concert obișnuit și cel de la o nuntă de argint. Ce să mai spun că *La Mer* i-a adus ovații aproape tot atît de mari ca cele obținute cu Strauss, lucru de altfel de înțeles. Eu însumi m-am lăsat prins de ultima mișcare, cu zgomotele și imensul său du-te-vino sonor, și am aplaudat pînă ce m-au durut mîinile. Doamna Jonatán plîngea.

— Este atît de inefabil, murmură întorcînd spre mine o față parcă scoasă din ploaie. Atît de necrezut de inefabil.

Maestrul intra și ieșea, cu îndemînare elegantă și cu felul său de a se urca pe podium ca unul care deschide o licitație. Sculă în picioare orchestra, și aplauzele și ovațiile s-au dublat. La dreapta mea, orbul aplauda ușor, crușîndu-și mîinile, era delicios să vezi cu cîtă zgîrcenie contribuia la acest omagiu popular, cu capul plecat, cu aer sobru și aproape absent. Strigătele de «bravo» care se aud întotdeauna izolat și ca niște exprimări individuale, izbucneau din toate direcțiile. Aplauzele izbucniseră cu mai puțină violență decît în prima parte a concertului, dar acum cînd nu se mai aplauda *Dan Joan* sau *La Mer* (sau, mai bine zis, efectul lor), ci pur și simplu pe Maestrul și sentimentul colectiv care cuprindea sala, forța ovațiilor începea să se hrănească din ea însăși, creștea din cînd în cînd și devenea aproape insuportabilă. Enervat, am privit spre stînga, am văzut o femeie îmbrăcată în roșu care alerga aplaudînd prin mijlocul sălii, și se opri la piciorul podiumului, de fapt la picioarele Maestrului. Încilinîndu-se să mai salute o dată, Maestrul s-a pomînit cu doamna în roșu atît de aproape, încît s-a îndreptat surprins. De la galerii însă venea un zgomot care l-a obligat să ridice capul și să salute cum rareori o făcea, ridicînd brațul stîng. Asta a exacerbat entuziasmul, și la aplauze se adăugă tropăitul pantofilor bătînd în podeaua sălii și a lojilor. Era prea de tot.

Nu se făcea pauză, însă Maestrul s-a retras să se odihnească două minute, iar eu m-am sculat în picioare ca să văd mai bine sala. Căldura, umezeală și excitarea făcuseră din majoritatea celor de față niște jalnice languste asudate. Sute de batiste se mișcau ca valurile unei mări care o prelungea grotesc pe aceea pe care tocmai o auzisem. Mai mulți alergau spre foaier, să înghită la iuțea o bere sau o oranjadă. De teamă să nu le scape ceva, se întorceau numai bine ca să se ciocnească cu alții care ieșeau, așa încît la ușa principală de la parter era o mare zăpăceală. Totuși nu se iscau certuri, oamenii se simțeau nemărginit de buni, era mai degrabă o mare împlînzire sentimentală în care toți se întâlneau frățește și se recunoșteau. Doamna Jonatán, prea grasă ca să rămînă pe locul său, ridica pînă la mine, tot în picioare, o față care semăna într-un mod straniu cu o ridiche. «Inefabil», spunea într-una, «atît de inefabil».

Aproape că am fost bucuros că se întoarce Maestrul, pentru că toată mulțimea asta, din care fără să vreau făceam și eu parte, îmi producea o senzație între milă și greață.

Din toată această lume, muzicanții și Maestrul păreau singurii demni. Și bineînțeles orbul, la câteva fotolii de al meu, țeapăn și fără să aplaude, cu o atenție elevată, fără cea mai mică concesie.

— A cincea, — îmi șopti la ureche doamna Jonatán . Extazul tragediei.

M-am gândit că era mai degrabă un titlu de film, și am închis ochii. Poate încercam în acel moment să mă asimilez orbului, singura ființă în mijlocul acelei materii gelatinoase care mă înconjura. Și când începusem să văd mici lumini verzi străpungându-mi pleoapele ca niște rîndunici, prima frază din a Cincea căzu peste mine ca o paletă a unui excavator, obligîndu-mă să privesc. Maestrul era aproape frumos, cu chipul fin și atent, făcînd să decoleze orchestra care zumzăia cu toate motoarele. În sală se făcuse o liniște deplină urmînd fulgerător aplauzelor; îmi vine chiar să cred că Maestrul a dat drumul mașinii înainte de a se fi terminat aplauzele. Prima mișcare a trecut pe deasupra capetelor noastre cu focurile sale de amintiri, simboluri, ușor și involuntar ademenitoare. A doua, magistral dirijată, răsuna într-o sală în care aerul dădea impresia că este aprins, însă de un incendiu invizibil și rece, care arde dinăuntru în afară. Aproape nimeni n-a auzit primul strigăt, pentru că a fost sugrumat și scurt, însă cum fata era chiar în fața mea, convulsia ei m-a surprins și în același timp am auzit-o strigînd, între două acorduri prelungi de alemnuri și lemne. Un strigăt sec și scurt ca de spasm erotic sau de isterie. Capul i s-a îndoit pe spate, deasupra celui obiect care aducea cu un ciudat rinocer de bronz pe care îl au fotografiile de la teatrul Corona, și în același timp picioarele ei au început să lovească cu furie podeaua în timp ce persoanele de alături îi țineau brațele. Sus, în primul rînd de fotolii, alt strigăt, altă lovitură în podea. Maestrul încheie partea a doua și dădu drumul direct la a treia; mă întrebam dacă un dirijor poate auzi un strigăt din sală, prins cum este de primul plan sonor al orchestrei. Fata de pe fotoliul din față se îndoaia acum puțin cîte puțin și cineva, poate mama sa, o mai susținea încă de un braț. Aș fi vrut să o ajut dar e un lucru foarte delicat să te amesteci în ceea ce se întîmplă în rîndul din față, în plin concert și cu oameni necunoscuți. Am vrut să-i spun ceva doamnei Jonatán, că femeile sînt mai indicate să se ocupe de asemenea atacuri, dar ea era cu ochii fixați pe spatele Maestrului, pierdută în muzică; mi s-a părut că îi strălucește ceva sub gură, pe bărbie. Dintr-odată nu l-am mai putut vedea pe Maestru pentru că spatele rotund al unui domn în smoking se înălța în rîndul din față. E foarte ciudat ca cineva să se ridice la mijlocul unei părți, și ciudate erau și aceste strigăte și indiferența oamenilor față de fata isterică. Ceva ca o pată roșie m-a făcut să privesc spre centrul sălii, și din nou am văzut-o pe doamna care alergase în pauză să aplaude la picioarele podiumului. Înainta încet, aș fi spus că tupilîndu-se, deși corpul ei rămînea drept, însă mă izbise tonul mersului ei, o înaintare cu pași lenți, hipnotici, ca cineva care se pregătește să facă o săritură. Privea fix pe Maestru, un moment am zărit lumina emoției din ochi. Un bărbat ieși din rînd și începu să meargă în urma ei, se găseau acum în dreptul rîndului cinci și alte trei persoane li se adăugară. Muzica era pe sfîrșite, se azeau primele mari acorduri finale, dezlănțuite cu o superbă asprime de Maestru, ca niște mase sculpturale țîșnind dintr-odată, înalte coloane albe și verzi, un Karnak de sunet pe a cărui navă înaintau pas cu pas femeia roșie și suita ei.

Între două izbucniri ale orchestrei am mai auzit încă un strigăt, acum însă zgomotul venea dintr-una din lojile din dreapta. Și o dată cu el primele aplauze, peste muzică, nemaiputînd să se abțină, ca și cum în această împerechere amoroasă pe care o susțineau corpul masculin al orchestrei cu imensa femelă a sălii care se dăruia, aceasta nu ar mai fi putut să aștepte plăcerea bărbatului și s-ar fi abandonat plăcerii sale cu răsuciri și suspine și strigăte de o insuportabilă voluptate. Incapabil să mă mai mișc pe locul meu, simțeam cum în spatele meu se nasc parcă niște forțe, și paralel cum înaintează femeia în roșu și suita ei prin centrul sălii, ajungînd în dreptul podiumului

tocmai în momentul cînd Maestrul, ca un matador care își înfige spada în taur, pune bagheta pe ultimul zid de sunete și se apleca în față, epuizat, ca și cum aerul în vibrație l-ar fi împuns cu elanul său final. Cînd și-a îndreptat poziția, sala întreagă era în picioare, și eu odată cu ea, iar aerul era o sticlă fărîmîțată pe loc de o pădure de lănci din cele mai ascuțite, aplauzele și strigătele confundîndu-se într-o materie insuportabil de grosolană dar în același timp plină de măreție, ca o cireadă de bivoli pe șosea sau ceva asemănător. Din toate părțile, publicul se revărsa spre parter, și nici măcar nu m-a surprins să-i văd pe doi sărind din loji în sală. Strigînd ca un șobolan călcat în picioare, doamna Jonatán reuși să se desprindă de pe locul său și, cu gura deschisă și brațele întinse spre scenă, își striga în gura mare entuziasmul. Pînă în acel moment Maestrul rămăsese cu spatele parcă disprețuitor, privindu-și muzicanții probabil cu aprobare. Acum s-a întors încet și a plecat capul într-un prim salut. Fața îi era foarte albă, parcă învinsă de oboeală, și m-am gîndit un moment (între alte atîtea senzații, fragmente de gînduri, rafale instantanee din tot ceea ce mă înconjură în acest infern al entuziasmului) că putea să și leșine. A salutat pentru a doua oară, privind spre dreapta unde un bărbat blond, în smoking, tocmai sărise pe scenă urmat de alți doi. Mi s-a părut că Maestrul încerca o mișcare ca pentru a coborî de pe podium, și atunci am văzut că această mișcare avea ceva spasmodic, parcă ar fi vrut să se elibereze. Mîinile femeii în roșu îi cuprinseseră glezna dreaptă, avea fața ridicată spre Maestru și striga, cel puțin eu îi vedeam gura deschisă și presupun că striga ca și toți ceilalți, probabil ca și mine. Maestrul lăsa să-i cadă bagheta și făcu un efort să se elibereze, în timp ce spunea ceva imposibil de auzit. Cineva din suita femeii îi îmbrățișa celălalt picior, de la genunchi, în jos, și Maestrul se întoarse spre orchestră ca și cum le-ar fi cerut ajutor. Muzicanții erau în picioare, într-o mare zăpăceală de instrumente, sub lumina orbitoare a lămpilor de scenă. Pupitrele cădeau ca niște spice, pe măsură ce pe cele două părți ale scenei se urcau bărbați și femei din sală, așa încît nu se mai putea ști care erau muzicanții. De aceea Maestrul, văzînd că un bărbat se cățara prin spatele podiumului, se agăță de el ca să-l ajute să se smulgă din mîinile femeii și a suitei ei care îi acoperiseră picioarele, și în acel moment și-a dat seama că bărbatul nu era din orchestră și a vrut să-l respingă, dar celălalt l-a prins în brațe aproape cu sîla, și corpul Maestrului se pierdu într-un vârtej de oameni care îl înfășurau și îl duceau în dezordine. Pînă în acest moment privisem totul cu un fel de spaimă lucidă, pe deasupra sau pe dedesubtul celor ce se întîmplau, dar exact atunci mi-a atras atenția un strigăt ascuțit în dreapta mea și am văzut că orbul se ridicase în picioare și-și agita brațele ca niște aripi de moară, strigînd, cerînd, implorînd ceva. A fost prea mult, n-am mai putut să asist în continuare, m-am simțit pârtaș, amestecat în această revărsare de entuziasm, și la rîndul meu am alergat spre scenă și am sărit printr-o parte, tocmai cînd o mulțime delirantă îi înconjură pe violoniști, le smulgea instrumentele (se auzeau troznind și crăpînd ca niște imenși cărăbuși cafenii) și începea să-i tragă de pe scenă în sală, unde alții așteptau pe muzicanți ca să-i îmbrățișeze și să-i îneco în vîrtejuri confuze. Curios este că nu aveam nici o dorință să contribui la aceste demonstrații, ci doar să fiu acolo și să văd ce se întîmplă, detașîndu-mă de acest omagiu nemaiauzit. Aveam mintea destul de limpede ca să mă întreb pentru ce muzicanții nu fugeau cît îi țineau picioarele printre sofite, și deodată mi-am dat seama că nu se putea, pentru că legiuni de ascultători blocaseră cele două laturi ale scenei, formînd un cordon mișcător care înainta călcînd în picioare instrumentele, făcînd să zboare pupitrele, aplaudind și vociferînd în același timp, într-o larmă monstruoasă care începea să-mi țină în urechi ca și liniștea. Văzui cum alergia spre mine un tip gras care ducea un clarinet în mînă, și am fost tentat să-l agăț în trecere sau să-i pun piedică pentru ca publicul

să-l poată prinde. Nu m-am putut hotărî, şi o doamnă cu faţa gălbejită şi cu un decolteu imens pe care galopau grămezi de perle m-a privit cu ură scandalizată, a trecut pe lângă mine şi a pus mîna pe clarinetist, care chîţcăi slab încercînd să apere instrumentul. Fu luat între doi bărbaţi şi muzicantul a fost silit să se lase purtat în partea sălii unde zăpăceala atingea culmea.

Strigătele întreceau acum aplauzele, lumea era prea ocupată să-i îmbrăţişeze şi să-i atingă cu palma pe muzicanţi pentru ca să mai poată aplauda, aşa încît zgomotul devenea din ce în ce mai ascuţit, rupt ici şi colo de adevărate urlete între care mi s-a părut că disting unele de culoarea specială pe care o dă suferinţa, aşa că mă întrebam dacă în cursa şi în săriturile astea n-or fi fost cîţiva care să-şi fi rupt braţele şi picioarele, şi la rîndul meu m-am întors în sală, acum cînd scena era goală şi muzicanţii pe mîna admiratorilor care îi purtau în toate părţile, unii spre loji unde abia se ghiceau mişcări învălmăşite, alţii spre culoarele înguste care conduc lateral spre foaier. Dinspre loji veneau strigătele cele mai violente, ca şi cum muzicanţii, incapabili să reziste la presiunea atîtor îmbrăţişări, ar fi cerut cu disperare să-i lase să respire. Oamenii din sală se îngrămădeau în faţa uşilor lojilor de la balcon, şi cînd am dat fuga printre fotolii ca să mă apropiu de una din ele, zăpăceala era în toi, luminile au scăzut brusc reducîndu-se la o lumină stacojie care abia lăsa se se distingă chipurile, în timp ce corpurile deveneau umbre epileptice, într-o îngrămădeală de volume informe încercînd să se respingă sau să se confunde unele cu altele. Mi s-a părut că disting părul argintiu al Maestrului în a doua loje pe partea mea, dar în acelaşi moment a dispărut ca şi cum ar fi fost obligat să cadă în genunchi. Lîngă mine auzii un strigăt aspru şi violent, şi o văzui pe doamna Jonatán şi pe una din fetele lui Epifania precipitîndu-se spre loja Maestrului care era înconjurat de femeia îmbrăcată în roşu şi de suita sa. Cu o sprinteneală de necrezut, doamna Jonatán îşi puse un picior între cele două miini ale fetei lui Epifania, care îşi încrucişă degetele pentru a-i face o scară, şi se azvîrli cu capul în interiorul lojei. Fata lui Epifania s-a uitat la mine, recunoscîndu-mă, şi mi-a strigat ceva, probabil s-o ajut să se urce, dar nu i-am dat atenţie şi am rămas departe de lojă, neavînd chef să mă alătur unor indivizi absolut înnebuniţi de entuziasm, care se băteau între ei cu violenţă. Lui Cayo Rodríguez, care se remarcase pe scenă prin înverşunarea cu care îi dădea jos pe muzicanţi în sală, tocmai îi spărseseră nasul printr-un ghiont, şi mergea clătînîndu-se dintr-o parte în alta cu faţa acoperită de sînge. Nu mi-a făcut cîtuşi de puţin milă, nici măcar cînd l-am văzut pe orb tîrîndu-se pe jos, lovindu-se de scaune, pierdut în această pădure simetrică, fără puncte de referinţă. Nu mă mai interesă nimic, voiam doar să ştiu dacă strigătele aveau să înceteze dintr-odată, pentru că dinspre loji se auzeau încă urlete pătrunzătoare pe care publicul din sală le repeta în cor, neobosit, în timp ce fiecare încerca să-i dea de-o parte pe ceilalţi şi să pătrundă în loji. Evident, culorile exterioare erau înţesate, căci asaltul cel mare se dădea chiar din sală, fiecare încercînd să sară cum făcuse doamna Jonatán. Vedeam toate acestea, îmi dădeam seama de totul, şi în acelaşi timp nu simţeam nici cea mai mică dorinţă să mă alătur învălmăşelii, aşa încît indiferenţa mea îmi producea o stranie senzaţie de vină, ca şi cum comportarea mea ar fi fost scandalul final şi absolut al acestei seri. Aşezîndu-mă într-un loc retras am lăsat să treacă minutele, în timp ce simţurile mele înregistrau puţin cîte puţin descreşterea imensei larme disperate, slăbirea strigătelor care în sfîrşit încetară, retragerea confuză şi zgomotoasă a unei părţi a publicului. Cînd mi s-a părut că se putea ieşi, am trecut prin mijlocul sălii şi am traversat culoarul care dă în foaier. Unul cîte unul oamenii se mişcau ca beţi, uscîndu-şi mîinile sau gura cu batista, netezindu-şi hainele, aranjîndu-şi gulerul. În foaier am văzut cîteva femei

care căutau oglinda și scotoceau în geantă. Una dintre ele probabil că se rânise fiindcă avea sînge pe batistă. Le-am văzut ieșind în fugă pe fetele lui Epifania; păreau furioase că nu ajunseseră la loji, și m-au privit de parcă eu aș fi fost vinovat. Cînd am crezut că au ieșit, am pornit-o și eu spre scara de ieșire, și în acest moment apărură în foaier femeia îmbrăcată în roșu și suita sa. Bărbații mergeau în urmă ca și înainte, și încercau să se acopere unul pe altul ca să nu li se vadă hainele rupte. Dar femeia îmbrăcată în roșu mergea în frunte, privind semeț, și cînd m-am aflat în dreptul ei am văzut că-și trecea limba peste buze, încet și cu lăcomie, peste buzele care zîmbeau.

Casa noastră

Ne era dragă casa noastră, încăpătoare și veche (astăzi cînd casele vechi sînt dărmate pentru o mai rentabilă vînzare a materialului), păstrînd amintirea străbunicilor, a bunicului dinspre tată, a părinților și a întregii copilării.

Irene și cu mine ne obișnuisem să stăm singuri în ea, ceea ce era de-a dreptul o nebunie, căci în casa aceea puteau să locuiască foarte bine chiar și opt persoane. Dimineața, începînd de la șapte, făceam curat, și pe la unsprezece lăsam în grija Irenei ultimele încăperi și treceam la bucătărie. Mîncam la amiază, întotdeauna la aceeași oră; apoi nu mai aveam decît de spălat cîteva farfurii murdare. În timpul mesei ne gindeam întotdeauna cu plăcere la casa mare și tăcută, la curățenia pe care o păstram, fără să avem nevoie de nici un ajutor. Uneori aveam impresia că din cauza ei nu ne căsătorisem. Irene a respins doi pretendenți fără nici un alt motiv; Maria Esther a murit înainte să mă fi logodit cu ea. Împlinisem patruzeci de ani, cu ideea neîmpărtășită că menajul nostru de frați, senin și fără complicații, era încheierea necesară a șirului de generații stabilite în casă o dată cu străbunicii noștri. Urma să murim acolo într-o bună zi, niște veri îndepărtați și indiferenți aveau să rămînă cu casa și să o demoleze pentru a cîștiga ceva din vînzarea terenului și a cărămizilor; sau poate chiar noi aveam s-o dărimăm fără milă înainte de a fi prea tîrziu.

Irene era o ființă făcută să nu supere pe nimeni. În afară de treburile ei materiale, își petrecea restul zilei tricotînd pe sofaua din dormitor. Nu știu pentru ce tricota atîta, îmi închipui că femeile tricotează găsind în asta supremul pretext pentru a nu face nimic. Nu e cazul Irenei, care tricota doar lucruri necesare, pentru iarnă, ciorapi pentru mine, șaluri și jachete pentru ea. Uneori lucra o vestă ca imediat după aceea s-o desfacă în cîteva secunde, fiindcă ceva nu-i plăcea; mă distra să mă uit la grămada de lînă încrețită din coșuleț, care refuza să-și piardă forma obținută doar pentru cîteva ore. În fiecare sîmbătă mă duceam în centru să-i cumpăr lînă; Irene avea încredere în gusturile mele, îi plăceau culorile pe care i le alegeam și n-a trebuit niciodată să duc înapoi vreun scul. Profitam de aceste ieșiri ca să dau o raită prin librării și să întreb în zadar dacă e ceva nou din literatura franceză. Din 1939, în Argentina nu seosea nimic de valoare.

Vreau însă să povestesc despre casă, despre casă și despre Irene, fiindcă eu nu prezint nici o importanță. Mă întreb ce s-ar fi făcut Irene fără tricotat. Poți să recitești o carte, dar e absurd să lucrezi din nou un pulover pe care l-ai terminat odată. Într-o zi am descoperit lada de sub comoda din lemn de camfor plină cu fulare albe, verzi, mov. Erau ținute în naftalină, îngrămădite ca într-o mercerie;

n-am îndrăznit s-o întreb pe Irene ce avea de gând să facă cu ele. N-aveam nevoie să ne câștigăm existența, în fiecare lună ne sosea аренда de la moșie și banii sporeau mereu. Pe Irene însă o distra numai tricotatul, avea o îndeminare uimitoare, iar eu îmi petreceam ore întregi uitându-mă la mâinile ei, ca niște arici de argint, la andrelele care umblau încoace și încolo, la coșulețele de pe jos în care ghebele se învârtteau fără oprire. Era frumos.

Cum să nu-mi amintesc de împărțirea casei? Sufrageria, o sală cu goblene, biblioteca și trei dormitoare mari se aflau în partea mai retrasă, cea care dă spre Rodríguez Peña. Această parte era despărțită doar printr-un culoar cu ușă masivă de stejar de aripa din față, unde aveam baia, bucătăria, dormitoarele noastre și holul, în care dădeau cele două dormitoare și culoarul despărțitor. Intrai în casă printr-un vestibul cu majolică și o ușă de sticlă care dădea în living. Așa că intrai prin vestibul, deschideai ușa de sticlă și treceai în hol, de o parte și de alta erau ușile dormitoarelor noastre, și în față culoarul care conducea la aripa mai retrasă; mergeai drept înainte pe culoar, intrai pe ușa de stejar și dincolo de ea începea cealaltă parte a casei, sau chiar în fața ușii puteai să o iei la stînga și să mergi printr-un culoar mai strîmt la bucătărie și la baie. Dacă ușa era deschisă, îți dădeai seama că de fapt casa era foarte mare; altfel, lăsa impresia unui apartament ca cele care se construiesc în ziua de azi, unde abia ai loc să te miști; Irene și cu mine stăteam tot timpul în partea aceasta a casei, aproape niciodată nu treceam de ușa de stejar, decît ca să facem curat, fiindcă e de neînchipuit cît praf se adună pe mobile. O fi Buenos Aires un oraș curat, însă asta datorită locuitorilor săi. E prea mult praf în aer, e de-ajuns o adiere de vînt ca să găsești imediat praf pe marmura consolei și între rîmburile de macrame; abia îl scoți cu pămîtuful, plutește prin aer și rămîne suspendat o clipă, după aceea se depune din nou pe mobilă și pe pian.

Îmi voi aminti întotdeauna cu claritate, pentru că s-a petrecut simplu și fără circumstanțe inutile. Irene tricota în dormitorul ei, era opt seara și dintr-o dată mi-a venit ideea să pun ceainicul la foc. Am luat-o pe culoar, pînă în fața ușii de stejar, care era întredeschisă, și cînd am vrut să cotesc spre bucătărie, am auzit ceva în sufragerie sau în bibliotecă. Era un zgomot imprecis și surd, ceva ca un scaun răsturnat pe un covor sau un murmur de conversație. L-am auzit, tot atunci, sau la o secundă după aceea în fundul culoarului care unea ușa cu camerele acelea. M-am azvirlit peste ușă înainte de a fi prea tîrziu, am închis-o dintr-o lovitură rezemîndu-mă de ea cu tot corpul; din fericire cheia era pe partea noastră și pentru mai mare siguranță am tras și zăvorul.

M-am dus la bucătărie, am încălzit ceainicul, și cînd m-am întors i-am spus Irenei:

— A trebuit să închid ușa culoarului. Au ocupat partea din fund.

A scăpat lucrul din mînă și m-a privit grav cu ochii ei obosiți.

— Ești sigur?

Am dat din cap.

— Atunci, spuse ea adunîndu-și andrelele, o să trebuiască să stăm în partea asta.

Eu pregăteam foarte grijuliu ceaiul, dar ea n-a putut să-și reia lucrul decît după cîtva timp. Îmi amintesc că tricota o jachetă gri; o jachetă care mie îmi plăcea.

Primele zile ne-a venit greu pentru că aveam amîndoi în partea ocupată multe lucruri la care țineam. Cărțile mele de literatură franceză, de exemplu, se găseau toate în bibliotecă. Irene simțea lipsa unor carpete, sau a unor papuci foarte călduroși pentru iarnă. Eu regretam pipa din lemn de ienupăr și probabil Irene se gîndea

la o sticlă de Hesperidină de mulți ani. Adesea (însă numai în primele zile) închideam cite un sertar de la comodă și ne priveam cu tristețe.

— Nu-i aici.

Încă un lucru pierdut o dată cu tot ceea ce lăsasem în cealaltă parte a casei.

Am avut în schimb și avantaje. Curățenia s-a simplificat într-atît, încît chiar dacă ne sculam foarte tîrziu, de exemplu la nouă și jumătate, nici nu se făcea unsprezece și terminam toată treaba. Irene s-a obișnuit să vină cu mine la bucătărie și să mă ajute să pregătesc prînzul. Am chibzuit îndelung și am hotărît următoarele: eu să gătesc de prînz, iar Irene să pregătească mîncarea rece pentru seară. Asta ne-a bucurat pentru că e așa de incomod seara să ieși din dormitor și să începi să gătești. Acum ne mulțumeam cu masa în dormitorul Irenei și cu castroanele de răcituri.

Irene era mulțumită pentru că îi rămînea mai mult timp pentru tricotate. Eu eram puțin dezorientat din cauza cărților, dar ca să n-o mai supăr pe soră-mea am început să revizuiesc colecția de timbre rămasă de la tata, și asta mă ajuta să-mi omor timpul. Ne distram bine, fiecare cu ale lui, stînd aproape tot timpul împreună în dormitorul Irenei, care era mai comod. Uneori Irene îmi spunea:

— la te uită ce model mi-a venit în cap. Nu-i așa că aduce cu o frunză de trifoi?

O clipă mai tîrziu, eu eram acela care îi arătam un pătrățel de hîrtie ca să vadă valoarea unui timbru din Eupen sau Malmedy. Ne simțeam foarte bine. și puțin cite puțin am început să nu ne mai gîndim. Poți trăi și fără să te gîndești.

Lucrurile s-au repetat aproape întocmai, dar consecințele au fost altele. Peste noapte mi s-a făcut sete și înainte de a ne culca i-am spus Irenei că mă duc pînă la bucătărie să-mi iau un pahar cu apă. Din ușa dormitorului (ea tricota) am auzit un zgomot în bucătărie; în bucătărie sau poate în baie, nu știu, deoarece colțul culoarului amortiza sunetul. Văzînd cît de brusc m-am oprit. Irene a venit lîngă mine fără să scoată nici un cuvînt. Am rămas pe loc ascultînd zgomotele, dîndu-ne clar seama că erau de partea asta a ușii de stejar, în bucătărie și în baie, sau chiar în culoar, acolo unde începea colțul, aproape, lîngă noi.

Nici măcar nu ne-am privit. Am strîns-o pe Irene de braț și am silit-o să fugă cu mine pînă la ușa cu geam, fără să privim înapoi. Zgomotele se auzeau mai tare, tot surde însă, în spatele nostru. Am trîntit după noi ușa și ne-am oprit în vestibul. Nu se mai auzea nimic.

— Au ocupat partea asta, Irene. Lucrul îi atîrna în mînă, și firele de lînă ajungeau pînă la ușa, pierzîndu-se sub ea. Cînd își dădu seama că ghebele rămăseseră de partea cealaltă, zvrîli lucrul din mînă fără să-l privească.

— Ai avut timp să iei ceva? am întrebat-o, așa, fără rost.

— Nu, nimic.

Rămăsesem cu ce aveam pe noi. Mi-am amintit de cei cinsprezece mii de pesos din dulapul din dormitor. Dar acum era prea tîrziu.

Aveam ceasul la mînă, așa că am văzut că era unsprezece noaptea. Mi-am petrecut brațul pe după mijlocul Irenei (care cred că plîngea) și am ieșit astfel în stradă. Înainte de a ne îndepărta m-au cuprins părerile de rău, am închis cu grijă ușa de la intrare și am aruncat cheia în șanț. Nu cumva să-i dea cuiva prin cap să fure, și să intre în casă, la o oră ca aceea, și cu casa ocupată.

În romînește de IRINA IONESCU

Acefalie

Unui domn i-au tăiat capul, dar cum după aceea a izbucnit o grevă, și n-au mai apucat să-l îngroape, domnul a fost silit să trăiască mai departe fără cap și să se descurce cum poate.

Băgă de seamă, chiar din primul moment, că patru din cele cinci simțuri îl părăsiseră o dată cu pierderea capului. Înzestrat numai cu simțul tactil, însă plin de bune intenții, domnul se așeză pe o bancă în piața Lavalle și începu să pipăie frunzele copacilor una câte una, încercând să le distingă și să le spună numele. Astfel, după câteva zile putu să aibă certitudinea că înșirase pe genunchi o frunză de eucalipt, una de platan, una de magnolie și o pietricică verde.

Cînd domnul își dădu seama că aceasta din urmă era o piatră verde, rămase două zile perplex. Piatră era corect și posibil, însă nu verde. Pentru a-și demonstra asta, încercă să-și imagineze că piatra e roșie, dar în aceeași clipă, în fața acestei flagrante minciuni, acestei pietre roșii cu desăvîrșire false, simți un fel de repulsie profundă, un refuz, din moment ce piatra era absolut verde, ca un disc și foarte dulce la pipăit.

Cînd își dădu seama că piatra mai era și dulce, domnul rămase o vreme buimac de atîta uimire, apoi optă pentru bucurie, sentiment întotdeauna preferabil, mai ales că-și dădea seama că, asemeni acelor insecte care-și regenerează părțile amputate, era capabil să simtă cu atît mai intens. Stimulat de acest fapt, părăsi banca din piață și coborî pe Calle Libertad pînă la Avenida de Mayo, unde, cum îndobîște se știe, abundă mîncărurile cu sos, specifice restaurantelor spaniole. Luînd cunoștință de acest detaliu care-i restituia un nou simț, domnul se îndreptă aproximativ spre răsărit sau spre apus — căci de asta nu mai era sigur — și merse fără istov, așteptînd dintr-o clipă în alta să audă ceva, auzul rămînînd singurul simț care-i mai lipsea. Prin urmare, vedea un cer lăptos ca în zorii zilei, și pipăia propriile mîini cu degetele-i umede și unghiile care i se înfîgeau în carne, simțea un miros de sudoare, iar în gură avea un gust de metal și de coniac. Îi lipsea numai auzul și, într-adevăr, deodată auzi, dar fu ca o aducere-aminte, pentru că ceea ce auzea erau cuvintele de altădată ale duhovnicului închisorii, cuvinte de mîngîiere și speranță, foarte frumoase în sine, avînd însă din păcate ceva tare învechit, ceva de cuvinte repetate de prea multe ori, uzate din pricina atîtor și atîtor rostiri.

Temă pentru o carpefă

Generalul are numai optzeci de oameni, iar inamicul cinci mii.

În cortul său, generalul înjură și plînge. Apoi scrie o proclamație inspirată pe care porumbei mesageri o duc în tabăra dușmanilor. Două sute de infanteriști trec de partea generalului. Urmează o încăierare pe care generalul o cîștigă cu ușurință, și două regimente trec în rîndurile sale.

Trei zile mai tirziu, inamicul are numai optzeci de oameni, iar generalul cinci mii.

Atunci generalul scrie altă proclamație, și șaptezeci și nouă de oameni trec de partea sa. Nu rămîne decît un singur dușman, înconjurat de armata generalului, care așteaptă în tăcere.

Se scurge noaptea, dar inamicul nu trece de partea sa.
În cortul său, generalul înjură și plînge. În zori, inamicul își scoate încet sabia din teacă și înaintează spre cortul generalului. Întră și-l privește.
Armata generalului se destramă. Răsare soarele.

Proprietățile unui jilț

În casa familiei Jacinto există un jilț pentru a muri.

Cînd vreunul dintre ai lor îmbătrînește, într-o zi e poftit să se așeze în jilț, care-i un jilț ca toate celelalte, atît că are o steluță argintată chiar în mijlocul spetezei. Cel poftit suspină, dă ușor din miini ca și cum ar vrea să refuze invitația, apoi se duce să se așeze în jilț și moare.

În absența mamei, copiii, ștregari ca-ntotdeauna, se distrează încercînd să păcălească musafirii și-i poftesc să ia loc în jilț. Cum musafirii sînt însă avertizați și știu că despre acest lucru nu trebuie nici măcar să se vorbească, se uită urît la copii și se scuză cu niște cuvinte ce nu se folosesc niciodată cînd se vorbește cu copiii, și asta-i distrează grozav. Musafirii găsesc vreun pretext oarecare pentru a nu se așeza, dar pînă la urmă mama își dă seama de ce s-a întîmplat și cînd vine vremea culcării copiii se aleg cu niște chelfăneli strașnice. Dar cum nu se învață minte, din cînd în cînd izbutesc să păcălească cîte un musafir naiv, pe care-l conving să se așeze în jilț. În asemenea cazuri părinții se fac că plouă, de teamă ca nu cumva vecinii aflînd de proprietățile jilțului să-l ceară cu împrumut pentru a așeza în el pe cine știe cine din familie sau dintre prieteni.

Între timp copiii cresc și vine o zi cînd, fără să știe de ce, nu se mai interesează de jilț și de invitați, ba chiar evită să intre în salon și preferă să facă un ocol prin curte, iar părinții, ajunși la adînci bătrîneți, încuie ușa salonului și scrutează cu atenție chipul copiilor, vrînd parcă să le citească gîndurile. Copiii le ocolesc privirile și spun că e vremea să stea la masă sau să meargă la culcare. A doua zi dimineața tatăl se scoală cel dintîi și se duce întotdeauna să constate dacă ușa salonului e tot încuiată, sau dacă vreunul dintre copii n-a deschis-o, pentru a se putea zări jilțul din sufragerie, căci steluța de argint strălucește și pe întuneric, și se vede perfect din orice colț al sufrageriei.

Poveste fără morală

Un om vindea strigăte de cuvinte, și-i mergea destul de bine, căci întotdeauna se găseau destui care să întrebe de preț și să se tocmească.

Omul se învoia întotdeauna, așa că izbuti să vîndă felurite strigăte de vînzători ambulante, cîteva suspine cumpărate de niște cucoane rentiere, apoi cuvinte pentru consemne, sloganuri, introduceri și idei false.

În fine, într-o zi, omul ajunsese la concluzia că sosise ceasul să ceară audiență micului tiran al țării, care se asemăna cu toți colegii săi, și care-l primi înconjurat de generali, secretari și cești de cafea.

— Am venit să vă vind ultimele dumneavoastră cuvinte, spuse omul. Sînt deosebit de importante, pentru că dumneavoastră nu veți izbuti niciodată să le găsiți imediat și, evident, va trebui să le roștiți în neîndurătoarea clipă de pe urmă, pentru a schița mai lesne un destin istoric retrospectiv.

— Tradu-mi ceea ce spune, porunci micul tiran.

— Vorbește în argentiniană, excelență!

— În argentiniană? Atunci de ce nu înțeleg nimic?

— Ați înțeles foarte bine, spuse omul. Repet că am venit să vă vind ultimele dumneavoastră cuvinte.

Micul tiran țîșni în picioare, cum se obișnuiește în astfel de împrejurări, și, stăpînindu-și un fior, porunci ca omul să fie arestat și băgat într-una din acele celule speciale ce există întotdeauna în asemenea ambianțe guvernamentale.

— Păcat, spuse omul în timp ce-l ridicau. Adevărul e că dumneavoastră veți dori să roștiți aceste ultime cuvinte cînd va sosi ceasul și fără îndoială va trebui să le roștiți pentru a schița mai lesne un destin istoric retrospectiv. Vreau să vă vind tocmai ceea ce dumneavoastră veți dori să spuneți, în așa fel încît să nu existe nici un echivoc. Însă cum dumneavoastră nu primiți țîrgul, și deci nu veți învăța aceste cuvinte dinainte, cînd va veni clipa în care acestea vor vrea să țîșnească pentru prima dată, e de la sine înțeles că nu le veți putea rosti.

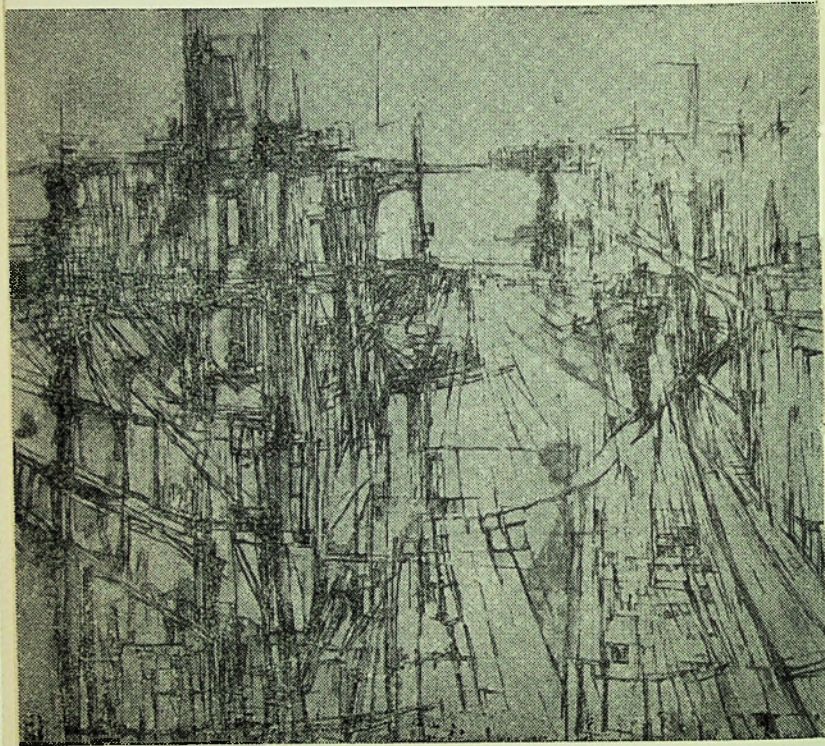
— Și de ce să nu le pot rosti, dacă sînt tocmai cuvintele pe care voi dori să le spun? întrebă micul tiran, luîndu-și o altă ceașcă de cafea.

— Pentru că spaima vă va împiedica, răspunse cu tristețe omul. Cum veți fi cu ștreangul de gît, numai în cămașă și tremurînd de frică și de frig, dinții vă vor clănțăni și nu veți putea articula nici măcar un singur cuvînt. Călaul și cei de față, printre care se vor afla și unii dintre acești domni, vor aștepta, din considerație, cîteva minute, însă cînd din gura dumneavoastră va țîșni doar un geamăt întretăiat de sughițuri și rugăminți de iertare — pentru că acestea, da, le veți putea articula fără efort — își vor pierde răbdarea și vă vor spînzura.

Plini de indignare, cei de față, mai cu seamă generalii, îl înconjurară pe tiran, cerîndu-i ca omul să fie imediat împușcat. Dar micul tiran, palid-ca-moartea, îl scoase de acolo în pripă și se izolă cu el pentru a-i cumpăra ultimele sale cuvinte. Între timp, generalii și secretarii, umiliți de afrontul primit, puseră la cale o lovitură de stat și în dimineața următoare îl arestară pe micul tiran în timp ce mîncă struguri în pavilionul său preferat. Pentru că nu-și putu rosti ultimele cuvinte, îl uciseră pe loc cu un glonte. După aceea începură să-l caute pe vînzătorul de cuvinte, care nu mai era în clădirea guvernamentală, și nu trecu mult pînă să-l găsească, căci umbla prin piață vînzînd proclamații saltimbancilor. Urcîndu-l într-o dubă a închisorii, îl duseră la fortăreață și-l torturară, pentru a-l sili să mărturisească ce ar fi putut fi ultimele cuvinte ale micului tiran. Cum însă nu izbutiră să-i smulgă mărturia, îl uciseră cu o lovitură de picior. Vînzătorii ambulanți, care-i cumpăraseră strigătele, începură să le strige pe la răspîntii, iar unul dintre aceste strigăte servi mai tîrziu ca parolă contrarevoluției care sfîrși cu generalii și secretarii. Înainte de a muri, unii dintre aceștia se gîndiră vag că în realitate totul nu fusese decît un șir grosolan de aiureli și că strigătele și cuvintele erau lucruri care la rigoare se puteau vinde, însă nu cumpăra, oricît ar părea de absurd.

Și au putrezit toți — micul tiran, omul, și generalii, și secretarii — dar strigătele continuau să răsună din cînd în cînd pe la răspîntii.

În românește de N. BENGUS

Bal în arenă

Corida s-a terminat. Autoritățile din loja Primăriei n-au plecat încă și nici flăcăii cei mai tineri n-au terminat de îmbibat în sânge talpa de rafie a espadrițelor. Espadrițele înmuiate în sânge de taur țin o veșnicie; se spune că atunci cind sângele taurului se amestecă cu puțin sânge de toreador, espadrițele se fac tari ca fierul și nu se mai rup niciodată.

Oameni în toată firea, căsătoriți și cu o droaie de copii, poartă încă perechea de espadrițe pe care le-au muiat în sângele lui Chepa del Escorial, acel noviliero ucis de un taur în vara lui '36, din patruzeci și ceva de împunsături.

Fetele și băieții, în două grupuri separate dar care se amestecă puțin spre margine, se uită unii la alții cu o privire bleagă, învăluită și ciudată.

Fanfara atacă un paso-doble — «Suspinele Spaniei» — și fetele, ca la un semn, încep să danseze între ele. Dansează mișcând umărul în tactul muzicii și tirându-și picioarele. Deasupra arenei începe să se înalțe un nor gros de praf care miroase a gogoși, a sudoare și a paciuli. Cîțiva băieți mai îndrăzneți despart perechile de fete. Urmează cîteva clipe scurte de nehotărîre, cînd încă nu se știe cine cu cine va dansa.

Camilo José Cela este unanim considerat a fi personalitatea cea mai prestigioasă a prozei spaniole din perioada postbelică. Succesul său a fost rapid și strălucit. Încă înainte de a primi consacrarea academică (1957), numele său trece dincolo de granițele Spaniei, dobîndind faimă mondială. Născut în 1916 în Galicia, studiază Dreptul la Madrid, unde se va stabili mai tîrziu. Mobilizat în 1936, participă la sîngerosul război civil spaniol. După 1939 se izolează într-o neutralitate trufașă și elevată. Din 1956 se stabilește la Palma de Mallorca, unde conduce revista lunară *Papeles de Son Armadans*, una dintre cele mai prețuite publicații literare spaniole, îndeosebi de cercurile intelectuale. Opera sa literară are un caracter net protestatar, fără a purta accentele unei demascări lucide ca la reprezentanții romanului «angajat». Protestul lui Cela capătă mai degrabă o coloratură existențialistă.

Scriitorul ursuz, care-și mărturisește agresiv o «funciară incapacitate pentru fericire», a debutat cu un volum de poezii (*Pisando la dudosa luz del día*, 1941) influențate de Alberti și Neruda. Anul 1942, cînd apare romanul *La familia de Pascual Duarte*, marchează un eveniment important în proza spaniolă postbelică. Neconfor-

Băieții dansează cu țigara în gură și nu vorbesc. Au privirea pierdută și își țin șapca în mână dreaptă, sprijinită pe mijlocul fetei. Cei veniți de prin alte părți, întotdeauna mai siguri de ei, vorbesc în răstimpuri.

— Dansezi foarte bine, duduie.

Fata zîmbește.

— Nu, mă las doar condusă.

Băiatul face un efort și încearcă din nou. A privit mai înainte în ochii fetei care se ferece ca doi iepuri speriați.

— Cum te cheamă?

— Ești foarte curios...

Băiatul, deși primește totdeauna același răspuns, rămîne cîteva clipe fără să știe ce să spună.

— Nu, duduie, nu că aș fi curios...

— Atunci?

— Ca să-ți spun pe nume. Nu-mi spui cum te cheamă?

Fanfara a trecut într-un vals, iar perechea, care se desparte, continuă discuția.

— Ba da, de ce să nu spun? Mă cheamă Pachita, cu voia dumitale.

După mărturisirea pe care a făcut-o, fata se zăpăcește puțin și privește tulburată într-o parte.

— Ascultă, asta e un vals; nu mă ține așa strîns...

După vals urmează un paso-doble, apoi alt vals.

De cîteva ori, pentru a-i mulțumi parcă pe toți, orchestra cîntă cîte un foxtrot într-un ritm de modă veche, repede și sacadat, ca zborul rîndunelor.

Perechile au o înfățișare jumătate obosită, jumătate însuflețită și dacă s-ar opri puțin s-ar observa că pe dansatori îi dor picioarele.

Arena este ticsită de lumea de pe trepte, din loje, de pe carele și balustradele răsturnate, într-o harababură nemaipomenită.

Nu se poate face un pas, aproape nu se poate respira. Se aude clopoțelul de la tombolă: «Încercați-vă norocul! La zece tragerea!» Sună trompeta care anunță începerea spectacolului de varietăți: «Dansatori din Paris, numai pentru o zi», Vinzătorul de gogoși, bătrîn și chior, își strigă marfa: «Calde, calde». Un cerșetor

mismul, violența cu care e demascată mizeria din viața satului au dat un semnal de alarmă, indicînd direcția prozei postbelice. Au urmat alte romane și însemnări de călătorie: *Pavilion de odihnă* (1944), despre viața într-un sanatoriu de tuberculoși, romanul picaresc *Noile isprăvi și nefericiri ale lui Lazarillo de Tormes* (1946), *Călătoria în Alcarria* (1948), *Stupul* (1951) — romanul care a scutrit cele mai multe discuții, prin gravitatea problemelor ridicate și prin violența stilistică.

Romanele lui Cela reprezintă culmi ale prozei spaniole actuale. Opera lui, atît de întinsă și variată, s-a bucurat de numeroase comentarii, adesea contradictorii. Calificat cînd drept «realist», ca în *Stupul* (cu rezerva că acest realism se deosebește de cel tradițional, fiind cînd fantastic, cînd caricatural, grotesc), cînd drept «subiectivist delirant», ca în romanul *Mrs. Caldwell*, Cela copleșește prin complexitatea personalității sale.

După aprecierea criticului literar Eugenio de Nora, Cela este «un liric deghizat în umorist». Sentimentalismul structural, disponibilitățile lirice, lovindu-se de realitățile tragice ale Spaniei de astăzi, s-au crispat pentru a se manifesta malițios, violent, complăcîndu-se într-un cinism de împrumut. Efuziunile sufletești au fost supuse unei

tinăr își arată picioarele slăbănoage unei adunături de copii negricioși, care-l privesc uimiți.

Pe cînd din depărtare coboară umbra nopții, încep să se aprindă becurile slabe din arenă. Prin vuietul asurzitor al mulțimii care petrece, se disting din cînd în cînd cîteva măsuri din « España cañi ». Dacă pe neașteptate, ca printr-o minune, ar încremeni toți cei ce se distrează, în liniștea stranie s-ar auzi tînguirea fără de speranță a sărmanului Horchatero Chico care, cu vintrele spintecate de coarnele taurului, încă nu s-a stins. Horchatero Chico, pe moarte, zace în haine de gală lungit pe o pătură în sala de consiliu a Primăriei; în jurul lui stau peonii și un preot bătrîn. Doctorul a spus că se va întoarce.

Luminițele tarabelor roșii, verzi, galbene și albastre încep și ele să se aprindă. Un cîine jigărit fuge prin mulțime cu un caltaboș în bot, iar doi pungași veniți din capitală operează în buzunarele unor clienți la jocul de noroc din « Cafeneaua madrilenă ».

Băieții care au avut succes stau acum de vorbă, fără să mai danseze cu fata aleasă.

— Păi da, eu sînt de aici din vale, din Collado.

Fata cochetează ca o prințesă.

— Ai, ce bețivi sînt cei din satul dumitale.

— Sînt alții și mai rău.

— Și asta-i adevărat.

Un grup de fete, ținîndu-se de braț, fredonează cuplete pe muzica din « Ay, ce tip ! » iar cîțiva recruți intonează cîntece patriotice. Noroc că sînt toți de la infanterie; dacă ar fi fost arme diferite pînă acum s-ar fi luat la bătaie.

Se înnoptează; întrebările băieților au acum ceva aproape picant.

— Ascultă, micuț, ai logodnic?

Fata tace întotdeauna, uneori ofensată, alteori alintîndu-se.

Un bețiv perorează fără ca nimeni să-l privească. Dincolo de arena taurilor, vînticelul nopții urcă pe uliți.

Peste freamătul surd al balului, parcă în ritm de paso-doble, bat de îngropăciune clopotele parohiei, fără ca nimeni să le audă.

Horchatero Chico, de felul lui din Colmenar, flăcău în vîrstă de douăzeci și patru de ani și de profesie matador, tocmai s-a sfîrșit, încredințîndu-și sufletul lui Dumnezeu.

cenzurii autocritice nemiloase. Existențialismul a la española e vădit îndeosebi în romanul Familia lui Pascual Duarte, care a fost comparat cu L'Etranger a lui Camus. Ne este înfățișată tragedia unui țăran din Extramadura pe care viața îl împinge la crimă. Pascual Duarte e o victimă a vieții, a unei societăți rău întocmite. Se simte mcnind indignarea autorului împotriva unei societăți care generează tipuri monstruoase, inumane.

Narațiunile scurte ale lui Camilo José Cela, din care am ales cîteva spre traducere, revelă un ascuțit spirit de observație înclinat adesea spre caricatură și umor. Sînt mici stampe, impresii din viața cotidiană, care, fără a se ridica la rangul de schițe, nu se confundă totuși cu articolele de ziar; el le numește apuntes carpetovetónicos — note de carnet. După propria sa mărturisire, « o însemnare carpetovetonică nu suportă, fiindcă i-ar fi de prisos, nici o articulare; însemnarea carpetovetonică, spre deosebire de articol, nu se naște și nici nu moare, ci pur și simplu apare și dispăre, țîșnește ca un izvor de apă limpede ». Multe dintre ele amintesc de biletele de papagal ale lui Tudor Arghezi.

A. I.

— Ascultă micuț, ești logodită?

Fata răspunde că nu, cu un glas stins, emoționat.

— Atunci îmi dai voie să te tutuiesc?

Într-un colț întunecos perechea își înlănțuie mâinile cu suavitate, întocmai ca perechile bucolice de pe tapiserii.

Un liliac zboară, amețit, aproape atingând perdelele de soare din pînză de cort ale prăvălioarelor și barăcilor.

În românește de IOANA NADRAG

Orchestra din local

Localul avea orchestră, o orchestră adusă în mod special din capitală. Orchestra era formată din șase bărbați care nu mai erau tocmai tineri, cu pantaloni gri și sacou de culoare portocalie. Se numeau « Magii ritmului modern », după cum spuneau prospectele de afiș pe care le-au răspândit prin sat cînd a ieșit lumea de la biserică, și erau specializați în difuzarea celor mai vesele melodii străine și a « celor mai dulci întimități » ale ritmului afro-cuban, atît de cadențat și de sentimental. Asta, de asemenea, o spuneau în prospecte. Pe urmă, la fața locului, oamenii făceau ce le stătea în puteri și ceea ce li se îngăduia să facă, și pînă la urmă reușeau să-i mulțumească pe toți.

Unul din magii ritmului modern, cel de la pian, nu purta costum de spectacol, ci un costum obișnuit. Lucrul era ușor de explicat: pianistul dinainte murise cu cinci-sprezece zile în urmă, și văduva lui nu voise să se despartă de sacoul portocaliu.

— Desigur, vreți să-l păstrați ca amintire, îi spusese saxofonistul care se numea Seraffim Suárez și era un asturian cam albinos.

— Nu, domnule, îi răspunsese văduva, dar din sacou ies foarte bine două perechi de pantaloni pentru Joaquinito, care n-are ce purta sărmanul de el.

— Dacă e așa, nu mai am nimic de spus; dar cum pianistul cel nou trebuie să-și facă un sacou portocaliu, ne-am gîndit că, cine știe, poate vreți dumneavoastră să i-l cedați . . . , ori să i-l vindeți.

— Nu, tinere, fiindcă pe hainele purtate nu iei nici un ban. Să strîngă el banii, așa cum a strîns și Joaquín al meu.

— Bine, cum doriți. Nu vreau să vă mai deranjez.

— Nu-i nici un deranj.

Pianistul actual, care cît timp a trăit Joaquín del Peral era un fel de dublură, încă mai strîngea bani, așa încît purta, cum am mai spus, un costum obișnuit. Lucrul acesta e îngăduit cînd mergi prin sate; de fapt lumea nici nu-și dădea seama de asta.

Orchestra « Magii ritmului modern » era compusă din următorii muzicanți :

1. Felipe Ortiz, pian. Acesta, cu toate că era cel mai nou în sextet, figurează primul fiindcă în orchestrele de genul acesta, pianul, nu se știe de ce, are întotdeauna un rol preponderent.

2. Roberto del Rey, vioară. La momentul oportun, acesta cînta și la microfon; nu cînta prea tare, dar avea stil și devenea trist ori vesel după cum era nevoie.

3. Paco Zorita, vioară. Cînta tangouri la acordeon așezat pe un scăunel, ca o brodează.

4. Luis D' Alvarette, vioară. Cînta și la maracas și era vocea a doua, cu Roberto del Rey, la unele cîntece.

5. Seraffin Suárez, saxofon. Un om simpatic și cu plămîni puternici, care putea să sufle ceasuri întregi și care știa să se uite sașiu cu multă dibăcie, cînd credea el că-i momentul potrivit; și

6. Spîritu Santo Oliveira, baterie. Acesta era un mulatru portughez, un băiat trecut prin multe și cu mult simț muzical, care fusese șofer de taxi la Barcelona.

Orchestra, înainte de moartea lui Joaquín del Peral, care era și compozitor (cîntăm, între piesele lui cele mai cunoscute, bolerourile « Totul a trecut » și « Orinoco », tangoul « Floarea disprețului » și pasodoble « Aer de munte »). Se mai numea uneori « del Peral și artiștii săi boemi », nume de mare efect în localurile mici.

Ei bine, în localul acela — care se numea « Localul de distracții » și înainte de război se chemase « Paradisul pierdut » — orchestra « Magii » se descurca cum putea, așa cum am spus, și căuta s-o scoată la capăt cum se pricepea mai bine.

Localul era o sală spațioasă și dărăpănată, cu ciment pe jos și un rînd de bănci de jur împrejur, care în timpul războiului fusese cazarmă. În fiecare zi veneau să danseze băieți și fete din colonie, care puneau de obicei « Bughi-Bughi » la un gramofon portativ. Simbătă seara, duminică și în zilele de sărbătoare — în săptămîna paștelui în fiecare zi, de la amiază pînă noaptea tîrziu — veneau și oameni în toată firea, de toate vîrstele: servitoarele viligeaturîștilor, cîțiva vilegiaturiști care umblau după servitoare, străinii și o mulțime de băiețandri gură-cască cum găsești în toate satele. La « Localul de distracții » dansul începea la aceeași oră ca și în piață, dar lumea era cu totul alta și în general nu se amesteca cu cei din piață; la « Localul de distracție » venea lume mai selectă, dar trebuia să fii cu ochii în patru; pe cînd lumea care venea în piață era mai necăjită dar, în general era și mai liniștită. În piață dansul era, desigur, gratuit, iar la « Localul de distracție » costa trei pesete fără consumație și șase cu consumație pentru domni, căci domnișoarele nu consumau nimic decît dacă erau invitate insistent. Pe fetele din colonie părinții le lăsau să danseze numai în piață, nu și în local. Cînd dansul ajungea la apogeu, care de obicei era pe la nouă, nouă și jumătate, zgomotul pașilor și al conversației era de-a dreptul asurzitor, și ca să-i auzi pe « Magii ritmului modern », oricît de tare ar fi cîntat, trebuia să fii foarte aproape. Căldura era înăbușitoare, lumea era lac de sudoare și nu puteai face un singur pas. Cîteva perechi mai transportate — din acelea care dansează lent și se privesc în ochi — nici nu-și dădeau seama uneori că orchestra se oprișe și continuau să se miște mai departe. Alte perechi, cele care dansau corect — alăturate și foarte repede — erau ce-i drept mult mai atente și puneau mai mult zel în dans. Restul perechilor, cele mai multe — care nici nu dansează bine, ci așa și-așa, și care nu sînt nici cu capul în nori, nici cu picioarele pe pămînt — stăteau de vorbă, susținînd o conversație plină de aluzii și vorbe în doi peri.

— Te ții cu cineva?

— Nu, că se ține singur.

— Ești drăguță ca o maimuțică.

— Dacă vrei maimuțe, găsești la circ.

— Ascultă, vreau să-ți vorbesc serios. Îmi dai voie să te tratez cu un pahar?

— Dacă ții neapărat . . .

Perechile care se tutuiau erau mai puțin fine:

— Ce te tot uiți la ăla?

— La care?

— La ăla cu mustață. Neisprăvitul ăla cu mutră de tuberculos.

— Ba nu mă uit de loc.

La zece fix « Magii ritmului modern » cîntau « Valencia e țara florilor, plină de culoare și armonie »; cîntau foarte repede. Era semnalul de închidere. Atunci lumea se risipea care-ncotro, și ei se duceau să mănînce și să-și bage capul sub cișmea ca să se ră-

corească. La unsprezece începeau din nou până după miezul nopții sau până când veneau jandarmii; după ora două, dacă țăranii din vecinătatea localului nu mai puteau suporta zgomotul, dansul de la « Localul de distracții » se încheia brusc.

În românește de A. IONESCU

Economistul

Don Desiderio Papus Garriga, capul recunoscut al unei familii numeroase, își ducea existența încercând să afle o motivare științifică faptului — succesiv și inexplicabil — că rămânea fără bani la sfârșitul fiecărei luni.

— Ah, dacă n-ar fi inflația, îi spunea nevastei, *doña* Eleuteria Cotobas de Papus. Dacă n-ar fi inflația, îți jur că ne-am umple de bani.

— Da, da. Ascultă, chestia asta cu inflația e vorbărie lungă, îi răspundea *doña* Eleuteria, care aducea cu un măgar, fără a fi însă atât de solidă.

Don Desiderio, care trecea printre prietenii săi drept un fel de învățat, încercase ani de-a rândul să îndrepte lucrurile sau, după cum spunea el, căutase să lupte împotriva originii răului; dar anii trecând, i-au dovedit că totul era cu puțință, numai el nu putea ajunge ministru de finanțe; atunci își redusese ambițiile și se văzu silit, puțin câte puțin, să-și experimenteze cunoștințele în propriul cămin.

Hotărât să-și aplice teoriile, don Desiderio Papus i-a adunat într-o zi memorabilă, cam pe la ora unu și jumătate, pe cei șapte urmași ai săi și le-a spus:

— Copii, timpurile sînt grele pentru toți. Sînteți încă foarte tineri ca să puteți înțelege mecanismul inflației; dar vă asigur, cu inflația asta va veni o zi cînd ne vom duce la culcare fără să mai cinăm. Vă dați voi seama ce înseamnă să te culci cu burta goală? E un lucru pe care îl nesocotiți! Eu, care am sfînta datorie de a vă învăța, o să spun. A te culca flămînd înseamnă, dragii mei, insomnie, aciditate la stomac, nervozitate, indispoziție, supărare, gîndurile cele mai negre și mai sinistre; așadar chinul veșnic.

Vocea lui Don Desiderio Papus căpătase o lugubră și neașteptată gravitate.

— Să vedem ce-i de făcut, nu? a spus Desiderito, cel mai mare, un tinerel care nu prea sclipea de deșteptăciune.

— Desigur, băiete.

Cele șapte proenituri ale lui don Desiderio — Desiderito, Eleuterita, Santitos, Cirilín, Obdoncín, Tainita și Cosmecillo, mezinul trupei, care rămăsese cam înapoiat după o paralizie — au respirat adînc, jumătate de spaimă, jumătate de încîntare. Don Desiderio, dacă e să spunem adevărul, nu fusese niciodată atât de vorbăreț cu ei.

— Desigur, copii, a continuat don Desiderio. E bine să fiți pregătiți pentru cele mai grele situații. Trebuie să ne gîndim la urmașii noștri. Spiritul de economie trebuie să se deștepte în voi, pentru că e lucru știut că economiile sînt nu numai toaiga bătrînețelor noastre, dar și...

— Să vedem ce-i de făcut! Nu? îl întrerupse Desiderito.

— Mulțumesc, băiete, spuse în șoaptă don Desiderio, apoi adăugă cu glas tare: văd acum că m-ai înțeles. Aș vrea să vă fac o propunere. Nu este o poruncă de părinte, ci o ofertă prietenească. Peste o jumătate de oră mama ne va chema la masă. Ne vom așeza în jurul mesei și vom înghiți bucatele sărace care constituie hrana noastră. Ei bine: cu ce-o să ne alegem din asta? Poate cu cîteva sute de calorii, de care,

avînd grijă să ne odihnim puțin, ne-am putea lipsi. Să stăm liniștiți, ca să ne economisim forțele și totodată banii.

Don Desiderio Papus Garriga răgușise puțin.

— Și totodată banii, da; pentru că celui care n-o să vrea să mănînce — asta firește, este ceva absolut voluntar — îi voi dărui pe loc suma de cinci pesete.

Un curent de uimire și stupeoare străbătu grupul micilor creaturi. Don Desiderio, bun psiholog, grăbi atacul.

— Alege careva cele cinci pesete? Cine preferă cele cinci pesete să ridice două degete.

În afară de Cosmecillo, nătîngul, ceilalți copii au ales moneda de un duro¹. Don Desiderio, cu un gest nobil, patrician, a împărțit șase duos și șase sărutări copiilor strîngători și s-a așezat la masă împreună cu nevasta și copilul cel mic.

— Ce atmosferă senină, nu-i așa Eleuteria?

— Da, Desi, foarte senină. Dar ce ai de gînd? Te asigur că nu mănîncă de un duro fiecare copil.

— Nu îți proastă, o să vezi. Singurul lucru pe care îl ai de făcut tu este să-i împiedici să iasă din casă. Mă înțelegi?

— Nu, de ce nu vrei să iasă din casă?

Don Desiderio coborî vocea.

— Sst! Taci! Știi de ce?

— Nu!

— Pentru că ieșind din casă s-ar putea ca doamna de jos să-i servească cu ceva.

— Nu înțeleg!

— Nu-ți mai bate capul cu asta și fă ce-ți spun.

•

După-amiaza a trecut în liniște. Copiii, cu burta goală, nici n-au țopăit, nici n-au bătut mînea, nici n-au făcut gălăgie. Micuții se gîndeau la ora cinei mîngîindu-și bănuțul.

— Mamă, cît este ceasul?

— Cinci și un sfert. Dar ce ai, băiete, nu faci altceva decît să mă tot întrebii de ceas.

După o îndelungată răbdare, așa cum vin toate pe lumea asta, veni și ora cinei și, odată cu ea, o scurtă cuvîntare a lui don Desiderio Papus Garriga, economistul.

— Copii, vom merge îndată la masă. Dar timpurile sînt grele; acum o știți, chiar foarte grele. N-am cerut niciodată ajutorul vostru; dar astăzi — și lui don Desiderio îi scăpă o lacrimă de emoție — astăzi, copiii mei, sau îmi dați fiecare cîte un duro sau nimeni nu mănîncă.

Don Desiderio și-a terminat fraza cu oarecare iritare. Iritare fără nici un rost, și bunul Dumnezeu știe asta, căci cei șase copii, fără nici o excepție, după ce îi economisiseră mîncarea, îi înapoiară și banii.

Ei, dacă don Desiderio ar ajunge într-o zi ministru de finanțe l. . .

În românește de IOANA NADRAG

¹ Un duro este echivalent cu cinci pesete.

Zoilo Santiso, scriitor tremendist

Acest Zoilo Santiso era un scriitor cum nu se poate mai tremendist¹. Tații nu-și lăsau fiicele să citească cărțile lui Zoilo Santiso.

— Fetelor, le spuneau, să nu cumva să citești romanele lui Zoilo Santiso, că nu sînt pentru voi.

Atunci fetele ziceau că se duc să se plimbe pe promenada Recoletos, intrau în cea mai apropiată librărie și cumpărau un roman de Zoilo Santiso, care trecea după aceea din mînă în mînă, asemeni comunicatelor de război ale dușmanului în ariergarda trupelor, unde nu mai rămîn decît discursuri patriotice și speranțe zadarnice.

— Să ardem cărțile lui Zoilo Santiso, spuneau băiețandrii care nu citiseră nimic de Zoilo Santiso, dar care aveau o încredere oarbă în păreriile părinților. Să declarăm război lui Zoilo Santiso, scriitor desgustător și tremendist!

Zoilo Santiso era de fapt un băiat bun, sau cel puțin încerca să fie. Cînd era copil avusese scarlatină, și de atunci își formase niște păreri întrucîtva deosebite de ale mătușilor lui, surorile mamei și cele ale tatălui.

— Zoilo e bun, te asigurau mătușile lui, care nu erau din cale afară de originale. Atît numai că spune tot felul de lucruri în care de fapt nu crede; le spune ca să pară mai mare.

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, mătușe, obiecta vreun văr de-al lui Zoilo, păi Zoilo are aproape patruzeci de ani!

— Nu contează. Lui Zoilo întotdeauna i-a plăcut să pară mai mare.

Zoilo Santiso a devenit scriitor tremendist dintr-o pură întîmplare. Cu scriitorii se întîmplă un lucru foarte complicat, și fiecare se formează cum poate și cum îi îngăduie cei din jur. Lui Zoilo Santiso i-ar fi plăcut de fapt să fie toreador sau cîntăreț de tangouri, dar s-a făcut scriitor pentru că e mai ușor, și în afară de asta nu e nevoie să ai nici simț artistic, nici talent, nici voce, nici sentimente alese, nici nimic. Ca să fii scriitor n-ai nevoie de nimic. Ca dovadă, e de ajuns să intri într-o cafenea și dai peste o mulțime de scriitori care scriu drame și articole, bînd cafea cu lapte ori numai sifon.

Zoilo Santiso s-a făcut scriitor, și pe urmă, cum nu era un «maestru al exprimării alese», s-a specializat în «tremendism», specie în care e de ajuns să spui lucrurilor pe nume.

— Asta nu e artă; e numai o dorință de a-și bate joc de lume, ziceau unii cititori, din cei care poartă monoclu. Să spui lucrurilor pe nume, asta poate oricine. Greu e să le spui într-un limbaj ales.

Zoilo Santiso, care era un om modest, nu s-a îndoit niciodată că oricare altul ar fi putut să fie la fel ca el.

«Mie mi se pare că acesta e un lucru ușor, gîndea el, că nu e de loc complicat. Vrei să spui «Pepito bea vin»? Nimic mai simplu. N-ai decît să spui «Pepito bea vin» și gata. Sigur că e mai frumos să spui: «Tînărul Pepe îngurgita elementul bachic», dar dacă e să spunem adevărul, asta e o prostie de care ar ride și curcile».

¹ «Tremendismul» este în literatura spaniolă o orientare veche și definitorie, după părerea lui Cela, care socotește că primii scriitori «tremendiști» au fost medievalul Arcipreste de Hita, cu al său *Libro de buen amor*, și Fernando de Roja, presupusul autor al piesei *La Celestina*. Critica literară spaniolă îl consideră însă pe Cela drept inițiator al acestei orientări. Personajul Zoilo Santiso ar fi, prin urmare, într-o oarecare măsură, un autoportret spiritual.

Zoilo Santiso avea uneori preocupări estetice. Din fericire, nu mergea niciodată prea departe și, după ce își frământa mintea cu un gând, nu mai înțelegea nimic.

În ciuda faptului că era considerat un neisprăvit, avea mulți dușmani, și cîteva scriitori de literatură pornografică, ajunși la bătrînețe, au publicat despre el cîteva articole, atrăgîndu-i atenția că trebuia să fie mai moral și mai decent și că «tremendismul» trebuia să fie interzis la fel ca morfina și cocaina, bunăoară.

Cînd citea aceste articole, bietul Zoilo Santiso, cum era cam închipuit de felul său, punea lucrurile la inimă și trecea prin clipe grele.

Sotia lui, ca să-i mai dea puțin curaj, îi zicea:

— Nu-ți face griji, dragă Zoilo; cînd te critică înseamnă că valorezi ceva; dacă n-ai valora nimic, nu s-ar ocupa de tine și te-ar lăsa în pace, fii sigur de asta.

— Bine, bine, dar uite, eu aș prefera să valorez mai puțin, dar să nu-mi spună asemenea lucruri. Ce vrei să fac! Sînt sensibil la aprecieri!

Cînd Zoilo Santiso a vrut să scrie cîteva rînduri într-un stil mai nobil, i-a ieșit ceva atît de prost, încît n-a îndrăznit să le publice.

Stilul e ceva foarte misterios, ceva care nu se poate schimba, nici îndrepta, oricît te-ai strădui. Stilul e ca un semn de vărsat.

În românește de ANDREI IONESCU

VEIRA DA SILVA — Marile construcții — 1956

Note în jurul unei presupuse Imprudențe

Prietenul meu, profesorul Iorgu Iordan, îmi cere câteva cuvinte care să premergească această nouă tălmăcire a cărții mele¹. Am să încerc să mă achit cât mai bine și într-un spațiu nu prea mare, pentru că încetineala, când e vorba de-a răspunde la un salut, nu e bună.

Așadar, Stupul apare într-adevăr în limba română. Cred că cititorul nu va avea decât să-mi mulțumească că-l scutesc de prea cunoscutele paragrafe despre limbile romanice — iar printre ele despre orientala lor îndepărtată, română — rezistînd eroic între grupuri lingvistice slave și maghiare; de asemenea nu le voi vorbi nici despre împăratul Traian — care ar fi fost spaniol de ar fi existat Spania pe vremea aceea și despre străvechile și triumfătoare sale legiuni. În cele mai multe cazuri scriitorul nu se adresează unor lingviști sau istorici, iar pe de altă parte în cazul nostru este vorba mai degrabă de produsul unei limbi și al unei istorii încă foarte apropiate de noi: spaniola populară și orașul Madrid în jurul anilor 1940 sau 42, acum un sfert de veac.

Nu știu dacă Stupul este un roman care se încadrează în canoanele genului, sau este numai un maldăr de pagini prin care se scurge, în dezordine, viața unui oraș dezordonat. Mai degrabă înclin să presupun că adevărul se găsește în a doua presupunere, deși chiar și aceasta ar putea să intereseze prea puțin sentimentele noastre de astăzi.

De obicei cărțile sînt destul de misterioase, atît înainte cît și după nașterea lor. Într-un anumit sens poate ar fi mai potrivit ca ele să fie recitate și nu scrise, astfel încît cuvintele lor să fie duse sau măcar mulate de vînt. Tradiția orală nu rămîne de o mai mică însemnătate decît tradiția scrisă, care, într-un anumit fel, nu este altceva decît tot o tradiție orală, însă ca regizor de culise și semn de carte.

¹ Prolog la ediția românească a *Stupului* apărută recent în traducerea și cu o prefață de Ioana Zlotescu-Cioranu

Mărturisesc că nu-mi pot imagina Stupul în limba română; de asemenea nu mi se pare prea logic că această carte a mea s-ar putea citi în franceză sau engleză, în italiană sau suedeză, în germană sau în portugheză, sau în poloneză. Aceeași situație, aceeași stare de spirit, o aventură identică, nu se exprimă în același fel într-o limbă sau în alta; vreau să spun că ceea ce se povestește nu mai este exact același lucru pentru că vorbele, oricât de elementare ar fi ele, nu au aceeași semnificație într-o limbă ori în alta. Cuvântul spaniol *silla* (scaun), de exemplu, se traduce în franceză prin *chaise* și în engleză prin *chair*; și totuși, dacă ne gândim bine, *silla*, *chaise* și *chair* nu sînt același lucru, același obiect, denumit în trei limbi diferite, ci trei obiecte diferite, denumite, fiecare așa după cum li se potrivește. Gîndiți-vă că acest exemplu citat de mine, cam extremist și paradoxal, poate să nu fie întru totul exact, dar încercați să transpuneți intenția mea la noțiunile abstracte (nu este neapărat nevoie ca ele să fie sublimе) și veți vedea că nu merg prea departe cu presupunerea mea.

Sînt departe de a mă crampona într-atît de această atitudine — din motive foarte diferite și complexe — înct să ajung la concluzia că ar fi prudent să evit ca scrierile mele sau cele ale oricărui autor, să fie citite în altă limbă decît cea din care s-au născut. Problema traducerilor mă preocupă mai degrabă pentru înșelătoria pe care o pricinuiește intraductibilul (spiritul întotdeauna, și uneori chiar și cuvîntul), decît pentru fraudă pe care o presupune ceea ce se poate traduce întotdeauna foarte relativ (cuvîntul, luat unul cîte unul, și nici el întotdeauna). Știu bine că atitudinea mea este departe de a putea fi înțeleasă în cuprinsul justei limite în care aș vrea s-o exprim, dar în același timp nu știu, zău, de unde aș putea porni.

În general scriitorii sînt păsări orgolioase care se lasă iluzionate de penaje vane și ciudate. Avînd păcatul acestei iluzii, scriitorii au de obicei de suferit penitența celor mai deșarte miraje. Dacă în lume ar domni bunul simț, noi, scriitorii, am fi primii și cei mai neciopliți blasfematori ai traducerilor din operele proprii, care reprezintă, de fapt, deghizarea a ceea ce este mai scump inimii noastre. Totuși, scriitorii, aceste făpturi cu inima umflată de vînt, obișnuiesc să opereze contrariul, luptînd, și să-și cheltuiască toată energia pentru a fi citiți în alte limbi (deși aproape niciodată nu reușesc). Eu nu cunosc motivele acestui masochism.

Dar să nu mergem totuși prea departe. Este vorba să salutăm acum o nouă versiune a Stupului și nimic nu trebuie să ne abată din drum. Poate că atunci cînd o să se coacă în mintea mea ideea imprudenței traducerilor, voi putea articula mai ordonat ceea ce aici de abia am notat.

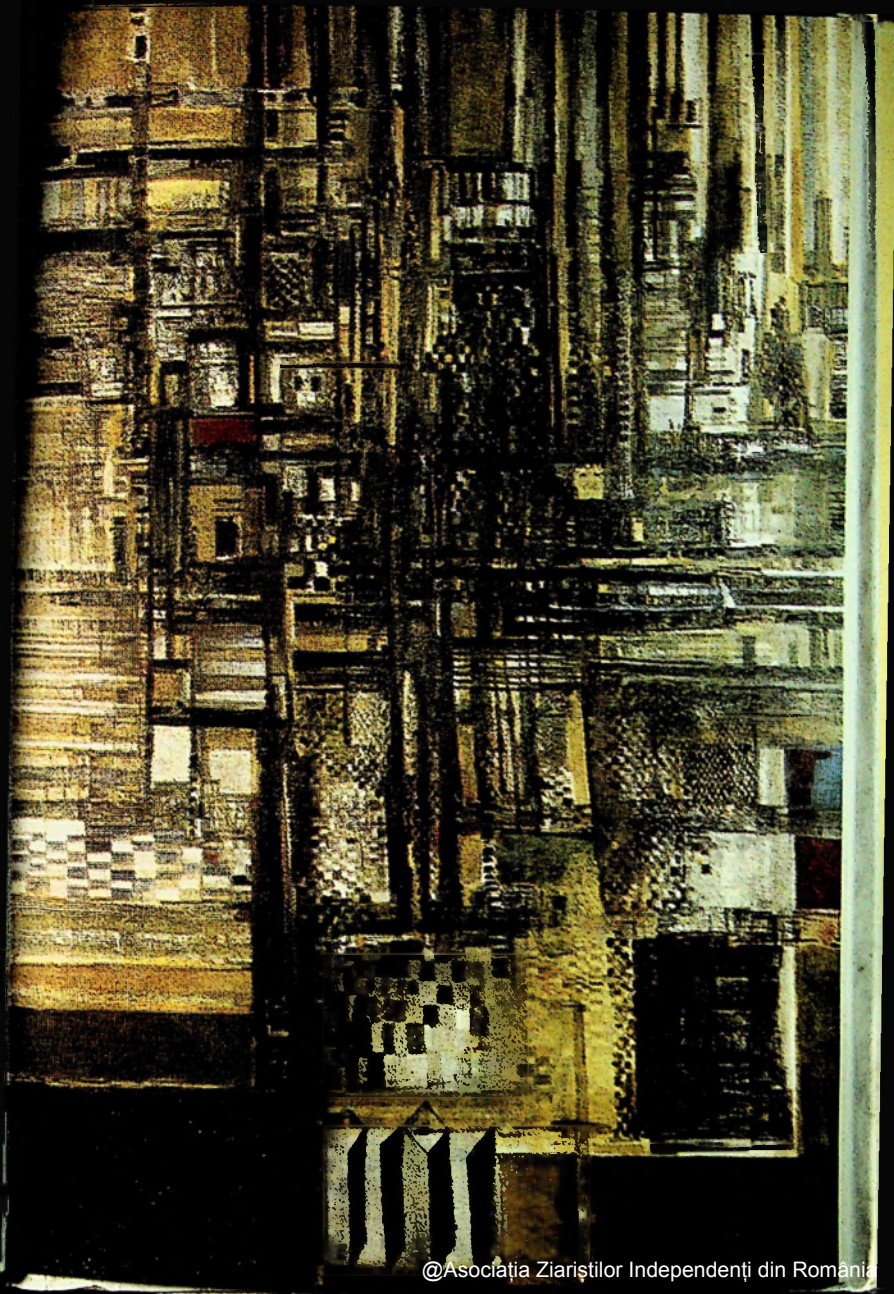
Da: Stupul va apare, așadar în limba română. Pornind de la presupunerea că traducerea ar fi absolut fidelă, mă întreb ce va clîtiga și ce va pierde cartea mea cu noul ei pașaport? În Stupul, ca și în oricare alt roman modern, se pleacă de la o serie de presupuneri prealabile care pot face cartea confuză dacă nu ermetică, pentru cei care nu sînt inițiați în secretul ei. În intîmă sa tradiție istorică (mai diafană și mai inteligibilă cînd este cea imediată), Stupul nu se sfîrșește cu ultimele cuvinte ale autorului, care sînt eu, ci se prelungește, la fel cum se întîmplă cu nenumăratele romane ale

timpului nostru, în penultimul său destinatar: cititorul (ultimul și cel mai fără drept de apel este uitarea). Cititorului de romane, de la primul război mondial încoace, i se cere, uneori în schimbul a foarte puțin, un efort determinat și adesea nu din cele mai mici, ca să poată intra în lumea proprie fiecărei narațiuni: o lume fugitivă și în care busola, în loc să marcheze nordul, marchează foarte des un punct cardinal recent născocit și încă fără nume.

Și iată acum îndoiala și întrebarea mea: este firească și preconizabilă mutarea, dintr-o limbă în alta, a ceea ce s-a exprimat (și din rațiuni nu întâmplătoare, ci profunde) într-o limbă determinată anume? Încep să cred că nu. Poetul Ezra Pound, în poeziile sale alcătuite cu vorbe englezești, italiene, sanscrite și chinezești, este înaintașul a ceea ce întuiesc eu și încerc să exprim. Poate că formula (destul de greu accesibilă, îmi dau bine seama) ar fi crearea unei conștiințe suprarăționale care să exprime prin fenomene sau plurifenomene — engleze, italiene, sanscrite, chineze . . . — oricând oportune. Dacă teoria sinonimelor a fost îndepărtată ca artificioasă, perimată și inutilizabilă, ar putea veni o zi în care să fie înțelese ca sinonime — și deci de îndepărtat ca artificioase, perimate și inutilizabile — numirile care, în fiecare limbă au încercat doar să indice concepțiile numai aparent identice: ventana, fenêtre, window (fereastră). Culturile n-au un peisaj comun și nici un vehicul de schimb, dar scriitorii nu sînt vino-țați de această evidență.

În românește de IOANA ZLOTESCU-CIORĂNU

Palma de Mallorca.
2 octombrie 1965

RENÉ CHAR

DE NOUĂ ORI ÎI MULȚUMESC LUI VIEIRA DA SILVA

PALATUL ȘI CASELE

*Parisul, iată-l astăzi sfârșit. Acolo voi trăi. Brațul meu nu-mi mai svîrlă
sufletul în depărtare. Aparțin.*

ÎN SPAȚIU

*Soarele plutea jos, la fel de jos ca și pasărea, Înserarea îi strîngea laolaltă.
Îi iubeam.*

ÎNTR-ADEVĂR E DÎNSA

*Tărîm al nopții joase și al hărțuielilor.
Noapte, frunzișul meu, ogorul meu.*

ZĂBRELE

*Nu sînt singur pentru că am fost părăsit. Sînt însă singur deoarece sînt
într-adevăr singur; migdală prinsă-între pereții îngrădirii sale.*

ZEII S-AU ÎNTORS

*Tovarășii mei, s-au întors zeii. Au și pătruns în clipa-aceasta în viața
noastră; dar cuvîntul ce revocă, sub vorbele ce desfășoară, s-a ivit și
dînsul; s-a ivit deasemeni pentru ca împreună să ne-îndurereze.*

ECOU ACOPERIT

*Somptuoasa noastră împletire în trupul Căii Lactee, iatac pe creste hărăzit
cuplului nostru care, în nopte, aiurea, ar îngheța.*

CÎNTEC DE LEAGĂN PENTRU FIECARE ZI, PÎNĂ LA ULTIMA

*Nenumărate ori, număr de ori,
Omul adoarme, trupul său îl trezește;
Odată însă, dar numai odată,
Omul adoarme. — Își pierde trupul.*

CĂTRE-AI MEI

*Ating întinderea și sînt în stare să-i dau foc. Lărgimea spațiului e-n mîna
mea; știu să-l desfășor. Dar ce preț mai are dorința dac-în preajmă nu
roiește gelozia voastră? Măruntă fioare de aur gălbui își stinge strălu-
cirea, fără nuanța plaiului.*

*Cînd din nou vă veți fi ivit, mîna mea se va întinde către voi, mîna mea,
mica jivină rămasă vie. Dar dacă voi sînteți deoparte, ce frumusețe? . . .
ce frumusețe?*

O PITULICE-ÎN TRESTII

*Copacul pe care ochiul puștii îl poate prinde cu cea mai mare ușurință,
nu-i un copac hărăzit aripei sale. Neastîmpărata pitulice, iat-o pre-
venită: va izbuti să se tupileze mută, străbătîndu-l.*

*Înghițită, prăjina sălciei în aceeași clipă, iat-o cedînd unghiei fugitive.
Însă-în mănunchiul de trestii prin care alunecă-n valuri, ce triluri de
cavatină ! Aici, aici, cîntă; o știe o lume-ntreagă.*

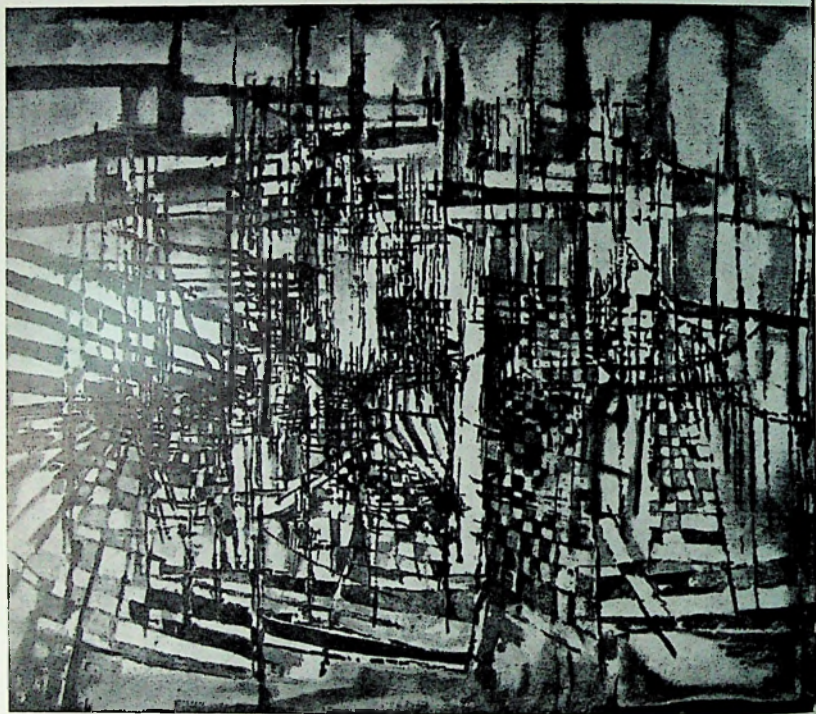
*Miez de vară, spații, un rîu. iubiți ascunși, o lume-ntreagă de apă, pitulicea
repetă: « atît de liber, atît de liber, atît de liber ! »*

În românește de NICOLAE ARGINTESCU-AMZA

VIEIRA DA SILVA

◀ ◀ Compoziție

▼ Capela gotică — 1951

ANA MARIA MATUTE

ÎNȚIIA MEMORIE

... La dreapta se vedea povârnișul și casa albă a Malenei Taronj. Jos, marea se deschidea, halucinantă. Era aceeași mare pe care o vedeam pe Atlasul meu, dar imensă și vie, tremurând într-un vârtej amețitor și verde, cu zone și pete mai dense, cu valuri de pescăruși care păreau că flutură ca niște steaguri înfipite în apropierea coastei.

De acolo, de sus, din piața unde mai demult îi ardeau de vii pe evrei, marea îți lăsa o impresie de teamă, de instabilitate. Parcă ar fi fost o amenințare sigură, albastră, amestecându-se cu vîntul și cu cerul în care se pierdeau strălucitoare universuri sau hoinare ecouri încărcate de o nesfîrșită frică. Privind în jos, singurul lucru posibil, atunci, era vârtejul, vârtejul. Iar viața părea ceva cumplit și îndepărtat.

Obrazului bătrînicos al bunicii i se opunea fața rumenă a lui Mossen Mayol și așteptarea impenetrabilă a mătușii Emilia; în loc de inima împietrită de dincolo de rochia plisată a Antoniei, îmi creasem eu o altă insulă, numai a mea. Ne dădeam seama de ceva: Borja și cu mine eram singuri. Deseori, deși noaptea tîrziu, ciocăneam de trei ori în perete. El se ridica din patul lui și eu dintr-al meu. Pe

Prin precocitatea talentului, prin noutatea viziunii și a modalității de expresie, Ana Maria Matute și-a cucerit un loc de seamă în epica spaniolă actuală, suscitînd, totodată, un interes viu și susținut în literaturile de mare tradiție, fiind tradusă în vreo 15 limbi.

Ea privește viața și ortală cu gravitate, refuză cinismul epatant, cumînțenia idilică și optimismul festiv, înscriindu-se distinct în marile tradiții realiste ale prozei spaniole.

Născută într-una din acele familii burgheze prospere, de origină castiliană, la 26 iulie 1926, în orașul Barcelona, este nevoită să locuiască, o mare parte din timp la Madrid și într-un sat din cîmpia Castiliei, împreună cu bunicii ei. Aici, în acest sat întîlnește o lume cu totul diferită și nouă pentru ea, o lume ce i se întipărește adînc în memorie, de care va aminti în numeroase povestiri și romane.

Dar în 1936 izbucnește războiul civil din Spania și cursul vieții i se schimbă radical: averea părintească este naționalizată, școlile pe care le frecventa ea și ceilalți patru frați ai ei sînt închise; acum cunoaște « cealaltă față a cuvintelor și a faptelor », învață să deschidă ochii, să observe, să asculte. Drama Spaniei, marea dramă a omului în

virful picioarelor, ca niște duhuri, treceau prin încăperi și coridoare și ne întâlneau pe verandă. Cerul strălucea între arcade, iar printre ornamentele întunecoase ale acoperișului se iveau scnteieri trecătoare și misterioase.

«Nu puteam să adorm». «Nici eu». Culcați pe brînci ca să nu fim zăriți de la vreo fereastră, fumam în tăcere. Sub pijama purtam coșarul meu negru, îmbrăcat în straie de arlechin, turtit și murdar și nimeni nu-l știa. Îmi scoteam bomboana din gură, umedă și lipicioasă, și o aruncam. Gura îmi mirosea a mentă și el spunea: «Ce ai în gură, gumă de mestecat sau bomboană?». Îmi era rușine să-i spun că am vreuna din cele două lucruri și-i răspundeam: «Pasta de dinți miroase așa». Și stăteam pe tăcute, fumînd țigările Muratis ale mătușii Emilia. Uneori el spunea: «Cînd s-or termina toate astea! Cine crezi tu că o să cîștige războiul? Eu cred că ai noștri, pentru că sînt catolici și cred în Dumnezeu». «Nu știi», îi răspundeam eu. «Nu știi cine o să cîștige, asta nu se știe niciodată». Adesea își amintea unele lucruri. «Știi, noi aveam acolo o casă foarte frumoasă. Eu mergeam la școală...» Povestea despre locurile lui natale și despre prietenii lui, și eu îl ascultam fără să-l înțeleg bine. Dar îmi plăcea timbrul vocii lui. Mă uitam la arcadele verandei și la cer și mă gîndeam: «Mauricia». (Livada, casa tatălui meu, pădurea și riul cu plopul lui. Riul cu rotocoale verzi și liniștite, ca niște ochi mari ai pămîntului.) Eram atît de lipsiți de apărare, atît de supuși, atît — oh, da — atît de departe de ei: de portretul unchiului Alvaro, de ai lui Taronji, de amintirea tatălui meu, a Antoniei, a lui Chino... Cît de străină era tagma oamenilor mari, a bărbaților și femeilor! Ce străini și absurzi eram noi! Cît de în afara lumii și chiar a timpului! Nu mai eram niște copii. Cîteodată nu mai știam ce eram. Și așa, fără să știm de ce, culcați pe brînci nu îndrăzneam să ne apropiem unul de altul. El își punea mîna peste a mea, și numai capetele ni se atingeau. Cîteodată îi simțeam părul ce-i cădea pe frunte sau nasul lui cu virful rece. Și el spunea printre rotocoalele de fum: «Cînd s-or termina toate astea...!» De fapt, nu prea știam la ce se referea: dacă la război, la insulă, sau la vîrsta noastră.

Uneori, apăsă dintr-o dată o lumină de la vreo fereastră, și fasciculul de raze galben și pătrat se proiecta pe noi. Și imediat ne cuprindea rușinea gîndindu-ne că ar putea veni cineva care să ne vadă și să întrebe: «Ce faceți aici?» Fiindcă, ce am fi putut răspunde? Dar împotriva lor, a tuturor, și împotriva cuvintelor

ocest moment crucial, va fi ogîndită cu o rară forță evocatoare de viitoarea scriitoare, în majoritatea operelor ei.

După război, Ana Maria Matute își continuă studiile de pictură, literatură și muzică, dar, deși manifestă un viu interes pentru vioară și desen, se dedică în întregime literaturii încă de la vîrsta de 17 ani, cînd scrie «In serio» primul ei roman «Pequeno teatro» (Mic teatru) care va fi publicat în 1943, ediția revăzută din 1953 obținînd premiul Planeta. «Pequeno teatro» deși este un roman de început de carieră literară, prefigurează una din marile teme care o va preocupa în mod deosebit: zbuciumul adolescentin, aspirația spre fericirea plenară, ciocnirea dintre iluzia înaripată și realitățile dure ale vieții.

În 1948, apare romanul «Los Abel» (Abelii) distins cu premiul Eugenio Nadal, în care străvechiul simbol biblic al luptei fratricide dintre Cain și Abel este reluat dintr-un unghi modern, ca o problemă esențială și este o temă «aproape constantă» în opera sa (după cum însăși scriitoarea mărturisește).

Scrie în 1949 romanul «En esta tierra» (Pe acest pămînt) dar pentru a putea fi publicat

lor grele sau indiferente, împotriva lui Borja însuși, a lui Guiem, și a lui Juan Antonio, și pentru că n-aveam părinții lângă mine, îmi făurisem eu o insulă a mea: colțul acela din dulapul meu unde-l ascunsesem sub batiste, șosete și Atlas, pe micuțul meu coșar negru. Printre batiste albe, printre cîmpii verzi și mările de pe hirtia albastră, cu orașe de mărimea unui vîrf de ac, trăia ascuns de curiozitatea brutală a celor din afară, micuțul meu Gorogó. Și pe Atlasul lucios — în picioare, intrată pe jumătate în șifonier, ascunsă în semiîntunericul din el, în mirosul acela de mahon și de apret — puteam să străbat țări captivante: insulele grecești pe unde se ducea Jorge de Son Major, cu Delfinul lui dispărut, fugind, poate (de ce nu, ca și mine?) de bărbați și de femei, de lumea aceea crudă de care atîta se temea. Tot pe Atlasul meu mai urmăream războiul dus de unchiul Alvaro, orașele lui înfrînte. («A căzut, a căzut». Te Deum) Războiul în care tatăl meu s-a pierdut, a naufragiat, s-a scufundat, cu ideile lui rele. Războiul, acolo pe hartă, în zonele încă necucerite, l-a înghițit ca o mlaștină. Și ce mai rămăsese de la el? (Ah, da, micuțul Peter Pan, Insula lui Niciicînd și Niciodată, Nenorocirile Sofiei. . . De la el? Nu, nu. El nu știa, desigur, nimic, despre Insula lui Niciicînd și Niciodată). Și el, îmi amintesc — acolo, cu capul în șifonier, puțin aplecată peste paginile Atlasului, cu care parcă, discutam în gînd — nu mai sosea la mine decît prin ecoul cuvintelor lui: «Matia, Matia, nu-mi spui nimic? Eu sînt, tătucușul tău. . .» (Îmi aminteam de cabina telefonică din sat, și eu ridicată pe vîrfuri, cu telefonul lângă ureche și obraz, tremurînd, și cu un nod în gît). Cu cine vorbeam, cu cine? Cu acela care uitase într-o ladă de acasă un minunat balon de cristal în care ningea pe dinăuntru? («Era al tatălui tău: îi plăcea tare mult, cînd era mic, să-l facă să nîgă. . .»)

Cuvîntul tată era acolo, închis în balonul acela de cristal alb, ca o enormă picătură de ploaie pe care eu îl apropiam de ochiul drept — pe stîngul îl țineam închis — și răsturnîndu-l, îl făceam să nîgă. Da, doar vocea aceea: «Nu-mi spui nimic?» Și apoi, cealaltă voce, a Mauriciei, seara la poștă: «Ia uite ce ți-a trimis tătucu. . .» (Înăuntru șifonierului păstram bagajul meu de amintiri: firul de telefon negru și întortochiat cu vocea care ajungea, prin el, la mine, ca un șuvoi de sînge, surprinzător, sonor; merele de pe policioară, Insula lui Niciicînd și Niciodată, cu limpezirile-i de primăvară). . . Dar trăiam în altă insulă. Da, se vede că eram pierduți, pe acea insulă, înconjurați de teama albastră a mării, dar mai ales, de

(În 1955) trebuie refăcut aproape în întregime. Războiul, violența, foamea, moartea, durerea, mila, entuziasmul, dezamăgirea, încheagă o pagină dramatică din istoria Spaniei.

«Fiesta al Noroeste» (Sărbătoare la Nord-Vest), 1952, premiată cu premiul Café Gijón, este romanul în care scriitoarea nuanțează și adîncește o altă temă caracteristică operei sale, aceea a lipsei de comunicare între oameni, între sufletele lor, amestecul ciudat de ură și dragoste, dorința frustrată de fugă », după cum afirmă criticul spaniol Eugenio de Nora. Cu romanul «Los hijos muertos» (Copiii morți) obține Premiul Criticii pe 1958 și Premiul Național de Literatură «Miguel de Cervantes» pe 1959.

Dacă în «Fiesta al Noroeste» se resimte un fel de nihilism, de neîncredere parțială în om, în «Los hijos muertos» Ana Maria Matute lasă să se întrevadă ideea inutilității acțiunii, a zădărniciilor luptei, a resemnării datorită limitelor impuse de viață, a lipsei de încredere a tineretului în viitor. În același timp, însă, se simte și protestul scriitoarei împotriva unei Spanii claustrate în care lipsește speranța prefacerilor, unde copiii ce se nasc sînt ca și morți prin lipsa lor de speranță. Se desprinde, totodată, și o amară filozofie a renunțării, formulată, adeseori, în dense fraze aforistice: «Dintre toate

linişte. Şi nu treceau vapoare pe lângă coasta mării, nimic nu se vedea, nimic nu se auzea: nimic în afară de respiraţia mării. Acolo, pe verandă, îl strîngeam la piept pe micuţul meu Negro Gorogó pe care-l păstram ca pe o amintire de demult. Acelaşi Gorogó pe care-l purtasem cu mine şi la minăstirea Nuestra Señora de los Angeles şi pe care directoarea adjunctă a vrut să-l arunce la coşul de gunoi, motiv pentru care eu am dat cu piciorul în ea şi din care pricină m-au exmatriculat. Cel pe care-l chema uneori Gorogó — în amintirea celui care, cu vârful penitei, desena pe marginea şi pe colţurile cărţilor tot felul de oraşe minuscule cu scări în spirală, cupole ascuţite, clopotniţe, asimetrii nocturne —, şi pe care alteori, îl chema doar Negro, amintind de un biet băieţel care desfunda coşurile caselor într-un oraş vechi din poveştile lui Andersen.

Cînd a trebuit să mă întorc de la barca Leontina — mă trimisese înapoi de la excursia la *Naranjal*¹ pentru că eram fată (nici măcar femeie, nici măcar) —, necăjită pentru tot ce se întîmpla şi mai ales pe ei, urcam în camera mea, îl sco-team de sub batiste şi şosete pe micuţul meu Negro, mă uitam la căpşorul lui şi mă întrebam de ce nu-l mai puteam iubi.

Borja avea obiceiul să fure. Nu ştiu cum a căpătat acest viciu sau dacă s-a născut cu el. Mai grav era faptul că Borja nu concepea să trăiască fără să fure continuu şi aproape sistematic.

Mai ales bani. Cu multă iscusinţă o fura pe maică-sa, pe bunica şi simţea chiar o plăcere anume în pericolul de a fi descoperit.

Desigur că încrederea deplină pe care o aveau în el, în inocenţa lui, în pre-supusa lui noblete, îi uşura drumul.

Obişnuia să fure din camera mamei sale. Mătuşa Emilia era în general negli-jentă şi deseori lăsa banii împrăştiaţi pe bufet sau pe oricare din mobile, şi apoi se plîngea vătîndu-se:

— Banii fug din mîină, nu înţeleg cum. . .

Să furi de la bunica era mult mai interesant. Ea avea obiceiul să păstreze banii într-o cutie de metal nichelată, care ne deforma figurile şi care se aburea cînd respiram lângă ea.

■
vieţuitoarele pămîntului, doar omul este singuratic » ; « Omul e o jucărie a pămîntului » ; « De la Cain omul este un fugăr pe foşa pămîntului ».

Dar problema Cain-Abel, problema războiului, a sensului luptei, a idealului uman în numele căruia omul se zbate, este reluată într-o nouă viziune şi într-un nou context de fapte în trilogia « Los mercaderes » (Negustorii) din care a publicat doar primele două volume: « Primera memoria » (Întîia memorie) încununată cu Premiul Nadal pe 1960 şi « Los soldados lloran de noche » (Soldaţii plîng noaptea) 1964, lucrînd în prezent la volumul al III-lea intitulat « La trampa » (Capcana).

Cu o artă nuanţată şi fină, cu o tensiune şi un dinamism renovat, repune în discuţie, în mod artistic, complexitatea problemelor Spaniei în timpul războiului civil. Dacă în « Los hijos muertos » transpare ideea inutilităţii acţiunii, a zădărniceii luptei, în « Los soldados lloran de noche » eroii ei ajung la concluzia că personalitatea umană nu se poate manifesta decît prin acţiune, prin luptă. Lumea din acest volum este dominată de prezenţa luptătorului comunist (personajul Jeza), întruparea voinţei, raţiunii, a echilibrului uman care contagiază şi fascinează pe cei din jur. Atît Manuel,

O păstra într-un sertar în șifonier, și totdeauna punca deasupra, ca și cum ar fi vrut s-o ocrotească, Liturghierul și teaca cu Indulgențe, aduse de la Lourdes. Alături, ca o sentinelă, așeza o sticlă cu apă miraculoasă, din care bea din când în când câte o înghițitură. Sticla avea forma Sfintei Fecioare, iar coroana i se deșuruba și ținea loc de dop.

Borja trebuia să urce pe un scaun — sertarul era mult prea sus față de el care era de statură mică — și să opereze îndelung. Mai întâi trebuia să dea la o parte Sticla-Fecioară, apoi să dea jos Liturghierul și teaca și în cele din urmă să întoarcă cheia în broasca de la cutie, s-o deschidă și să ia banii. În general banii, fiind din hîrtie, erau îndoiți iar Borja trebuia să fie atent să scoată din ei cu mare grijă și să-i pună în același loc ca să nu se observe. Eu stăteam pe coridor lângă ușă cu cuc și făceam pe paznicul ascultînd cu atenția încordată ca să aud pașii bunicii pe scară.

În astfel de ocazii, drept recompensă pentru ajutorul meu, luam parte la valorificarea prăzii. O mare parte din bani îi dădeam lui Es Marinș pe țigări și pe bomboane de mentă ca să dispară mirosul de tutun.

Bunica avea obiceiul să-mi bage în gură degetul ei mare și osos, ca un cârlig:

— La vîrsta ta să mai mînninci bomboane, nu ți-e rușine? Și în afară de asta și te strică dinții.

Unul din lucrurile cele mai umilitoare de pe vremea aceea, îmi amintesc, era permanenta preocupare a bunicii pentru viitoarea mea posibilă frumusețe. Pentru o presupusă frumusețe pe care trebuia s-o dobîndesc cu orice preț.

— Este singurul lucru valoros la o femeie, dacă nu are bani mulți.

Frumusețea deci, era singurul bun pe care puteai conta în viață. Totuși, acea frumusețe era, încă, ceva inexistent și îndepărtat și înfățișarea mea lăsa foarte mult de dorit, după părerea bunică-mi. Mai întâi că îi păream scandalos de înaltă și slabă.

Mătușa Emilia — spunea ea — n-a fost frumoasă, dar a fost bogată de s-a putut mărita cu unchiul Alvaro (om de vază și bogat, pe cit se pare). Maică-mea a fost o femeie foarte frumoasă și bogată, dar s-a lăsat purtată de sentimentele ei stupide de fetiță romantică și-a plătit scump alegerea făcută. Tatăl meu — zicea —

Marta cît și desfrînatul Raul sînt vrăjiți și entuziasmați de voința, rațiunea și setea de luptă și dreptate a lui Jeza. S-ar putea spune chiar că « Los soldados lloran de noche » este un roman-problemă, în care crearea de caractere și epic trece pe planul al doilea, punîndu-se accentul pe idee, pe găsirea unui ideal de luptă și de viață.

Cu « *Primera memoria* » romanul din care dăm aici fragmente, Ana Maria Matute își desăvîrșește și își împlinește artisticește o altă coordonată a preocupărilor ei literare, investigarea nuanțată a lumii copilăriei și adolescenței. În sufletul adolescenței Matia (o proiectare romantică a scriitoarei) se încrucișează două drumuri, se zbat două suflete, unul care rămîne în urmă, copilul, și altul care năzuiește înainte, adolescentul, care devine conștient de sine și de « trecerea sa în lumea celor mari », cum spune autoarea însăși.

Viața este observată din mai multe unghiuri, iar realitatea este redată de scriitoare pe toate planurile temporale: trecut, prezent și viitor. Trecutul este reprezentat prin Jorge de Son Major — un trecut refutat, un trecut care nu mai poate fi reînviat — și prin bătrîna Práxedes, bunica Matiei, — un trecut care insistă cu îndărătnicie să se mențină, să se impună și în universul de existență al noii generații.

era un om fără principii, obsedat de niște idei ciudate din pricina cărora a risipit banii mamei și și-a ruinat viața de familie. «Asemenea oameni nu trebuie să se însoare niciodată. Împrăștiie sămînța răului pe unde merg». Din fericire, după părerea ei, căsătoria lor a durat puțin: mama a murit înainte ca lucrurile să ia o întorsătură scandalosă. Trebuia, deci, să ai grijă cu frumusețea și cu banii, arme cu două tăișuri.

Bunica era foarte îngrijorată de dinții mei — prea lați și rari — și de ochii mei. («Nu te uita așa, pe coada ochiului!» «Nu întredeschide pleoapele!» «Doamne, Dumnezeu, ochiul drept al fetei acesteia o ia pe alături!»).

O preocupa părul meu lins pînă la disperare și o preocupau picioarele mele: — Ești așa de slabă... În sfîrșit, să cred că e din cauza vîrstei. Să sperăm că încet, încet, ai să te transformi. De-acum în cîțiva ani, poate n-o să te mai recunoaștem. Dar mă tem că prea îi semeni lui taică-tău.

Stătea în balansoar, scrutîndu-mă cu ochii ei rotunji de cucuvae și mă obliga să merg și să mă așez, îmi controla mîinile și ochii. (În momentele acelea mă gindeam la oamenii de rînd din tîrg, cînd își cumpărau o măgărită). Se lega de pielea mea arsă de soare și de pistruiile care-mi apăreau, din pricina soarelui, pe lîngă nas.

— Toată ziua stai în soare, ca un băiețoi! Doamne, Dumnezeu, ce dezastru: gură mare, ochi distanțați... Nu întredeschide ochii! O să îți se formeze riduri. Îndreaptă-ți umerii și capul... Mușcă-ți buzele și dă cu limba pe ele...

În momentele acelea o uram, nu puteam să n-o urăsc. Doream să moară imediat și chiar acolo, cu picioarele țepene ca păsările. Cu bastonul de bambus îmi îndrepta spatele și mă lovea peste genunchi, peste umeri.

— Cîndva ai să-mi mulțumești pentru toate astea... Poți să pleci.

Dincolo de acel «poți să pleci» mă așteptau declinările latinești, traducerea din Corneille sau cititul cu glas tare din *Niño del Secreto*, micul Guido de Fontagalland, pentru ca ea să nu-și obosească vederea și să asculte — sau să se prefacă, doar că ascultă — așezată în balansoarul ei, alături de fereastră, scrutînd cu binoclul său de teatru, ferestrele acelei monstruoase lumi de jucării de pe pîmîniș. Lîngă mîna ei era cutia cu tabac și bastonul care aluneca încet.

Preferam să mă pedepsească decît să-i citesc. Dintr-o dată o luam la fugă, fără să fac caz de strigătul ei:

Prezentul este sufocant, incert, cu o lume care stă să se schimbe, care simte necesitatea unei prefaceri, un prezent în sînul căruia dospesc germenii unui viitor fără contururi precise, din pricina complexității problemelor acelei Spanii agonizante.

Matia reînvie prin imagini toată atmosfera sufocantă din casa bunicii, din acea insulă îndepărtată, izolată de restul Spaniei, în care sosesc doar vagi ecouri, zvonuri confuze, crîmpeie de vești despre războiul care se desfășoară parcă undeva departe. Ea se simte dezrădăcinată aici în insulă și în casa bunicii (locuită de o lume mistuită de minciună și ipocrizie), se simte frustrată pentru că a pierdut tot ce o mai lega de copilărie: florile sălbătice de pe malurile apei, rîurile desenate de ea cu bățul în noroi, poveștile lui Andersen.

Acestei lumi dure și fățarnice, cu sensibilitatea tocită, cu un orizont spiritual mărginit, i se opune Matia (și poate chiar și Manuel), adolescenta plină de vitalitate, de luciditate și visare, de curiozitate și frică, de căutare, inițiativă și resemnare, de durere și de sete de viață, de speranță și dezamăgire. Drama ei, însă, constă în aceea că nu întrevide nici o posibilitate de scăpare, nici o soluție de transformare, de schimbare a acestei lumi

— Matia, Matia. Întoarce-te imediat !

Deși Borja nu era acolo, mă duceam în jos pe povârniș, pînă la mare și mă așezam, amărîtă, printre agave.

Hoinăream, ca un cățel jigărit, pe după zidurile povârnișului, cu umbra-mi după mine ca o trenă. Fugeam și mă duceam oriunde, numai să fiu singură cu mine, departe.

— Poți să pleci. . .

Îleșeam din cameră, uitîndu-mă peste umăr, chiorș, așa cum o supăra mai tare pe ea. Pe degetul ei, pe care-l folosise drept cîrlig, rămîneau resturi de la bombana mea, și se ștergea bine cu batista.

Cînd Borja nu era acasă — trădătorul, trădătorul, pleca la *Naranjal*, deși știa că mie nu-mi dădeau voie; se ducea știind că eu rămîneam acolo, făcînd pe indiferența, suportînd umilinți sprijinîți de zid, cu picioarele încrucișate, rozînd între dinți cine știe ce nimic, ca să nu se observe că-mi venea să plîng — eu rămîneam în ghearele bunicii, și cu stupida aceea de mătușa Emilia, care fuma în camera ei, care bea coniac pe furiș (ah, ochii ei rozalii) așteptînd, așteptînd, cu pîntecul ei mare și albicios, întoarcerea unchiului Alvaro, om crud, care, după cum spunea Borja, împușca oameni cînd intra în sate, și pe care Borja nu-l sărutase niciodată și nici nu-l privise în ochi, pentru că-l pedepsea cu zile întregi de plîne și apă, dacă venea cu note proaste de la colegiul *Cristo Rey*. Unchiul Alvaro. Rămăsese de la el o cutie de havane pe care le apropiam de nas și aspiram cu ochii închiși, o curea cu cataramă de argint, harnașamentul calului și șeaua, toate pline de praf, în curtea interioară, și acele bice, agățate în perete, care te îngrozeau numai cînd te uital la ele:

— Erau ale bunicului.

— Și ale lui unchiu Alvaro?

— Desigur. . . Se folosea de ele cînd venea. (Pentru că unchiul Alvaro nu era din insulă, Borja mereu spunea: « Sîntem din Navarra ». Și aveau, acolo, casa aceea mare cu curte interioară și grajd cu cai. « Într-adevăr, era tare frumos acolo », zicea Borja suspinînd. « Dar pe tine bunica te iubește mai mult, Borja. Nu ca pe mine. Tu ai să moștenești casa asta. . . ») Și acele bice atîrnate alături de fereastra de la bucătărie, unde m-am urcat ca să-l aud pe Ton spunînd: « Oamenii stăteau ca animalele. . . ea mă va apăra ». Cum puteau bicele acelea să aparțină altcuiva

înăbușitoare. Ea ar vrea să fugă, să se izoleze, la fel ca *Jorge de San Major* — idolul copiilor de pe insulă — bătrînul care abandonase acea lume claustrotă, rigidă și se avîntase în nemărginitul aventurii, ca un lup de mare, încercînd să reînvie un alt trecut, al altei lumi îndepărtate. Se întoarce însă învins, dezamăgit, aureolat de o înțelepciune izvorîtă dintr-o experiență de viață, cu care-i fascinează pe copii. Dar bătrînețea și moartea lui fizică este simbolică — este poate moartea iluziei de a încerca să retrăiască într-o epocă strălucitoare a istoriei Spaniei.

Scrișă într-un stil vibrant, de o senzorialitate plină de culoare, cu o mare încărcătură afectivă, scriitoarea ne poartă printr-o lume vegetală luxuriantă, exotică (*magnolii, migdali, măslini, trandafiri în tonuri violente*), de parfumuri stranii, de miresme tari. Cu acest roman de analiză psihologică, care adoptă adesea tehnica frazei și modul de exprimare *faulknerian*, Ana Maria Matute apropie proza spaniolă contemporană de romanul modern universal.

ELENA BĂLAN-OSIAC

decît unchiului Alvaro, cu fața lui ascuțită ca un cuțit și cu gura strîmbă din cauza cicatricii? Dar Borja, care semăna cu el, cum putea să aibă niște trăsături atît de delicate? Și totuși, Borja avea uneori aceeași privire, același fel de a-și strînge gura, aceeași expresie de tăiș ascuțit.

Ultima dată cînd a fost Borja la Naranjal, bunica, după ce luaserăm masa de prînz, a spus:

— Eu mă retrag. Matia, urcă în cameră să dormi nițel. Este indicat să te culci după ce mîncîci, așa a spus tatăl lui Juan Antonio.

De o săptămînă sau mai mult, instituiseră din vina tatălui lui Juan Antonio, acest obicei odios. Ceasul acela de siestă, cînd toți dormeau și se odihneau, era ceasul meu de joacă. Îmi amintesc că era tare cald. Ferestrele erau deschise și nu bătea nici o adiere de vînt care să miște perdelele. În grădină, peste copaci, plutea un praf strălucitor, și un zumzet de insecte. Mătușa Emilia s-a ridicat de la masă și a spus:

— Urc să scriu o scrisoare.

Întotdeauna avea de scris scrisori, un teanc enorm de scrisori, pe care bănuiam că le trimitea pe front. Uneori zicea:

— Vîno cu mine, Matia.

La fel a spus și în după-amiaza aceea. Mie nu-mi plăcea să urc cu ea, dar nu îndrăzneau să refuz. Camera mătușii Emilia era foarte mare, cu o săliță alăturată: un pat dublu foarte lat, fotolii mici tapisate în roz, șifonier masiv, toaletă, scrin, brizbrizurile trase și soarele. Soarele ce ardea cu limbi de foc și mii de albine care înceau să zumzăie deodată în balcon.

Soarele, lipit parcă, de perdeaua albă și transparentă, își proiecta strălucirea peste patul cu perne înfățate în alb, care miroseau a mere și apret.

Mătușa Emilia își scotea rochia, se «împros păta», cum spunea ea, cu un capod oribil, de culoare verde-pal, șifonat și îmbibat de un parfum vechi care te amețea, ca tot ce exista în camera aceea, de altfel. Și mai era acolo ceva, ceva ce nu reușeam să definesc; ceva închis, cu brizbrizurile trase ca să nu pătrundă furia soarelui, la ceasul acela de pîndă și îmbicseală; ceva îndoielnic și dulceag.

Fără să-mi facă vreo plăcere, mi-am scos sandalele, bluza și fusta (eterna mea bluză albă și detestabila mea fustă plisată), și mătușa Emilia mi-a împletit părul într-o coadă pe care mi-a încolăcit-o în creștetul capului.

— Hai, culcă-te și încearcă să dormi. Gata cu povestioarele, cu bomboanele și cu guma de mestecat: poți să le înghiți.

M-am trîntit în pat, ascunzîndu-mi proasta dispoziție și inhalînd parfumul acela nesuferit — în plus, mai erau pe toaletă și niște flori de iasomie care-și răspîndeau mirosul — și întinsă în pat, cu ochii deschiși privind tavanul, azeam cum țîrtau greierii pe povîrniș. Era murdară și obscenă camera aceea, la fel ca sîinii și abdomenul acela mare al mătușii Emilia. O vedeam cum merge la dulap și-și turna coniac, într-un pahar rubiniu, foarte frumos. Mă prefăceam că țin ochii închiși, și o priveam printre gene. Și-a bătut coniacul dintr-o sorbire și apoi s-a dus la chiuvetă, a deschis robinetul — toată canalizarea a început să geamă, să sforăie de parcă ar fi bolborosit niște înjurături — și a clătit paharul. Apoi și-a aprins o țigară, s-a lăsat în fotoliu și a început să răsfoiască revistele pe care obișnuia să le împrumute de la Mossen Mayol și pe care niciodată nu le citea. Dintr-o dată, ceva straniu părea că umple camera; ca și cum cineva ar fi atîrnat de perete bicele și harnașamentele din curtea interioară. Ceva brutal și crud ajungea acolo și frîngea în două liniștea din camera mătușii Emilia (probabil, amintirea unchiului Alvaro), pentru că cine știe ce spusese ea:

— Unchiul tău. . .

Întinsă pe jumătate în fotoliul ei, își îndreptase brațul spre balcon și ridicase draperia făcând loc să pătrundă o fișie ascuțită de soare, ca o spadă de aur.

Observam profilul ei buclat, cearcănele de la ochi, și-mi ziceam: «Ce milă inspiră! Parcă pierde ceva». Și prin imaginația mea confuză treceau idei ciudate, despre unchiul Alvaro și despre ea, probabil datorită unor discuții pe care le auzisem între Juan Antonio și Borja.

Lucruri pe care eu mă prefăceam că le cunosc bine, dar care, pentru mine, erau tot încălcite și pline de mister.

Atunci am simțit ceva ce aducea a frică și m-am ghemuit într-un colț al patului. Pentru că acolo, în partea dreaptă — parcă văd și acum — stăteau pernele acelea cu fețele brodate care miroseau foarte puternic a apret, și mi-am zis: «Perna asta este a lui unchiu Alvaro, asta e locul lui. Mătușa Emilia îl așteaptă într-una».

Și ceva care nu era numai frică îmi furnică șira spinării. Ceva ca o rușine ciudată, pentru că-mi aminteam de lucrurile pe care Borja și Juan Antonio le povesteau despre bărbați și femei. Și-mi ziceam: «Nu, s-ar putea ca și asta să fie o minciună». Și doaream ca moartea să fie tot o glumă. Am închis ochii. Mătușa Emilia păstra scrisorile într-o cutie de lemn, din care le scotea una câte una și le recitea; și mi se părea că și din cutia aceea ieșea un miros de piele și de cedru, de la unchiul Alvaro. Și mă simțeam străină în lumea aceea.

Îl luasem cu mine pe Gorogó, și-l țineam ascuns între combinezon și piept, dar în momentul acela, mătușa Emilia mi-a spus:

— Ce ascunzi acolo?

— Nimic!

S-a apropiat și a reușit să mi-l smulgă, deși mă culcasem în pat pe brînci, ca să-l apăr. Îl luase în mînă și se uita la el pe toate părțile. Stăteam cu fața în jos, ca să nu mă vadă că mă roșisem (simțeam chiar cum îmi ard urechile). În loc să ridă de mine, a spus:

— Ah, e o păpușă. Și eu dormeam cu o păpușă aproape pînă să mă mărit.

Mi-am ridicat ochii ca să mă uit la ea și am văzut că zîmbea. L-am luat din mîna ei și l-am pus din nou sub pernă, gîndind: «Nu, nu e o păpușă, nu mai dorm cu Gorogó în brațe — de fapt niciodată nu dormisem cu el, ci numai cu un ursuleț pe care-l chema Cellín — Gorogó este pentru altceva: ca să călătoresc cu el și să-i vorbesc despre nedreptăți. «Nu e o păpușă cu care să mă joc, proasto». Dar ea a zis:

— Mereu îmi ceri țigări, și cînd colo, tot te mai joci cu păpuși.

Mi-a pus mîna pe cap și mi-a ciufulit bretonul. S-a dus la toaletă și a scos din cutie o țigară Murati (cutia pe care desenase o grădină de iarnă cu crengi de palmier și un domn în smocking, cu picioarele încrucișate care fuma cu emfază). Mi-a pus țigara între buze, surizînd. Ea însăși mi-a aprins-o și a spus:

— Cu maică-ta mă înțelegeam foarte bine, Matia. Hai, fii bună, fetițo: fumează țigara asta. După cum vezi, eu sînt înțelegătoare. Dar pe urmă închide ochii și încearcă să adormi.

S-a uitat la ceasul ei de mînă și a mai adăugat:

— Ai zece minute pentru fumat. Dar pe urmă odihnește-te, fie chiar numai o jumătate de oră. Apoi, dacă nu faci zgomot cînd cobori, îți promit că am să te las să pleci.

A mai băut încă un păhărel de coniac și s-a trîntit în fotoliu, cu scrisorile în mînă. Florile de iasomie împrăstiau reflexe gălbui, iar în globul veilleusei de pe toaletă se oglindeau, îngrămădindu-se, flori peste flori, alături de imaginea lui San Bruno și a Santei Catalina.

Mătușa Emilia dormita în fotoliul-pat pe care primăvara îl scoteau în grădină și de aceea era ars de soare. Încă nu-și terminase de fumat țigara și adormise, așa, trântită în fotoliu. Îmi amintesc că era foarte cald — era pe la sfârșitul lunii august — și că biziția o muscă rămasă între fereastră și perdele.

Dogoea soarelui aprindea pereții, împrăștiat mirosul tare de mahon care ieșea din mobila lucioasă, amestecându-se cu miresmele pătrunzătoare emenate de flori și statuetă și cu acel iz de pudră și aromă de coniac de la mătușa Emilia.

Simțeam pe limbă și pe cerul gurii gustul dulceag și exotic al țigării turcești și abia îndrăzneam să țin între buze țigaretul acela auriu, strălucitor, mirată de faptul că fumam în fața ei. M-am sculat încet ca să n-o trezesc. Mătușa Emilia stătea întinsă, cu brațul alb și gras, în penumbra roșiatică-aurie a camerei. În scrumiera verde de cristal țigara se fuma singură, iar musca prinsă între cutele brizbrizului și geam se zbătea fără putință de scăpare. M-am ridicat în picioare și încet, încet, m-am apropiat de fotoliu ca s-o privesc. Părea că mă aplec să mă uit într-o fîntînă. Și parcă, dintr-o dată, mătușa Emilia s-ar fi apucat să-mi povestească toate secretele ei de femeie, iar eu nu știam unde să-mi ascund fața, cuprinsă de rușine emoție și spaimă. Văzînd-o așa, într-o poziție neglijentă, cu gura întredeschisă și buzele răsfrînte în jos, cu ochii închiși (unul închis mai mult decît celălalt și cu un luciu sticlos între pleoapa dreaptă și obraz) cufundată în tristețea ei de totdeauna, mă simțeam tare tulburată. Cărnurile i se revărsau din capod, și mă uitam la ea cum stătea întinsă, cu glezna dreaptă dezgolită și descultă. («De ce și-o fi făcînd pedichiură? »). Mă uitam și la picioarele mele, subțiri, arse de soare, zgîrțiate, la picioarele mele lungi ca de sfînt — tot așa le avea și Borja — cu unghiile pătrate și colțuroase (o unghie, din cauza unei lovituri, era ruptă, vînată și mă durea dacă apăsam pe deget), și-mi spuneam: «Și eu îmi voi face pedichiura ». «Dar, ce departe-s toate astea ! » Parcă-ar fi în altă viață ; aproape pe altă lume, cînd și eu voi simți, poate, ca mătușa Emilia, cu țigarile și scrisorile ei, cu așteptarea-i uniformă și plictisitoare, adormită în toropeala aceea, căutînd tovarășia tristă a paharului rubiniu în care turna din coniacul ascuns cu mare grijă în șifonier, fără să-i pese de mersul războiului. Numai el să cîștige, gîndeam eu, și să se întoarcă pentru ca să vadă unghiile ei atît de migălos date cu oă.

«Așa grasă n-o să-i placă ». Dar mi s-a făcut rușine că mi-a trecut prin gînd așa ceva. Am ridicat piciorul de pe podea făcînd tot posibilul să nu fac zgomot și să nu foșnească foile revistelor și ziarelor împrăștiate în jurul ei. Am călcat pe covor cu multă atenție, căutîndu-mi sandalele. Am pășit peste picioarele întinse ale femeii aceleia fără apărare care-mi înfățișa, într-un mod impudic, lucruri de-ale oamenilor mari.

M-am apropiat de scrin și am luat paharul acela rubiniu. Cu paharul ridicat priveam în oglindă umerii mei slabi, arși de soare, peste care cădeau bretelețele albe de la combinezonul meu și şuvițele de păr, care se desprinseseră din codițele slab legate de mătușa Emilia, în care bătea soarele și-mi aureola capul. Șuvițele roșiatice mă făcură să gîndesc: «În lumină pare că am părul roșu, ca Manuel, dar toată lumea crede că sînt brunetă ». Mă făceam că zîmbesc ca să-mi văd dinții, fiindcă bunica se temea că se vor strica din cauza bomboanelor dulci și aromate de mentă: «Nu sînt femeie. Oh, nu, nu sînt încă femeie », și simțeam cum mi se ia după umeri o greutate, dar îmi tremurau genunchii. Enervată, mi-am plimbat limba prin paharul roșiatic. (Dar, afurisita, blestemată să fie, cît de bine îl clătise.)

Cel mai greu — ca atunci cînd Borja fura bani din cutia buncii — era să deschid ușa fără zgomot. Pentru aceasta, Borja și cu mine învățaserăm să ungem cu un fulg de găină înmuiat în ulei, balamalele de la camerele în care locuiau bestiile,

Gorogă căzuse pe covor, patetic, cu brațele deschise și cu fața lui neagră la pământ. L-am luat de jos și l-am băgat din nou în sân, înfășurându-i gîtul cu lănticul de la medalionul meu. Mi-am luat repede hainele, am intrat în sălița alăturată și m-am îmbrăcat. Cu sandalele în mîna încă, am ieșit afară. La capătul coridorului, tic-tacul ceasului cu cuc despica liniștea.

Umbra mea mă urma prelungindu-se, pînă la scară. M-am așezat pe prima treaptă și m-am încălțat cu sandalele. Era așa de cald, încît părea că respirăm în ceața vapoasă a unui vis. (Și e foarte adevărat că mult timp după aceea — și chiar, acum, în acest moment — mi-am amintit de după-amiaza aceea ca de adîncul unei cupe mari, cu zgomotele înăbușite. Și în liniștea aceea sufocantă nu auzeam decît vocile și cuvintele primei discuții dintre mine și Manuel. Numai vocea lui Manuel și a mea, amestecate. Și ochii pătrunzători a acelei șopîrle verzi — atît de aproape de capetele noastre, ca un monstru — care ne privea printre ierburi, și noi întinși pe pămîntul de pe povîrniș).

Cînd am coborît în curtea interioară, pereții străluceau orbitor în bătaia soarelui, iar pe sub arcade umbrele deveneau dens încărcate de vapori. M-am ascuns pe după gardurile lui Es Ton și am auzit vocea Lorenzei:

— Cum să nu-i dăm?

Și Antonia:

— Dați-i, dar să nu afle nimeni. Să nu spună de unde a scos-o nici chiar maică-si.

Atunci ieșiră amîndoi, Manuel în urma Lorenzei. Se întorceau. Lorenza avea cheia în mîna și ocoliră colțul galben al casei.

— Unde mergeți, Antonia? Ce cerea Manuel?

— Apă de băut... Le-au omorît cîinele și l-au aruncat în puț.

— Cine?

A dat din umeri și a rămas aplecată, cosînd mai departe.

— Cine știe.

Mi-am luat ochii de la gura ei pungită, plină de riduri. M-am ținut după Lorenza.

Se ducea la fîntîna din livadă, la capătul povîrnișului.

Stăteam rezemată de un măslin uitîndu-mă la ei. De acolo de jos urca strălucirea verde a mării, printre agave. Copacii, în bătaia luminii, păreau negri. Manuel stătea aplecat pe marginea fîntîinii și Lorenza cobora ciutura. Auzeam zgomotul apei. Era un zgomot frumos, ca de argint rece, în căldura arzătoare.

«Le-au aruncat în puț un cîine mort».

Mă uitam la picioarele mele. Cu vîrfurile sandalei trăgeam linii prin țărîină. «O fi mirosind groaznic de urît. N-or fi putînd să bea din ea și a venit să ceară apă».

— Nu știi cine a fost acela? a întreat Lorenza, pe limba ei.

El n-a răspuns, stînd plecat asupra fîntîinii. Brațele lui arse de soare străluceau în timp ce scotea funia. Dragonul de piatră — spunea Chino că e din secolul al XII-lea — părea că rîde printre mușchi.

— Scoate cît îți trebuie — i-a spus Lorenza în șoaptă. Dar să nu te vadă, nu spune nimic la nimeni... Apoi s-a întors și a plecat. Eu stăteam liniștită, pitită după măslin. Manuel scotea apă și turna în ulciorul lui. Era un ulcior smălțuit cu verde și foarte mare. «Un cîine mort este ceva oribil», îmi spuneam, ceva ce nu se poate suporta.

.....

Ceea ce mă descuraja era, poate, faptul că nu era minios. Cînd mi-a auzit pașii, a ridicat liniștit capul și-mi amintesc — atît de clar de parcă s-ar întîmpla chiar acum, aici lîngă mine — scîrțîitul scripetelui și o vagă umezeală care ieșea din fîntînă. O umezeală caldă precum respirația pămîntului. Cred că am spus: «Este foarte

rece apa », sau ceva asemănător. Poate am spus ceva și mai banal, dar l-am determinat să-și întorcă fața la mine și să mă privească.

Ceafa lui atât de bronzată îmi era bine cunoscută, pentru că îl văzusem adesea stînd aplecat în livadă.

Cînd și-a întors fața spre mine, gîndeam: « Niciodată nu m-a privit ».

În seara aceea cînd a luat barca, nu ne-a privit nici pe mine, nici pe Borja.

(Deodată mi-am adus aminte de mirosul din curtea interioară a primăriei, din dimineața în care se întorceau de la înmormîntarea lui José Taronjî, de soarele ce se iveau prin bolta de viță, și mai ales de ceva ca o strălucire orbitoare. Era poate, puzderia aceea de lumini, verzi, aurii și rubinii, reflectate în mormanul de cioburi de sticlă, la marginea zidului).

Să fi tot fost trei și un sfert și noi, înconjurați de frunze uscate de arșiță, stăteam sub un soare arzător.

Ca o ploaie de ani, o cenușă verzuie năpădise dragonul. Manuel avea trăsături aspre și era slab la față. Și acele orbite adînci ale ochilor, și luciul feții lui de culoarea lemnului vechi, păreau că ard sub dogoarea soarelui. Avea ochii de cărbune și corneia albastrie. Niciodată n-am mai văzut ochi ca ai lui, care te făceau să uiți — și într-adevăr am uitat — restul trăsăturilor feții.

Și, lucru ciudat, ce nu mi se mai întîmplase niciodată cu Borja, nici cu Guiem, nici cu Juan Antonio (ei întotdeauna mă jigneau și căutau să mă umilească), cînd m-a privit acel băiat (pe care nimeni nu-l stima în sat, fiu al unui om care murise din cauza ideilor sale păcătoase), m-am simțit ridicolă, neînsemnată.

Am simțit un val de sînge în obraji, și dintr-o dată mi-am amintit de bravadele și fanfaronadele mele, de aroma țigărilor Muratis, de aerul meu de superioritate, pînă și de bomboanele mele de mentă, ca de ceva idiot și fără sens.

N-am știut ce să mai spun.

Doar să-l privesc și să rămîn — imediat mi-am dat seama — cu mîna întinsă către el, așa aiurea, devenind conștientă de prezența mea insolită; nepoata bătrînei Práxedes, verișoara lui Borja, educată la mînăstirea Nuestra Señora de los Angeles.

Gîndeam: « Nu e furios ». Avea doar o tristețe tănuită, care nu-l privea numai pe el, ci, poate și pe mine; ca și cum m-ar fi cuprins și m-ar fi unit cu el, strîngîndu-mă (cum strîngeam eu, în palmă, un balon rece de cristal înăuntrul căruia ningeau). În tristețea aceea erau cuprinse și codițele mele neglijent legate, care se desprinseseră la spate și-mi atingeau ceafa; și bluza mea prost aranjată în fustă; și sandalele mele neîncheiate din cauza grabei în care ieșisem; pînă și sudoarea aceea care mă scâlda.

— Îmi pare rău — am zis. Și mi-am dat seama că buzele-mi tremurau și că spuneam ceva la care nu mă gîndisem pînă în clipa aceea, ceva încă destul de neclar. — Mi se pare oribil, ceea ce v-au făcut.

Și m-a cuprins un fel de rușine ciudată, de parcă s-ar fi cuibărit în mine isprăvirea unor greșeli confuze și îndepărtate, de care nu-mi dădeam seama prea bine, dar care mă pîndeau din urmă (săvîrșite poate împotriva a tot ceea ce mă înconjura, fără a-i exclude pe Chino, pe Antonio, poate nici pe Guiem; greșeli și sentimente pe care nu voiam să le recunosc, ca teama sau dragostea pentru Dumnezeu), mi s-a părut că o pojghiță subțire se rupea cu tot ceea ce mă obliga să suport, Borja cu zeflemelele lui, bunica cu obiceiurile ei rigide, cu comoditatea și lipsa ei de preocupare pentru noi, mătușa Emilia cu lenea ei obositoare.

Dintr-o dată m-am detașat de toate acestea. Eram numai eu. Dar de ce, de ce? mi-am zis. La acea oră de siestă a pămîntului, în timp ce un ciine mort pîngărea apa unei fîntîni, eu eram numai eu, fără să înțeleg cum, într-un fel de orbire necunoscută (posibilă numai la frageda vîrstă de paisprezece ani). Și am adăugat:

— Mi se pare foarte urît tot ce v-au făcut, tot ceea ce se face în acest sat, iar toți cei care locuiesc în el, sînt niște lași și scîrboși. Scîrboși de ți se face silă. Îi urăsc. Urăsc pe toată lumea de aici, din toată insula asta, în afară de tine!

Abia rostisem toate acestea, și am rămas surprinsă de cuvintele mele și mi-am dat seama că fața-mi ardea. Îmi simțeam trupul în flăcări de parcă soarele s-ar fi ascuns în mine.

Și fisticită, mi-am spus: « Doar n-am băut nimic. Nu mai era nici măcar o picătură de coniac în paharul mătușii Emilia ». El continua să mă privească, doar să mă privească: fără mirare, fără ură, fără ironie sau afecțiune.

Ca și cum tot ceea ce vedea și auzea, i s-ar fi explicat de mult, cu ani în urmă, de către alte ființe care nu erau nici el, nici eu. Părul său arămiu, ars de soare și aer, strălucea. Colb mărunț i se așezase pe glezne și pe picioarele încălțate cu sandale de călugăr. Chiar și pe față. Am continuat:

— Nu știu ce n-aș da ca să plec de aici. Vrei să te ajut să duci apa?

Numai tăcerea lui m-a făcut să-mi dau seama de stridența vocii mele și de felul cum ecoul cuvintelor se oprea în jurul meu, ca o grindină. Atunci a răspuns:

— Nu, nu...

Vorbind, părea că se trezește din ceva — poate, ca și mine, din vreun vis — și a coborît privirea.

Am rămas unul în fața altuia, cu ulciorul acela mare între noi, ca rușinați; iar eu dezolată pentru cei 14 ani ai mei și pentru tot ceea ce îi spusese acelui băiat care ne ceruse barca pentru a transporta corpul tatălui său (asasinat de prieteni sau cel puțin adepți ai bunicăii).

Eram atît de tulburată și ideile îmi erau așa de încalcite, încît simțeam o mare deznădejde. Îmi amintesc de zumzetul unei albine, de foșnetul frunzelor, acolo alături, în livada împrejmuită. M-am întors doar pe jumătate tîrînd picioarele în mod ridicol, de teamă să nu-mi cadă sandalele. Tocmai voiam să plec, să fug de acolo, cînd, în sfîrșit m-a reținut:

— Nu, nu înseamnă că trebuie să pleci. Nu pleca, așa... Avea în privirea lui un aer de oboseală care m-a făcut să gîndesc: « Și el este mult mai mare decît mine, decît noi toți, dar într-altfel decît Guiem ». (Deși Chino spusese că n-avea decît 16 ani).

Știam că Manuel stătuse la mănăstire și avea ceva monahal în el, poate în voce, poate în privire. — Amîndoi ne-am uitat în sus. Un porumbel de-al bunicăii traversa poviřișul. Zborul lui părea că atinge învelișul de aer. Umbra lui despica pămîntul și ceva tremura în ea. Ca o stea căzătoare și albastră.

— Dacă m-ar vedea bunica! Deseori scap din casă la ora asta... mai ales cînd pleacă Borja la Narajal; sînt niște porci, nu vor să mă ia cu ei! Plină de ciudă, i-am spus tot ce știam în legătură cu el *Narajal*; și simțeam ceva ca un șuvoi de apă rece care își croia făgaș (sau ca atunci cînd Mauricia mi-a deschis, cu briceagul ei, infecția de la un deget și am rămas liniștită, fără febră). Continuum să-i povestesc și în același timp mă încheiam la sandale, îmi aranjam bluza și fusta. Iar el stătea nemișcat și mut. Cînd am tăcut mi s-a părut că nu îndrăznea nici să ia ulciorul și să plece, nici să mă rămînă.

Văzîndu-i nehotărîrea, m-am întristat din nou: « Nu vrea să fie prieten cu mine — îmi ziceam. Îi e teamă de bunica. Crede că n-ar consimți. Deși poate... » Dar și mie îmi era frică să mă gîndesc la asta: doream numai să mă las purtată de riul acela dulce care părea că mă smulge fără să-i pot rezista.

— Nu pierde timpul. Te însoțesc.

Am vrut să mă aplec să iau ulciorul, dar el mi-a luat-o înainte. Fără să spună nimic a ieșit din curte.

Eu mergeam în urma lui și mi s-a părut că nu îndrăzneam să-și întorcă privirea pentru a se convinge dacă îl urmez. În timp ce cobora pe colină, eu îl studiam cu atenție. Purta o cămașă albă, murdară pe alocuri de pământ și pantaloni albaștri. Gleznele goale și picioarele, încălțate cu sandale, aveau o tentă castanie, dar nu luceau din cauza prafului care le acoperea.

Casa lui se ivea în partea de jos a coastei, foarte aproape de mare. Aveau câțiva măslini și ceva mai departe, spre dreapta, vreo cinci-șase migdali. Poarta, arsă de vânt și de sare, stătea deschisă întotdeauna (invers decât la noi, unde totul rămânea cu obstinație încuiat, ascuns, ca și cum s-ar fi păzit, zelos, pină și umbră).

În schimb în casa lui Manuel soarele pătrundea prin toate crăpăturile, într-un fel neobișnuit, straniu și aproape tulburător. Casa lui Manuel Taronji, livada și pomii fructiferi aparținuseră cîndva lui Jorge de Son Major.

Se spunea că Malene și domnul Son Major au trăit, mai de mult, ca soț și soție. Cel puțin așa, spunea Borja. Acum îmi făcea rău că știam toate acestea, un rău ciudat, pe care nu-l puteam explica. Pămîntul familiei Taronji era pămînt intrus pe poviñișul stăpînit de bunica. Cred că nici bunica nu-i iubea, dar cel puțin, niciodată, nu pronunța numele lor. Poate că nici nu-i ura, îi disprețuia doar. Pentru că ea întotdeauna a disprețuit tot ce-a fost între Malene și Jorge de Son Major. Acum, José Taronji murise, iar fiul său, care niciodată nu lucrase la cîmp, avea ceafa arsă de soare, și părea mistuit de focul nesfîrșit al pămîntului, copleșit de ceva, pentru mine, ermetic și inexplicabil. Mi-am adus aminte de Borja, de spaima și mînia care-l cuprinseseră atunci cînd Manuel a luat barca și a plecat cu ea. Și eu oare de ce, dacă nici măcar nu-l cunoșteam — chiar nu-l cunoșteam? — simțeam acea dorință de a-i spune lui Manuel atîtea și atîtea lucruri. Să-i spun, poate, numai atît: «Nu înțeleg nimic din tot ceea ce se întîmplă în viață, în lume, în jurul meu: de la păsări pînă la pămînt, de la cer pînă la apă nu înțeleg nimic».

Nu înțelegeam lumea aceea cu care mă amenințau toți, de la bunica pînă la Chino, ca o pedeapsă. «Că lumea ar fi îngrozitoare, nu știu; dar mi se pare cel puțin, de neînțeles». Mă uitam la grumazul și la spatele lui Manuel, la părul lui de culoarea focului și-mi spuneam: «Dacă ar ști el ceva despre Gorogó... ar înțelege oare?»

Era ciudat acel băiat, acel biet băiat, un *chueta*¹ din cea mai joasă categorie a satului, cu un tată asasinat și o mamă cu faimă îndoielnică. De ce mă interesa atît? Și toate acestea, de ce oare? Ajungînd la poarta casei lui s-a întors să mă privească. Atunci mi-am dat seama de strălucirea ochiilor lui negri, enormi, o strălucire sălbatică, paralizantă, și n-am mai îndrăznit să pășesc dincolo de poarta deschisă. Îmi ziceam că poate el o fi gîndind: «Pînă aici, micuță isterică, aceasta este împărăția mea, aici, eu sînt stăpînul: întoarce-te acasă, la bunica ta egoistă și ticăloasă, la ipocriții tăi, la ascunzișurile tale păcătoase. Întoarce-te la casa ta zăvorâtă, cu unghere mușgăite, cu șobolani care fug ca nălucile, la vesela de aur, cadou de la rege. Hai, întoarce-te, întoarce-te: asta este casa mea și niciodată n-o vei putea înțelege, ridicolă și stupidă creatură».

Rămăsese locului și-l căutam pe Gorogó, care stătea și el atent sub bluză, lîngă inima mea grăbită. «Fetiță proastă, întoarce-te la țigările tale, la bețiile voastre de copii prost-crescuți, întoarce-te la declinările și traducerile tale franțuzești, la lecțiile tale de mers elegant și grațios sub privirea și bastonul de bambus al bunicii».

Întoarce-te, întoarce-te că te vor mărita cu un bărbat molîu și buhăit, putred de bogat, sau cu un bici bestial ca unchiul Alvaro».

¹ Copil de evreu convertit la religia catolică.

Pe deasupra noastră zburau porumbeii spre Son Major, iar umbrele lor fugitive, ca o ploaie de fulgi negri, cădeau pieziș și alergau printre noi ca niște frunze purtate de vânt. Mi s-a făcut frică, exact ca în dimineața aceea când stăteam sub smochin iar cocoșul maiestuos al lui Son Major mă privea țănoș și minios. În momentul acela Manuel a spus:

— Mă aștepți?

Deși dispăruse după zid, eu tot mai spuneam că da — într-adevăr, micuță isterică, fetiță proastă — mișcându-mi capul de sus în jos, precum Gorogó.

La început locuiam cu ei — i-am spus, stînd culcată pe iarbă, sub migdali — cel puțin așa parcă îmi amintesc... dar eram foarte mică.

Se spune că bunica nu se amesteca în viața lor. Și ei au trăit împreună destul timp. Dar, după cum se vede, apoi au divorțat.

— Ce păcat — a spus în șoaptă Manuel.

Stătea și el pe brînci și eram destul de aproape unul de altul. Doar din cînd în cînd îndrăzneam să ne privim. Vorbeam în șoaptă și cînd mi-am întors fața spre el, ochii lui se aflau foarte aproape de mine. Mi-am simțit inima cum bate lipită de pămînt și-mi părea că se aude și a lui.

— Păcat? De ce? Eu nu-mi aduc aminte de nimic... aproape de nimic. M-a dus la Madrid, la o școală cu internat care se numea Colegiul Saint Maur și se afla pe strada Cisne... Cînd mă întorceam acasă, pe ei niciodată nu-i găseam. Niciodată, nici pe el, nici pe ea. Dar nu-mi păsa. Îl aveam pe Gorogó. Și el — nici cînd nu mi-aș fi închipuit — îl ținea în palmă pe Gorogó. Cu mîinile lui bronzate cu bătăături recente și zgirieturi (nu era obișnuit cu pămîntul) se juca cu micuțul meu coșar. Îl tot învîrtea printre degete, îl privea, și cu siguranță că nu-l înțelegea — dar ce importanță avea? — Mă asculta serios, tăcut, cu ochii săi mari strălucind în umbra pomilor.

Acolo jos, în spatele nostru, se auzea respirația solemnă a mării. Prin spatele nostru urca lumina verde-ocru, prăvălindu-se pe coasta priporoasă.

Printre umbrele înclinate ale copacilor, lumina se prelingea pe trupurile noastre. Era ca un vis lung și încîlcit care nici cînd nu se va mai repeta. Păream scîldăți într-un verde strălucitor, iar de acolo de sus, aurul înfierbîntat și roșu al marelui soare părea că ne pîndește. Știam că soarele nu ne poate birui atîta timp cît noi stăteam așa, întinși unul lîngă altul, fără a îndrăzni aproape nici să ne privim.

Cînd mă uitam cu coada ochiului, așa cum nu-i plăcea bunicii să privesc, zăream urechea lui care părea acoperită de un pufuleț moale, urechea lui chilimbărie de forma unei scoici spre care simțeam nevoia să-mi îndrept auzul pentru a asculta vuetul mării din ea.

Și de aceea îi spuseseam atîtea lucruri, aproape în șoaptă, ca și cum ar fi fost numai pentru mine, sau pentru Gorogó.

— Pe urmă, ea a murit. Dar eu eram la colegiu și aproape că nu-mi amintesc.

Mauricia, știi — fusese dădaca tatălui meu — îmi pregătea mîncarea, și-mi spunea multe povești. Era foarte bătrînă. Și cînd ea a murit... Și eu spuneam «ea» și «el», dar Manuel, niciodată, niciodată nu m-a întrebat cine erau «ei». Niciodată nu m-a întrebat nimic, niciodată n-a încercat să mă iscodească... asculta numai așa, lîngă mine, liniștit (ca un pui de animal rătăcit, ca și mine).

— Cînd a murit ea, el m-a trimis cu Mauricio la țară. Dar acolo era o altfel de lume. Tot în șoaptă și fără să mă privească, Manuel a zis:

— Îți plăcea?

— Da.

— Îmi plăcea atât de mult ! (Am tăcut și dintr-o dată totul mi-a venit în minte, și pădurile, și riul și am simțit și un nod în gât. Și Andersen și «Alicia la oglindă» și Guliver și «Un căpitan la 15 ani», și acele riuri pitice, desenate cu bățul în noroi. Riurile pe care eu le născoceam pentru spiriduși în pământul moale al șanțului. Și acele flori galbene, în formă de soare, pe care le puneam pe la toate ușile și croncănitul corbilor al cărui ecou răsuna prin văgăuni : și vocea Mauriciei : «Sînt o cioară mititică n-am nici sare nici piinică : («Matia, a sosit un pachet de la tăticu »).)

— Aveam — i-am spus — un teatru de marionete. El și-a ridicat imediat privirea.

— Ah, și eu. El mi l-a trimis. . .

M-am întors să-l privesc. Era foarte palid și mi-a spus pe nerăsuflate :

— Îmi trimitea și cărți. Îmi plăcea foarte mult să citesc. Aproape întotdeauna erau cărți de călătorii. El a voiajată atât de mult. Și-a petrecut viața pe vaporul lui călătorind prin lume. Își ridicase brațul ca pentru a trasa în aer o rută imaginară. L-am privit deși simțeam zvicnirea singelui în obraji, și o dorință nebună de a-i spune : «Nu, nu-mi mai dezvălui și alte lucruri, nu-mi mai vorbi de lucrurile tănuite dintre bărbați și femei pentru că nu vreau să știu nimic despre lumea asta pe care n-o înțeleg. Lasă-mă, lasă-mă, că încă n-o înțeleg». Dar și lui i se întâmpla la fel ca mie : ca infecția mea incizată de Mauricia cu briceagul. Îi vedeam profilul aureolat de lumina verde a migdalilor. Ca niște pui de sălbăticiune așezați pe pământul pietros, lunecam în jos, pe coasta înclinată. Numai în acel moment mi-am dat seama că pe nesimțite lunecam în jos. Există ceva ca o amenințare în spatele nostru. Și-a adăugat :

— Îmi trimitea salutări din toate țările acelea. Și dintr-o dată, ca și cum i s-ar fi oprit respirația :

— Și-i plăcea . . . spunea el, ca eu să fiu la fel, poate. Dar mie îmi era frică, și uneori mă gîndeam să rămîn pentru totdeauna la mănăstire, cu călugării. Atunci și-a ridicat mîna și-a lăsat-o peste a mea. Îmi apăsă mîna de pămînt, ca și cum ar fi vrut să mă rețină, ca să nu cad acolo jos, la marea amenințare ; la vertijul albastru și dens, halucinant, pe care-l simțeam de pe țărnul abrupt, din piața unde-i ardeau pe evrei.

Ca și cum, cu el, cu mîna lui, cu copilăria mea care se pierdea, cu neștiința și bunătatea noastră, ar fi vrut să scufunde mîinile noastre pentru totdeauna, să le înfigă în pămîntul încă pur, bătrîn și înțelept.

În românește de ELENA BĂLAN OSIAC

SCRIITORI ROMANI ÎN PERSPECTIVĂ UNIVERSALĂ

DRAGOȘ VRÂNCEANU

Vladimir Streinu și versificația modernă

Rareori un studiu asupra versificației a fost mai mult o analiză a poeziei — și a naturii poeziei —, un comentariu de istoria literară pătruns în « structura » epocilor, un aport de mai numeroase aspecte inedite privind lirica românească în ridicarea ei în valuri concentrice către esență și o teorie estetică mai limpede asupra etapelor de evoluție ale versului ca măsură, decât lucrarea lui Vladimir Streinu « Versificația modernă » (Editura pentru literatură, București 1966, 351). pag. Este cartea cea mai de seamă, apărută în ultimele decenii, de sinteză critică românească incluzând o problemă fundamentală de literatură europeană, ca pe un dat inseparabil de universalitate în căutările și soluțiile de artă poetică. Cercetarea aceasta a lui Vladimir Streinu mai desvăluie două dimensiuni pe care le vom arăta îndată: ea este împlinită într-o chestiune arzătoare de structură a poeziei actuale, ce preocupă atât publicul larg cât și pe autori, aceea a mutației alcătuirii versului, care se cheamă versificația liberă — chestiune controversată atât la modul discursiv cât și la cel tehnic, fără a putea fi așezată pînă acum cu precizia criticului român în perspectiva ei istorică și ideală exactă —; ea cuprinde și tabloul liricii românești de după război, adică a acelei faze de dezvoltare a poeziei noastre care, de la Mihai Beniuc pînă la tînărul Marin Sorescu, revelă experiența unui « obiectivism » liric ce rămîne, fără îndoială, simptomatic în mersul general al poeziei contemporane.

Făcînd acest ocol de recunoaștere în jurul studiului lui Vladimir Streinu, nu putem să nu reținem din capul locului un caracter difuz al lui, care face ca reflecțiile și observațiile, pînă la citatul de erudiție literară, să sufere acea lege a desfătării spirituale ce conferă efortului intelectual făcut, un sens contagios. Vladimir Streinu a trebuit să dedice problemei versificației un timp îndelungat al frămîntărilor sale interioare, căroră a izbutit să le dea ordinea cea mai elocventă și mai aderentă, aceea care se schimbă în plăcere superioară teoretico-erudită, inculcată paginilor sale. Scrisul lui, de altminteri în general, posedă o desprindere — care ține de artă — de gravitatea, fie și sistematică, a masei documentare de investigație. Ovid Den-

sușlanu aducea în « Viața păstorească în poezia noastră populară » o finețe sinuoasă, acolo unde George Călinescu, în « Viața lui Mihai Eminescu », introduce frenezia în zig-zag a unui spirit nerăbdător și aprins, dornic să facă lumină cu orice preț: am denumit, în lucrările critice de mai sus, alte două studii de istorie literară românească, cu care « Versificația modernă » de Vladimir Streinu se poate compara ca originalitate și nivel.

Dar sinteza lui Vladimir Streinu privește o temă prin ea însăși de interes internațional direct și de vie actualitate contemporană. În cursurile de literatură română contemporană pe care le-am ținut în primăvara aceasta la Universitatea din Urbino, căutînd a pune în evidență fenomenul masiv, deocamdată în mare parte pur energetic, de evaluare retrospectivă a literaturii române, ce are loc sub ochii noștri, ca și studiile meritorii asupra lui Alecsandri, Maiorescu, Goga, precum și cercetările critice cele mai importante, am semnalat de asemenea, în mod firesc pe primul plan, apariția lucrării de poetică a versului modern datorită criticului român. În discuțiile care au urmat, deosebit de accentuat a fost interesul pentru cartea lui Vladimir Streinu și întrebările privind alcătuirea ei mai amănunțită.

M-am referit, între altele, la momentul anchetei internaționale a lui Marinetti și la locul acordat de Streinu acestei anchete în dezbaterile verslibrismului european. Din principii așa zisele « parole în libertă », proclamat polemic de Marinetti, se trage, printr-o simbioză clasicizantă cu versul lui Leopardi — prototip al unui « esprit de suite » grandios — întreaga experiență poetică a ermeticilor italieni, începînd cu Ungaretti, trecînd prin Cardarelli și Montale, pînă la Quasimodo. Din păcate, nici un studiu italian nu îmbrățișează această experiență în contextul ei european. Lucrarea profesorului Alfredo Schiaffini « Alle origini della forma poetica italiana » a fost adesea folosită spre a sublinia o originară pre-existență a poeziei « valorii cuvîntului » în lirica italiană, ca izvor național al versificației libere. Pornindu-se de la cercetarea « versiunilor duble », a variantelor de manuscris ale lui Petrarca sau Ariosto, de către Gianfranco Contini și Santorre Debenedetti, s-a ajuns la acea concepție « energetico-musicală » a elaborării lirice, după care orice poezie încheiată nu poate reprezenta decît un segment, o « decupare » din propriul ei țesut, niciodată ultima, și în care — întrebuițînd cuvintele criticului român — « ritmul matematic » și « ritmul psihologic » ating un stadiu de fuzionare oarecare, preferat și sancționat ca expresiv la maximum printr-un gest veșnic provizoriu al poetului, dar în care primul ritm depinde de al doilea. Această concepție este foarte aproape de concluziile de natură bergsoniană pe care le aplică în final temei sale Vladimir Streinu: « N-a fost nevoie de niciun filosof și de niciunul din nenumărații metricieni care vedeau origina versului în bătaia inimii, pentru ca ei să dematematizeze alexandrinul și să-l măsoare cu ritmurile fiziologiei proprii. Poezia, ca și filozofia « concretului calitativ discontinuu » s-a modificat în natura și forma ei după nevoia comună de reacție împotriva raționalității clasice. Conduita de epocă a spiritului francez, vitalismul, este cauza dezmembrării versului tradițional. Versul liber nu este așadar numai o chestiune de ordin prozodic. Termen de oscilație al ritmurilor clasice, verslibrismul simbolist apare totodată ca o coordonată culturală stilistică a îndrumării spiritului francez la *valoarea vieții* (pag. 301). Vladimir Streinu anexează, printr-o simplă mișcare a gîndirii sintetice, întreaga poetică a « valorii cuvîntului » a cercetătorilor italieni contemporani. Verslibrismul apare ca un « termen de oscilație al ritmurilor clasice », în perspectiva cercetării vieții ca « putere formativă comună, ajungînd să contribuie substanțial, dimpreună cu alți factori, la atitudinile « existențialiste » ale gîndirii contemporane » (pag. 300). Dar ca o dovadă că criticul român nu e interesat să facă o pură estetică speculativă, ci rămîne un cercetător concret al temei sale, pentru elucidarea termenilor funda-

mentali ai poeziei sub unghiul istoric ales, el afirmă cu o semnificativă « indiferență », cu o elevată neutralitate reflexivă : « Principial nu e nimic nou de înregistrat. Un vers clasic perfect răspunde aceleiași necesități ca ritmul matematic să se nască din ritmul psihologic, ceea ce e aspirația cea mai însemnată și a versului liber perfect. Deosebirea dintre versificația veche și versificația nouă se declară, după cum am mai afirmat, exclusiv între formele clasice imperfecte și formele libere perfecte. Dar imperfecția unui vers tradițional poate fi combătută nu numai cu versul liber ideal, ci de asemenea cu forma clasică perfectă » (pag. 301, sublinierea noastră). Este exact principiul pe care l-a practicat pragmatic mișcarea poetică de la « Ronda », care a jucat un rol așa de important în nivelul de valoare atins de ermetismul italian și la care trebuie să recurgă orice mișcare poetică modernă. Partea avută în lucruri de poezia lui Rimbaud — din care izvorăște întreaga poezie și poetică modernă — este corectată în sinul aceleiași sensibilități moderne, de cazul lui Leopardi.

Menționând concluziile finale ale lui Streinu, nu putem să nu subliniem valoarea de generalizare a studiului său în lumina oricăror preocupări de ieșire din impas a poeziei moderne, sub orice formă s-ar traduce în practică astfel de încercări.

Evoluția poeziei române văzută din aceste puncte de vedere de criticul român, apare ca un domeniu experimental și ideal cu un deosebit nerv de semnificație. Ieșim pe deplin din viziunea comparativistă rutinară a « influențelor ». Poezia română este prezentată în sine, în vicisitudinea ei spiritual-formală. De asemeni ne situăm în afară de binomul tradiționalism-modernism, așa de generic. Streinu recurge pe larg la întregul fenomen poetic românesc, în această viziune bivalentă a structurii versului. Toate aceste lucruri formează partea a doua a lucrării sale. Ea ne avantajează foarte mult. Puterea de dilatare expresivă, ca vocabular și ritm, a limbii române — limbă ce-și dezvoltă astfel potențialul ei original cult — devine foarte vizibilă. Primele prozodii românești, apoi Grigore Alexandrescu și B. P. Hașdeu, Anton Pann, Alexandru Macedonski, Ovid Densusianu, contactele versului liber românesc cu ritmurile populare, ideea de « ciclu » în poezia contemporană, fără a menționa pe Arghezi, Bacovia, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Ion Barbu, toate aceste figuri și probleme, pe care le enumerăm numai în parte, sunt luate în considerație după o dezvoltare totodată armonică și neprevăzută. Se revelează de sine rolul organic avut din punct de vedere poetic și deci și sub unghiul secundării universaliste a limbii, de către întregul nostru « modernism », curent care, începând cu Ovid Densusianu, ia o clară conștiință de sine, pe care nu o mai poate pierde. Streinu a găsit mijlocul de a insera în natura limbii și poeziei noastre fenomenul modernist, văzut pînă acum îndeobște printr-o optică de suprapunere, plătindu-se adică permanent tribut, sub o înfățișare ori alta, teoriei discrepanței dintre « fond » și « formă » în mersul culturii române începând cu secolul al XIX.

Pentru cititorul european, perspectiva aceasta complet relevantă, nutrită cum este nu numai de observații critice pertinente, ci și din exemplificări numeroase din textele noastre poetice, prezintă probleme de contact. Înlăturate aceste dificultăți printr-o transpunere adecvată, tabloul poeziei naționale își poate face loc în conștiința europeană pe o dimensiune esențială și originală.

Partea întâia a lucrării lui Vladimir Streinu este închinată « Versului liber european ». După ce expune etapele libertății ritmice, implicațiile în acest sens ale revoluției romantice, ale « polimetriei » lui Bainville și a simbolismului lui Verlaine, punînd apoi accentul decisiv cuvenit pe rolul lui Rimbaud și Mallarmé, autorul se oprește asupra situației de la începutul acestui veac, înfățișează « aprinderea pe plan european a discuției prin ancheta Marinetti », împinge cercetarea în cîmpul de desfășurare francez, englez și german și stabilește « o precedență anglo-germană » în această dezbateră.

■ JAIME POTENZE: CÎTEVA ASPECTE ALE TEATRULUI ARGENTINIAN

Teatrul argentinian actual nu are nimic de a face cu cel din trecut, căci spectatorului modern îi lipsesc puncte de contact cu predecesorul său de acum cîteva decenii. Din punct de vedere cultural, argentinienii din 1967 se deosebesc fundamental de înaintașii lor. Am evoluat și am căpătat conștiința responsabilității noastre. . . Teoretic, orice teatru trebuie să răspundă cerințelor epocii sale, să fie o reflectare a acesteia. «Teatrul independent» a reprezentat ruptura cu genul denumit *sainete*¹ și cu comedia burlescă, sau cu melodrama cu pretenții filozofice. În primul rînd însă, a arătat prezența unui grup de persoane cu spirit de răspundere. Înflorirea picturii argentinene, interesul cu care publicul citește cărțile argentinene și, în general, faptul că a dispărut complexul de inferioritate pe care îl aveau unii argentinieni, toate acestea s-au ivit o dată cu «Teatrul independent». Acest fapt era, într-un anumit fel, logic. Emigranții recent sosiți aveau un sentiment de nesigurăță față de necunoscut care, în mod conștient sau nu, era transmis și urmașilor lor. Străinul era identificat, tot inconștient, cu cuceritorul și, de aceea, era considerat ca ceva superior. Nu trebuie să se uite că în urmă cu numai treizeci de ani, în 1937 se considera de prost gust să cîști foxtrot în spaniolă și o versiune spaniolă de Carlos Gardel după «Singing in the rain» era motiv de ilaritate. Personajele de la radio și teatru se numeau Anibal Robinson sau ceva asemănător, căci Pérez, Gonzáles ori Poggi nu ar fi fost acceptate de către ascultători. Europeanii și nordamericianii erau socotiți mai inteligenți și mai culti decît argentinienii, îndeosebi dacă aparțineau raselor saxone sau scandinave. De fapt, este vorba aici de fascinația pe care o exercită aceste rase. Călătoriile au încetat însă să mai fie apanajul claselor foarte înstărite, fapt care a contribuit la soluționarea problemei.

Ne-am eliberat de complexe, și astăzi teatrul argentinian este unul din cele mai importante din lume. Cultura noastră dramatică este cu mult deasupra celei pe care o poate avea un locuitor de mijloc al oricărui oraș străin, pentru simplul motiv că avem arma limbii spaniole și nu există piesă importantă care să nu fi fost tradusă în limba noastră. Funcționează la Buenos Aires mai multe teatre decît oriunde, cu excepția Londrei și a Parisului. Multe trupe străine între care se numără și *Comedia Franceză* ne-au vizitat capitala, înaintea altor capitale mult mai mari. *Pirakon Theatron* din Atena a fost mai bine primit la Buenos Aires decît la Paris. Avem un public informat, iar critica noastră e imparțială, știind să fie și severă atunci cînd este necesar. S-a terminat cu actorul care își întemeiază jocul pe intuiție; acesta mai apare doar în teatrele burlești. Directorii de teatre cunosc limbi străine și știu ce fac cînd pun în scenă o piesă. Scenografiile își cunosc tehnica și sînt esteti experți. Punctul nostru slab îl constituie autorii. Cu toate acestea, este interesant să aruncăm o privire asupra acestei situații.

După cum a existat, la un moment dat, așa-numitul «nou cîinema argentinian» — mișcare de care nu s-a ales nimic după puținele filme produse de inițiatorii ei, ceea ce s-a datorat, în mare măsură, indiferenței publicului — se poate spune că există acum o avangardă de actori care reprezintă «o renaștere» în teatru. Aceștia sînt împărțiți în două tendințe. Pe de o parte militează cei care continuă direcția naturalismului și respectă cele trei unități aristotelice, iar pe de alta — cei care au fost cîști-

¹ Un fel de farsă, specie caracteristică teatrului spaniol.

gați de teatrul absurdului și consideră că teatrul trebuie să se adreseze mai întâi simțurilor și apoi inteligenței. Cu riscurile pe care le presupune orice clasificare, date fiind posibilitățile de excludere, remarcăm aici numele lui Germán Rozenmacher, Carlos Gorostiza, Roberto Cossa și Osvaldo Dragún, între cei mai tineri cultivatori ai teatrului tradițional. Printre reprezentanții teatrului de avangardă menționăm pe Griselda Gámbaro, Eduardo Pavlovsky și Juan Carlos Herme. Nu trebuie uitați nici Carlos Somigliana, Rodolfo Walsh și Sergio Cecco, deși piesele lor nu s-au bucurat de un succes prea mare. Se cuvine să luăm în considerație și pe Juan Carlos Ferrari și Enrique Wernicke, care cultivă teatrul popular, cu adausurile viziunii complexe a lumii, dată de cultură. Augustin Cuzzani este unul dintre puținii autori argentinieni care cultivă satira și umorul. Și, *last but not least*¹, nu trebuie uitată strălucirea numelui Mariei Elena Walsh în domeniul teatrului pentru copii.

Cu citiva dintre acești dramaturgi s-a petrecut același lucru ca și cu romanul sau pictura națională. Nu numai că au fost recunoscuți de critică, ci au atras și publicul care, în număr mare, s-a grăbit să le vadă piesele. Nu se întâmplă în materie de teatru ceea ce a survenit în cinematografie. Spectatorii noștri sînt într-adevăr foarte curioși să afle la ce lucrează autorii argentinieni și îi urmăresc cu înflăcărare. De aceea este interesant să ne oprim asupra tematicii lor.

Să începem cu un detaliu nefavorabil: cu excepția renumitului Cuzzani, a Mariei Elena Walsh, a lui Enrique Wernicke și, în parte, a lui Juan Carlos Ferrari, toți autorii de comedii argentinieni disprețuiesc folosirea umorului în operele lor. Aceasta se petrece în mod constant, și eu personal sînt foarte indicat să-mi dau părerea asupra acestui fapt, deoarece tocmai am făcut parte din juriul însărcinat să acorde premiul Municipalității orașului Buenos Aires celui mai bun autor al anului și am citit în cadrul concursului respectiv aproximativ șaizeci de piese, dintre care nici una nu avea o frîntură de umor.

De aici s-ar putea deduce că autorii contemporani din Argentina sînt preocupați de probleme care, deși s-ar preta și la o tratare comică, sînt abordate cu cea mai mare seriozitate. Poate cel mai renumit din noua stagiune este Roberto Cossa, care, prin piesele *Sfîrșit de săptămîină* și *Cîteva zile din viața lui Julián Bisbal* a cucerit o reputație ce a determinat editura « Casa de las Americas » din Havana să-l invite ca reprezentant al Argentinei în componența juriului pentru acordarea premiilor. Cossa este un dramaturg cu o tehnică sigură, dar care nu are un spirit de pătrundere foarte adînc. Piesele sale se pot încadra în teatrul de moravuri, în care în loc de expunere, desfășurare și deznodămînt se preferă descrierea, evitîndu-se cu grijă să se tragă concluzii. În mod normal, nu este neapărat necesar ca dramaturgii să fie întotdeauna oameni angajați, dar în aceste comedii ale monotoniei se simte lipsa unei adieri proaspete care se presupune a fi inerentă autorilor tineri. Un critic a numit acest curent « neo-realism de moravuri », definiție ce pare a fi justă. Întrucît este vorba de a reflecta cu toată naturalețea stări de spirit care datorează aproape totul atmosferei.

Cu toate acestea, impresia de plictiseală și monotonie indică un mod de a fi deja depășit. Plictiseala poate fi apanajul popoarelor leneșe și subdezvoltate, dar nu al unei națiuni considerate puternice. Dacă discuțiilor în jurul plictiselii li s-ar da o mai mare importanță, esența dramatică ar fi fără-ndoială cu mult mai substanțială, dar să te oprești la schiță atunci cînd poți să pictezi înseamnă că nu mergi pînă la capăt. În acest sens, operele lui Juan Carlos Ferrari ne apar net pozitive. *Sfîrșit de săptămîină*, a lui Cossa, se limitează la a nara plictiseala unui grup de oameni care își petrec o sîmbătă și o duminică în împrejurimile capitalei și nu

¹ La urmă, dar nu cel mai puțin important. (engl.)

au nimic de făcut, nici de vorbit. « Cîteva zile din viața lui Julian Bisbal » reprezintă descrierea unui locuitor din Buenos Aires, desigur tipic, închistat în mediocritatea sa. Ferrari posedă în aceeași măsură ca și Cossa spiritul de dominare a scenei, și piesele sale tind să fie constructive, nu într-un mod pueril sau moralist, ci de pe o poziție de maturitate umană. Acest *drum dificil*, de exemplu tratează tema responsabilității, care constituie marea problemă argentiniană și, poate, mondială. Cu toate acestea, Ferrari este considerat ca demodat de către grupurile de tineri care s-au lăsat atrași, cu un entuziasm demn de o cauză mai bună, de teatrul de improvizație care nu este altceva decît un joc plăcut și, în cel mai bun caz, poate fi comparat cu un exercițiu de stil. Poate să existe în el destul talent, dar în fond nu se ridică deasupra amuzamentului burghez. Atrage atenția faptul că oamenii tineri, care se pretind inovatori se pierd în formalism. uitînd că teatrul fără să se identifice cu catedra, nu poate rămîne mereu un amuzament superficial. . .

Osvaldo Dragún se numără printre autorii argentinieni cei mai reprezentativi în străinătate, mai ales în țările socialiste, cu toate că a ajuns pe strada Corrientes (care corespunde, în Buenos Aires, cunoscutului Broadway) pentru prima oară abia acum cîțiva ani, cu *Amoretto*, o piesă criticată de obișnuții săi admiratori pentru că nu era ancorată în social, limitîndu-se să povestească idila unei femei mature cu un bărbat mai tînr decît ea. Dragún, întocmai ca unii autori de comedii din țările anglosaxone, este mai cunoscut prin emisiunile sale la televiziune, în cadrul cărora tratează probleme ale tineretului mai mult sau mai puțin dezorientat. Cu toate acestea, el a scris și despre principele incas *Tupac Amaru*, și sînt foarte cunoscute *Istorille pentru a fi povestite*, care au inaugurat, într-un anumit sens, un stil în cadrul Centrului de Arte și Științe unde s-au reprezentat. Teatrul lui Dragún este un teatru popular care diferă de cel la modă acum cîțiva ani. Nu se apelează la predica directă și, într-o anumită măsură, atunci cînd este cazul, melodramatică, ci se preferă nota agreabilă acoperînd un conținut dens. Cu toate acestea, în *Eroica din Buenos Aires*, piesă care a obținut premiul acordat de « Casa de las Américas » pe 1965, Dragún alunecă în declamația fără sens.

Andrés Lizárraga este alt dramaturg de stînga, care se dedică în special pamfletului, în dauna calității dramatice a pieselor sale, calitate pe care o împarte cu Agustín Cuzzani, înverșunat în a spune lucruri grave, cu o vehemență exagerată. După cum am mai spus, Cuzzani are simțul umorului, și prima sa piesă de succes, *Centrul înaintaș a murit în zori* conține o idee excelentă, aceea de a sechestra un fotbalist celebru din cauza datoriilor pe care le avea echipa unde juca. . .

Așa-numitul teatru al absurdului își are de asemeni adepții săi în Argentina. Una din precursorile sale a fost pe atunci foarte tînăra Maria Cristina Verier, care, după ce a abordat acest gen, fără alt ecou decît cîteva critici prietenești, a evoluat spre teatrul de rezonanță socială și politică. Sfirînd prin a conduce o expediție, a încercat să recucerească Insulele Malvine de sub dominația britanică, fapt ce i-a adus multă publicitate, dar și închisoarea, unde se află de mai multe luni. Înainte de aceasta, a scris o piesă politică, intitulată *Portocale amare pentru mama*. Trebuie subliniat, în legătură cu aceasta, că una dintre lipsurile autorilor contemporani argentinieni a fost aceea de a nu se preocupa de problemele politice ale țării. Pare de necrezut că, instaurîndu-se în țară o dictatură ca aceea a lui Juan Perón, nimănui nu i-a venit ideea să aducă pe scenă o piesă cu această temă. În schimb, autorii de *soinetes* din anii 20 erau foarte atenți la ceea ce se petrecea în viața politică a țării, la intrigile partidelor politice etc. Figurile de șefi de partide, de oameni influenți, politicieni abili și ariviști erau familiare spectatorilor din acea vreme. Dar, cu puține excepții, această temă este considerată tabu pentru tinerii scriitori.

... Întorcându-ne la reprezentanții teatrului de avangardă, se cuvine să cităm grupul Yenesi, condus de psihianalistul Eduardo Pavlovsky, care este și actor și autor, și din care s-au afirmat Juan Carlos Herme, Julio Tahier și alții. Dar lucrul cel mai senzațional în această direcție a fost crearea Institutului Di Tella, la Buenos Aires. Este vorba de o fundație care a organizat un centru de experimentare audeovizuală. O instituție de acest fel era neapărat necesară la Buenos Aires. Un teatru experimental se poate face numai dacă există mijloace pentru aceasta și nu are valoare dacă e făcut sporadic, în cadrul reprezentațiilor care se țin cînd și cînd în locuri neadecvate. După ce a fost inaugurată sala cu Luther a lui John Osborne, i s-au deschis porțile Griseldei Gambaro, o scriitoare din Rosario, a cărei piesă *Smintea*, a fost primită cu entuziasm și, în același timp, cu obiecții. Este vorba de o operă de avangardă, foarte confuză, ca majoritatea operelor de acest fel, dar valoroasă.

În ultimii ani, Institutul Di Tella se consacră așa-numitelor « Happenings » ajunse foarte la modă în Buenos Aires mai ales datorită operei celei mai zelose autoare Marta Minujin, căreia Institutul i-a acordat cel mai substanțial ajutor financiar de care dispune. « Happening » aduce întrucîtva cu modalitatea în arta numită « pop » și, într-un anumit fel, se poate identifica cu o nouă mișcare de avangardă. Există o înrudire cu teatrul absurdului dar, în același timp, și o doză de umor, amănunt în care se diferențiază. Emfaza constă uneori în umorul negru, alteori în ceea ce americanii numesc *practical jokes*. Ideea principală este aceea că teatrul este, înainte de toate, senzație și ca atare, cuvîntul este un element secundar. În realitate, totul vine de la o concepție pur senzuală asupra vieții, în adevăratul sens al cuvîntului. Artă nu are menirea să gîndească, nici să ajute să meditezi, nici măcar să ridice probleme. Ceea ce interesează este momentul prezent, reacția imediată. Există însă o lipsă de substanță căreia nu poate decît să i se ducă dorul. Cu toate acestea se pot scrie opere foarte inteligente, ca *Dracula* a lui Alfredo Rodriguez Arias, capabile să fascineze, deoarece se îndepărtează de ortodoxismul nihilist și se apropie de critica de moravuri, drum pe care nu-ți rămîne decît să-l urmezi cînd ești tînăr și inteligent. Utilitatea Institutului Di Tella este foarte mare, pentru că, între altele, a permis ca mulți autori care debutau prematur să-și dea seama, cu ajutorul criticii, că nu erau încă pregătiți pentru aceasta.

Alt autor important este Carlos Gorostiza, a cărui ultimă piesă, *Cei apropiați*, a constituit succesul cel mai constant al stagiunii anului 1966. *Podul*, prima sa piesă, a reprezentat o adiere de aer proaspăt într-un teatru de duzină. Garostiza a fost cel care a introdus naturaletă în « Teatrul independent », ceea ce pînă atunci era doar o simplă aspirație. Personajele sale din *Podul* vorbeau fără afectare, cu sinceritate și, deși în perspectivă cîteva detalii apar astăzi discrepante față de operă în ansamblu, aceasta a provocat o mică revoluție, cînd a fost jucată acum douăzeci de ani...

Este un fapt evident că în Republica Argentina tineretului îi place teatrul și asistă în număr mare la spectacole, astfel încît în stagiunile de iarnă, dacă se iau în considerație și teatrele pentru copii, funcționează aproximativ șaptezeci de săli. Spectacolele se țin în locurile cele mai neverosimile, cum ar fi o încăpere dintr-o clădire foarte populată, o stradă în aer liber, piețe și parcuri publice, muzee și altele, unde se reprezintă drame și comedii. Iar în timpul verii, abundă localurile în aer liber. Există de asemenea teatre studențești în provincie iar în Buenos Aires unul este susținut de către Universitatea Națională. Trebuie remarcată și acțiunea Fondului Național al Artelor, o organizație care împrumută bani interpreților și directorilor pentru a-și pune în scenă operele, restituirea făcîndu-se foarte convenabil, în rate. Această instituție este o adevărată bancă a culturii în Argentina,

deoarece acordă burse și subvenții, nu numai în materie de teatru, ci în oricare domeniu legat de artele clasice. «Rara avis,» conducerea nu s-a schimbat, cu toate că s-au succedat diverse guverne, fiecare avind tendințe foarte opuse între ele. Municipalitatea din Buenos Aires, la rîndul ei, prin intermediul secretariatului său de cultură, acordă înlesniri pentru ca vara să se țină reprezentații în piețele publice. În mod logic, calitatea acestor spectacole este variabilă, dar ceea ce interesează este entuziasmul publicului și vocația pentru teatru a atîtor persoane.

Se cuvine să semnalăm, în cele din urmă, Școala de teatru care depinde de Conservatorul Național de Artă Scenică, unde s-au format principalii interpreți din Argentina. Această școală, împreună cu mișcarea «Teatrului independent», a contribuit mult la dispariția interpretării bazate pe intuiție. Se predau aici cele mai variate materii, de la istoria teatrului și pînă la scrimă, iar directorii ei au fost aleși întotdeauna dintre cei mai buni.

Cîțiva dintre scenografii noștri, ca Saulo Benavente, de exemplu, s-au consacrat în străinătate, lucru ce se petrece cu destulă frecvență cu reprezentanții teatrului argentinian. Jorge Lavelli este director de teatru în Franța, iar Cipe Lincovsky este o actriță foarte apreciată în Germania. Rămîne să semnalăm, în sfîrșit, erudiția și imparțialitatea criticilor noștri, precum și existența diverselor editoriale care publică piese din toată lumea, cunoscute de un mare număr de cititori.

Această trecere în revistă poate părea foarte optimistă, dar este sigur că avem motive să fim astfel. Obiecția cea mai mare, după cum am mai arătat, este lipsa de autori, mai ales avînd în considerație enorma capacitate receptivă a publicului. Dar interpreții sînt buni, ca și directorii, scenografii și criticii, fapt pentru care situația este reconfortantă. S-ar cuveni să fim cunoscuți și peste hotarele țării, așa cum cunoaștem noi aproape tot ce e important în străinătate.

În românește de TUDORA ȘANDRU

Revista *Le Journal des poètes* — de sub conducerea lui Pierre-Louis Flouquet și Arthur Haulot — ce apare la Bruxelles ca organ oficial al bienalelor internaționale de poezie — cultivă dragostea pentru poezia de pe toate meridianele, prin tălmăciri care, datorită străduințelor competente ale comitetului de redacție, aduc izul autentic al originalelor.

Sub auspiciile acestei consecvente iubiri pentru poezie, în anul 1964, în luna mai, *Le Journal des poètes* a consacrat un număr special poeziei românești, reușind să prezinte cititorilor de limbă franceză versuri reprezentative ale unora din poeții noștri bine cunoscuți și peste hotare.

Acum — într-unul din ultimele sale caiete — numărul patru de pe acest an — se completează această imagine panoramică a poeziei românești contemporane printr-o antologie a tinerilor poeți ce au în preajma vârstei de treizeci de ani, «acei printre care se află de pe acum marii poeți de mâine, acei ce dau vieții literare aspectul ei cel mai viu și dinamic» — după cum subliniază Francis Edeline, redactorul revistei sub grija căruia a apărut tălmăcirea versurilor românești.

Prezentarea antologiei este făcută, într-o scurtă introducere, de acad. Zaharia Stancu, care, arătând că poezia belgiană se bucură la noi de o înaltă prețuire, subliniază că «o strălucită plediadă de tineri își fac astăzi intrarea în poezia română, însuflețită de un spirit novator și de dorința de a răspunde numeroaselor probleme ale timpului în conformitate cu postulatele clocotitoarei noastre epoci contemporane».

Ca un preludiu simbolic și un omagiu adus lui Al. Philippide, unul din promotorii poeziei noastre moderne, antologia se deschide cu poemul său *Căutătorul*, de meditative accente baudelairiene.

Regretatul Nicolae Labiș, una din marile valori ale poeziei contemporane, plecat atât de prematur din mijlocul nostru, suflet vibrând arzător cu aleasă și evanescentă ardoare la scurgerea timpului și la orice îl înconjură, este prezent cu două din poemele lui cele mai zguduitoare: *Cufesiune* și *Freamăt*.

Figurează de asemenea în antologie versuri selective din poeți cu structură sufletească și modalități de expresie diferite dar având toți valența comună a setei de cunoaștere și descifrare a complexului univers contemporan. Tendința de meditație filozofică și de exaltare romantică a lui Cezar Baltag, îndoielile tragice și viguros implantate în folclorul român ale lui Ion Alexandru, versurile subtile de o percepție proaspătă și ingenuă a realității datorate lui Marin Sorescu, spațiile larg desfășurate în dimensiunile simbolurilor din poemele lui Adrian Păunescu fac bună tovarășie în antologia revistei belgiene cu poezia abstractă sub semnul unei impetuoase dialectice promovată de Nichita Stănescu, cu poemele epice viguroase, lipsite de convenționalism, cîntînd ogoarele și energiile umane, ale lui Ion Gheorghe, sau cu poezia contemplativă atrasă de temele filozofice și etice a lui Ilie Constantin.

Tinăra poezie feminină e reprezentată prin poeziile *Migrațiune*, *Aripi* și *Copilărie* de Ana Blandiana în care puritatea sentimentelor își găsește expresie cu o surprinzătoare maturitate de gândire și cu forță plastică; precum și prin poeme luminoase de Gabriela Mălinescu, versuri de Constanța Buzea în care transpar un anumit romantism și vigoarea epocii noastre, și de Victoria Ana Tăușan captivante prin capacitatea lor de percepție vizuală.

Coordonatele tinerei poezii românești din zilele noastre sînt surprinse succint în studiile *Poezie și conștiința poeziei* de Nicolae Manolescu și *Note despre tinerii poeți români* datorită lui Sorin Alexandrescu.

Ca un corolar al versurilor incluse în antologie, Francis Edeline face considerații despre *Condiția scriitorului în România* relevând dragostea largă de care se bucură și poezia la noi.

Închidem acest calet consacrat de revista belgiană tinerei poezii române cu un simțămînt tonic: încrederea în forțele mereu proaspete ale poeziei noastre, la a cărei difuzare *Le Journal des poètes* a adus încă o dată o prețioasă contribuție.

ALEXANDRU BACIU

Două antologii de poezie românească, tipărite una față de cealaltă la distanțe geografice considerabile, vin să contribuie la cunoașterea mai amănunțită din partea străinătății a profilulul cultural al țării noastre. Este vorba de antologia în limba flamandă *Werk uit Roemenië* întocmită de Karel Jonkheere și prezentată într-o elegant ținută grafică de editura « Manteau » din Bruxelles (1966) și de *Antologia da poesia romana* a lui Nelson Vainer, tipărită la Rio de Janeiro.

Prima antologie este, după cum afirmă întocmitorul ei, opera unui sincer îndrăgostit de poezia noastră. *Werk uit Roemenië* în cele 152 de pagini ale sale, reunește numele a 60 de poeți contemporani începînd cu Tudor Arghezi, George Bacovia, Victor Eftimiu și G. Călinescu — generația vîrstnică — și pînă la cei mai tineri, dar care și-au conturat un profil propriu. Cartea, în ansamblul ei, reprezintă, ca selecție și transpunere, o carte de poezie modernă românească. În afară de alcătuitorul antologiei, s-au ostenit să prezinte versul românesc în limba flamandă Ankie Peypers și Bert Decorte.

Culegerea întocmită și tradusă de Nelson Vainer a ținut să dea, atît cît se poate da, într-un volum care să nu obosească, mostre din întreaga lirică românească. Întocmitorul antologiei a ales deci culmi ale creației, atît populare cît și culte, și le-a prevăzut, acolo unde s-a simțit nevoia, cu explicațiile de rigoare. De la « Miorița » și « Meșterul Manole » — pietre de hotar în balada populară lirică și epică — și pînă la cel mai tînăr poet, cititorul și îndrăgostitul de poezie sud-american are posibilitatea să străbată universul liricii noastre, din care nu lipsește nici *Luceafărul* eminescian (o traducere dintre cele mai izbutite), nici jaloane din lirica filozofică a lui Blaga. Autorul antologiei a creat un capitol special poetelor noastre, de la Veronica Micle la Magda Isanos. Concepută și ca un act de cultură, cu tendința de a comunica cititorilor latino-americani cît mai multe date despre România, cartea lui Vainer este punctată de cîteva reproduceri din pictura « clasică » și contemporană românească (de la Aman pînă la Iser și Ligia Macovei), cărora li se alătură imagini fotografice din România de azi.

Numărul pe luna iunie a.c. al revistei italiene « Uomini e libri » care apare la Milano, informează pe cititorii săi — într-o notă de G. Lăzărescu — despre prezentarea făcută de revista *Secolul 20* — scriitorului Giorgio Basani. Revista insistă asupra studiului « esențial și precis » al lui Dan Hăulică închinat semnificației contemporane a operei lui Basani, un spirit multilateral, enciclopedic, poet, critic și romancier deopotrivă, reprezentant de seamă al culturii italiene de azi.

Corectura: LIDA IGROȘIANU

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică»

**PREZENTAREA ARTISTICĂ:
GETA BRĂTESCU**

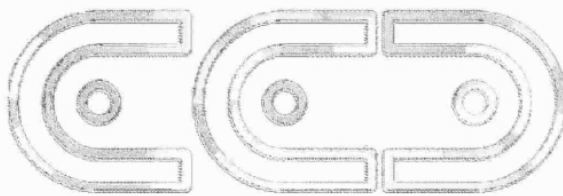
**PREZENTAREA TEHNICĂ:
S. CIUBOTARU**

Secolul 20

**REDACȚIA: CALEA VIC-
TORIEI, 115. TEL. 16.79.22
ADMINISTRAȚIA: ȘOSEAUA
KISELEFF, 10 - TEL. 18.33.99
BUCUREȘTI**

Lei 10

43 804

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

